

В. ПРИХОДЬКО

О. ЄГОРОВА

Л. КАЗАКОВА

МЕТАФІЗИКА ІНВЕСТИЦІЙ

**ІННОВАЦІЙНО-
ІНВЕСТИЦІЙНИЙ
РОЗВИТОК
ЕКОНОМІКИ
РЕГІОНІВ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

В. Приходько, О. Єгорова, Л. Казакова

МЕТАФІЗИКА ІНВЕСТИЦІЙ

**Інноваційно-інвестиційний
розвиток економіки регіонів**

Монографічний навчальний посібник

Ужгород, 2015

УДК 332.146:330.322 (477) я (075.8)

ББК 65.049 (4 УКР) 6–55–56

П – 77

*Рекомендовано до друку Вченою радою
ДВНЗ «Ужгородський національний університет».
Протокол № 7 (2015/2016 н.р.) від 22.12.2015 р.*

Автори:

Приходько В.П., д.е.н., проф. (вступ, розділи I, VI, висновки,
підрозділи 3.3, 3.4, 4.1, 4.2),

Єгорова О.О., с.н.с. (розділи II, III, IV, V, підрозділ 6.4),

Казакова Л.О. (розділ VII, глосарій)

Рецензенти:

Гоблик В.В., доктор економічних наук, доцент, перший проректор
Мукачівського державного університету

Давиденко С.В., кандидат економічних наук, доцент, завідувач
сектором макроекономічного регулювання відділу
економічної безпеки Національного інституту
стратегічних досліджень, м.Київ

Жовнірчик Я.Ф., доктор наук з державного управління, доцент, завідувач
кафедри публічного управління та адміністрування
Національного університету біоресурсів та
природокористування України, м.Київ

Царенко О.В., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри
обліку та оподаткування Академії муніципального
управління, м.Київ

Відповідальний за випуск:

Палінчак М.М., професор, доктор політичних наук,
декан факультету міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

ISBN 978-617-7132-49-2

© В. Приходько, О. Єгорова,
Л. Казакова, 2015

© ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015

Вступ

Розвиток ринкової економіки України, особливо її виробничого сектору, не призвів до очікуваних результатів суттєвого зростання ефективності виробництва. Навпаки, останніми роками цей напрям характеризується низкою негативних тенденцій, що відзначаються повільним зростанням обсягу інвестицій, низькою питомою вагою галузей, що виготовляють готову продукцію з високою часткою доданої вартості та переважанням у структурі виробництва підприємств сировинного характеру.

Це не могло не позначитися на стані регіонального розвитку України, що відзначається нестабільністю економічної сфери та нестійкістю ринкових відносин, які призвели до значних зрушень у структурі регіональних господарських комплексів. У нинішній економіці регіонів країни елементи постіндустріальної трансформації співіснують з проявами стагнації та деградації, нездатністю забезпечити населенню перехід на стандарти життя та сталого розвитку, співставні з відповідними параметрами регіонів постціалістичних країн Центральної та Південно-Східної Європи - нинішніх членів Європейського Союзу [1].

Подолання цієї кризи, яка має системний характер, досягнення стабільності та забезпечення на цій основі економічного зростання та сталого розвитку регіонів можливе лише шляхом інтенсивного розвитку, тобто інновацій. Реалізація такого напрямку за наявності морально застарілої та фізично зношеної виробничій базі не може оминати стадію екстенсивного (інвестиційного) розвитку, оскільки створення нових

Акцент. Щоб людина не зробила більше зла, ніж добра, у своїх спробах покращити соціальний порядок, вона повинна застосовувати таке знання, котре може досягнути: не виготовляючи його... за заданим зразком як ремісник свій виріб, а культивуючи його ... шляхом формування необхідного середовища, як це робить садівник для своїх рослин.

*(Фрідріх Август фон Хайєк,
видатний австрійський економіст,
Нобелівський лауреат)*

¹ Україна з третього світу в перший : відео // Київський Економічний Форум: <https://www.youtube.com/watch?v=DXTro00d5js>

технологій, продуктів потребує якісно нових трудових, виробничих, фінансових ресурсів.

Проте національна економіка держави та її регіональні складові за майже усіма критеріями хронічно відстають від більшості країн та залишаються на периферії світових інвестиційних процесів. Така ситуація ускладнилась впливом світової фінансово-економічної кризи, що значно погіршило фінансовий стан підприємств, спричинило скорочення позикових ресурсів та стало, разом із кризою банківської ліквідності, курсовою нестабільністю, а також зниженням попиту з боку споживачів – головною причиною тривалого згортання інвестиційної діяльності на регіональному рівні.

Більшість вітчизняних підприємств реального сектору економіки не має достатнього обсягу фінансових ресурсів навіть для забезпечення простого відтворення. Подібна ситуація спричиняє загрози наростання негативних економічних наслідків для економіки в цілому, підвищує ймовірність соціальних конфліктів та екологічних катастроф.

Високорозвинені країни світу демонструють безпрецедентні успіхи в результаті впровадження інноваційних моделей розвитку з інтенсивним використанням знань, широким впровадженням інновацій у різних сферах економічного та загалом суспільного життя, зростанням ролі наукомістких, високотехнологічних виробництв в структурі економіки тощо.

Інноваційно-інвестиційна модель регіонального економічного розвитку стає фундаментом, який визначає економічну міць країни, її поточне та майбутнє місце в світі. Тому до числа пріоритетних завдань державної політики багатьох країн світу включається модернізація національної економіки на основі активізації інноваційних процесів, повноцінного використання її потужного науково-технологічного потенціалу, зокрема й на регіональному рівні.

Збереження існуючої моделі розвитку України з орієнтацією на сировинну торгівлю та експорт може призвести до зниження й так низьких конкурентних позицій національної економіки в світі і подальшого технологічного відставання від розвинутих країн. Критично низький рівень основних соціально-економічних показників України доводить необхідність закладення підвалин нової національної економічної моделі розвитку, яка відповідатиме передовим світовим практикам. Інноваційний потенціал країни та її регіонів є досить вагомим та може слугувати основою трансформації національної економіки для переходу на інвестиційно-інноваційну модель розвитку економіки країни у цілому.

Реалізація економічного прориву країни, започаткування переходу економіки та соціуму країни на V-й, а надалі й VI-й технологічні уклади потребуватиме значних інвестиційних ресурсів. Для забезпечення залучення капіталу в економіку України важливо виходити на міжнародний

ринок інвестицій з конкретними пропозиціями, привабливими економічними та інвестиційно-інноваційними інструментами і механізмами.

Необхідність переходу України на інвестиційно-інноваційну модель розвитку економіки є безальтернативною для забезпечення поставлених стратегічних задач та виходу України в групу розвинутих країн світу¹. Це актуалізує питання визначення стану в інвестиційно-інноваційній сфері в Україні та окреслення перспектив трансформації економіки на інноваційно-орієнтовану.

За таких умов очевидною стає необхідність глибоких наукових досліджень усього комплексу проблем розвитку регіональної економіки, забезпечення його інвестиційного зростання.

Наукову базу дослідження становлять численні праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених у кількох напрямках. Так, у роботах Вебера А., Дарвента Д., Дахмена Е., Енрайта М., Ізарда У, Маршала А., Перру Ф., Сольє Д., Сторпера М., Толенадо І., Шумпетера Й. закладено підвалини теорії регіональної економіки. Вагомі здобутки у дослідженні різнопланових теоретичних і практичних проблем розвитку економіки регіонів та інвестиційних процесів представлені в наукових працях Алампієва П., Алімова О., Амоші О., Богомолова В., Буркинського Б., Бутка М., Верхоглядової Н., Герасимчука З., Геєця В., Гранберга О., Данилишина Б., Долішнього М., Дорогунцова С., Дубницького В., Жаліло Я., Згуровського М., Іванюти В., Кондрашихіна А., Колосовського М., Корецької С., Кравціва В., Манцевича Ю., Микитенко В., Невелева О., Поповкіна В., Пробста А., Прушківського В., Федорищевої А., Хлобистова Є., Царенко О., Чернюк Л., Чукаєвої І., Чумаченка М., Шкарлета С. та інших.

В роботах цих авторів висвітлено різні аспекти регіональної економіки, зокрема загальні проблеми регіону, використання соціально-економічного потенціалу регіонів, формування стратегій розвитку, прогнозування та моделювання. Разом з тим недостатній рівень розробки цієї проблематики в регіональному розрізі зумовив значущість і необхідність подальших досліджень. У першу чергу це стосується теоретико-методологічних підходів до інноваційно-інвестиційного розвитку в регіональній економіці в умовах структурних зрушень, посилення процесів глобалізації та регіоналізації.

Монографічний навчальний посібник підготовлений авторським колективом вчених-дослідників Ужгородського національного університету, його факультету міжнародних відносин, кафедр міжнародних відносин та міжнародних економічних відносин, Науково-дослідного інституту державного управління та регіонального розвитку.

¹ Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти / наук. керівник проекту акад. НАН України М. З. Згуровський // Міжнародна рада з науки (ICSU) та ін. – Київ : НТУУ «КПІ», 2015. – 136 с.

Метою видання є формування системи теоретичних знань та практичних навичок в поглибленому освоєнні закономірностей регіональної економіки та інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів, вивченню зовнішньоекономічних зв'язків національної економіки та їх регіональних аспектів.

Монографічний навчальний посібник складається з вступу, шести розділів та тридцять однієї теми, в яких розглянуто теоретичні засади та методологія і моделювання інноваційно-інвестиційного розвитку регіональних економічних систем, джерела та режими інвестування в регіональну економіку, аналіз відповідної ефективної практики в глобальній економіці.

Для підготовки монографічного посібника використані нормативно-правові акти, інформаційно-статистичні матеріали Державної служби статистики України та її головних управлінь в регіонах, Міністерства економічного розвитку України, Міністерства фінансів України, Міжнародних організацій та рейтингових агенств та інші.

У короткому термінологічному словнику подано тлумачення основних термінів щодо інвестиційно-інноваційної діяльності згідно чинного законодавства та / або авторського бачення.

Творення та видання монографічного навчального посібника здійснювалося в рамках Концепції трансформації Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» в інноваційний університет - інтегратор економіки знань та регіонального розвитку.

Акцент. Щиросердечна подяка підприємствам «Єврокар», «Джейбіл Сьоркіт Юкрейн Лімітед», «Ядзакі Україна» – лідерам інвестування в Україні, за сприяння у виданні книги

Микола Палінчак,

*професор, доктор політологічних наук,
декан факультету міжнародних відносин
Ужгородського національного університету,
завідувач кафедри міжнародних відносин.*

Володимир Приходько,

*професор, доктор економічних наук,
директор Інституту державного управління
та регіонального розвитку, завідувач кафедри
міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету.*

РОЗДІЛ 1.

Теоретичні засади інноваційно-інвестиційного розвитку регіональної економіки

1.1. Регіон, як об'єкт економічного та управлінського аналізу

Загальне розуміння сутності регіону. Концептуальні підходи до регіону як соціально-економічної категорії. Соціально-економічні характеристики регіону. Схеми районування територій. Критерії класифікації регіонів. Диспропорції територіальної структури господарського комплексу країни. Причини регіональних відмінностей.

Акцент. Будувати... розмаїття регіонів - справа дуже складна. Поки-що цього робити ми не вміємо. Необхідна реальна конкуренція регіонів, у тому числі щодо створення найбільш сприятливих умов життєдіяльності людини.

(Анатолій Гальчинський, провідний український-економіст, дослідник макроекономіки)

Актуальним проблемам розвитку регіональної економіки у вітчизняній науці та практиці приділяється значна увага, оскільки відмінності у рівні економічного і соціального розвитку, природних умовах окремих регіонів є на сьогодні досить значними. Нерівномірність розвитку регіонів та рівня життя населення створює передумови для соціальної напруги в суспільстві, загрожує територіальній цілісності країни, стримує динаміку соціально-економічних показників, уповільнює ринкові перетворення та знижує їх ефективність. Тому вкрай необхідним є підвищення ефективності розвитку регіональної економіки, створення умов для сталого розвитку кожного регіону з урахуванням його особливостей.

У економічній літературі мають місце різні підходи до розуміння сутності регіону. В найбільш широкому змісті, термін «регіональний» (від лат. regionals - місцевий) означає належність до певної території -

району, області, країни, групи країн. Уточнення цього поняття містить різні елементи територіальних утворень. Наприклад, Маркузен Е. вважає, що регіон слід розглядати як формальну складну організацію, яка має набір взаємопов'язаних цілей і завдань, що визначені потребами населення, його окремими соціальними групами, яка дотримується зовнішньої форми, правил поведінки і діє в межах встановленого порядку [1, с. 293]. Алаєв Е. зазначає, що регіон є територією, яка за сукупністю її елементів відрізняється від інших територій і характеризується єдністю, взаємозв'язком складових елементів, цілісністю, при цьому така цілісність є об'єктивною умовою і закономірним результатом розвитку даної території [2, с. 67]. На думку Чумаченко М., регіон необхідно розуміти як частину території держави, виділену за сукупністю різноманітних ознак в адміністративну одиницю, свідомо спрямовану та скоординовану для досягнення цілей суспільного розвитку і запобігання дії руйнівних або негативних зовнішніх сил [3, с. 14]. Схожої думки дотримуються Поповкін В. [4, с. 14], Бутко М. [5, с. 39].

Дослідники пропонують ураховувати при визначенні регіону такі соціально-економічні характеристики, як комплексність його промислового розвитку, розвитку виробничої й соціальної інфраструктури, системи поселень; здатність відтворювати умови для гармонійного розвитку проживаючого в регіоні населення, здатність виробляти такий обсяг товарів, що забезпечував би також можливість задоволення потреб в них інших регіонів.

Зокрема, на думку Симоненка В., регіоном, або крупним економічним районом, необхідно вважати господарську територію, яка виділяється всередині країни своїм економіко-географічним положенням, природними і трудовими ресурсами, спеціалізацією і структурою господарства, спільністю екологічних, демографічних та інших проблем, своєю роллю в міжнародному поділі праці [6, с. 27]. Семиноженко В. та Данилишин Б., відзначаючи багатозначність даного поняття, пропонують під регіоном розуміти область, район, частину країни як осередок політичної та адміністративної децентралізації, що відрізняється від інших сукупністю природних чи історично сформованих, відносно стійких економіко-географічних та інших характеристик, які часто поєднуються з особливостями національного складу населення [7, с. 15]. Герасимчук З. розглядає функціонування та розвиток регіону як процес розширеного регіонального відтворення, при цьому регіон трактується як система суспільних відносин щодо забезпечення відтворювальних процесів в межах конкретної території [8, с. 30]. Схожої думки притримується Мазур А., розуміючи під регіоном самостійну господарюючу систему, чітко обмежену територіально, діяльність якої (матеріальна і фінансова) визначається існуючими законодавчими актами та управлінськими повноваженнями [9].

У працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених підкреслюється ідентичність понять «регіон» і «район». Розглядалися **три основні схеми економічного районування території**: «традиційна» з 6-ма соціально-економічними макрорайонами; «концепційна» з 8-ма економічними районами (регіонами), розроблена у ранніх варіантах концепції державної регіональної економічної політики; «географічна» з 9-ма соціально-економічними районами [9].

У всіх трьох схемах районування виділяються такі райони: Причорноморський (Автономна Республіка Крим, Херсонська, Миколаївська, Одеська області, місто Севастополь), Східний (Північно-Східний, Харківський) (Харківська, Полтавська, Сумська області), Донецький (Донецька, Луганська області).

Для «традиційного» і «концепційного» районування спільним є виділення Придніпровського (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області) району. В «географічному» районуванні до Придніпровського району включаються тільки Дніпропетровська та Запорізька області.

До Центрального району згідно з концепцією «традиційного» районування відносили Київську, Вінницьку, Хмельницьку, Житомирську, Черкаську, Чернігівську області, місто Київ, згідно з «концепційним» - Київську, Черкаську області, місто Київ, згідно з «географічним» районуванням - Черкаську, Кіровоградську області.

«Традиційне» районування до Західного району відносило Закарпатську, Івано-Франківську, Чернівецьку, Львівську, Тернопільську, Волинську, Рівненську області. Спільним для «географічного» і «концепційного» районування є виділення Карпатського (Прикарпатського) (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області) і Подільського (Тернопільська, Хмельницька, Вінницька області) районів.

«Географічне» районування об'єднувало в столичний район Київську, Житомирську, Чернігівську області, місто Київ; в Північно-Західний - Волинську, Рівненську області; «концепційне» районування об'єднувало в Поліський район Волинську, Рівненську, Житомирську, Чернігівську області.

Спільним у підходах до економічного районування України є тенденція до вирівнювання не тільки меж регіонів, але й економічного потенціалу, введення в них великих міст, які виконують міжгалузеві функції виробничого, наукового, культурного обслуговування, а також функції підготовки та перепідготовки кадрів.

Звичайно, в умовах адміністративно-розподільної системи з використанням переважно галузевого принципу управління термінологічна багатозначність, пов'язана з територіальним аспектом суспільного виробництва, не мала великого значення, оскільки розвиток будь-якої

території визначався виключно галузевими рішеннями. Нині ж **територіальна одиниця є об'єктом управлінських рішень, які можуть прийматися на різних ієрархічних рівнях управлінської системи** – державному, регіональному, муніципальному.

Дефініція «регіон» застосовується в різних суспільних сферах, тому мають місце такі поняття як «адміністративно-політичний регіон», «економічний регіон» «соціальний регіон», «освітній регіон» тощо. Застосування таких категорій потребує уточнення, виходячи з існуючих вимог та специфіки відповідних сфер.

За актуальної соціально-економічної ситуації **регіон є адміністративно-економічним поняттям, під яким необхідно розуміти територіально спеціалізовану й адміністративно окреслену частину національної економіки, що характеризується єдністю та цілісністю відтворювального процесу й управління.**

Саме такий підхід характерний для загальнодержавних документів щодо регіонального розвитку в Україні. Так, в Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів» легітимне поняття регіону визначено як територія Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя [10]. При цьому враховується, що до складу України відповідно до Конституції [11] входять Автономна Республіка Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області, міста Київ та Севастополь.

Узагальнений аналіз наукових досліджень дає такі **концептуальні підходи щодо розуміння категорії регіону:**

По-перше, як **адміністративно-політичної одиниці** при адміністративно-територіальному поділі країни (області, району), тобто окремого територіального утворення, якому притаманна низка властивостей.

По-друге, як **частини територіально-виробничого устрою** країни. Регіон при цьому слід вважати відносно відособленою підсистемою держави, національної економіки, господарського комплексу, що здатна самостійно акумулювати функції та ресурси, реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.

По-третє, як **організаційно-просторової форми використання продуктивних сил**, що має загальні умови економічної діяльності та особливості в своїх межах.

По-четверте, як **соціальної спільності**, утвореної на певній території. При такому підході розглядається історичний досвід, культурні, освітні, соціально-психологічні та інші аспекти регіональної спільноти.

Найуживанішими **критеріями класифікації регіонів країни є:**

- **рівень економічного розвитку** (слабкий, середній, високий). Цей показник відносний і визначається в процесі порівняння показників економічного розвитку (ВВП на душу населення, показники зайнятості населення, показники ефективності виробництва) з аналогічними показниками національного виробництва в цілому;

- **темпи економічного розвитку** (депресивний, стагнуючий, прогресивний). Визначається залежно від того, чи є показники економічного розвитку від'ємними, додатними, чи такими, що дорівнюють нулю;

- **тип територіальної структури** (вузловий, однорідний). Вузловим називають регіон, визначальні ознаки якого спадають від центру до периферії. Однорідним називають регіон, ознаки якого в різних точках регіону відрізняються слабо;

- **коефіцієнт густоти населення**. Розраховується як відношення кількості населення до площі регіону;

- **демографічні показники**. До них відносяться тривалість життя, коефіцієнти смертності, народжуваності, віково-статева структура населення тощо.

- **характер і коефіцієнт промислової спеціалізації**. Досліджується галузева структура виробництва регіону. Розраховується частка кожної галузі в регіональному виробництві, а також частка регіонального виробництва певної галузі в національному виробництві.

У відповідності до Закону України «Про генеральну схему планування території України» базою для класифікації територій є види їх переважного використання [12].

Основними рисами регіону як території в адміністративних межах країни є: комплексність і спеціалізація, цілісність й керованість.

Комплексність господарства регіону означає, у першу чергу, збалансованість, пропорційний, погоджений розвиток продуктивних сил регіону. Це такий взаємозв'язок між елементами господарства, коли ефективно виконується **основна господарська функція - спеціалізація регіону**, не спостерігається значних внутрішньо-регіональних диспропорцій і зберігається здатність регіону здійснювати у своїх межах розширене відтворення на основі наявних ресурсів.

Цілісність регіону означає раціональне використання природно-ресурсного потенціалу регіону, пропорційне сполучення різних галузей, формування стійких внутрішньо-регіональних і міжрегіональних виробничих і технологічних зв'язків, наявність особливого співтовариства людей з певними традиціями, певним чином життя.

Керованість сприяє цілісності регіону, тому що адміністративно-територіальні органи повинні забезпечувати координацію (управління) всіх елементів суспільного господарства: матеріального виробництва,

природно-ресурсних потенціалів, інфраструктури, трудових ресурсів тощо, а також різноманітних зв'язків – торговельних, фінансових, соціальних, екологічних, виробничих, які мають певну просторову й тимчасову стійкість.

Територіальна структура господарського комплексу України характеризується значними диспропорціями. Співвідношення показників загальної площі в областях України становить 1:4 (мінімальна площа 8 тис. кв. км, максимальна - 34 тис. кв. км), щільності населення - 1:5 (мінімальна щільність 44 чол./кв.км, максимальних 202 чол./кв.км), обсяг промислового виробництва на 1 жителя - 1:6 (мінімальний обсяг 41460 грн, максимальний - 234916 грн), валова продукція сільського господарства на 1 жителя - 1:4 (мінімальна величина 368 грн, максимальна 1404 грн), забезпеченість житлом - 1:1,3 (мінімальна площа 16,4 кв. м, максимальна 21,5 кв. м) [13].

Економічний потенціал держави концентрується головним чином у Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Харківській і Київській областях, у яких зосереджено 47 % всіх основних фондів України, а разом з Одеською областю на них доводиться майже 60 % обсягів промислового виробництва. Така **нерівновага загальноекономічних і соціальних індикаторів у регіонах** підсилює соціально-політичну напруженість у державі й спричиняє необхідність вжиття заходів, які змогли б забезпечити ефективне регулювання процесів регіонального розвитку України.

У наукових працях українських і зарубіжних регіоналістів вказується найбільш поширені **причини нерівномірності регіонального розвитку.** До найбільш вагомих з них, на нашу думку, належать такі:

- **різноманітність природно-кліматичних умов життя й підприємництва** в окремих регіонах країни;

- масштаби, якість і напрямки **використання природних ресурсів**, які визначають «продуктивність» регіонів. Цей фактор впливає не тільки на сільське господарство, видобуток копалин і лісове господарство, а й на умови розміщення промисловості й життя людей;

- **периферійне або глибинне положення регіону**, внаслідок чого підвищуються транспортні витрати, зростають ціни та зростає ринок збуту. Недостатній розвиток транспортних і комунікаційних зв'язків периферійного регіону суттєво ускладнюють його економічний розвиток;

- застаріла **структура виробництва, повільне введення інновацій**;

- **агломераційні переваги** (велике перетинання в регіоні міжгалузевих зв'язків) і **агломераційні недоліки** (перенаселення);

- **тенденції в економічному розвитку країни** (у періоди економічного зростання в депресивних регіонах виникають нові суб'єкти госпо-

дарювання, що спричиняє господарську активність, а на стадії стагнації активність падає);

- **стадія технологічного розвитку**, що впливає на певні види виробництва товарів (сировинні ресурси, проміжні продукти, товари кінцевого споживання, послуги тощо);

- **політичні умови**, форми загальної й регіональної політики, інституціональні фактори: ступінь регіональної автономії, історія розвитку тощо;

- **інфраструктурні фактори**: наявність або відсутність транспортних систем (у тому числі авіаційних, морських), промислових площадок, забезпеченість телекомунікаційними системами, тобто виробнича інфраструктура;

- великий **зовнішній контроль над суб'єктами господарювання** або мала питома вага суб'єктів господарювання, заснованих місцевими підприємцями;

- соціально-культурні фактори: ступінь урбанізації, освітній рівень населення, наявність наукових центрів тощо.

Підвищення ролі територіальних утворень, їх господарських систем при здійсненні економічної діяльності, розвиток процесів інтеграції та асоціації до структур європейської економічної та політичної співпраці об'єктивно неминуче і безальтернативно призводить до посилення економічної регіоналізації та актуалізації проблеми вибору розробки і реалізації моделі розвитку економіки регіону.

Акцент. Не відбувається припинення поглиблення регіональних диспропорцій, які залишаються чинником збереження дезінтегрованості економічного простору держави.

*(Захарій Варналій,
провідний український
економіст-регіоналіст)*

Законодавство:

- Конституція України [11];
- Закони України «Про стимулювання розвитку регіонів» [10], «Про генеральну схему планування території України» [12].

Акцент. Критерії класифікації регіонів країни:

- **рівень економічного розвитку** (слабкий, середній, високий). Цей показник відносний і визначається в процесі порівняння показників економічного розвитку (ВВП на душу населення, показники зайнятості населення, показники ефективності виробництва) з аналогічними показниками національного виробництва в цілому;

- **темпи економічного розвитку** (депресивний, стагнуючий, прогресивний). Визначається залежно від того, чи є показники економічного розвитку від'ємними, додатними, чи такими, що дорівнюють нулю;

- **тип територіальної структури** (вузловий, однорідний). Вузловим називають регіон, визначальні ознаки якого спадають від центру до периферії. Однорідним називають регіон, ознаки якого в різних точках регіону відрізняються слабко;

- **коефіцієнт густоти населення**. Розраховується як відношення кількості населення до площі регіону;

- **демографічні показники**. До них відносяться тривалість життя, коефіцієнти смертності, народжуваності, віково-статева структура населення тощо.

- **характер і коефіцієнт промислової спеціалізації**. Досліджується галузева структура виробництва регіону. Розраховується частка кожної галузі в регіональному виробництві, а також частка.

У відповідності до Закону України «Про генеральну схему планування території України» [12], базою для класифікації територій є види їх переважного використання.

Контрольні питання:

1. Визначення регіону як соціально-економічної категорії.
2. Схеми економічного районування.
3. Критерії класифікації регіонів.
4. Адміністративно-економічне поняття регіону.
5. Причини регіональних відмінностей та диспропорції територіально-економічної структури.

Практикум:

Приходько В. Регіональні поняття і ознаки національної економіки (на прикладі інвестиційного потенціалу прикордонних областей України) : презентаційний матеріал. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5605>.

Приходько В. Передумови розвитку економіки регіону: природні, демографічні, економічні : презентаційний матеріал. – Режи доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5611/угор.мова,lib/5610>.

З Україною в серці : відео. – Режим доступу: [SkyCap/https://youtu.be/ay88MjgXDQQ](https://youtu.be/ay88MjgXDQQ).

Украина - мой дом : відео. – Режим доступу: [/https://youtu.be/PU8tL3ptXPM](https://youtu.be/PU8tL3ptXPM).

Буткевич Б. Ділити економно. Економічне районування. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/141640>.

Крамар О. Край контрастів. Закарпаття. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/153590>.

Крамар О. Причорномор'я. Складна реальність. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/150658>.

Крамар О. Земля невикористаних можливостей. Кіровоградщина. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/145803>.

Крамар О. Вирватися з ведмежого кута. Сумщина. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/150650>.

Крамар О. Форсувати Буг. Чи подолає Волинь відставання від Люблінського воєводства. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/147668>.

Крамар О. Придніпров'я. Випробування на міцність. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/160353>.

Стратегічний інвестор. Як перекази заробітчан тримають економіку України. – Режим доступу: <http://ukrreal.info/ua/ekonomika/90965-strategichniy-investor-yak-perekazi-zarobitchan-trimayut-ekonomiku-ukraini>.

Проблемне економіко-організаційне завдання:

Економічне районування та класифікація регіону (області) та встановлення виду його переважного використання. Умови та алгоритм або спосіб вирішення задачі визначають вищезгадані критерії класифікації регіонів, Закон України «Про генеральну схему планування території України» [12], причини нерівномірності регіонального розвитку.

Запитання до завдання:

- 1. Що таке «донорські» та дотаційні регіони і їх економічне підґрунтя?*
- 2. Як позначається на регіональній економіці децентралізація бюджету та повноважень?*
- 3. Як позначається на економічному районуванні адміністративно-територіальна реформа?*

1.2. Державне регулювання розвитку регіональної економіки

Регіоналізація економіки країни. Сутність, стратегічна мета та завдання регіональної економічної політики. Основні та специфічні принципи розвитку регіону. Об'єкти та суб'єкти регіональної економічної політики.

Акцент. Активна регіональна політика полягає у створенні передумов до прискореного розвитку за перспективними напрямками, до одночасної концентрації уваги на розв'язанні найгостріших проблем людського розвитку.

(Елла Лібанова, видатна українська дослідниця економіки, демографії та соціуму)

Регулювання розвитку регіональної економіки має здійснюватись на міжрегіональному, регіональному та місцевому рівнях управління. Відповідно до Концепції державної регіональної політики [14], **основною метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення, забезпечення додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина незалежно від місця проживання, а також поглиблення процесів ринкової трансформації на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів, підвищення ефективності управлінських рішень, удосконалення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування.**

Державна регіональна політика є складовою частиною національної стратегії соціально-економічного розвитку України. Вона реалізується шляхом здійснення органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування системи заходів для забезпечення ефективного комплексного управління економічним та соціальним розвитком України та її регіонів - Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя.

Визначаючи державну регіональну політику як механізм втручання центральної влади в справи регіону, стосунки між центром та регіонами, **вчені-економісти характеризують також регіональну політику як комплекс заходів соціально-економічного характеру, що його здійснює сам регіон з метою реалізації суто місцевих інтересів.** Поєднання державної та регіональної політики призводить до такого явища як **регіоналізація розвитку країни**, суть якого полягає в наступному:

- врахування у рішеннях центральних органів влади інтересів регіонів, яких ці рішення стосуються;
- у рішеннях центральних органів повинен переважувати консенсус між центром і регіонами над централізованим імперативом;

- послідовне здійснення всіма органами влади державно-регіональної політики;
- неухильне підвищення самостійності регіонів у вирішенні власних проблем;
- формування дієвого місцевого самоврядування.

Говорячи про розвиток регіону, слід, перш за все, визначити стратегічну мету. На думку Симоненка В., **стратегічною метою розвитку регіону має бути істотне підвищення життєвого рівня населення на основі якісного поліпшення використання регіонального ресурсного потенціалу, принципово нових підходів до розвитку продуктивних сил, а також докорінного поліпшення екологічного стану** [6, с.31-32]. Існує два напрями реалізації цієї стратегічної мети. Перший спирається на забезпечення державою міжрегіональної єдності відтворювальних процесів в макроекономіці. Другий напрям полягає у створенні економічних інтересів в активній соціально-економічній діяльності регіонів з оглядом на забезпечення стратегічної мети розвитку, структурного та якісного оновлення господарства. Спираючись на міркування Стеченка Д., пропонується сюди додати управлінську стратегію регіонального розвитку [15,с.30]. Вона є системою концептуальних положень про найефективніші напрями розвитку регіону як системи, про розв'язання основних територіальних проблем і про розміщення продуктивних сил країни. Система концептуальних положень управлінської стратегії має бути спрямована на досягнення економічного і соціального результатів у вигляді розширеного відтворення, раціонального використання природно-ресурсного потенціалу, забезпечення ефективного територіального поділу праці, міжрегіональної інтеграції.

Управлінська стратегія регіонального розвитку має соціально-економічний напрям, який є вихідним при розв'язанні довгострокових завдань комплексного регіонального розвитку. Тут важливим є чітке визначення місця певного регіону країни в територіальному та міжнародному поділі праці, а також потенційних матеріально-речових, фінансових і трудових ресурсів, на які може розраховувати регіон в перспективі [15,с.31]. **Серед можливих шляхів реалізації управлінської стратегії слід виділити сценарний підхід, порядок і методи реалізації якого по суті є синтезом існуючих методів комплексного дослідження, прогнозування і розробки нових оригінальних підходів. В основі такого підходу лежить аналіз різних інтересів, що існують в процесі функціонування регіональної господарської системи, та її потенційних резервів.**

Виходячи з загальних принципів стратегічного планування розвитку організацій, можна сформулювати **основні (базові) принципи ефективного розвитку регіону:**

- цілепокладання та цілереалізація – усі заходи та шляхи їх здійснення, передбачені в системі стратегічного планування, спрямовано на вста-

новлення та досягнення цілей (стратегічних орієнтирів): система планування є відповідальною за це. Відповідність цьому принципу свідчить про дієвість планів, які цінні тим, що дають змогу досягти результатів;

- багатоваріантність – реакція на мінливе середовище шляхом переходу на заздалегідь обґрунтовані та визначені альтернативи;

- глобальність, системність, комплексність і збалансованість – орієнтація на охоплення окремими стратегіями всіх аспектів діяльності об'єкта та взаємозв'язок між ними (в межах стратегічного планування готують систему рішень, а не окремі рішення); спрямованість на зміну ситуації зовні та всередині регіону;

- послідовність – стратегічні зміни мають впроваджуватися в певному порядку з урахуванням досягнутих результатів і специфічних особливостей процесів та явищ;

- безперервність – стратегічна діяльність є складним процесом, призупинення якого повертає регіон на початкову позицію;

- наукова та методична обґрунтованість – використання поширених науково-методичних підходів допомагає розробляти обґрунтовані плани, узгоджені з параметрами зовнішнього та внутрішнього середовища;

- реалістичність – врахування особливостей функціонування регіону, відносно якого розробляються стратегічні плани, та можливості досягнення певних параметрів;

- гнучкість та динамічність – урахування часових характеристик і характеру змін, що відбуваються в регіоні;

- ефективність і соціальна орієнтованість – забезпечення, з одного боку, перевищення результатів, передбачених плануванням над витратами, потрібними для його здійснення; з іншого – розв'язання не лише суто виробничих проблем, а й участь у розв'язанні суспільних проблем;

- кількісна та якісна визначеність – планування має дати певні орієнтири, які відіграватимуть роль контрольних точок, але не можна процес планування звести лише до розрахунків показників, забуваючи про сутність процесів, які потрібно здійснити.

Вказані основні принципи будь-якого управлінського процесу доповнюються специфічними принципами реалізації системи управління розвитком регіону (Додаток А, Таблиця А.2).

Система регіонального управління визначає загальну направленість (стратегію) розвитку регіону. Вона має бути сконцентрована на ключових проблемах і найбільш перспективних напрямках, виявлених на основі аналізу потенціалу, сильних і слабких сторін геополітичного положення регіону, можливих сценаріях розвитку зовнішнього середовища.

Основний зміст системи управління регіоном складають формулювання: головної мети розвитку регіону на сучасному етапі; основних

стратегічних напрямів досягнення головної мети; конкретних цілей в рамках кожного стратегічного напрямку; конкретних заходів щодо реалізації обраних стратегій, які супроводжуються визначенням індикаторів виконання намічених заходів, передбачуваних витрат, очікуваного ефекту і основних учасників реалізації заходів.

В цілому, управління на регіональному рівні опирається на розуміння того, що: а) регіон має складну структуру; б) елементи регіональної системи вимагають для свого управління розробки специфічного механізму управління; в) ці механізми мають бути взаємно несуперечливими.

Виходячи з зазначеного, необхідно уточнити та доповнити **принципи управління розвитком регіону**, наведені вище. Перш за все, відзначимо, що ряд авторів в якості головного принципу регіонального управління розглядає принцип цільового управління, виходячи з того, що ціль управління впливає з інтересів, властивих об'єкту управління. Оскільки об'єктом управління є регіон, то його інтереси визначаються інтересами населення, що проживає на його території (матеріальне благополуччя, можливість духовного розвитку, фізичне здоров'я й загальний високий рівень якості життя). При цьому мета розвитку регіону повинна бути кількісно визначеною, конкретною й проранжированою за строками досягнення. В такому розумінні принцип цільового управління не можна ототожнювати з принципами цілепокладання та цілереалізації, сформульованими вище, а слід розглядати як окремих принцип.

До розглянутих принципів управління розвитком регіону пропонується додати наступні.

1. Принцип використання регіональних переваг у територіальному розподілі праці. Сутність такого принципу полягає в тому, що система управління регіональним розвитком має забезпечувати використання природно-кліматичних і соціально-економічних переваг регіону в територіальному розподілі праці, а також сприяти комплексному розвитку регіональної економіки. Дія цього принципу проявляється в активізації факторів використання можливостей, породжуваних територіальною близькістю промислових підприємств. Це забезпечує, по-перше, агломераційний ефект при будівництві й реконструкції, що виникає за рахунок економії при створенні й експлуатації міжгалузевих виробництв загального користування. По-друге, територіальна близькість є передумовою створення й експлуатації міжгалузевих виробництв, що спеціалізуються на обслуговуванні всієї промисловості регіону незалежно від її відомчої підпорядкованості. Ефект у цьому випадку виникає в силу спеціалізації й кооперації, що дозволяє виробляти дану продукцію з меншими витратами, ніж при роздробленому, дрібному виробництві. Аналогічним є ефект при організації кооперування й комплексування

виробництва на території регіону, що дозволяє повніше використати відходи та заощаджувати на транспортних витратах.

Система управління розвитком регіону має забезпечувати ефективне використання комплексу регіональних ресурсів – трудових, паливно-енергетичних, матеріально-сировинних, економіко-географічних, земельних, кліматичних, біологічних, як шляхом підвищення ефективності їх використання по кожній галузі, так й шляхом внутрішньо регіонального перерозподілу на користь виробництв, що використовують їх найбільш ефективно. Підвищенню господарського ефекту сприяє розширення споживання щодо дешевих і надлишкових регіональних ресурсів. При цьому ефект виникає за рахунок економії у порівнянні з використанням цих ресурсів в інших регіонах, де вони є більш дефіцитними або дорожчими.

2. Принцип поєднання інтересів усіх структур, що беруть участь у процесі регіонального відтворення. Цей принцип відображає наявність власних інтересів у кожній структурі (адміністрація, підприємства, населення тощо) й припускає наявність об'єктивних протиріч між ними. Головною вимогою до механізму управління суспільним відтворенням є створення таких умов діяльності, за яких досягався б певний баланс інтересів всіх структур, взаємодіючих у процесі регіонального відтворення

3. Принцип економічної самостійності характеризує не тільки відсутність директивного втручання держави у справи регіонів. Він відображає визнання різних форм власності й економічної самостійності всіх власників. Крім того, економічна самостійність означає необхідність чіткого розподілу повноважень і функцій управління між різними рівнями влади й створення фінансово-економічних умов для їх реалізації.

4. Принцип самофінансування означає, що розвиток регіону повинен здійснюватися, насамперед, за рахунок доходів, що утворюються на відповідній території.

Реалізація всієї системи принципів дасть змогу створити передумови для формування надійної й стійкої системи управління розвитком регіону. Усі ці принципи повинні бути покладені, насамперед, в основу законодавчих і нормативно-правових актів, що створюють контури системи управління регіональною економікою й визначають вибір конкретних інструментів і важелів механізму управління.

При цьому слід зазначити, що в сучасних ринкових умовах господарювання стан економіки значною мірою обумовлює можливість та перспективи розвитку держави та її регіонів, а також той факт, що традиційні бюджетні джерела фінансування не можуть належною мірою забезпечити потреби регіону, тому виникає потреба за-

лучення й ефективного використання інвестиційних ресурсів для вирішення завдань розвитку регіону, поліпшення якості життя населення та збільшення внеску регіону у вирішення проблем національного рівня. Тому на сучасному етапі реформування економіки проблема залучення інвестицій і піднесення на цій основі територіально-виробничих комплексів є центральною. Саме від її успішного вирішення багато в чому залежать спрямованість і темпи подальших соціально-економічних перетворень.

Законодавство:

- Конституція України [11];
- Концепція державної регіональної політики[14];
- Стратегія регіонального розвитку Закарпатської області на період до 2020 року [16]та інших регіонів України.

Контрольні питання:

1. *Що означає регіоналізація країни та економіки?*
2. *Висвітліть основні та специфічні принципи розвитку регіону*
2. *Визначте сутність, мету, об'єкти та суб'єкти регіональної політики.*
3. *Якими є шляхи та складові реалізації державної регіональної політики?*

Практикум:

Приходько В.Регіональна економічна політика та механізми їїреалізації в умовах імплементації угоди про асоціацію Україна –ЄС : презентаційний матеріал. - Режим доступу: [HTTP://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5607](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5607).

Приходько В.П.Економіка регіонів в системі територіального поділу праці : презентаційний матеріал. - Режим доступу:[HTTP://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5606](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5606).

Вудс Д. Глобальний транспортно-логістичний хаб та політика місцевих властей (м. Реджайна, провінція Саскачеван (Канада) : презентаційний матеріал. - Режим доступу:<http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7463>.

Проблемне завдання:

Специфічні принципи управління розвитком регіону. Міжнародні стандарти та процедури формування,ухвалення і реалізації концепцій, стратегічних планів, програм розвитку регіональної соціально-економічної системи. Надання процесу регіонального управління об'єктивний та програмно-цільовий характер.

Питання до завдання:

1. Охарактеризуйте цілі, завдання та структуру Стратегії регіонального розвитку Закарпатської області на період до 2020 р.
2. Чи вдалося дотриматися основних (базових) та специфічних принципів управління регіону при розробці регіональної стратегії?
3. Які параметри якості життя відображені в регіональній стратегії?
4. Порівняйте з досвідом стратегічного проектування в Канаді: м. Реджайна та провінція Саскачеван.
5. Внесіть свої змістовні варіанти стратегічного планування.

1.3. Чинники інвестиційного зростання регіонів

Інвестиції і капіталовкладення. Види інвестицій в економіку регіонів. Джерела інвестування. Система управління інвестиційним регіональним розвитком. Поняття інвестиційних процесів, інвестиційної діяльності, інвестиційної активності та інвестиційних ризиків. Поняття інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості.

Акцент. Справа в тому, що саме провінції годують Париж, що більша частина їх доходів йде на виплати у цьому місті і там залишається, і ніколи не повертається... народу...

(Жан-Жак Руссо, видатний французький філософ)

Поєднання об'єктивної для регіонів України необхідності активного залучення інвестиційного капіталу та його недостатності, неоптимальної структури і неефективної практики застосування, зумовлюють особливу актуальність оптимізації процесу залучення капіталу в регіональну економіку та її основні складові (зокрема територіально-виробничі комплекси, виробничо-територіальні комплекси, кластерний розвиток тощо). Виділяють два **напрями нарощування обсягів інвестицій в регіональну економіку**.

Перше. Мобілізація ресурсів з боку держави та збільшення державних капітальних вкладень, що в сучасних реаліях України є практично неможливим. Можливості держави як інвестора у розвиток економіки є вкрай низькими. Крім того, їх рівень ефективності значно поступається іншим джерелам фінансування, тому кардинально проблему активізації інвестиційної діяльності в регіонах зокрема вирішити вони не здатні.

Друге. Залучення масштабних приватних інвестицій, що є більш природним в умовах ринкової економіки. Проте вони потребують сприятливого інвестиційного клімату, який би дав Україні та її регіонам можливість конкурувати на міжнародних фінансових ринках, а головне – припинити відтік капіталів з країни.

В наукових роботах представлено багато різних варіантів трактування сутності та економічного змісту дефініції «інвестиції». Причинами наявності суттєвих модифікацій у підходах до цієї категорії є трансформація етапів еволюційного розвитку, державного устрою та влади, форм господарювання тощо.

До 1990-х років в Україні інвестиції ототожнювалися з капітальними вкладеннями. Проте, в результаті суспільних трансформацій, розвитку різ-

них форм власності, розвитку банківської системи, формування фондового ринку підхід до розуміння інвестиційної діяльності змінився, а термін «інвестиції» почав вживатися в нормативно-правових актах держави.

У тексті Закону України «Про інвестиційну діяльність» [18], інвестиції визначаються як грошові кошти, цільові банківські вклади, паї, акції й інші цінні папери, технології, машини, устаткування, ліцензії, у тому числі й на товарні знаки, кредити, будь-яке інше майно або майнові права, інтелектуальні цінності, вкладені в об'єкти підприємницької та інші види діяльності з метою одержання прибутку (доходу) і досягнення позитивного соціального ефекту. Відповідно до зазначеного положення, у вітчизняній економічній науці найбільш поширеним підходом є такий, що розглядає інвестиції у якості вкладень матеріально-технічних засобів з метою отримання економічного, соціального та екологічного ефектів.

Ринкові перетворення в Україні змінили підходи до аналізу економічних процесів. Пов'язувати інвестиції з одержанням доходу як основної мети інвестора притаманно більшості наукових шкіл країн Європи та Північної Америки. Разом із тим, мають місце також підходи, що розрізняють категорії «вкладення капіталу» та «інвестиції», надаючи останнім ознаки продуктивності. Вкладення капіталу розглядають у якості купівлі фінансових активів, а інвестиції – як придбання засобів виробництва.

Інвестиційна діяльність є одним із важливих важелів розвитку економіки держави та її регіонів і запорукою її стабільності. Провідну роль в цьому відіграє саме економічна політика держави. За умови оптимальної побудови, вона значною мірою сприяє залученню як зовнішніх, так і внутрішніх інвестицій, їх спрямуванню в найбільш перспективні сектори економіки.

Розв'язання проблеми інвестування дає змогу забезпечити прогресивну реструктуризацію на всіх рівнях, перехід до високорозвиненої економіки та інноваційного розвитку. В цьому руслі інноваційний напрям розвитку економіки є одним з основних, який потребує залучення інвестицій в самих різних сферах, зокрема у виробничий комплекс, що є умовою прогресивного розвитку національної економіки. Тому інвестиційну політику слід розглядати як стратегічний та найважливіший напрям регіональної економічної політики держави. Все це актуалізує проблему підвищення конкурентоспроможності регіональної економічної системи при активній позиції органів влади у інвестиційному процесі.

З метою найбільш повного урахування характеристик потенціалу основних видів інвестицій нами здійснено їх систематизацію (Додаток А, Таблиця А.3).

Джерела інвестиційної діяльності (Рис.1.4.1) [9, с.44] є одним з критеріїв побудови ринкових відносин в їх розподілі. В розрізі національної економіки джерелами інвестицій можуть виступати різноманітні фонди, наприклад фонди відшкодування і накопичення відповідно як амортизаційні відрахування, так і частка доходу держави. Суб'єкти ж господарювання залучають інвестиції як із власних ресурсів (прибуток, заощадження населення, амортизація тощо) так і за рахунок коштів інвесторів (приватні інвестиції, кредитні ресурси та ін.), крім цього, існує практика отримання коштів від реалізації цінних паперів, корпоративних прав, асигнувань приватних та юридичних осіб.

Як показує практика, джерела інвестування можуть бути самими різноманітними, але в першу чергу вони залежать від об'єктивних економічних показників держави чи регіону. Кризові та деструктивні процеси вкрай негативно впливають на інвестиційні настрої та коефіцієнти, що ми можемо спостерігати на прикладі національної економіки.

Основним джерелом фінансування капітальних вкладень для українських підприємств залишаються їх внутрішні кошти (прибуток, і амортизаційні відрахування), що складають в середньому за нашими підрахунками близько 70 % загального обсягу інвестицій. Більшості українських підприємств власних коштів для інвестування не вистачає. Частина українських підприємств продовжують залишатися збитковими, тобто не мають прибутку для інвестування.

В економіці більшості країн інвестиції здійснюються за рахунок внутрішніх резервів. Серед них на першому місці стоїть амортизація, на яку в загальному обсязі валових вкладень припадає в середньому 60-70%. В Україні виробничі фонди є значними, проте половина їх не використовується, а тому й амортизація з них не нараховується. Як ресурс вона працює лише в тому випадку, коли списується використовуваний капітал. Проте якщо основні фонди заморожені, то вони стають тягарем, оскільки їх треба утримувати, вносити податки за землю, охорону, опалення тощо.

Узагальнено, серед зовнішніх джерел інвестицій значну питому вагу займають централізовані джерела фінансування: бюджет і позабюджетні фонди (більше 25% інвестиційних ресурсів); банківські кредити (4%); облігації (4%); акції (1%).

Суттєвим джерелом формування інвестиційних ресурсів підприємств виступає фінансовий ринок, проте через його механізм підприємствами залучається близько 10 % коштів (банківські кредити, емісія акцій і облігацій). Це зумовлено недостатнім розвитком фінансового ринку в Україні, його інфраструктури, а також недосконалим законодавством. У свою чергу у розвинених країнах світу через фінансовий ринок на підприємствах забезпечується понад 50 % інвестицій.

Від інвестиційної політики держави безпосередньо залежить становлення ринкових відносин в Україні та розвиток реального сектору економіки. Це важливо як для підприємств, які будують свою інвестиційну стратегію на принципах самофінансування, так і для органів влади, регіонів, інвестиційних інститутів, що виділяють фінансові ресурси на реалізацію різних проектів.

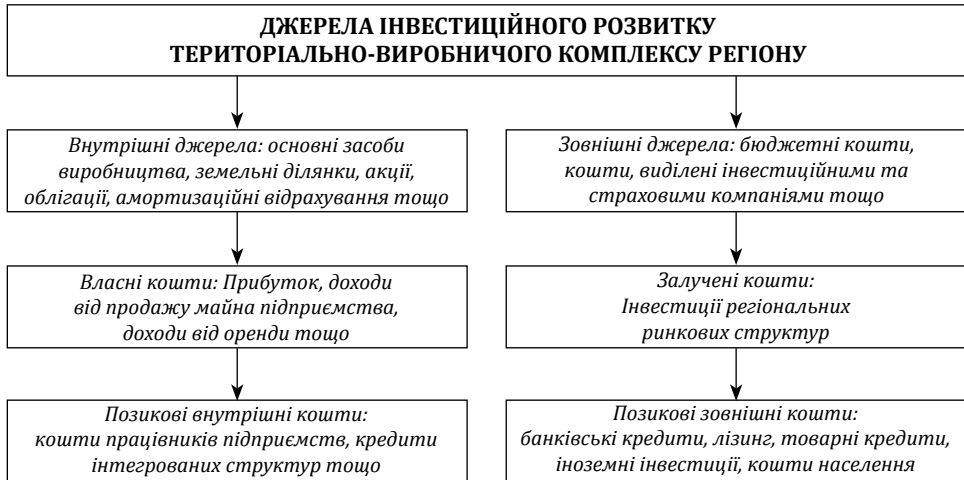

Рис. 1.4.1. Джерела інвестиційного розвитку територіально-виробничого комплексу регіону

Оновлення підходів до інвестиційної діяльності визначається також інвестиційними можливостями регіону як соціально-економічної системи в цілому. Саме децентралізація державного управління економікою обумовила посилення значущості регіонального рівня. Зміни умов функціонування підприємств виробничого комплексу потребують зміни методів і форм інвестиційного процесу на регіональному рівні.

Управління інвестиційним розвитком у регіональній економіці із врахуванням характерних особливостей передбачає реалізацію певних функцій, а саме: аналіз та прогнозування розвитку інвестиційного ринку в регіоні, розробка стратегічних напрямів інвестиційної діяльності регіону, Розробка стратегії формування інвестиційних ресурсів (фінансових і реальних інвестицій) регіону, оцінка інвестиційної привабливості проектів та відбір із них найбільш ефективних, оцінка інвестиційних якостей окремих фінансових інструментів та відбір найбільш ефективних з них та ін. (Додаток А, Таблиця А.4)

Уточненню підлягає й співвідношення понять «інвестиційна діяльність», «інвестування» та «інвестиційний процес». Щодо останньо-

го, то **інвестиційний процес** передбачає специфічний процес залучення інвестора до об'єкта інвестування для реалізації інвестиційних проектів та отримання на цій основі інвестиційного доходу.

Щодо розуміння дослідниками сутності інвестиційної діяльності, то остання представляє собою цілеспрямовано здійснюваний процес пошуку необхідних інвестиційних ресурсів, вибору ефективних об'єктів (інструментів) інвестування, формування збалансованої за обраними параметрами інвестиційної програми (інвестиційного портфеля) і забезпечення її реалізації. Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» [18], **інвестиційна діяльність** є сукупністю практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.

Метою власне інвестиційної діяльності є ресурсне забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці на основі створення сприятливого інвестиційного клімату, мобілізації всіх джерел інвестиційних ресурсів та їх ефективне використання, стимулювання процесів розвитку виробничої сфери, створення умов для нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів.

Досягнення такої мети потребує реалізації таких завдань, як: збільшення обсягу інвестиційних ресурсів за рахунок всіх джерел фінансування (кредитні ресурси комерційних банків, кошти приватних та іноземних інвесторів, кредитні лінії, бюджетні та власні кошти); визначення пріоритетних напрямів використання інвестицій, в тому числі державних в межах бюджету; забезпечення ефективного використання інвестицій, удосконалення їх відтворювальної і технологічної структури (нове будівництво, включаючи розширення діючих підприємств; технічне переозброєння і реконструкція; підтримка діючих потужностей).

Необхідно зазначити, що таке явище як інвестиційна діяльність є дуже складним за своїм змістом та передбачає реалізацію певного алгоритму дій, який економічній науці розглядається як інвестиційний цикл. Це певна сукупність дій, починаючи, від етапу ухвалення рішення про здійснення інвестування до забезпечення окупності інвестицій, отримання прибутку на вкладений капітал як мети інвестування. Сам інвестиційний цикл складається з трьох ключових етапів: по-перше, передінвестиційна фаза, що включає прийняття рішення про інвестування, визначення джерел інвестування, затвердження та експертизу інвестиційного проекту; по-друге, фаза інвестицій, що включає вливання коштів в об'єкт інвестування та здійснення необхідних для цього практичних дій (будівництво об'єкта); по-третє, експлуатаційна фаза, що передбачає відшкодування інвестором витрачених коштів, отримання прибутку чи досягнення певного соціального ефекту (в результаті експлуатації об'єкта інвестування).

Сутністним чинником інвестиційної діяльності в регіоні є **створення сприятливих умов для реалізації інвестицій**. У цьому зв'язку першочерговими завданнями, що потребують реалізації є: продовження роботи з удосконалення нормативно-правової бази України у сфері регулювання інвестиційних процесів для гарантування захисту прав та законних інтересів інвесторів на території України як передумови щодо готовності до здійснення інвестиції; удосконалення податкової політики щодо заохочення інвестицій та ефективних форм організації інвестиційної діяльності та зменшення частки тіньових економічних відносин в країні; розвиток системи інформаційного супроводу інвестиційної діяльності в регіонах з тим, щоб користувачи-потенційні інвестори мали доступ до інформації; розвиток форм та методів державного регулювання щодо формування дієвих механізмів бюджетної підтримки пріоритетних інвестиційних проектів конкурентоспроможного виробництва; збільшення фінансування науково-дослідних робіт з комплексного вивчення інвестиційного потенціалу, виявлення пріоритетних і привабливих галузей та проектів з урахуванням внутрішніх можливостей регіону і зовнішньої кон'юнктури на основі державно-приватного партнерства; раціональне використання наявних виробничих площ і потужностей на основі розвитку вітчизняного промислового виробництва та фінансового ринку, лізингу, орендних відносин; збільшення та прискорення віддачі капітальних вкладень шляхом скорочення інвестиційного процесу.

Існують також різноманітні положення, що лежать в основі визначення інвестиційної привабливості регіонів, галузей, суб'єктів господарювання. Зокрема, інвестиційну привабливість розглядають з позиції ефективності діяльності підприємств. У свою чергу, **інвестиційна активність** розглядається як економічна категорія, що характеризує не лише сам процес інвестування з позиції інтенсивності реалізації, але також є показником результатів інвестиційної політики суб'єкта господарювання або регіону, що охоплює сукупність факторів, що визначають рівень їх розвитку. При цьому, інвестиційна активність виступає головним фактором економічного розвитку країни, регіонів та підприємств.

Узагальнюючи вищезазначені підходи, можемо дійти висновку, що **інвестиційний клімат** як певний стан складається з факторів, що його обумовлюють (потенціал та ризик) та застосовуються для оцінки інвестиційної привабливості й результату (залучений або вилучений капітал), значення якого визначається такими факторами.

Виходячи з цього, інвестиційну привабливість необхідно розглядати як складову інвестиційного клімату, а інвестиційну активність – у якості взаємозалежної категорії інвестиційної привабливості. Таким чином, чим вищою є інвестиційна привабливість, тим більшою є інвестиційна активність, й навпаки – високий ступень інтенсивності інвести-

ційних процесів та успіхи інвестиційної політики будуть сприяти залученню інвесторів. Загалом, інвестиційна привабливість та інвестиційна активність характеризують інвестиційний клімат, тобто **інвестиційний клімат включає в себе інвестиційну привабливість та інвестиційну активність**.

Головним фактором щодо вибору інвестиційно привабливого регіону виступає інвестиційний потенціал (46,7%), менш вагомими є інвестиційні ризики (26,6%), інвестиційна активність (16,6%), особисті уподобання (3,5%).

Стосовно предмету нашого дослідження, то з усіх показників, які характеризують інвестиційну привабливість суб'єкта або проекту в умовах превалювання економічних методів управління на передній план виходять ті, які прямо або опосередковано характеризують, перш за все, фінансову, виробничу, організаційно-управлінську діяльність. Таким чином, **інвестиційна привабливість є системою економічних відносин між суб'єктами господарювання щодо ефективного розвитку бізнесу та забезпечення його конкурентоспроможності в умовах ринкової економіки**.

Загальновідомими є **рейтинги інвестиційного клімату**, що періодично публікуються у провідних економічних журналах світу, такими як «Euromoney», «Fortune», «The Economist». Узагальнюючи методики формування таких рейтингів, можна констатувати, що інвестиційна привабливість досліджуваних комплексів оцінюється на основі гнучкої системи індикаторів, яка постійно переглядається авторами в залежності від зміни кон'юнктури світового ринку. За наявної інформації, для оцінки інвестиційної привабливості ці методики об'єднують і використовують в основному десять груп визначальних показників: ефективність економіки, політична ситуація, стан заборгованості, відносини власності і монополізм, кредитоспроможність, доступність банківського кредитування і довгострокового позикового капіталу, екологічна та демографічна ситуація, ймовірність виникнення форс-мажорних обставин.

Серед основних факторів, що впливають на оцінку інвестиційного клімату в регіоні виділяють також: галузеву спеціалізацію регіону; експортний потенціал; просторове розташування та наявність розвинутої транспортної інфраструктури; наявність інноваційного потенціалу та його відповідність пріоритетам соціально-економічного розвитку регіону; стан соціальної сфери регіону; виробничий потенціал; обсяг залучених інвестицій та характеристика інвестиційної діяльності.

В сучасних умовах соціально-економічного розвитку України недостатній рівень капіталовкладень у реальний сектор економіки пояснюється високими інвестиційними ризиками, що об'єднують специфічні види ризиків інвестиційної діяльності підприємства. При цьому **рівень**

інвестиційного ризику зазвичай значно перевищує рівень операційного (комерційного) ризику. Це пов'язано з тим, що в процесі інвестиційної діяльності ризик втрати капіталу («катастрофічний ризик») має більшу ймовірність виникнення, ніж у процесі операційної діяльності. Механізм формування рівня інвестиційного прибутку будується в тісному зв'язку з рівнем інвестиційного ризику.

Для того, щоб залучити капітал в реальний сектор економіки, необхідно забезпечити більшу привабливість українських підприємств для інвесторів, підвищити ефективність регіональної інвестиційної політики, яка на сьогодні характеризується неоднозначним набором інвестиційних рішень, відсутністю їх впорядкованості та алгоритму їх ефективної реалізації. У цьому зв'язку можна погодитися з думкою Плісетської Д., про те, що **стан відтворювальної бази, пов'язаний з недо-статнім залученням інвестицій в реальний сектор економіки регіонів** характеризується такими рисами:

- високим ступенем зношеності та моральним старінням основних фондів, що призводить до підвищення матеріало- та енергоємності виробництва, зростання витрат, і як наслідок, до падіння рентабельності та зниження конкурентоспроможності продукції вітчизняних виробників;

- глибоким спадом в наукомістких галузях машинобудування, що спричиняють технологічну деградацію країни;

- нерозвиненістю і зносом промислової та транспортної інфраструктури, що значно обмежує території, на яких можливе планування і розміщення нових виробництв;

- помітним зниженням обсягу розвіданих запасів природних ресурсів, що призводить до скорочення ресурсної бази країни [9].

Враховуючи вищезазначене, у наявних умовах **необхідним є проведення такої інвестиційної політики на макро- та мезорівні, що забезпечить сталий розвиток територіально-виробничих комплексів та регіонів в цілому на основі реалізації таких завдань: підвищення галузевої інвестиційної привабливості територіально-виробничих комплексів; розвиток інфраструктури в регіоні; формування здорового конкурентного середовища в регіоні; підтримка сприятливого екологічного клімату в регіоні; формування нових джерел податкових і рентних платежів в регіоні; організація нових робочих місць.**

Для вирішення таких завдань регіон може використовувати наявні ресурси з урахуванням системи базових принципів реалізації регіональної інвестиційної політики, які в умовах розвитку ринкової економіки потребують уточнення, зокрема: збалансування інтересів держави та інших учасників інвестиційної діяльності; активна роль держави у формуванні інституційного середовища для стимулювання

інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання; ясності та прозорості інвестиційного процесу в регіоні; забезпечення рівних конкурентних умов господарської діяльності інвесторам незалежно від форми власності; пріоритет державної підтримки стратегічно важливих для країни та регіонів інфраструктурних об'єктів, проектів у сфері екологічної безпеки; гарантії інвесторам щодо непогіршення умов через змін до законодавства; пріоритет інвестицій у розвиток «людського капіталу»; пріоритет державної підтримки інвесторів, які розвивають конкурентні переваги територій; взаємна відповідальність органів влади та інвесторів.

При цьому основною метою регіональної інвестиційної політики має бути підтримка базових галузей і виробничих підприємств шляхом здійснення структурної перебудови економіки та забезпечення збалансованого використання сукупного потенціалу регіону. Останній включає такі підвиди: ресурсно-сировинний (розраховується на основі середньозваженої забезпеченості території регіону балансовими запасами найважливіших видів природних ресурсів); виробничий (сукупний результат господарської діяльності населення в регіоні); споживчий (сукупна купівельна спроможність населення регіону); інфраструктурний (оцінка економіко-географічного положення та інфраструктурного розвитку регіону); трудовий (чисельність економічно активного населення та його освітній рівень); інституційний (ступінь розвитку провідних інститутів ринкової економіки в регіоні); фінансовий (загальна сума податкових та інших грошових надходжень до бюджетної системи з даного регіону); інноваційний (комплекс науково-технічної діяльності в регіоні).

Основною умовою ухвалення рішення про вкладення інвестицій є достовірна **оцінка ефективності передбачуваних проектів.** Для інвестора важливим є дотримання таких принципів, як: оптимальне поєднання ризику і дохідності; сприятливе податкове середовище і гнучкий механізм амортизації; політична й економічна стійкість.

Таким чином, інвестиційний клімат, інноваційний потенціал, стан відтворювальної бази та ефективне управління є важливими чинниками інвестиційного розвитку регіональної економіки, основними цілями якого мають бути стимулювання інвестиційної діяльності в територіально-виробничих комплексах регіонів та підвищення рівня їх інвестиційної привабливості.

В умовах розвитку ринкової економіки в Україні, низького рівня розвитку інфраструктури, яка поки нездатна функціонувати на засадах саморегулювання, системоутворюючим фактором інвестиційного зростання є участь держави в інвестиційному процесі на основі системи гарантій і програм, державних замовлень, формування ринку ефективних інвестиційних проектів для регіону,

із застосуванням механізмів державно-приватного партнерства для підтримки конкурентоспроможних вітчизняних товаровиробників, у першу чергу високотехнологічних виробництв.

Активізація інвестиційної ролі держави в регіонах в умовах розвитку ринкової економіки передбачає посилення економічного регулювання інвестиційного процесу, сприяння розвитку його інфраструктури, створення інституціонально-правового та економічного середовища, формування концепції інвестиційного процесу, яка визначає ресурсні джерела для залучення в реальний сектор економіки.

Акцент. Сучасна глобалізація життєдіяльності продукувала нову філософію просторового розмежування держав, а з ним і буття людини.

*(Олександр Передрій,
український дослідник
міжнародної і регіональної
економіки)*

Законодавство:

- Закони України «Про інвестиційну діяльність» [18], «Про стимулювання розвитку регіонів» [10], «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» [26];
- Постанова КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» [27];
- Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері» [28].

Процедури:

Таблиця «Функції управління інвестиційним розвитком регіону».

Контрольні питання:

1. Які показники регіональної економіки відображають категорії виробничого потенціалу, організації виробництва, виробничої та соціальної інфраструктури та результатів виробництва?
2. Якими є рівні територіального поділу праці та відповідні їм виробничі об'єкти?
3. Які чинники інвестиційного розвитку регіональної економіки?

Практикум:

Приходько В. Регіональна економічна політика та механізми її реалізації в умовах імплементації угоди про асоціацію Україна – ЄС : презентаційний матеріал. - Режим доступу: [НТТР://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5607](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5607).

Приходько В. Економіка регіонів в системі територіального поділу праці : презентаційний матеріал. - Режим доступу: [НТТР://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5606](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5606).

Буткевич Б. Ділити економію. Економічне районування. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/141640>.

Крамар О. Край контрастів. Закарпаття. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/153590>.

Крамар О. Причорномор'я. Складна реальність : презентаційні матеріали / <http://tyzhden.ua/Economics/150658>.

Крамар О. Земля невикористаних можливостей. Кіровоградщина. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/145803>.

Крамар О. Вирватися з ведмежого кута. Сумщина. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/150650>.

Крамар О. Форсувати Буг. Чи подолає Волинь відставання від Люблінського воєводства. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/147668>.

Крамар О. Придніпров'я. Випробування на міцність. – Режим доступу: / <http://tyzhden.ua/Economics/160353>

Стратегічний інвестор. Як перекази заробітчан тримають економіку України. – Режим доступу: <http://ukgreal.info/ua/ekonomika/90965-strategichniy-investor-yak-perekazi-zarobitchan-trimayut-ekonomiku-ukraini>.

Проблемне завдання:

Основні види інвестицій та джерела інвестування в економіку регіонів.

На базі вище наведених матеріалів та джерел охарактеризуйте види інвестицій в економіку конкретного регіону, джерела інвестування в економіку конкретного регіону та оцініть інвестиційну привабливість економіки регіону (галузі, виду діяльності, територіально-виробничого комплексу) за методологією.

Питання до завдання:

Чи є модель управління інвестиційним розвитком регіону оптимальною?

1.4. Оцінка інноваційно-інвестиційної сфери регіонального розвитку

Інвестиційна привабливість регіонів. Конкурентоспроможність регіонів. Сприятливість вітчизняної промисловості до інновацій. Інноваційна активність. Впровадження прогресивних технологічних процесів. Освоєння виробництва нових видів продукції.

У силу значного різноманіття та асиметрії стартових умов для розвитку регіонів України особлива роль у здійсненні інвестиційної політики належить регіональному рівню. Реалізація інвестиційної політики регіону розглядається в декількох напрямках, найважливішими з яких є забезпечення і підвищення інвестиційної активності в економіці, залучення іноземних інвестицій, поліпшення інвестиційного клімату.

На сьогодні регіональна активність щодо залучення інвестицій досить неоднорідна, про що свідчать **відносні значення розподілу інвестицій в основний капітал на душу населення** (рис 2.1.1).

Рис. 2.1.1. Обсяг інвестиції в основний капітал на одну особу за регіонами

Різниця в інвестиційному становищі регіонів - це результат дії місцевих регіональних факторів. Якщо інвестиційний клімат виступає під-

сумком всіх факторів на державному рівні, то інвестиційна привабливість регіонів - насамперед регіональних.

Треба відзначити, що поняття «інвестиційна привабливість регіонів» має два аспекти потенційний та реальний. Перший з них пов'язаний з оцінкою та прогнозом потенційних регіонально-інвестиційних факторів. Другий підхід до цього поняття полягає в розумінні його як результату реалізованого інвестиційного процесу. Звідси під рівнем інвестиційної привабливості регіонів України можна розуміти обсяги прямих іноземних інвестицій, що на даний момент вкладаються неоднорідно, про що свідчать відносні значення розподілу прямих іноземних інвестицій як по регіонах так і на душу населення.

У 1990 р. в першу десятку за об'ємом інвестицій входили такі регіони як Донецька область (10,7% від загального об'єму інвестицій), Дніпропетровська область (10,1%), Луганська і Харківська області (по 5,6%), Київська і Одеська області (по 5,4%), Запорізька область (5,2%), Львівська область (3,5%), а також АР Крим (4,9%) і м. Київ (4,5%) [13]. При цьому розбіжність між найбільшими і найменшими за об'ємом інвестицій регіонами (без врахування м. Севастополя) складало порядка 6-8 разів.

У зв'язку з трансформаційними процесами в країні почали відбуватися зміни і в інвестиційній сфері по окремих регіонах. У 2000 р. починається деяке поживлення інвестиційної діяльності по ряду регіонів країни.

У 2002 р. перша десятка регіонів-лідерів по питомій вазі внутрішніх інвестицій виглядала так: м. Київ – 16,3%, Донецька і Дніпропетровська області – відповідно 10,3 і 7,6%, Одеська – 7,1%, Харківська – 6,5%, Львівська і Полтавська області по 4,9%, Київська область – 4,3%, АР Крим і Запорізька область по 3,8% [13]. Розбіжність між регіонами країни по величині інвестицій досягла 15-30 разів. Таке положення пов'язане перш за все з інвестиційною привабливістю як регіонів, так і окремих підприємств, а також з реальними можливостями акумулювати внутрішні інвестиції і вкладати їх в розвиток підприємницької діяльності. У названих регіонах-лідерах із-за природних, але, в першу чергу, адміністративно-економічних переваг склалися об'єктивно кращі умови для залучення капіталу, що знайшло віддзеркалення в об'ємах інвестицій.

В 2010 р. по Україні існувала тенденція до збільшення обсягів інвестиції в основний капітал (рис. 2.1.2). Серед адміністративно-територіальних одиниць України, лише Закарпатська область та місто Севастополь мали темп росту даного показника меншим за 100%. Черкаська та Кіровоградська області за індексом інвестицій в основний капітал в 2010 р. займали перше та друге місця відповідно. Розмір цього індексу для Черкаської та Кіровоградської області становив відповідно 224,0% та 171,9%. Полтавська область займала 21 місце з 116,2% [13].

Рис. 2.1.2. Індеси інвестицій в основний капітал за регіонами, 2010 р.
(до минулого року, %)

Існує значна асиметрія серед регіонів України щодо залучення інвестицій в основний капітал. Лідерство за цим показником належало м. Києву – 38338,2 млн грн, друге – Донецькій області – 16694,3 млн грн, третє – Дніпропетровська області – 13277,0 млн грн, четверте – Київській області – 9955,4 млн грн, останнє місце займав м. Севастополь – 1425,6 млн грн (Додаток Б, Таблиця Б.1).

Причини інвестиційної активності вищезазначених регіонів в тому, що саме в них були зареєстровані і діяли спеціальні економічні зони, наприклад, «Рені» (Одеська область), «Славутич» (Київська область) і території пріоритетного розвитку (у м. Харкові, Донецькій області), які задекларували розвиток майже всіх напрямів національного господарства України, зокрема добувної та обробної промисловості. Також в цих регіонах розташовані галузі промисловості, які були пріоритетними для інвестування: металургійна та вугільна галузі (Донецька та Дніпропетровська області), підприємства з виробництва мінеральних добрив (Одеська область), машинобудування, харчова промисловість (Харківська область), видобуток вуглеводів, деревообробка, паперова промисловість (Львівська область) і м. Київ, де зосереджені наукові організації та наукоємні виробництва.

Невисокий рівень конкурентоспроможності окремих регіонів України на зовнішніх ринках привело до того, що активну зовнішню торгівлю

здійснює обмежена кількість регіонів (Додаток Б, Таблиця Б.2). Зокрема, питома вага Донецької, Дніпропетровської, Запорізької областей та м. Києва становила 62 % загальноукраїнського експорту. Основну частину експорту становив експорт руди, металопродукції та продукції хімічної промисловості. До цієї групи регіонів надходить також понад 40 % загального обсягу імпорту.

Інноваційний аспект регіонального розвитку з'являється, як фактор забезпечення позитивних якісних змін в економіці і соціальній сфері. Відповідно, без детального аналізу інноваційного потенціалу регіонів не виправданими або ж ситуаційними будуть усі дії щодо формування та розвитку інвестиційної й інноваційної політики в регіонах України.

Під інноваціями в сучасній науці розуміється сукупність економічно значимих дій, які максимізують ефективність технологічних і організаційних процесів виробництва й обміну на базі їхнього удосконалення або якісного перетворення, при цьому досліджувана категорія „інновації» – окреслює не будь-які зміни взагалі, а лише ті з них, що носять якісний характер і орієнтовані на економічний (а відповідно і соціальний) ефект.

У цей час усе більшу роль відіграють інформаційні й інноваційні фактори, які необхідно враховувати при дослідженні регіону. Тому все більшого значення набуває парадигма регіон-підсистема інформаційного суспільства. Реформування економіки регіону, впровадження передових, технологій і наукомістких виробництв вимагає розгляду регіону як підсистеми інноваційного простору.

Різка зниження сприятливості вітчизняної промисловості до інновацій обумовлюється довгостроковим негативним впливом загальноекономічних проблем, пов'язаних зі структурною реформованістю економіки країни, домінуванням у ній низько технологічних сировинних виробництв, які об'єктивно малосприйнятливі до сучасних наукових досягнень і набагато менш економічно ефективні, ніж виробництва високої технологічної складності.

Незважаючи на проголошення інноваційного шляху розвитку, дотепер рівень впровадження інновацій настільки низький, що його вплив не забезпечує хоч якого більш-менш суттєвого зростання рентабельності промислового виробництва.

Аналіз досвіду провідних зарубіжних корпорацій показує, що стійкий розвиток виробництва у довгостроковій перспективі залежить не стільки від реальних ресурсних можливостей, скільки від інноваційного характеру підприємницької діяльності у відповідному напрямі.

Комбінований аналіз зміни кількості підприємств, що займалися інноваційною діяльністю в Україні та їх питомої ваги у загальній кількості підприємств за період 2006 – 2010 рр. (Рис. 2.1.3), свідчить про нестабіль-

ність інноваційної активності промислових підприємств. Збільшилася кількість підприємств, які впроваджували інновації по Україні із 2006 – 2009 рр. (яка коливалася протягом цього періоду у межах від 1120 до 1186), але зменшилася порівняно із 1995 р., що, в цілому, не призвело до підвищення рівня інноваційної активності. Показники інноваційної діяльності промислових підприємств України та Закарпаття наведені у Таблиці Б.3 Додатку Б і відображають щорічні темпи впровадження нових прогресивних технологічних процесів і освоєння виробництва нових видів продукції, найменувань та їх динаміку.

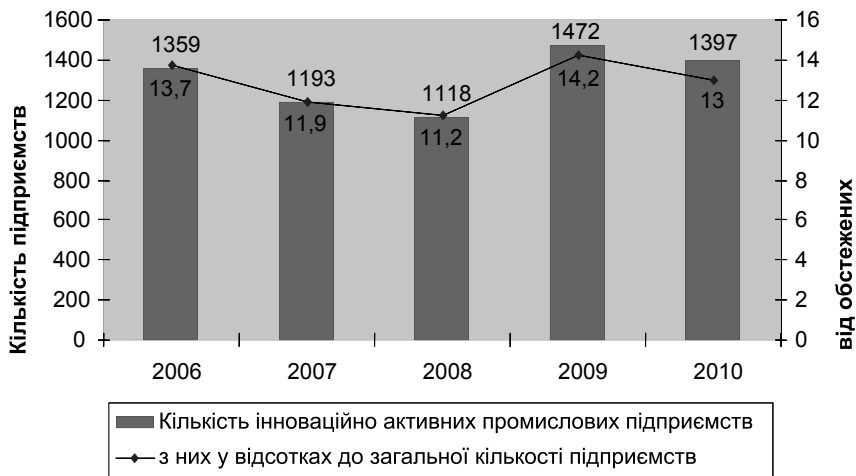

Рис. 2.1.3. Кількість підприємств, що займаються інноваційною діяльністю в Україні та їх питома вага у загальній кількості обстежених підприємств за період 2006 – 2010 рр. (за даними Державної служби статистики України)

Питома вага інноваційно активних промислових підприємств починаючи з 1995 року суттєво зменшилася (з 22,9 % у 1995 р. до 10,0 % у 2008 р.). Аналогічна ситуація спостерігається і по Закарпатській області.

Найбільш суттєві негативні зміни спостерігалися у 2007- 2008 рр., коли загальна кількість інноваційно активних промислових підприємств щорічно зменшувалася і у 2008 році навіть опустилася до рівня 1118.

На наступному етапі проведено детальніше дослідження тенденції розвитку інноваційно діяльності за основними напрямками впровадження інновацій (Рис. 2.1.4).

З одного боку, протягом 2000 – 2004 рр. спостерігалось щорічне збільшення кількості нових видів інноваційної продукції, що загалом зростає (з 15323 до 22847), а з іншого – кількість впроваджених нових технологічних процесів протягом 2000 – 2004 рр. зменшилася (коливалася на рівні 1403 – 1142).

Рис. 2.1.4. Тенденції розвитку інноваційної діяльності в Україні за основними напрямками впровадження інновацій за 2000 – 2010 рр. (за даними Державної служби статистики України)

У 2005-2007 рр., навпаки, на фоні збільшення кількості впроваджених нових видів продукції (до 1808) зменшилася кількість нових технологічних процесів (до 3152). 2010 рік характеризується суттєвим зменшенням кількості інновацій за кожним з цих напрямків.

Отже, як показали результати аналізу тенденцій розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств, особливе занепокоєння викликає наявність негативних змін за основними проаналізованими параметрами саме протягом періоду 2008 – 2010 рр.

Не менш важливими є врахування попиту на науково-технічні досягнення кожної галузі промисловості, зацікавленість підприємств в їх використанні. Слабким є рівень маркетингової та інноваційної служби у виробництві, де лише близько п'ятої частини підприємств мають маркетингові підрозділи, і ще менше їх в науково-дослідних установах. Рівень зацікавленості підприємств у використанні інновацій підвищується повільно через недоліки у податковій системі країни та труднощі, пов'язані з ризикованістю суттєвих інноваційних заходів, а в науковій сфері недостатньо приділяється увага диференційному підходу стосовно матеріального заохочення науковців для створення проривних, кардинальних з цієї точки зору, нововведень. Усунення цих недоліків має забезпечити вирішальний вплив інноваційного рівня на вітчизняну економіку.

У 2007-2008 рр. зниження інноваційної активності підприємств свідчить про відсутність у них мотивації і платоспроможного попиту на інновації. Ліцензійні технології, які впроваджуються на вітчизняних підприємствах, переважно не належать до останніх світових досягнень, що закріплює технологічну відсутність промисловості. Але поряд з низькою

інноваційною активністю промислових підприємств, загальний обсяг інноваційних витрат значно зростає і в 2007 р. склав 5751,6 млн грн, а в 2009 р. становить 10821,0 млн грн, що відображено на Рис. 2.1.5.

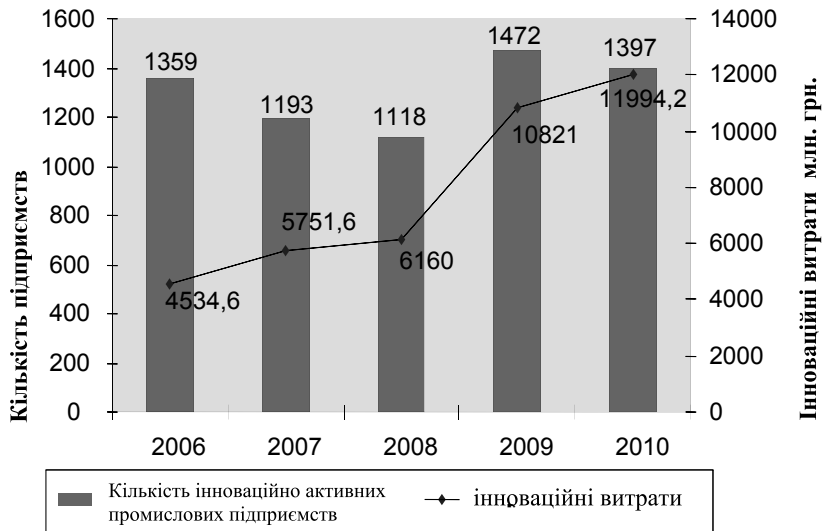

Рис. 2.1.5. Динаміка інноваційно активних підприємств в Україні та обсягу інноваційних витрат за період 2006 – 2010 рр. (за даними Державної служби статистики України)

Починаючи з 2000 р. і на даний час регіональне інноваційно-інвестиційне середовище перебуває під одночасним чи послідовним впливом глобальних та національних макроекономічних і правово-політичних чинників.

Високі темпи зростання економіки у 2010-2007 рр. та їх часткове відтворення у 2010-2012 рр. призвели до росту значення внутрішніх факторів інвестиційної привабливості, відносно контрольованості темпів інфляції, різкої активізації іноземного капіталу на ринку фінансових послуг, доби розквіту кредитування. У результаті відчутно зросли об'єми ПІІ (з 6,799, млрд. дол. у 2003р. до 54,462,4 млрд. дол. у 2012 р.), показники ПІІ душу населення (з 142,6 дол. у 2004 р. до 1199,3 дол. у 2013 р.) [13]. Було ухвалено Закони України про наукові та індустріальні парки.

Водночас хаотичний характер реформ, нерозвинутість фондового ринку, надмірна фіскальна активність держави і інфраструктури навантаження надвисока частка тіньової економіки та корупційна складова, політично та військово-політичні кризи 2004 і 2013-2014рр. приводять до відсутності підтриманої більшістю суспільства стратегії інноваційного розвитку, збереження перехідного та експортно-сировинного характеру

економіки, регіональних диспропорцій та стримує перехідні засади євро-інтеграції сталого розвитку і відкритого доступу. У передкризовому 2007 р. ВВП країни все ще становив 72,4 % від рівня 1990 р. [13]. Негативний вплив на інвестиційний клімат країни та її регіонів мало волонтаристське скасування державними інституціями спеціальних податкових та митних режимів у СЕЗ-ах та територіях пріоритетного розвитку. Витрати держави та приватного бізнесу на інноваційну діяльність та частка підприємств, що займалися інноваціями сягнули піку у 2007 р. і почали зменшуватися.

Затримка інноваційного процесу на рівні регіону пояснюється низьким ступенем гнучкості й адаптивності підприємств до інновацій. До основних причин цього явища відносяться: низька активність внутрішніх та зовнішніх інвесторів, сповільнені темпи росту оновлення основних виробничих фондів внаслідок різкого знецінення встановленої на підприємствах техніки, невідповідність рівня технічного розвитку виробництва високо прогресивним параметрам інновацій, висока вартість вітчизняних зразків нової техніки. Додатковими чинниками, які перешкоджали інноваційно-інвестиційному розвитку територіально-виробничих комплексів регіонів періоду з 1992-2010 рр. визначені:

- дефіцит коштів підприємств промисловості;
- неефективність систем регулювання, організації інвестиційної та науково-інноваційної діяльності підприємств;
- нестача реальних результатів розробок і введень продуктів інноваційної діяльності;
- дефіцит матеріальної і фінансової підтримки зі сторони держави науково-дослідної бази закладів науки;
- перехід в інші галузі діяльності кваліфікованого штату працівників, які задіяні в науковій діяльності та запровадженні новітніх технологій у виробничий процес;
- недостатня кооперація виробничої та наукової галузей.

Територіально-виробничі комплекси регіонів ще не готові до сучасних умов господарювання, а саме до глобалізаційних процесів в економіці і підвищенням лібералізації ринку, основними чинниками яких є діяльність в галузі науки та інновацій та інфраструктура ринку, яка пов'язує їх. Без її удосконалення є неможливе відродження діяльності на кваліфікованому рівні, проведення технологічної перебудови підприємств.

Контрольні питання:

1. *Регіони-лідери за обсягами залучення інвестицій.*
2. *Охарактеризуйте інноваційну діяльність в Україні.*
3. *Назвіть чинники, які перешкоджали інноваційно-інвестиційному розвитку територіально-виробничих комплексів регіонів.*

РОЗДІЛ 2.

Інноваційно-інвестиційний процес в Україні та її регіонах: інвестиційний клімат та інвестиційна політика, результати, оцінки

2.1. Актуальні результати інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні та її регіонах

Результати інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні (державні реєстри, обсяги капітальних інвестицій, ПІ, фінансування інноваційної сфери та ін.). Економічні санкції. Проблеми стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності (негативні тенденції, територіальні диспропорції та ін.). Причини низької інвестиційно-інноваційної активності та негативних тенденцій (високий рівень ризикованості та ін.).

Акцент. Звичайно ми повинні отримати прибуток, але ми повинні отримувати прибуток не тільки миттєво, але і впродовж довгого часу, тому ми повинні продовжувати вкладати капітал в дослідження, розширення і обслуговування.

(Акіо Моріта, японський інженер, підприємець, співзасновник корпорації Sony)

Ефективність політики стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності визначається результативністю інвестиційно-інноваційних процесів в Україні. **Основними загальними результатами інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні є:**

✓ **сформовано мережу основних елементів інвестиційної та інноваційної діяльності**, яка станом на 01.01.2015 р. включала, зокрема, 1609 підприємств, що займалися інноваціями (або 16,1 % промислових підприємств) (Додаток Б, Таблиця Б.4), 1208 промислових підприємств,

що впроважували інновації (або 12,1% промислових підприємств) (Додаток Б, Таблиця Б.5);

✓ **створено державні реєстри інвестиційних та інноваційних проектів**, зокрема, впродовж 2007-2013 рр. до Державного реєстру інноваційних проектів загалом було включено 16 інноваційних проектів, з них станом на 01.01.2015 р. на стадії реалізації перебувало 6 (Додаток А, Таблиця А.5) [**визначено державні інвестиційні проекти**, які реалізуються державними інституціями та фінансуються за державний кошт, зокрема станом на 01.12.2015 р., їх кількість склала 10 (Додаток А, Таблиця А.7) [**залучено капітальних інвестицій** на суму 2177,6 млрд грн за період 2005-2014 рр. (Додаток Б, Таблиця Б.6);

✓ **залучено ПІІ** (акціонерного капіталу) на суму 45,9 млрд дол. США за період 1995-2014 р. (Додаток Б, Таблиця Б.7);

✓ **реалізовано інноваційної продукції** суму 268,6 млрд грн за період 2005-2014 рр., з якої на експорт на суму 128,1 млрд грн (Додаток Б, Таблиця Б.8).

✓ **профінансовано інноваційну діяльність** загалом на суму 108,1 млрд грн за період 2000-2014 рр. (Додаток Б, Таблиця Б. 9).

✓ **застосовано санкції**.

У вересні 2015 р. Президент України увів своїм Указом [34] у дію рішення РНБО [35] про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) по відношенню загалом до 388 фізичних осіб і 105 юридичних осіб. Економічні санкції охопили 230 фізичних осіб та 71 юридичну особу. Загалом, серед переліку запроваджених економічних санкцій, зокрема, блокування активів; зупинення виконання економічних та фінансових зобов'язань; зупинення фінансових операцій; заборона на встановлення ділових контактів; заборона діяльності на території України; запобігання виведенню капіталів за межі України; заборона здійснення державних закупівель товарів, робіт і послуг у юридичних осіб - резидентів іноземної держави, а також державних закупівель у інших суб'єктів господарювання, що здійснюють продаж товарів, робіт, послуг походженням з іноземної держави; припинення видачі дозволів, ліцензій на ввезення в Україну з іноземної держави чи вивезення з України валютних цінностей та обмеження видачі готівки за платіжними картками, емітованими резидентами іноземної держави; заборона здійснення Національним банком України реєстрації учасника міжнародної платіжної системи, платіжною організацією якої є резидент іноземної держави; анулювання офіційних візитів, засідань, переговорів з питань укладення договорів чи угод. В переважній більшості застосовано одразу декілька санкційних заходів до юридичних та фізичних осіб, головним чином, блокування активів та запобігання виведенню капіталу. Серед юридичних осіб - Відкрите акціонерне товари-

ство «308 авіаційний ремонтний завод», Закрите акціонерне товариство «Лабораторія Касперського», Акціонерне товариство «Газпром Банк», Відкрите акціонерне товариство Акціонерний комерційний банк «Банк Москви», Відкрите акціонерне товариство «Акціонерний банк «Росія».

В ситуації з окупацією Росією АР Крим світовим співтовариством в підтримку України вжито низку заходів задля економічної та інвестиційної ізоляції півострова. Відповідно до наказу Президента США [36] з 1.02.2015 р. компанії, які потрапляють під юрисдикцію законів США, повинні були згорнути будь-яку комерційну діяльність на території АР Крим. Серед таких компаній MasterCard і Visa, Apple, oDesk, Steam [37]. Радою Європи в грудні 2014 р. накладено абсолютну заборону для громадян та компаній юрисдикції країн Європи інвестувати в економіку Криму та придбавати нерухомість та підприємства тощо, а також заборонено експортувати з ЄС товари і технології для транспортної, телекомунікаційної, енергетичної сфери, розвідки нафтогазових родовищ, видобутку нафти і газу та інших природних ресурсів.

Досягнуті результати є недостатніми для забезпечення суттєвих інвестиційно-інноваційних зрушень в масштабах країни. Про низьку ефективність багаторічної політики стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності свідчать, зокрема:

- **незначна кількість елементів інноваційної та інноваційної діяльності** (частки підприємств, що займалися інноваціями та впроваджували інновації у загальній кількості промислових підприємств в 2000-2014 р. коливаються в діапазоні 11,2-18,0 % та 8,2-14,8 % відповідно);
- низька частка інвестицій у структурі ВВП (в 2014 р. склала 13 % при нижній граничній нормі 25 %) [38, С. 286];
- **низький рівень технологічного укладу економіки країни** (за оцінками фахівців, на сьогодні в Україні частка продукції V технологічного укладу становить близько 4,2 % виробленої продукції [39], а продукція VI технологічного укладу майже не виробляється);
- **моральна та фізична застарілість та зношеність основних засобів в економіці України** (загальний ступінь зношеності за всіма видами економічної діяльності досяг в 2014 р. 77 % [38, С. 232]);
- **значні економічні диспропорції за територіальною ознакою** (найбільші обсяги ПІІ у розрахунку на одну особу в м. Києві (8013 дол. США станом на 01.01.2015 р., а найнижчі – в Сумській області (52,2 дол. США), при цьому впродовж 2010-2014 рр. розрив між максимальним і мінімальним обсягом ПІІ у розрахунку на одну особу коливався в діапазоні від 115 разів в 2010 р. до 164 разів в 2013 р. (Додоток Б, Таблиця Б.10));
- **негативні тенденції щодо динаміки основних показників інвестиційної та інноваційної діяльності** (скоротився щорічний загальний обсяг капітальних інвестицій в 2014 р. на 18 % порівняно з 2013

р. та на 25 % порівняно з 2012 р. (скорочення спотерігалось в усіх регіонах, крім Івано-Франківської, Запорізької, Сумської та Хмельницької областей) (Додаток Б, Таблиця Б.6); знизилася частка підприємств, що займаються інноваціями з 18 % у 2000 р. до 16,1 % у 2014 р. (скорочення відбулося в усіх областях крім Одеської (+12 %), Івано-Франківської (+11,4%), Херсонської (+11 %), Кіровоградської (+9,8 %), Львівської (3 %), Харківської (+2,4 %), Запорізької (+2 %), Донецької (+1,1 %), Тернопільської (+0,6%), Черкаської (+0,6 %) областей (Додаток Б, Таблиця Б.4); знизилася частка підприємств, що впроваджують інновації, в загальній кількості промислових підприємств з 14,8 % в 2000 р. до 12,1 % в 2014 р. (скорочення відбулося в усіх регіонах крім Одеської (+6,5 %), Харківської (+6 %) Кіровоградської (+4,6 %), Запорізької (+2,7 %), Львівської (2,3 %), Івано-Франківської (+2 %), Рівненської (+0,8 %) областей та м. Київ (+2,3 %) (Додаток Б., Таблиця Б.5); знизилася частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції (з 9,4 % в 2000 р. до 2,5 % в 2014 р.) (найбільше зниження відбулося в Донецькій (на 21,3 %), Херсонській (на 14,6 %), Чернігівській (9,4 %) (Додаток Б, Таблиця Б.11); відбувся відтік ПІІ (акціонерного капіталу) в 2014 на 21 % (12,2 млрд дол. США) (відтік спостерігався в усіх регіонах, крім Івано-Франківської області, де приріст прямих іноземних інвестицій склав 112,1 млн дол. США; найбільш помітно вартість іноземного капіталу у абсолютних значеннях зменшилась у м. Києві (-6,0 млрд дол. США), Дніпропетровській (-1,3 млрд дол. США) і Донецькій (-1,1 млрд дол. США) (Додаток Б, Таблиця Б.7));

Серед причин низької інвестиційно-інноваційної активності та негативних тенденцій, слід виділити, зокрема:

✓ **високий ступінь ризикованості інвестування та відсутність гарантій безпеки для інвестора** через збройну агресію Росії на Сході України, конфіскацію і знищення майна в Донецькій та Луганській областях проросійськими терористичними угрупованнями, «націоналізацію» майна в анексованій Росією АР Крим,;

✓ **відсутність мотивації до інноваційної діяльності підприємств та непривабливість інноваційної діяльності для інвестування;**

✓ **низький загальний рівень фінансування науково-технічних робіт** (в 2013 р. склав 0,77 % ВВП за прийняттого значення 2 % ВВП [40]),

✓ **низький рівень державного і місцевого фінансування** (в 2014 р. інноваційну діяльність профінансовано з державного та місцевого бюджетів на суму 344,1 млн грн та 5,7 млн грн відповідно (Додаток Б, Таблиця Б.9); лише частково профінансовано реалізацію заходів Державної цільової науково-технічної програми «Нанотехнології та наноматеріали», зокрема, у 2010 р. на 10,3 % (37155,0 тис. грн) від запланованого обсягу фінансування, у 2011 р. – 10,1 % (39799,0 тис. грн), у 2012 р. – 9,5 % (39017,0 тис. грн) [41, С.15]).

Реформи вітчизняної економіки, що здійснювалися упродовж останніх років лише формально декларували інноваційну спрямованість економічної політики держави. Досягнуті економічні результати є низькими, характеризуються негативною динамікою та значною диспропорцією в регіональному розрізі. Наявний в країні потенціал інноваційного розвитку належним чином не використовується. Стимулювання інвестиційної та інноваційної активності в чинній моделі розвитку економіки не забезпечує досягнення стратегічних завдань по входженню України в групу країн світових лідерів.

Контрольні питання:

- 1. Назвіть основні результати інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні та регіонах.*
- 2. Визначте основні проблеми інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні та регіонах та їх причини.*
- 3. Охарактеризуйте взяті економічні санкції щодо юридичних та фізичних осіб.*

Практикум:

Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за січень-червень 2015 р. : презентаційний матеріал / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7747>.

Економічний розвиток у розрізі регіонів України (станом на 12.11.2015 р.) : презентаційний матеріал / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7745>.

Проблемне завдання.

Охарактеризуйте санкційний режим та обмеження інвестицій [34, 35] (обмежувальні заходи по відношенню загалом до фізичних і юридичних осіб).

2.2. Оцінка економічного та інвестиційно-інноваційного клімату України та її регіонів

Економічний клімат та його оцінка. Індекс глобальної конкурентоспроможності. Індекс глобальної конкурентоспроможності регіонів України. Індекс легкості ведення бізнесу. Глобальний індекс інновацій. Індекс економіки знань. Індекс інвестиційної привабливості регіонів України.

Індекс довіри з точки зору прямих іноземних інвестицій. Індекс світових фінансових центрів. Останні кроки Уряду України для покращення рейтингових позицій України (зняття регуляторних бар'єрів для бізнесу, спрощення та скорочення реєстрації нових компаній в режимі он-лайн до 2 днів, створення Дерегуляційного офісу).

Акцент. Часто говорять, що цифри керують світом; принаймні немає сумніву в тім, що цифри показують, як він керується.

(Йоган Гете, німецький поет, прозаїк, драматург, мислитель і натураліст)

Під економічним кліматом в країні розуміється узагальнена характеристика сукупності різних пов'язаних між собою факторів, що зумовлюють стан економіки та динаміку, спрямованість, конкурентоспроможність і безпеку її розвитку. Кожен з чинних факторів може характеризуватися з допомогою одного або кількох індикаторів. За впливом на певні параметри економічного клімату і для зручності здійснення аналізу такого впливу, індикатори можуть об'єднуватися в різні групи та системи груп.

На практиці застосовуються різні методи аналізу і оцінки складових економічного клімату країни від визначення кількісних показників окремих або групи з кількох індикаторів до застосування інтегральних показників систем індикаторів.

За результатами аналізу складових економічного клімату ряду країн (регіонів, галузей або інших об'єктів дослідження) визначається їх рейтинг. Проведення таких оцінок на рівні країн та регіонів було започатковано в 1969 р. співробітниками Гарвардської школи бізнесу для визначення об'єктів найбільш вигідного інвестування. В основу їх методики була покладена експертна оцінка законодавчих умов для іноземних і національних інвесторів, можливості вивозу капіталу, стійкості національної валюти та ін. На сьогодні подібні дослідження здійснюються практично в усіх країнах. Для прикладу, оцінка інвестиційно-інноваційних складових на рівні країн здійснюється переважно міжнародними

рейтинговими агенціями та іншими структурами, зокрема, Всесвітнім економічним форумом, Світовим Банком, Корнуельським університетом, бізнес-школою INSEAD, Всесвітньою організацією інтелектуальної власності WIPO. В Україні на рівні регіонів і галузей дослідження здійснюються Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, Фондом «Ефективне управління», Київським міжнародним інститутом соціології, іншими інституціями та окремими науковцями.

Всесвітнім економічним форумом щорічно розраховується **Індекс глобальної конкурентоспроможності** країн світу (The Global Competitiveness Index), який визначається як інтегральне значення з більше 100 індикаторів на основі статистичних даних та результатів опитування більше 10 тис. керівників компаній. За значеннями індикаторів формується рейтинг конкурентоспроможності країн світу. Так, значення Індексу глобальної конкурентоспроможності на 2015-2016 рр. здійснювалося серед 140 країн на основі 114 індикаторів, дві третини з яких визначалися за результатами опитування керівників бізнесу, проведеного в січні-березні 2015 р., решта на основі статистичної інформації за 2014 рік. Загалом, система індикаторів сформована за трьома групами-субіндексами (основні вимоги, підсилювачі продуктивності, інновації та фактори розвитку), які включають 12 підгруп-складових (інституції, інфраструктура, макроекономічне середовище, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, технологічна готовність, відповідність бізнесу сучасним вимогам, інновації). Оцінка відбувається за бальною системою від 1 (низького) до 7 (високого) або за іншими вказаними одиницями виміру. В Додатку Б, Таблиці Б.12 наведена динаміка за період 2010-2016 рр. бальних оцінок (значень) загального індексу, субіндексів, складових та тих індикаторів, які, головним чином, характеризують інвестиційно-інноваційну діяльність, а також вказано місце України в рейтингу глобальної конкурентоспроможності, яке є нижче середнього.

Індекс глобальної конкурентоспроможності України в 2015-2016 р. [42] становив 4,03, а у рейтингу глобальної конкурентоспроможності вона посіла 79 місце між Гватемалою та Таджикистаном. (Рейтинг очолюють Швейцарія, Снігапур та США.) До того ж Україна поступається всім країнам-сусідам (Польща – 41 місце, Росія – 45 місце, Румунія – 53 місце, Угорщина – 63 місце, Словаччина – 67 місце, а Білорусія не була включена до цього дослідження). Значення трьох субіндексів, підгруп складових та більшості індикаторів які характеризують інвестиційно-інноваційний клімат та відповідно рейтингові позиції України є низькими. Щодо значень субіндексів, то основні вимоги – 4,08 (101 місце), підсилювачі продуктивності – 4,09 (65 місце), інновації та фактори розвитку – 4,09 (72 місце). Значення

індикаторів - наявність новітніх технологій - 4,3 (96 місце), освоєння технологій на рівні фірм - 4,2 (100 місце), ПП та передача технологій - 3,8 (100 місце), вплив регулювання на ПП - 3,6 (122 місце), тягар митних процедур - 3,3 (113 місце), частка іноземної власності - 3,3 (126 місце), державні закупівлі високотехнологічної продукції, закупівля високотехнологічної продукції за державний кошт - 3,0 (98 місце), вплив оподаткування на бажання інвестувати - 2,7 (129 місце), наявність венчурного капіталу - 2,4 (102 місце), загальне податкове навантаження - 52 % від прибутку (118 місце), кількість днів для започаткування бізнесу - 21 (101 місце). Разом з цим, значення узагальненої групи складових індикаторів щодо інновацій та значення декількох інших індикаторів є порівняно високими. Зокрема, це узагальнений індикатор щодо інновації - 3,41 (54 місце), а також такі індикатори як наявність наукових та інженерних кадрів - 4,7 (29 місце), розмір ринку - 4,5 (45 місце), якість науково-дослідних закладів - 4,3 (43 місце) здатність здійснювати інноваційну діяльність - 4,2 (52 місце), кількість патентів на винаходи - 3,6 (50 місце), що свідчать про те, що потенціалом для зростання економіки є саме інновації [42].

Аналіз динаміки змін значень Індексу глобальної конкурентоспроможності України та його складових субіндексів і індикаторів за період з 2010-2011 рр. [43] по 2015-2016 [42] показує наявність як позитивних, так і негативних тенденцій. Так, при відносній стабільності значень Індексу глобальної конкурентоспроможності України в діапазоні 3,9-4,1-4,0, рейтингові позиції покращилися на 10 пунктів з 89 до 79 місць і змінювалися в діапазоні 89-73-79. Аналогічно зберігається відносна стабільність при незначній позитивній динаміці змін значень субіндексів і відповідних рейтингів, а саме основних вимог (3,9-4,4-4,1; 102-79-101), підсилювачів продуктивності (4,0-4,1-4,1; 72-61-65), інновацій та факторів вдосконалення (3,3-3,4-3,6; 88-79-72). При цьому окремі індикатори та рейтингові позиції за ними мають більш позитивну динаміку, зокрема, індикатори якості науково-дослідних кадрів (зростання зі значення 3,6 до 4,3 та з 68 до 43 місця), кількості виданих патентів на 1 млн населення (з 0,4 до 3,6 та з 64 до 50 місця відповідно). Серед негативних тенденцій фіксується зниження індикаторів наявності нових технологій (з 4,5 до 4,3 та з 92 до 96 місця), освоєння технологій на рівні фірм (з 4,4 до 4,2 та з 96 до 100 місця).

За Індексом глобальної конкурентоспроможності основні конкурентні переваги Україна має в освітній та інноваційній сферах.

Український Фонд «Ефективне управління» за методологією розрахунку розглянутого Індексу глобальної конкурентоспроможності здійснив аналіз конкурентоспроможності усіх 27 регіонів України в 2011 р., 2012 р. та 2013 р. Зазначимо, що значення низки індикаторів, що визначають інвестиційно-інноваційний клімат на макрорівні, зокрема, рівень

захисту інвесторів, кількість процедур та дні для започаткування бізнесу, загальне податкове навантаження та торгові тарифи, відповідають значенням індикаторів України загалом, наведеним в Звітах про глобальну конкурентоспроможність за відповідні роки. В Додатку Б, Таблиці Б.13 наведено дані цього дослідження за 2013 р. [44] з урахуванням загальноукраїнських даних Звіту про глобальну конкурентоспроможність 2013-2014 [45]. Таке дослідження дало можливість визначити питому вагу внеску кожного регіону в здобутки країни та побачити перспективи і напрями подальшого розвитку складових економіки країни на місцях.

За результатами дослідження 2013 р. регіонами-лідерами за Індексом глобальної конкурентоспроможності стали м. Київ (4,40 бали), Харківська область (4,25), Одеська (4,18), а регіонами-аутсайдерами – Житомирська (3,88), Херсонська (3,87) і Кіровоградська (3,83) області. Такий діапазон значень відповідає місцям між 50 та 100 в рейтингу глобальної конкурентоспроможності. В розрізі окремих інвестиційно-інноваційних індикаторів, зокрема якість науково-дослідних установ регіонами-лідерами є Харківська область (4,83) та м. Київ (4,44), що у світовому рейтингу відповідають 27 та 36 позиціям; вплив регулювання на ПІІ - Сумська (4,80 бала) та Волинська (4,52) області, результат яких відповідає 49 і 50 місцям в світі відповідно; передача нових технологій через ПІІ - Закарпатська (4,77) та Івано-Франківська області (4,39), результат відповідає 63 та 86 місцям); здатність до інновацій - Волинська (4,25) та Київська (4,24), результат яких відповідає рівню 36 місця; наявність новітніх технологій - Донецька (4,21 бала) та Харківська (4,20) області, результат яких відповідає рівню 111 місця; співпраця університетів і бізнесу в НДДКР - Харківська (3,95) та Дніпропетровська (3,64) області, результат яких відповідає рівню 49 та 65 місцям; витрати компаній на НДДКР - Сумська (3,33) та Харківська (3,26) області, результат яких відповідає рівню 62 місця; можливість залучення венчурного капіталу – Запорізька (2,39), Житомирська та Волинська (по 2,36) області, результат яких відповідає рівню 92 місця.

Головну роль у глобальній конкурентоспроможності України в 2013 р. в регіональному розрізі відіграли м. Київ, Харківська, Одеська, Сумська, Волинська, Закарпатська та Івано-Франківська області.

Групою Світового банку на основі аналізу нормативно-правових актів щодо ведення підприємницької діяльності в країні щорічно розраховується **Індекс легкості ведення бізнесу** (Easy of Doing Business Index) та формуються відповідні рейтинги країн. Дослідження по розрахунку цього індексу 2014-2016 рр. охопили 189 країн світу та в ньому взяли участь більше 11 тис. фахівців. За поточною методикою (вона неодноразово змінювалася, тому позиції певної країни у рейтингу не є цілком порівнюваними між роками) індикатори, за якими визначається Індекс,

згруповані за 10 напрямками: щодо реєстрації підприємств, отримання дозволу на будівництво, підключення до електромереж, реєстрації власності, кредитування, захисту міноритарних інвесторів, оподаткування, міжнародної торгівлі, забезпечення виконання контрактів та вирішення питань по неплатоспроможності. Індекс та індикатори розраховуються за бальною системою від 0 (низького) до 100 (високого значення), а показники – за вказаними одиницями виміру. В Додатку Б, Таблиці Б.14 наведені динаміка значень Індексу легкості ведення бізнесу та основних індикаторів, а також рейтинги України в період 2007-2016 рр.

Так, Індекс легкості ведення бізнесу України 2016 р. [45] склав 63,04, а за рейтингом легкості ведення бізнесу вона посіла 83 позицію між Брунеєм і Саудівською Аравією. (Очолили рейтинг Сінгапур, Нова Зеландія та Данія) Україна також знаходиться позаду всіх країн-сусідів (Польща – 25 місце, Словаччина – 29 місце, Румунія – 37 місце, Угорщина – 42 місце, Білорусь – 42 місце, Росія – 51 місце, Молдова – 52 місце). Щодо значень окремих груп індикаторів, то реєстрація підприємства – 93,88 (30 місце), кредитування – 75,00 (19 місце), сплата податків – 70,69 (107 місце), реєстрація власності – 69,44 (61 місце), легкість міжнародної торгівлі 63,72 (109 місце), легкість отримання дозволів на будівництво – 61,36 (140 місце), легкість підключенням до електромереж – 54,84 (137 місце), забезпечення виконання контрактів – 57,11 (98 місце), захист міноритарних інвесторів – 53,33 (88 місце), легкістю вирішення проблеми неплатоспроможності – 31,05 (141 місце).

За період 2007-2016 рр. Україна загалом покращила рейтингові позиції за Індексом легкості ведення бізнесу на 45 пунктів, піднявшись з 128 місця. Найбільш суттєве покращення рейтингових позицій відбулося за індикаторами щодо легкості реєстрації власності (на 72 позиції), реєстрації бізнесу (на 71 позицію), оподаткування (на 67 позицій), захисту міноритарних інвесторів (на 54 позиції). В той же час, негативною динамікою в цілому відзначаються позиції щодо отримання дозволів на будівництво, міжнародної торгівлі, забезпечення виконання контрактів та вирішення питань по неплатоспроможності.

За Індексом легкості ведення бізнесу покращення середовища було забезпечено шляхом спрощення на законодавчому та регуляторному рівнях низки бюрократичних процедур щодо реєстрації бізнесу та власності.

Корнуельським університетом, бізнес-школою INSEAD та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності WIPO розраховується **Глобальний індекс інновацій** (The Global Innovation Index). Дослідження 2015 р. охопило 141 країну, на які припадає 95,1% світового населення і 98,6% світового валового внутрішнього продукту. Глобальний індекс інновацій включає два субіндекси, з яких один - наявність іннова-

ційного потенціалу (Innovation Input Sub-Index), який визначається індикаторами: інституції, людський капітал та дослідження, інфраструктура, розвиненість ринку, розвиненість бізнесу, а другий - використання інноваційного потенціалу (Innovation Output Sub-Index), який розраховується за індикаторами: технології та знання і креативна діяльність. Загалом 79 індикаторів. В Таблиці Б.15. Додатку Б, наведено динаміку значень цього індексу, субіндексів та деяких основних індикаторів для України за 2011-2015 рр. Значення індикаторів визначаються за бальною шкалою (від 0 до 100) або за спеціальними одиницями виміру, які вказуються.

У 2015 р. Глобальний індекс інновацій України становив 36,5 [46], відповідно до якого вона посіла 64 місце між Сербією та Сейшельськими островами. Найвищі значення Глобального індексу інновацій у Швейцарії (68,3), Великобританії (62,4) та Швеції (62,4). За цим показником Україна знаходиться позаду всіх країн-сусідів (Угорщина на 35 місці, Словаччина – 36, Молдова – 45, Польща – 46, Росія – 48, Білорусь – 53, Румунія – 54). Значення субіндексу щодо інноваційного потенціалу становив 39,1 (84 місце між Тунісом та Ямаїкою), а щодо використання інноваційного потенціалу 33,9 (47 місце між Туреччиною та Чилі). Значення більшості індикаторів та рейтингові позиції України за ними є досить низькими, зокрема, простота відкриття бізнесу – 87,4 (64 місце), розвиток інституцій – 52,2 (103 місце), захист інвесторів – 48,3 (96 місце), кластерний розвиток - 33,3 (122 місце), якість законодавчого регулювання 30,8 (112 місце), ефективність державного управління – 23,8 (109 місце), інвестування 21,4 (136 місце). Серед індикаторів, за якими Україна має порівняно вищі значення та рейтингові позиції слід виділити розвиток людського капіталу – 40,4 (36 місце).

Акцент. Ключ до успіху бізнесу - в інноваціях, які, в свою чергу, народжуються креативністю.

*(Джеймс Гуднайт,
американський дослідник,
підприємець, засновник
компанії SAS Institute inc.)*

В цілому динаміка значень цього Індексу для України за період 2011-2015 рр. є позитивною (значення зросло на 1,5 бали), однак динаміка рейтингових позицій є негативною (місце знизилася на 4 позиції). В розрізі аналізу динамік деяких окремих індикаторів та показників, так само дещо покращилися значення, однак рейтингові місця знизилися, зокрема, щодо кластерного розвитку (бал підвищився на 3,1, а рейтингове місце знизилася на 17 позицій).

За глобальним індексом інновацій в Україні чинне державне управління економікою не забезпечує розвиток інноваційного потенціалу країни. Відрадно, що зберігся доволі високий потенціал розвитку людського капіталу, що може стати каталізатором позитивних зрушень у майбутньому.

Світовим банком також розраховується **Індекс економіки знань** (The Knowledge Economy Index) як інтегральне значення рівня розвитку економіки, заснованої на знаннях для окремої країни, групи країн і всього світу в цілому. Індекс розраховується з 109 структурних і якісних показників, об'єднаних у чотири основні групи-субіндекси (економічного та інституційного режиму, освіти, інновацій та інформаційних технологій і комунікацій). Вимірювання здійснюється за бальною шкалою від 1 (низького) до 10 (високого).

Індекс економіки знань України в 2012 р. [47] склав 5,73 (Додаток Б, Таблиця Б.16), за яким Україна серед 145 країн посіла 56 місце між Росією (5,78) та Македонією (5,65). Країнами-лідерами є Швеція (9,43), Фінляндія (9,33) та Данія (9,16). Відзначимо, що значення індексу та відповідно рейтингові місця України також нижчі, ніж у таких країн-сусідів як Угорщина (8,02 та 27 місце), Словаччина (7,64 та 33 місце), Польща (7,41 та 38 місце), Румунія (6,82 та 44 місце) і тільки у Білорусії нижче значенням індексу (5,59) та відповідно нижча рейтингова позиція (59 місце). Значення субіндексів та рейтингові позиції України за ними є наступними: економічний та інституціональний режим -3,95 (56 місце), освіта - 8,26 (21 місце), інноваційна система - 5,76 (59 місце), інформаційні та комунікаційні технології - 4,96 (77 місце).

Порівняно з результатами дослідження 2000 р. значення Індексу для України незначно покращилося (всього на 0,08 бала), а рейтингове місце знизилося на 2 позиції. Відбулося підвищення значень та рейтингових позицій за субіндексами щодо економічного та інституційного режиму (на 0,87 та на 10 рейтингових позицій) та інформаційних технологій і комунікацій (на 0,25 та на 5 рейтингових позицій). За субіндексами освіти та інновацій відбулося погіршення. Так щодо субіндексу освіти зниження відбулося на 0,21 та на 4 рейтингові позиції та щодо субіндексу інновацій – на 2,71 бал та 39 позицій в рейтингу.

Індекс економіки знань свідчить, що в Україні не сформовано економічне та інституційне середовище для ефективного використання знань в економічному розвитку країни. Отже, інвестуючи в знання, Україна в подальшому зможе демонструвати високі і стабільні темпи зростання.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України здійснює моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за такими показниками, як, зокрема, капітальні інвестиції та ПІІ [48]. В жовтні 2015 р. Кабінет Міністрів України затвердив новий порядок та методику оцінки результативності реалізації державної регіональної політики [49], відповідно до якої щоквартально визначатиметься рейтинг за 27 показниками у 6 напрямках (економічна ефективність, інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця, фінансова самодостатність,

ефективність ринку праці, розвиток інфраструктури, відновлювальна енергетика та енергоефективність), а щорічно - за 64 показниками у 12 напрямках (крім вище наведених ще 6 напрямів: економічна та соціальна згуртованість, розвиток малого та середнього підприємництва, доступність та якість послуг у сфері освіти, доступність та якість послуг у сфері охорони здоров'я, соціальний захист та безпека, раціональне природокористування та якість довкілля). Напрямок «Інвестиційний розвиток та зовнішньо-економічна співпраця» включає 4 показники, які характеризують ситуацію із залученням в економіку регіонів інвестиційних ресурсів (індекс капітальних інвестицій, обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу, темпи зростання (зменшення) обсягу ПІІ, обсяг ПІІ у розрахунку на одну особу, частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції). Загальна рейтингова оцінка регіонів формується за рейтинговими позиціями за всіма напрямками, які, в свою чергу формуються за значеннями окремих індикаторів. В Додатку Б, Таблиці Б.17 представлено загальну оцінку соціально-економічного розвитку регіонів України за січень-вересень 2015 р., за 6 напрямками та індикаторами інвестиційної діяльності та ринку праці.

За результатами першого за цією методикою проміжного (за січень-вересень 2015 р.) моніторингу регіонів [50] Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України визначена загальна рейтингова оцінка кожного регіону та виокремлено 3 групи регіонів: I група – регіони, які посідають 1-5 місця (м. Київ, Дніпропетровська, Київська, Харківська та Вінницька області); II група – 15 регіонів, що посіли з 6 по 20 місця (Миколаївська, Львівська, Запорізька, Рівненська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Сумська, Волинська, Хмельницька, Закарпатська, Одеська, Херсонська, Полтавська, Черкаська та Чернівецька області); III група – регіони, які за інтегральними розрахунками посіли п'ять останніх (21-25) місць (Чернігівська, Житомирська, Тернопільська, Донецька та Луганська області). За напрямками «Економічна ефективність», а також «Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» лідирують м. Київ, Дніпропетровська та Київська області; за напрямком «Фінансова спроможність» – м. Київ, Київська та Вінницька області; за напрямком «Ефективність ринку праці» - м. Київ, Дніпропетровська та Одеська області; за напрямком «Розвиток інфраструктури» - м. Київ, Донецька та Київська області; за напрямком «Відновлювана енергетика та енергоефективність» - Харківська, Івано-Франківська та Вінницька області. Щодо індикаторів інвестиційного розвитку, то за індексом капітальних інвестицій лідирують Волинська (141 %), Хмельницька (129,8 %) та Миколаївська (116,5 %) області; за обсягом капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу – м. Київ

(19559,2 грн), Київська (8820,6 грн) та Дніпропетровська (4599,3 грн) області, за темпами зростання (зменшення) обсягу ПІІ – м. Київ (99,3 %), Полтавська (97,1 %) та Луганська (96,3 %) області; за обсягами ПІІ у розрахунку на одну особу – м. Київ (7992,5 дол. США), Дніпропетровська (2212,4 дол. США) та Київська (996,7 ол. США) області. Результати оцінювання за індикатором інноваційної діяльності в даному моніторингу не представлені.

За результатами моніторингу інвестиційна діяльність відзначається зменшенням обсягів та відтоком інвестицій, значними територіальними диспропорціями в залученні інвестицій, та переорієнтацією інвестиційних потоків зі Східних до Західних регіонів України в результаті анексії АР Крим та окупації частини Луганської та Донецької областей.

Київський міжнародний інститут соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій розраховують **Індекс інвестиційної привабливості регіонів**, який визначається з сукупності агрегованих компонентів, які характеризують «жорсткі» та «м'які» фактори та визначаються за допомогою статистичних індикаторів і результатів опитувань економічних агентів. До групи «жорстких» факторів-індикаторів віднесені природні ресурси (водні та земельні), трудові ресурси, інноваційний потенціал, географічне розташування, споживчий сегмент, бізнес-сегмент, інфраструктура. До групи «м'яких» факторів-індикаторів – діловий клімат, правила та процедури (ефективність державних органів, адміністративні процедури, дотримання прав власності, корупція, податки та збори), відкритість влади, діловий оптимізм. За значеннями індексу, субіндексів двох груп факторів та окремих факторів, які коливаються в межах між 1 та 2, визначається рейтинг регіонів. В Додатку Б, Таблиці Б.18 наведено значення Індексу, груп «м'яких» та «жорстких» факторів, а також окремих факторів-індикаторів.

За результатами розрахунку Індексу інвестиційної привабливості регіонів на 2014 р. [51], яке було проведено в серпні – грудні 2013 р., регіонами-лідерами за Індексом інвестиційної привабливості регіонів стали Львівська (1,6), Івано-Франківська (1,46) та Одеська (1,46), а регіонами-аутсайдерами – Херсонська (1,26) та Чернівецька (1,25) області та АР Крим (1,23). За групою «жорстких» факторів, регіони-лідери - Харківська (1,52), Дніпропетровська (1,51) та Одеська (1,49) області, а регіони-аутсайдери - м. Севастополь (1,26), Чернівецька (1,26) та Закарпатська (1,25) області. За групою «м'яких» факторів лідери Львівська (1,76), Івано-Франківська (1,59), Волинська (1,49) області, а аутсайдери – Кіровоградська область (1,18), АР Крим (1,16) та Донецька область (1,14). Щодо окремих «жорстких» факторів-індикаторів, то за природними ресурсами лідирують Харківська (1,66) і Кіровоградська (1,25) області;

трудовими ресурсами – Львівська (1,66) і Волинська (1,54) області; інноваційним потенціалом – м. Київ (1,71) і Харківська область (1,62); споживчим сегментом – м. Київ (1,72) та Дніпропетровська область (1,30); бізнес-сегментом – м. Київ (1,70) і Дніпропетровська область (1,40); інфраструктура – Донецька (1,74) і Одеська (1,66) області. Щодо «м'яких» факторів-індикаторів, то за діловим кліматом лідирують Львівська (1,15) і Івано-Франківська (1,12); правилами та процедурами – Львівська (1,97) і Івано-Франківська (1,83) області; відкритістю влади – Волинська (1,01) і Івано-Франківська (1,01) області; діловим оптимізмом – Львівська (2,0) і Івано-Франківська (1,74) області.

Серед регіонів, які порівняно з 2013 р. [52], значно покращили значення цього Індексу та рейтингові позиції - Львівська (на 0,12, в результаті чого піднялася з 2 на 1 позицію), Івано-Франківська (на 0,13, з 15 на 2 позицію), Одеська (на 0,08, з 11 на 3 позицію); Вінницька (на 0,06, з 13 на 4 позицію), Волинська (на 0,09, з 19 на 7 позицію) області, в той же час серед тих, які значно погіршили значення індексу та рейтингові позиції - Харківська область (втратила 0,12, в результаті чого опустилася з 1 на 8 позицію); Донецька область (на 0,19, з 3 на 22 позицію), АР Крим (на 0,20, з 6 на 27 позицію); Луганська область (на 0,12, з 9 на 23 позицію).

Динаміка значення Індексу інвестиційної привабливості регіонів України свідчить, про значні регіональні зміни, які відбулися в результаті анексії АР Крим і окупації частини Луганської і Донецької областей. Спостерігається підвищення інвестиційної привабливості західних регіонів України.

Зазначимо, що Україна не представлена в низці відомих рейтингових досліджень, зокрема в щорічному дослідженні провідної консалтингової компанії А.Т. Kearney по розрахунку **Індексу довіри з точки зору прямих іноземних інвестицій** (Foreign Direct Investment Confidence Index), який розраховується як середньозважений показник із відповідей респондентів (керівники понад 300 компаній) щодо високої, середньої або низької ймовірності інвестування в певну країну впродовж наступних трьох років. Дослідження проводиться з 1998 р. Групу 25 найбільш успішних країн в залученні ПІІ в 2015 р. очолили США, Китай та Великобританія. Серед країн-сусідів України в 2015 р. до ТОП-25 увійшла тільки Польща (23 місце) [53].

Крім того, Київ відсутній у звіті фінансової консалтингової компанії Z/Yen Group, яка з 2007 р. раз на півроку розраховує **Індекс світових фінансових центрів** (Global Financial Centres Index). Цей індекс розра-

Акцент. Хороший інвестор - все одно що старанний студент. Кожен день я витрачаю години на читання фінансової преси.

(Дональд Трамп, власник однієї з найбільших будівельних компаній США)

ховується на основі окремих індикаторів та результатів опитування професійних фінансистів. Очолюють рейтинг 2015 р. Лондон та Нью-Йорк. Серед ділових центрів країн-сусідів України до рейтингу увійшли Варшава (38 місце), Будапешт (74 місце), Москва (78 місце), Санкт-Петербург (81 місце) [54].

Зазначимо, що задачі з покращення рейтингових позицій України в останні роки носили переважно декларативний характер. Зокрема, одним з основних бажаних результатів реалізації Державної цільової програми формування позитивного іміджу України на період 2009-2011 рр. [55] було збільшення кількості позитивних оцінок України у міжнародних рейтингових агентствах без будь-якої їх конкретизації. До того ж, досягнення цього результату передбачалося, головним чином, проведенням інформаційних кампаній на міжнародній арені, а не комплексом цілеспрямованих дій в соціально-економічній сфері в середині країни.

Впродовж 2014-2015 р. в Україні було вжито низку заходів для покращення бізнес-клімату країни, зокрема для досягнення індикаторів Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [56] щодо входження України до ТОП-30 країн за Індексом легкості ведення бізнесу та до ТОП-40 за глобальним індексом конкурентоспроможності. Серед останніх кроків Уряду в цьому напрямі - зняття 100 регуляторних бар'єрів для бізнесу, спрощення та скорочення реєстрації нових компаній в режимі он-лайн до 2 днів, створення Деререгуляційного офісу при Міністерстві економічного розвитку та торгівлі України, головною метою діяльності якого є систематичний перегляд регуляторного середовища в країні та оцінка ефективності й доцільності кожного окремого обмежувального заходу. В грудні 2015 р. Кабінет міністрів України затвердив дорожню карту дерегуляції, імплементація якої має дозволити Україні до 2017 р. увійти до ТОП-50 за Індексом легкості ведення бізнесу, а в 2018 р. - увійти до ТОП-20 [57].

Серед запланованих кроків Уряду в покращенні рейтингових позицій України внесення необхідних змін до законопроектів щодо реєстрації бізнесу, початку будівництва, підключення до електромереж, захисту прав інвесторів, отримання кредитів та інших параметрів, які дозволять підвищити показники відповідних індексів та індикаторів.

Крім того, вже створено Інтерактивну інвестиційну он-лайн карту України [58], яка містить інформацію про конкурентні переваги, інвестиційні можливості регіонів та спрямована на розкриття і реалізацію їх інвестиційного потенціалу. Наразі також всі ОДА розмістили на своїх інтернет-сторінках інвестиційні паспорти областей, а окремі ОДА розмістили також інвестиційні паспорти районів та міст.

Проведені досліджень показують, що за рейтинговими місцями Україна входить до ТОП-100, але поступається не тільки розвиненим країнам світу, але і країнам-сусідам. Незначна позитивна динаміка

рейтингових позицій останніх років, зокрема щодо глобальної конкурентоспроможності та легкості ведення бізнесу, свідчить про певне покращення інвестиційного та підприємницького середовища навіть з урахуванням теперішньої військової, інформаційної, економічної та політичної агресії Росії проти України, але воно не забезпечило створення в Україні суттєвих конкурентних переваг для бізнесу. Інвестиційна діяльність відзначається вичікувальними позиціями інвесторів та переорієнтацією інвестиційних потоків, в т.ч. і за межі країни. Інвестиційний інтерес в регіональному розрізі переміщується зі східних у західні регіони України. В Україні зберігаються потенціал і передумови для покращення економічного середовища, зокрема за інноваційними та освітніми факторами, однак вони використовуються неефективно.

Законодавство:

- Постанова КМУ «Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики» [49];
- Розпорядження КМУ «Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності» [59].

Контрольні питання:

1. Економічний та інвестиційно-інноваційний клімат та підходи до його оцінки.
2. Значення та рейтингові позиції України за основними індексами, які характеризують економічний та інвестиційно-інноваційний клімат.
3. Назвіть останні кроки Уряду України щодо покращення рейтингових позицій України.

Практикум:

Україна у рейтингу Doing Business : презентаційний матеріал / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7750>.

Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за січень-вересень 2015 р. : презентаційний матеріал / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7747>.

План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності в Україні : презентаційний матеріал / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. - Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7749>.

Україна: з третього світу в перший : відео / Київський Економічний Форум. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=DXTro00d5js>.

Завдання:

На базі національного Плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності [59], охарактеризуйте які процедури регулювання господарської діяльності заплановано спростити, в яких галузях заплановане спрощення умов підприємницької діяльності, які заходи заплановані для покращення позицій України в рейтингу Doing Business та які із запланованих заходів вже здійснені.

2.3. Модель державної політики стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні та регіонах

Стратегічні документи та законодавче регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності. Інституційна системи. Принципи державної політики в інвестиційній та інноваційній сферах. Основні умови інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні. Стратегічні орієнтири інвестиційної та інноваційної діяльності.

Пріоритетні для інвестування галузі економіки в Україні та стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні. Види державної підтримки для стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності. Санкційний режим. Останні кроки Уряду України щодо стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності.

*Акцент. Ми - свідки й учасники народження нового світу, в якому будуть інша економіка, попит на професії і навіть споживання.
(Річард Флоріда, американський економіст, автор теорії креативного класу)*

Світова практика стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів вирізняє два типи державної політики: пасивну та активну. Пасивна політика полягає в застосуванні державою методів переважно правового та економічного характеру - із обмеженням безпосереднього адміністративного втручання в інвестиційні процеси до мінімуму, навпаки, у разі активної політики держава широко застосовує всі доцільні і досяжні для неї методи і часто сама стає інвестором [60, с. 6-9].

Державна політика стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні є складним багаторівневим механізмом, що включає в себе низку компонентів: стратегічні документи та законодавче регулювання, інституційну систему, пріоритети, механізми, інструменти тощо.

Наразі загальнодержавна Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [56] (запроваджена Указом Президента України в січні 2015 р.), спрямована загалом на впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Вбачається, що її реалізація дозволить Україні стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього однією з першочергових реформ визначена дерегуляція та розвиток підприємництва, що передбачає, зокрема, скорочення кількості документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності та видів господарської діяльності, які підлягають ліцензуванню; скасування регуляторних актів, які ускладнюють

ведення підприємницької діяльності; скорочення кількості органів державного нагляду (контролю); забезпечення ефективного захисту права приватної власності; гармонізація із законодавством Європейського Союзу положень законодавства України щодо захисту прав національних та іноземних інвесторів та кредиторів; захисту економічної конкуренції; запровадження стимулюючих механізмів інвестиційної діяльності, виходячи із досвіду найкращої світової практики. Реалізація цієї стратегії має забезпечити досягнення таких індикаторів як, зокрема, входження до ТОП-30 країн за Індексом легкості ведення бізнесу та до ТОП-40 за глобальним індексом конкурентоспроможності. Очікується залучення понад 40 млрд дол. США ПІІ за цей період та забезпечення, при цьому, дотримання максимального відношення загального обсягу державного боргу та гарантованого державою боргу до валового внутрішнього продукту не більше 60 відсотків.

Загальнодержавна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року [27] (набула чинності з серпня 2014 р.), загалом спрямована на створення умов для динамічного, збалансованого розвитку регіонів України з метою забезпечення соціальної та економічної єдності держави, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, активізації економічної діяльності та ін. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів України заплановане шляхом підтримки формування на основі наявних потужностей науково-дослідних та освітніх установ (закладів) інноваційної інфраструктури, зокрема утворення технополісів, технопарків, індустріальних парків, центрів трансферу технологій; формування сприятливого інвестиційного клімату та просування на зовнішній ринок інвестиційних можливостей регіонів України; створення умов для розвитку міжрегіональної та міжнародної кооперації з реалізації інвестиційних проектів; об'єднання зусиль регіонів та центру щодо розвитку транскордонного співробітництва, подальшого поглиблення співпраці в рамках євро регіонів та активізації роботи з розширення сфер такого співробітництва. Серед індикаторів реалізації цієї стратегії визначено, зокрема, зростання обсягу ПІІ у розрахунку на одну особу в середньому по країні до 1750 дол. США (з 1283,6 дол. США в 2013 р.) та частки реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції до 7 % (з 3,3 % в 2013 р.).

Цими стратегіями декларується формування інноваційно орієнтованої економіки на рівні країни та її регіонів. Більш детально зазначені стратегії розкриті в Програмі діяльності Кабінету Міністрів України (прийнята 11.12.2014 р.) [61], регіональних програмах залучення інвестицій (на рівні областей, районів, міст), планах заходів з їх реалізації та ін. Зокрема, Програмою діяльності КМУ [61] визначені цілі його діяльності, зокрема скорочення кількості податків, зниження податкового

навантаження на малий та середній бізнес, демонополізація економіки, масштабна прозора приватизація державної власності, реалізація програм співробітництва з МВФ, Світовим банком, ЄБРР, ЄІБ та іншими міжнародними фінансовими організаціями; створення єдиного центру координації донорської та міжнародної технічної допомоги.

Наразі механізм реалізації інвестиційної та інноваційної політики в Україні ґрунтується на положеннях низки нормативно-правових актів міжнародного, двостороннього та національного рівнів.

Зокрема, до міжнародних угод, прямо пов'язаних з формуванням принципів та засад інвестиційної та інноваційної політики відносяться: Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами (ратифікована Законом України від 16.03.2000 р. № 1547) [62], Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [63], міжурядові угоди про сприяння (заохочення) та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу, які підписані Україною та ратифіковані Верховною Радою України (Додаток А, Таблиця А.8) наведено перелік таких угод з деякими основними країнами-партнерами).

Національне законодавство включає в себе закони, розпорядження, постанови, укази та підзаконні нормативно-правові акти нижчого рівня, серед яких основними є:

- Закони України «Про інвестиційну діяльність» [18], «Про інноваційну діяльність» [64], «Про режим іноземного інвестування» [20], «Про стимулювання інвестиційної діяльності у **пріоритетних галузях економіки** з метою створення нових робочих місць» [65], «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [66], «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за **принципом «єдиного вікна»**» [67], «Про **інститути спільного інвестування**» [68], «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» [26], «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [69], «Про наукові парки» [70], «Про індустриальні парки» [71], «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» [72], «Про санкції» [73];
- Розпорядження КМУ «Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки» [74], «Про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері» [28].

Відповідно до Розпорядження КМУ наразі пріоритетними для інвестування галузями економіки в Україні визначені наступні:

1. агропромисловий комплекс (виробництво, зберігання харчових продуктів, у тому числі дитячого харчування, виробництво біопалива, з орієнтацією на імпортозаміщення);

2. житлово-комунальний комплекс (створення об'єктів поводження з відходами; будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення);

3. машинобудівний комплекс (виробництво нових та імпортозаміщуючих видів комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, машин і устаткування, електричного устаткування, автотранспортних та інших транспортних засобів);

4. транспортна інфраструктура (будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері транспортної інфраструктури);

5. курортно-рекреаційна сфера і туризм (будівництво курортно-рекреаційних об'єктів та об'єктів туристичної інфраструктури);

6. переробна промисловість (імпортозаміщуюче металургійне виробництво) [74].

Законом України [66] визначені стратегічні **пріоритетні напрями інноваційної діяльності** на період 2011- 2021 рр., а саме:

1) освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;

2) освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;

3) освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;

4) технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;

5) впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;

6) широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;

7) розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

З метою забезпечення реалізації зазначених стратегічних пріоритетів Кабінетом Міністрів України було розроблено та затверджено середньострокові пріоритети інноваційної діяльності загальнодержавного [75] та галузевого рівнів [76].

Механізмами інвестиційно-інноваційної політики є, зокрема комбінація різних режимів економічної діяльності (національний режим, режим взаємності, режим найбільшого сприяння, режим абсолютного стандарту, преференційний режим, спеціальний режим економічної діяльності, спеціальний режим інвестиційної діяльності, спеціальний режим іноваційної діяльності, спеціальний податковий режим та ін.);

здійснення галузевої, регіональної та транскордонної кластеризації; визначення пріоритетних галузей, регіонів та видів економічної та інвестиційно-інноваційної діяльності, формування «точок» економічного зростання та прориву.

Щодо спеціальних режимів інвестиційної та інноваційної діяльності, то вони застосовуються з метою додаткового точкового стимулювання уразі якщо загальний національний режим не забезпечує інвестиційної та інноваційної діяльності на бажаному рівні. Спеціальні режими інвестиційної та інноваційної діяльності застосовується, зокрема, до суб'єктів спеціальних економічних зон, територій пріоритетного розвитку, технологічних парків. Відмінний від загального економічний режим здійснення господарської та інвестиційної діяльності запроваджується на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей в рамках особливого порядку місцевого самоврядування на них, який спрямований на відновлення та розвиток господарських та соціальних об'єктів.

Стимулювання інвестиційно-інноваційної активності здійснюється шляхом застосування прямих (фінансових), непрямих (фіскальних), організаційно-правових (державні та місцеві гарантії) та інших інструментів.

Інструментами прямої (фінансової) державної підтримки суб'єктів інвестиційної діяльності в Україні можуть бути:

* фінансування та співфінансування розроблення та/або реалізація інвестиційних проектів за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів;

* надання державних і місцевих гарантій реалізації інвестиційних проектів з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за записаннями суб'єкта господарювання та кредитування за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів;

* повна або часткова компенсації за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів.

Суб'єктам інноваційної діяльності пряма державна фінансова підтримка може бути надана шляхом:

- повного безвідсоткового кредитування пріоритетних інноваційних проектів;

- часткового (до 50 %) безвідсоткового кредитування інноваційних проектів за рахунок коштів;

- повної чи часткової компенсації відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів;

- надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів.

Непряма підтримка на державному та регіональному рівнях може здійснюватися шляхом повного або частково звільнення суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності за певними галузевими, територіально-організаційними або іншими ознаками від сплати деяких податків та зборів, стимулювання державою комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів та ін.

Для суб'єктів господарювання за галузевою ознакою непряма державна підтримка надається у разі реалізації ними інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки шляхом:

оподаткування прибутку, отриманого від реалізації інвестиційних проектів за зниженою ставкою (0 % до 01.01.2018, 8 % з 01.01.2018 до 01.01.2023; 16 % з 01.01.2023);

надання до 31.12.2022 р. включно митному органу податкового векселя на суму податкового зобов'язання з ПДВ строком на 60 днів для ввезення в Україну устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього, що звільняються від оподаткування ввізним митом;

звільнення до 01.01.2018 від оподаткування ввізним митом устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього за умови, що зазначені товари не є підакцизними, виготовлені не більше трьох років до моменту державної реєстрації інвестиційного проекту та не були у використанні; також не виробляються в Україні та не мають аналогів в Україні [65]).

Щодо непрямой державної підтримки для суб'єктів господарювання за певними територіально-організаційними ознаками, то вона застосовується для індустриальних, технологічних та наукових парків шляхом, зокрема, звільнення від сплати ввізного мита при ввезенні в Україну нових устаткування, обладнання, комплектуючих і матеріалів для реалізації проектів, які не виробляються в Україні [77, ст. 287]. Також непряма державна підтримка передбачена для іноземних інвесторів шляхом звільнення від сплати ввізного мита товарів, які ввозяться іноземними інвесторами на строк не менше трьох років з метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів (контрактів) або як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями [77, ст. 287]. Більш детально державну підтримку для цих та інших територіально-організаційних механізмів стимулювання інвестиційної та інноваційної активності розглянуто в Розділі 4.

Загалом, суб'єкт господарювання може розраховувати на державну підтримку інвестиційної та інноваційної діяльності лише у разі включення його або його проекту до того чи іншого Державного реєстру. При цьому, реєстрація передбачає лише можливість, а не обов'язковість надання державної підтримки за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів.

Інституційна система розробки, затвердження та реалізації державної політики стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні на загальнодержавному та регіональному рівнях включає в себе органи законодавчої та виконавчої влади (ЦОВВ та місцевого самоврядування), зокрема, Верховну Раду України, обласні, міські, сільські та селищні ради, відповідні структурні підрозділи Адміністрації Президента України, РНБО України, Міністерства економічного розвитку та торгівлі України та інших міністерств, обласних і місцевих адміністрацій та ін.

Для кращої координації інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні передбачене функціонування низки спеціальних державних інституцій, зокрема, Національного агентства України з реконструкції та розвитку [78] (з липня 1996 р.), Ради експортерів та інвесторів України при МЗС [79] (з квітня 2013 р.), Державного фонду регіонального розвитку [80, ст. 24-1], Національної інвестиційної ради при Президентові України [81] (з грудня 2014 р.).

Для фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності з державного бюджету та бюджетів нижчих рівнів передбачено функціонування в Україні низки державних фінансових інституцій, зокрема, Державної інноваційної фінансово-кредитної установи [82] з відділеннями у 8 регіонах України (з червня 2000 р.), Державної інноваційної небанківської фінансово-кредитної установи «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу» (з грудня 2011 р.) [83].

Зазначимо, що джерелами коштів на державному та регіональному рівнях для стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності є відповідні бюджети, недостатність яких зумовлює залучення додаткових коштів шляхом здійснення приватизації державних та комунальних об'єктів, залучення державних та місцевих запозичень, міжнародної технічної допомоги тощо. Умови та результати залучення таких коштів для стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності розглянуто в Розділі 3. Для зовнішнього фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності налагоджується співпраця на державному, регіональному та місцевому рівнях, а також на рівні окремих суб'єктів господарювання з міжнародними донорськими організаціями, міжнародними фінансовими інституціями тощо.

Фінансування інвестиційних та інноваційних процесів в Україні з позабюджетних джерел здійснюється переважно комерційними фінансово-кредитними інституціями, зокрема, банками, кредитними спілками, інвестиційними, інноваційними фондами і компаніями.

Основними проблемами державної політики регулювання та стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності є, зокрема:

- невиконання основних положень законодавства;

- незавершеність створення інституційного середовища;
- недосконалість системи стимулювання суб'єктів господарювання.

Щодо законодавства, то стримується реалізація низких законів України, зокрема, «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [66], «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [69], «Про наукові парки» [70], а також відсутній план заходів із запровадження Концепції розвитку національної інноваційної системи [84]. Низка важливих законопроектів щодо регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності тривалий час не розглядаються, недоопрацьовуються та/або знімаються з розгляду без внесення альтернативних. Серед таких ініціатив, зокрема, законопроект «Про венчурну діяльність в інноваційній сфері» [85] (внесений на розгляд до Верховної Ради України в 2007 р. та знятий з розгляду в 2011 р.). Неврегульованість венчурної діяльності перешкоджає розвитку таких інституцій підтримки інноваційної діяльності як венчурні фонди.

Щодо системи стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності, то для можливого, але не гарантованого отримання державної підтримки суб'єктам господарювання необхідно пройти і профінансувати досить складні й тривалі за часом процедури експертизи, реєстрації і конкурсного відбору. Крім того, система стимулювання побудована, головним чином, на бюджетних інструментах. Зазначимо, що спектр інструментів стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні неодноразово зазнавав змін і, переважно, звужувався. Зокрема, із внесенням змін до Закону України «Про державний бюджет України» в 2005 р. [86] спеціальним економічним зонам, територіям пріоритетного розвитку та технопаркам було завчасно скасовано всі види непрямой державної підтримки з порушенням державних гарантій щодо стабільності умов їх функціонування. Наразі відсутні стимули для заохочення спрямування коштів приватних інвесторів у інноваційну діяльність.

Серед нещодавніх кроків Уряду та Президента України по активізації господарської та інвестиційно-інноваційної діяльності та покращенню інвестиційного клімату в Україні слід виділити, зокрема:

- підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС, що відкриває значні можливості щодо інвестиційно-інноваційного співробітництва шляхом активізації трансферу технологій, розширення можливостей участі в програмах науково-технічного розвитку ЄС та інтеграції в Європейський дослідницький простір, започаткування й реалізації спільних з ЄС секторальних проектів технічної допомоги тощо;
- спрощення умов ведення бізнесу, зокрема відмінено 16 неефективних регуляторних обмежень; встановлено строки реєстрації підприємств протягом не більше двох днів; запроваджено видачу документів дозвільного характеру через центри надання адміністративних послуг [87];

- відмінення ліцензування 26 типів господарської діяльності, визначення виключного переліку видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню [88];
- забезпечення обґрунтованості та прозорості прийняття рішень щодо фінансування державних інвестиційних проектів, підвищення ефективності використання державних коштів і результативності державних інвестиційних проектів [89];
- схвалення планів імплементації деяких актів законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності [90];
- опрацювання питання створення порталу invest.in.ua, який буде містити повну інформацію про інвестиційний потенціал України та медіа-підтримка формування позитивного інвестиційного іміджу України, зокрема, виготовлення і поширення в мережі Internet, в тому числі на офіційних веб-ресурсах посольств України за кордоном, інформаційних матеріалів під назвою «Invest Ukraine open for U!», відеоролика «Invest Ukraine!»);
- створення робочої групи з питань залучення іноземних інвестицій, яка вивчає і готує пропозиції щодо втілення кращої світової практики щодо підтримки інвестиційної діяльності з боку держави;
- опрацювання питання створення проектного офісу, діяльність якого буде спрямована на інституційну підтримку інвесторів та інвестиційної діяльності в Україні [91].
- здійснюється робота по розробленню проекту Концепції Державної цільової економічної програми розвитку в Україні інноваційної інфраструктури на період до 2020 року [92].

Стратегічними документами розвитку України та її регіонів декларується формування інноваційно орієнтованої економіки. Для цього сформовано інвестиційну та інноваційну системи, які включають, зокрема, законодавчі, інституційні та інструментальні складові. Однак кожна із цих систем на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях є недостатньо забалансованою за інституціями, інструментами і механізмами стимулювання інвестицій та інновацій. В інструментах стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності акцент робиться на прямій фінансовій підтримці за рахунок бюджетів різних рівнів, що в умовах дефіцитності бюджетів може ускладнювати реалізацію інвестиційних та інноваційних зрушень. Загалом ці системи поки що не створюють цілісної інноваційно орієнтованої моделі розвитку економіки.

Акцент. Основні загальні умови інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні є наступними:

- ✧ суб'єктами інвестиційної діяльності можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави;

✧ суб'єктами інноваційної діяльності - фізичні і юридичні особи України та іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб;

✧ об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях економіки, цінні папери (крім векселів), цільові грошові вклади, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права;

✧ суб'єктами інноваційної діяльності є нові знання та інтелектуальні продукти, що використовуються для забезпечення якісного та істотного поліпшення товарної продукції, структури і технології виробництва і (або) організації соціальної сфери;

✧ застосування національного режиму інвестиційної діяльності на території України до вітчизняних та іноземних інвесторів, спеціального режиму інвестиційної та інноваційної діяльності в окремих галузях, на локальних територіях та для суб'єктів господарювання, а також відмінного від загального економічного режиму здійснення господарської та інвестиційної діяльності на тимчасово окупованих територіях АР Крим та Донецької і Луганської областей;

✧ ведення центральними органами виконавчої влади державних реєстрів деяких суб'єктів інвестиційної та інноваційної інфраструктури, а також інвестиційних та інноваційних проектів, зокрема, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України ведуться Державний реєстр інвестиційних проектів та проектних (інвестиційних) пропозицій, Державний реєстр інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки, Державний реєстр індустріальних парків. Міністерством освіти і науки України ведуться Державний реєстр технологічних парків, Державний реєстр інноваційних проектів, який складається з кваліфікаційних розділів - «Інноваційні проекти» та «Пріоритетні інноваційні проекти», Державний реєстр проектів технологічних парків, Державний реєстр проектів наукових парків;

✧ застосування прямих та непрямих інструментів стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності на державному та регіональному рівнях;

✧ врегулювання спорів, що виникають в результаті здійснення інвестиційної діяльності, судом або третейським судом;

✧ відшкодування на підставі рішень суду учасникам інвестиційної діяльності державою збитків, завданих державними або іншими органами в результаті прийняття актів, що порушують їх права;

✧ застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій).

Санкції можуть застосовуватися Україною з метою захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної

цілісності України, протидії терористичній діяльності, а також запобігання порушенню та відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави по відношенню до іноземної держави, іноземної юридичної особи, юридичної особи, яка знаходиться під контролем іноземної юридичної особи чи фізичної особи-нерезидента, іноземців, осіб без громадянства, а також суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність [73]. Санкції можуть застосовуватися шляхом: блокування активів (тимчасове обмеження права особи користуватися та розпоряджатися належним їй майном); обмеження торговельних операцій; запобігання виведенню капіталів за межі України; зупинення виконання економічних та фінансових зобов'язань; анулювання або зупинення ліцензій та інших дозволів, одержання (наявність) яких є умовою для здійснення певного виду діяльності, зокрема, анулювання чи зупинення дії спеціальних дозволів на користування надрами; заборони здійснення державних закупівель товарів, робіт і послуг у юридичних осіб-резидентів іноземної держави державної форми власності та юридичних осіб, частка статутного капіталу яких знаходиться у власності іноземної держави, а також державних закупівель у інших суб'єктів господарювання, що здійснюють продаж товарів, робіт, послуг походженням з іноземної держави, до якої застосовано санкції; заборони участі у приватизації, оренді державного майна резидентами іноземної держави та особами, які прямо чи опосередковано контролюються резидентами іноземної держави або діють в їх інтересах; повної або часткової заборони вчинення правочинів щодо цінних паперів, емітентами яких є особи, до яких застосовано санкції; заборони видачі дозволів, ліцензій Національного банку України на здійснення інвестицій в іноземну державу, розміщення валютних цінностей на рахунках і вкладах на території іноземної держави; заборони збільшення розміру статутного капіталу господарських товариств, підприємств, у яких резидент іноземної держави, іноземна держава, юридична особа, учасником якої є нерезидент або іноземна держава, володіє 10 і більше відсотками статутного капіталу або має вплив на управління юридичною особою чи її діяльність; припинення дії міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та ін. [73].

Критерії включення до Державного реєстру інвестиційних проєктів у пріоритетних галузях економіки, зокрема, є:

a. загальна кошторисна вартість проєкту має перевищувати суму, еквівалентну 3 мільйонам євро - для суб'єктів великого підприємництва, 1 мільйону євро - для суб'єктів середнього підприємництва та 500 тисячам євро - для суб'єктів малого підприємництва;

b. кількість створених нових робочих місць для працівників, які безпосередньо задіяні у виробничих процесах, має перевищувати 150

- для суб'єктів великого підприємництва, 50 - для суб'єктів середнього підприємництва та 25 - для суб'єктів малого підприємництва;
с. середня заробітна плата працівників має бути не менш як у 2,5 рази вища за розмір мінімальної заробітної плати [65].

Контрольні питання.

1. *Законодавче регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні.*
2. *Назвіть основні умови інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні.*
3. *Перерахуйте пріоритетні для інвестування галузі економіки в Україні та стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні.*
4. *Назвіть види державної підтримки для стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності.*
5. *Охарактеризуйте санкційний режим.*
6. *Назвіть останні кроки Уряду України щодо стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності.*

Практикум:

Привабливість інвестиційного клімату в Україні : презентаційні матеріали / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України / <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7758>.

Invest Ukraine. Open for U : презентаційні матеріали / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України / <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7751>.

Державна підтримка інвестиційних проектів та інвестиційних пропозицій відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» : презентаційні матеріали / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України / <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7757>.

Приходько В. Стимулюючі податкові та митні режими інвестування: світовий досвід та пропозиція для України : презентаційні матеріали / [НТТТ://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5623](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5623).

Завдання:

Охарактеризуйте та порівняйте процедури Державної реєстрації інвестиційних проектів та проектних (інвестиційних) пропозицій [93], Державної реєстрації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки [94], Державної реєстрації інноваційного проекту [95] (паке́т документів, органи влади, які здійснюють відповідні процедури, тривалість процедури, термін дії державної реєстрації).

РОЗДІЛ 3. Внутрішні та зовнішні джерела інвестиційно-інноваційних зрушень в Україні та регіонах

3.1. Приватизація державного майна в Україні та регіонах

Приватизація. Класифікація об'єктів приватизації на групи (А, В, Г, Е, Ж). Основні результати проведення процесу приватизації (кількість приватизованих об'єктів, поступлення до Державного бюджету від приватизації та ін.). Проблеми приватизації («тіньова приватизація» та ін.). Нормативно-правові акти щодо приватизації (Закон України «Про приватизацію державного майна» та ін.). Умови здійснення приватизації (суб'єкти, об'єкти, способи).

*Акцент. Приватний сектор - це частина економіки, контрольована урядом, а державний сектор - частина економіки, не контрольована ніким.
(Джеймс Голдсміт, британський підприємець, фінансист)*

Приватизація (державного) майна – це платне відчуження майна, що перебуває у державній власності, у тому числі разом із земельною ділянкою державної власності, на якій розташований об'єкт, що підлягає приватизації, на користь фізичних та юридичних осіб, які можуть бути покупцями, з метою підвищення соціально-економічної ефективності виробництва та залучення коштів для здійснення структурної перебудови національної економіки [102].

В результаті ефективної та прозорої приватизації держава отримує разові прямі надходження до бюджету за відчуження майна та подальші регулярні надходження у вигляді податків та зборів за функціонування

приватизованих об'єктів та нарощення в них приватних інвестицій. В залежності від ринкової кон'юнктури об'єктів приватизації, обсягів і темпів її здійснення, розподілу в бюджеті отриманих коштів приватизація може суттєво впливати на стан і спрямованість розвитку економіки держави, зокрема, покращити інвестиційний клімат, посилити конкуренцію та відповідно конкурентоспроможність, оптимізації бюджетних видатків та їх перерозподіл на фінансування інновацій. В перші роки незалежності України національна політична еліта розглядала приватизацію, головним чином, як механізм швидкого роздержавлення та переходу до ринкової економіки. Це були т.з. депозитна приватизація (1992-1994 рр.), яка здійснювалася шляхом відкриття на громадян іменних приватизаційних депозитних рахунків в Ощадному банку (приватизовано 19 тис. об'єктів), та т.з. сертифікатна (ваучерна) приватизація (1995-1998 рр.), яка здійснювалася на основі приватизаційних майнових сертифікатів громадян (приватизовано 50 тис. об'єктів). Лише з 1998 р. розпочалася платна (грошова) приватизація, яка триває і по сьогодні.

Класифікація об'єктів приватизації в залежності від вартісних, кількісних і якісних характеристик:

група А - єдині майнові комплекси державних підприємств, їх структурних підрозділів, які можуть бути виділені в самостійні суб'єкти господарювання - юридичні особи, на яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує 100 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за такий період не перевищує 70 мільйонів гривень та/або вартості майна яких недостатньо для формування статутного капіталу господарського товариства;

група В - єдині майнові комплекси державних підприємств, їх структурних підрозділів, на яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує 100 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за такий період перевищує 70 мільйонів гривень та/або вартість майна яких достатня для формування статутного капіталу акціонерного товариства (крім об'єктів групи Г), єдині майнові комплекси підприємств і організацій сільського, рибного господарства та агропромислового комплексу незалежно від вартості майна та середньооблікової чисельності працюючих;

група Г - єдині майнові комплекси державних підприємств та акції акціонерних товариств, які на момент прийняття рішення про приватизацію (продаж) мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави або ознаки домінування на загальнодержавному ринку товарів (робіт, послуг), підприємства оборонно-промислового комплексу, а також об'єкти, визначені уповноваженими органами управління як такі, що потребують застосування індивідуального підходу до приватизації

(такі, що мають унікальні виробництва, використовують рідкісні ресурси (нематеріальні активи, ноу-хау, включаючи науково-дослідні та проєктно-конструкторські організації та установи, які відповідають таким вимогам).

група Д - об'єкти незавершеного будівництва, законсервовані об'єкти, у тому числі разом із земельними ділянками державної власності, на яких вони розташовані;

група Е - акції (частки, паї), що належать державі у статутному капіталі господарських товариств, інших господарських організацій і підприємств, заснованих на базі об'єднання майна різних форм власності та розташованих на території України або за її межами;

група Ж - об'єкти соціально-культурного призначення, в тому числі разом із земельними ділянками державної власності, на яких вони розташовані, крім тих, що не підлягають приватизації;

На початок приватизації у власності держави перебувало близько 85 % підприємств. Приватизація здійснювалася в Україні з 1992 р. відповідно до декількох державних програм [103, 104, 105, 106, 107, 108, 109]. Зазначимо, що термін більшості державних програм приватизації складав більше визначеного законодавством часу (рік або три роки), оскільки автоматично продовжувався до затвердження наступної державної програми приватизації через затягування цього процесу у Верховній Раді України.

Приватизаційні процеси в Україні та регіонах характеризуються наступними показниками:

✓ **приватизовано 123448 об'єктів** станом на 1.10.2015 р., з яких більше ніж три чверті (94769 об'єктів) належали до комунальної форми власності, інші (28679 об'єкта) – до державної (без врахування даних АР Крим та м. Севастополя) [110], що становить більшу частину державного майна (в регіональному розрізі більшість приватизованих об'єктів зосереджена в Донецькій, Львівській, Дніпропетровській, Харківській областях та м. Києві) (Додаток Б. Таблиця Б. 19);

✓ **здійснення приватизації, в основному, шляхом викупу** (71 % об'єктів придбано цим способом станом на 1.10.2015 р.);

✓ **переважання в загальній кількості реформованих об'єктів об'єктів групи А** (84,8 % станом на 1.10.2015 р.) (Рис. 3.1.1) [110];

✓ **поповнення Державного бюджету України прямими поступленнями в результаті приватизації на 64 млрд грн** (Додаток Б, Таблиця Б. 20) (з огляду на динаміку сум фактичних перерахувань знаковими для України були 2004-2005 рр. та 2011-2012 рр. Найбільші поступлення в ці роки було забезпечено в результаті продажу державної частки акцій «Криворіжсталь» (20 млрд грн в 2005 р.), «Укртелеком» (11 млрд грн в 2011 р.);

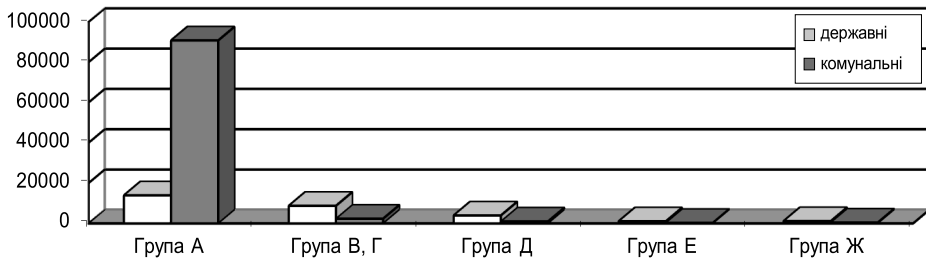

Рис. 3.1.1. Кількість реформованих об'єктів за класифікаційними групами в Україні станом на 01.10.2015 р.

✓ **виконання інвестиційних зобов'язань та інших зобов'язань**, виражених у грошовій формі станом на 1.10.2015 р. містяться в 858 договорах купівлі-продажу пакетів акцій, 360 договорах купівлі-продажу об'єктів малої приватизації та 76 договорах купівлі-продажу об'єктів незавершеного будівництва, якими в цілому передбачено інвестування підприємств в 1995-2020 рр. на загальну суму 16,39 млрд грн, 2,22 млрд дол. США та 19,26 млн євро [111];

✓ **за станом на 01.10.2015 р. з 1995 р. в приватизовні об'єкти надійшло 14,83 млрд грн, 1,91 млрд дол. США та 72 млн євро [112].**

Загалом, процес приватизації в Україні супроводжується низкою проблем, зокрема:

- **недовиконанням практично всіх державних програм приватизації**, незначним поповнення Державного бюджету України та блокуванням приватизаційного процесу (переважно «великої» приватизації) різними політичними силами;

- **проведенням «масової» приватизації переважно на «чорному ринку»;**

- **поширенням «тіньової» приватизації;**

- **недосконалістю нормативно-правової бази** щодо деяких аспектів приватизаційного процесу, зокрема щодо загальної бюрокритизації, конкурсних обмежень, які, зокрема, перешкоджають участі в них іноземним інвесторам;

- **невиконання належним чином частиною покупців об'єктів приватизації взятих зобов'язань.**

Однією з основних причин зазначених проблем є конфлікт суспільних інтересів та інтересів різних політичних та фінансово-промислових груп щодо більшості об'єктів, винесених на приватизацію. З 29.07.1994 р. [113] по 3.03.1995 р. приватизація була призупинена до затвердження переліку підприємств, які не підлягають приватизації (об'єкти паливно-енергетичного комплексу, суднобудування, нафтопереробка тощо)

[114]. У заборонний список потрапили 6102 підприємства. В результаті масового опору суспільства щодо приватизації в аграрному секторі було прийнято мораторій на вільний продаж земельних ресурсів з 1.01.2002 р. [115] по 1.01.2017 р. [116]. Приватизація фінансово-промисловими групами через своїх представників у владі стратегічних державних підприємств (зокрема енергогенераційних та розподільчих підприємств, «Криворіжсталі», «Азовсталі», «Антон», Одеського припортового заводу), стало однією з провідних причин кількох політичних криз у країні [117]. В 1995 р. навіть було ухвалено окремий закон [118] з метою лобіювання інтересів певних таких груп, але в 2005 р. його було скасовано.

Щодо «масової» приватизації, то однакову кількість приватизаційних майнових сертифікатів (кожен еквівалентний 10,5 грн) з правом на частку державної власності теоретично мав отримати кожен громадянин (за оцінками отримало 45,7 млн громадян України або 88 % від загальної кількості населення України). Однак через масове зубожіння населення, їхня вартість штучно знецінювалася задля скупку та подальшого перепродажу фінансовими спекулянтами. Як результат, до початку 2000-х рр. 30 мільйонів громадян втратили свої права на власність, а реальними держателями майна стали колишні керівники державних підприємств, спекулянти та бюрократична еліта, яка сконцентрувала в своїх руках 47% великих та середніх підприємств шляхом скуповування таких сертифікатів [117]. На думку деяких експертів, згідно з теоремою Коуза, вторинний ринок мав призвести до концентрації управління у ефективних власників та, за «оптимістичним» сценарієм, сприяти економічному зростанню на здоровому ринковому підґрунті.

«Тіньова» приватизація здійснювалася шляхом цілеспрямованого доведення державних підприємств, як правило успішних, до банкрутства здійснювалося задля подальшої їх купівлі «потрібними покупцями» із значним заниженням адекватної ціни об'єктів державного майна (фактично за безцінь). Найбільш показовим в цьому відношенні є порівняння продажу „Криворіжсталі» в 2004 та 2005 р. Фондом державного майна спочатку за 803,7 млн дол. США та вже в 2005 року, після реприватизації «Криворіжсталі» і повторного її продажу на міжнародних торгах - за нього отримано 4,8 млрд дол. США. Це свідчить і про ступінь необ'єктивності при обчисленні вартості підприємства за методикою стандартизованої оцінки навіть в умовах підйому в економіці [119]. У 2014 р. сукупний збиток 100 найбільших Державних підприємств сягнув 117 млрд грн у порівнянні з 19,4 млрд грн у 2013 р. Це був найбільший збиток державних підприємств за останні 5 років [120]. За результатами діяльності першої «тридцятки» зі стиску ТОП-100 державних підприємств, у 2014 р. держава зазнала збитків на рівні 94 млрд грн, що в 6 разів більше ніж в 2013 р. (Додаток Б, Таблиця Б.21).

Щодо вад нормативно-правового характеру, то спроби усунення низки з них часто затягуються та викладаються. Серед останніх ініціатив законопроект, норми якого спрямовані на внесення змін до деяких законів задля недопущення до процесу приватизації представників країни-агресора, можливості залучення радників до продажу великих об'єктів в т.ч. і за небюджетні кошти, відміну обов'язкової передприватизаційної продажі 5-10 % акцій на фондовій біржі [121], а також законопроект норми якого спрямовані на спрощення механізму приватизації об'єктів незавершеного будівництва та забезпечення прозорості приватизації цих об'єктів шляхом скасування вимоги щодо обов'язкового продажу об'єктів під розбирання разом із земельними ділянками [122].

Щодо порушення покупцями зобов'язань, то до них застосовуються передбачені договорами та законодавством санкції. Загальна сума штрафів, пені та неустойок, яка була нарахована (за накопичувальним підсумком) за рішеннями судів за всі роки контролю, становить 32,83 млн грн та 119,3 тис. дол. США. Фактично за станом на 01.10.2015 р. сплачено 17,77 млн грн та 106,4 тис. дол. США. Як зазначають у Фонді державного майна України, після використання всіх можливостей досудового врегулювання спорів у напрямку забезпечення реалізації умов договорів, здійснювалися дії щодо визнання недійсними договорів та повернення відчужених за ними об'єктів у державну власність. На початок жовтня 2015 р. у власність держави (за накопичувальним підсумком) було повернуто 352 об'єкти приватизації: 86 пакетів акцій, 60 єдиних майнових комплексів і 207 об'єктів незавершеного будівництва. Загальна сума коштів, отриманих від продажу об'єктів, повернутих у державну власність (за накопичувальним підсумком), становить 104,04 млн. грн. [112].

2015 р. був оголошений роком масштабної приватизації в Україні (кількість державних об'єктів для приватизації – 345, план поступлень до Державного бюджету України від приватизації - 17 млрд грн), однак вона не відбулася. Процес приватизації великих об'єктів було призупинено та перенесено на 2016 р. [123]. За 9 місяців 2015 р. в процесі приватизації змінили форму власності 504 об'єкта, з яких державних – 78, комунальних – 426 об'єктів (без врахування даних АР Крим та м. Севастополь) [110]. За січень-листопад 2015 р. від приватизації в бюджет поступило всього 145 млн грн, тобто цей план було виконано лише на 0,89 % (Додаток Б, Таблиця Б.20).

В 2015 р. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України підготувало та оприлюднило маркетингові матеріали про 202 державні підприємства, що включені до списку на приватизацію у 2015 р. [124] та звіт «100 найбільших державних підприємств України» [123] з детальними даними про учасників і параметри реформування. Загалом в країні налічується 3340 державних підприємств у різних галузях економіки,

з яких 1829 діючих загальною вартістю 870 млрд грн, основна частина яких (70%) належать до енергетичного сектору [125].

Приватизація в Україні мала стати важливою передумовою формування ринкового середовища країні та сприятливого інвестиційного клімату. Частково цього було досягнуто, зокрема ліквідовано державні монополії в багатьох галузях народного господарства, з'явився малий та середній бізнес. Однак, приватизація мало позначилася на побудові ефективної системи власності та інвестуванні, в першу чергу, іноземному. Залучення до приватизації іноземних інвесторів сприятиме проведенню приватизації державних об'єктів за реальною конкурентною ціною, збільшенню поступлень до бюджету, що вкрай важливо в умовах значного дефіциту Державного бюджету України.

Законодавство:

- Закони України «Про приватизацію державного майна» [102], «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» [126], «Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі» [127], «Про приватизацію державного житлового фонду» [128], «Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва» [129], «Про особливості приватизації підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України» [130], «Про особливості приватизації вугледобувних підприємств» [131], «Про державну програму приватизації» [109];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про проведення прозорої та конкурентної приватизації у 2015 році» [132] (дія якої продовжена на 2016 р.);

- Наказ Фонду державного майна «Про затвердження Порядку продажу об'єктів малої приватизації шляхом викупу, на аукціоні (в тому числі за методом зниження ціни, без оголошення ціни), за конкурсом з відкритістю пропонування ціни за принципом аукціону [133].

Акцент. Основні умови:

✧ суб'єктами приватизації виступають Фонд державного майна України з його регіональними відділеннями та представництвами, а також покупці або їх представники (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства, юридичні особи, зареєстровані на території України та інших держав, при цьому не можуть бути покупцями органи державної влади, державні господарські об'єднання, державні холдингові компанії, державні акціонерні товариства з їх дочірними компаніями та підприємствами, юридичні особи, у майні яких частка державної власності перевищує 25 %, працівники державних органів приватизації, зареєстровані в офшорних зонах особи) та посередники;

✧ об'єктами державної власності, що підлягають приватизації є акції (частки, паї), що належать державі у статутному капіталі господарських товариств, інших господарських організацій та підприємств, заснованих на базі об'єднання майна різних форм власності; підприємства з єдиними майновими комплексами, об'єкти незавершеного будівництва та законсервовані об'єкти, окреме індивідуально визначене майно, об'єкти соціально-культурного призначення, у т.ч. разом із земельними ділянками державної власності, на яких вони розташовані, крім тих, що не підлягають приватизації (не підлягають приватизації, зокрема ті об'єкти, які мають загальнодержавне значення - об'єкти та майно, які забезпечують обороноздатність держави, її економічну незалежність (майнові комплекси підприємств і установ, що забезпечують випуск та зберігання грошових знаків і цінних паперів та ін.); об'єкти, контроль за діяльністю яких з боку держави гарантує захист громадян від наслідків впливу неконтрольованого виготовлення, використання або розповсюдження небезпечних речовин (ядерні установки і об'єкти та ін.); об'єкти, діяльність яких забезпечує соціальний розвиток, збереження та підвищення культурного, наукового потенціалу, духовних цінностей (пам'ятки археології та ін.); об'єкти, які забезпечують життєдіяльність держави в цілому (метрополітен, міський електротранспорт, аеродроми, місця поховання та ін.);

✧ проведення приватизації відбувається відповідно до Державної програми приватизації, розробленої Фондом державного майна України та затвердженої законом України строком на три роки (або до завершення її виконання), якою визначається мета, шляхи, очікувані результати приватизації та ін.;

✧ затвердження переліку об'єктів державної власності, які виставляються на приватизацію, Кабінетом Міністрів України;

✧ ініціювання приватизації об'єктів може здійснюватися суб'єктами приватизації, уповноваженими органами управління або самими покупцями;

✧ забезпечення контролю за здійсненням Державної програми приватизації здійснюється спеціальними контрольними комісіями з питань приватизації Верховної Ради України, Верховної Ради АР Крим та місцевих рад;

✧ здійснення приватизації шляхом продажу об'єктів приватизації на аукціоні та за конкурсом з відкритістю пропонування ціни за принципом аукціону; продажу акцій (часток, паїв) на аукціоні, за конкурсом, на фондових біржах та на міжнародних фондових ринках, у тому числі у вигляді депозитарних розписок; викупу об'єктів приватизації;

✧ зарахування коштів від проведення приватизації до Державного бюджету України та частково до відповідних місцевих бюджетів у випадку приватизації майна комунальної власності.

Контрольні питання:

1. *Що таке приватизація?*
2. *Назвіть основні нормативно-правові акти щодо приватизації в Україні.*
3. *Назвіть основні умови здійснення приватизації в Україні?*
4. *Які основні способи приватизації в Україні?*
5. *Назвіть основні результати провдення процесу приватизації в Україні.*
6. *Які основні проблеми приватизації в Україні?*
7. *Яка роль приватизації в інвестиційно-інноваційній діяльності в Україні?*

Практикум:

Державні підприємства України: поточний стан : презентаційний матеріал / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7766>.

Завдання:

Практика заниження Фондом держмайна України ціни приватизованих об'єктів [119, 134]. Як зменшували стартову ціну „Криворіжсталі», „Київенерго», „Укртелекому», „МАУ»? Яка роль «незалежних оцінювачів» державного майна в зменшенні стартової ціни?

3.2. Державні та місцеві запозичення України

Державні та місцеві запозичення. Методи управління державними запозиченням. Класифікація державних та місцевих запозичень. Поточний чтан державних та місцевих запозичень. Проблеми політики державних та місцевих запозичень (зростання державного боргу, низька інвестиційно-інноваційна спрямованість державних запозичень та ін.). Нормативно-правові акти, якими регулюється залучення державних та місцевих запозичень (міжнародні договори та угоди, Закон України «Про особливості здійснення правочинів з державним, гарантованим державою боргом та місцевим боргом» та ін.). Умови залучення державних та місцевих запозичень (обсяги, управління та ін.). Останні кроки Уряду України щодо зниження державного боргу (реструктуризація та ін.).

Акцент. Борги схожі на будь-яку іншу пастку: потрапити в них досить легко, але вибратися досить важко.

*(Джордж Бернارد Шоу,
англійський драматург і
публіцист)*

Державне запозичення – це операції, пов’язані з отриманням державою кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування державного бюджету [80].

Міське запозичення – операції з отримання до бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету [80].

Державні та місцеві запозичення є додатковими джерелами фінансового ресурсу для органів державної та місцевої влади, з одного боку, та додатковим фінансовим навантаженням з їх управлінням, обслуговування і погашення, з іншого боку. Особливістю цього джерела є те, що запозичення потрібно повертати в обумовлені терміни, незалежно від успішності їх використання.

Внаслідок залучення державних та місцевих запозичень формуються відповідні **державні та місцеві борги**.

При управлінні державними запозиченнями спираються на низку індикаторів, серед яких, зокрема, обсяг державного боргу, обсяг державного боргу на душу населення, співвідношення державного боргу до ВВП (%). Кожною країною визначаються індивідуальні граничні межі зазначених індикаторів. За даними 2014 р. співвідношення обсягу зовнішнього боргу до номінального ВВП в Російській Федерації склало 33 % [135],

Білорусі – 53 % [136], Казахстані – 58 % [137]. У світовій історії було кілька періодів, коли відбувалось стрімке зростання співвідношення держборгу до ВВП багатьох країн, зокрема в 1985 р., 1994 р. і 2009 рр. [138]. Загалом, прийнято вважати, що значні обсяги держборгу є серйозним гальмуючим фактором розвитку економіки.

Основними методами управління державним запозиченнями є: конверсія (зміна дохідності позики), консолідація (зміна умов позики, пов'язана з їх строками), уніфікація (об'єднання кількох позик в одну), відстрочка погашення (перенесення строків виплати боргу), реструктуризація (використання у комплексі повністю чи частково згаданих вище методів), анулювання боргу (відмова від своїх боргових зобов'язань), викуп боргу (надання державі-боржникові можливості викупити свої боргові зобов'язання на вторинному ринку цінних паперів).

Державні та місцеві запозичення можуть класифікуватися за різними ознаками, зокрема:

- **за типом запозичення** на прямі запозичення та запозичення під гарантії;
- **за термінами погашення** на короткострокові (до одного року), середньострокові (1-5 років) та довгострокові (понад 5 років);
- **за способами погашення** на запозичення з фіксованим строком погашення, з можливістю дострокового погашення та без можливості дострокового погашення;
- **за типом інструменту** на кредити та цінні папери;
- **за валютою на запозичення** в національній або іноземних валютах;
- **за джерелами**, з яких здійснюються запозичення, на внутрішні запозичення (запозичення на внутрішньому фінансовому ринку від громадян чи юридичних осіб) та зовнішні запозичення (залучаються на міжнародному (світовому) фінансовому ринку, від іноземних держав, банків або міжнародних фінансових інституцій).

Держава та органи місцевої влади можуть виступати **гарантами** повного або часткового виконання зобов'язань за запозиченнями суб'єктів господарювання. У разі якщо суб'єкт господарювання не в змозі погасити таку суму боргу, фінансова відповідальність за його погашення переходить на державний або місцевий бюджет відповідно.

Державні та місцеві запозичення в Україні здійснюються з 1991 р. Поточний стан з державними запозиченнями характеризує наступні загальні індикатори:

✓ **загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу України** станом на 30.11.2015 р. становив 65,15 млрд дол. США, при цьому в структурі державного боргу переважає зовнішній борг (станом на 30.11.2015 р. обсяг склав 33,9 млрд дол. США), в якому, зокрема, 17 млрд дол. США – за випущеними цінними паперами на зовнішньому

ринку, 13,9 млрд дол. США – перед міжнародними фінансовими організаціями (зокрема, 5,4 млрд дол США – Міжнародним валютним фондом, 5,2 млрд дол. США – Міжнародним банком реконструкції та розвитку, 2,3 млрд дол. США – ЄС), 1,4 млрд дол. США – за позиками від органів управління іноземних держав (зокрема, від Росії – 605,9 млн грн, Канади – 300 млн дол США, Японії – 300 млн дол США, Німеччини – 219 млн дол США); внутрішній державний борг (21,2 млрд дол. США) сформований, головним чином, за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку; та в структурі гарантованого державного боргу також переважають зовнішні борги (9 млрд дол. США), в якому, зокрема, 5,8 млрд дол. США – за позиками від міжнародних фінансових організацій (зокрема, 5,3 млрд дол. США – Міжнародного валютного фонду), 2,8 млрд дол. США – за позиками від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових устнов (Додаток Б, Таблиця Б. 22) [139];

✓ **відношення обсягу державного боргу та гарантованого державною боргу до ВВП** в 2014 р. склало 70,7 % ВВП, перетнувши граничний рівень 60 % ВВП;

✓ **витрати на обслуговування та погашення державного боргу** в 2014 р. склали 125,5 млрд грн, що відповідає 8 % ВВП за результатом року;

✓ **обсяг простроченої заборгованості позичальників перед державою за позиками, наданими державою або під державні гарантії, станом на 01.10.2015 р.** склала 1,9 млрд дол. США [140].

Місцеві запозичення та місцеві гарантії під запозичення суб'єктів господарвання в 2014 р. характеризуються наступними показниками:

✓ **загальний обсяг залучених 13 місцевими радами запозичень та наданих місцевих гарантій** під запозичення суб'єктів господарювання в 2014 р. склав 72 млн євро та 2,6 млрд грн згідно валют запозичення (Додаток Б, Таблиця Б.23) [141];

✓ **кредиторами** виступили Північна Екологічна Фінансова Корпорація (НЕФКО) та Європейський банк реконструкції та розвитку (Додаток Б, Таблиця Б.24) [141].

Проблеми.

Основними проблемами політики державних та місцевих запозичень в Україні є:

• **зростання державного боргу України**, зокрема на 14,5 млрд дол. США з 31.12.2010 р. по 30.11.2015 р. (Додаток Б, Таблиця Б.24) [139, 142], та вартості його обслуговування (збільшення видатків на обслуговування державного боргу, відбулося, зокрема з 31,7 млрд грн в 2013 р. до 48,0 млрд грн у 2014 р., а відношення платежів з обслуговування державного боргу до обсягу доходів державного бюджету з 9,3 % в 2013 р. до 13,4 %

в 2014 р.) суттєво зменшують можливості фінансування інших статей та ефективність видаткової частини державного бюджету загалом;

- **низька інвестиційно-інноваційна спрямованість державних запозичень** через їх спрямування, головним чином, на покриття дефіциту державного бюджету (дефіцит у 2014 році склав 78,1 млрд грн або 4,95 % ВВП, а граничне значення цього показника - 3 % ВВП), а не в реальний сектор економіки для інвестиційно-інноваційних зрушень;

- **домінування в структурі зовнішнього державного та гарантованого державою боргу запозичень від декількох кредиторів**, зокрема Міжнародного валютного фонду (11 млрд дол. США), Міжнародного банку реконструкції та розвитку (5,6 млрд дол. США), що зумовлює їх вплив на спрямованість економічного розвитку України.

Щодо спрямованості, то інвестиційну спрямованість мають переважно місцеві запозичення та запозичення під місцеві гарантії, а також державні запозичення, в яких держава виступає гарантом. В рамках нової політики 2014-2015 рр., державні гарантії надаються на фінансування інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних та інших проєктів розвитку, які мають стратегічне значення та реалізація яких сприятиме розвитку економіки України, а також проєктів, спрямованих на підвищення енергоефективності та зміцнення конкурентних переваг українських підприємств. Серед останніх таких запозичень під державні гарантії слід виділити запозичення в 2014 р. Державної адміністрації залізничного транспорту України від Європейського інвестиційного банку для будівництва Бескидського тунелю обсягом 55 млн євро, під державні гарантії 900 тис. грн, Державного підприємства «Дирекція з будівництва та управління національного проєкту «Повітряний експрес» та інших інфраструктурних об'єктів Київського регіону» від Експортно-імпортного банку Китаю обсягом 372,3 млн дол. США, Державного підприємства «Національна енергогенеруюча компанія «Енергоатом»» від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Європейського співтовариства з атомної енергії обсягом 600 млн євро [143].

Щодо впливу основних кредиторів, то зокрема, в 2015 р. Міжнародний Валютний Фонд значною мірою визначив спрямованість подальшої податкової політики та економічного розвитку України. Так, прийняття варіанту податкової реформи Уряду, а не варіанту Верховної Ради України за участі експертів було в значній мірі викликано маніпуляціями Міжнародного валютного фонду щодо припинення співпраці з країною [144]. Відсоткові ставки в урядовому варіанті вищі і за експертними оцінками негативно позначаються на економічній активності суб'єктів господарювання. Прийняття Україною умов Клубу кредиторів (створений у квітні 2015 р. п'ятьма провідними держателями українських суверенних і квазісуверенних облігацій) щодо прив'язки сум виплат за боргами до

зростання ВВП (при темпах зростання до 3% на рік – виплати нульові, від 3% до 4% – 15% від приросту ВВП понад 4% зростання – 40% вартості від кожного відсотка зростання) зкладає демотивацію економічному зростанню країни в цілому.

Щодо місцевих запозичень, то за Бюджетним кодексом України [80] всі міські ради можуть здійснювати місцеві зовнішні запозичення під місцеві гарантії шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій після погодження їх із Мінфіном України. Однак з 2010 р. Мінфін України повністю припинило погодження місцевих запозичень, за винятком деяких проектів, пов'язаних з Євро-2012 [145]. Законодавчі підґрунтя для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування зовнішніх запозичень взагалі відсутні.

Основними факторами, що зумовили потребу в додаткових джерелах фінансування та призвели до зростання державного боргу в останні роки стали військовий конфлікт, що вимагає додаткового фінансування сфери оборони, та глибока економічна рецесія, викликана необхідністю реформатування економічних зв'язків, пов'язаних із втратою економічного вкладу АРК, частини Донецької та Луганської областей.

Наразі Міністерство фінансів України працює над зменшенням боргового навантаження на державному рівні за двома напрямках:

1) Заміщення дорогих запозичень минулих років (в середньому – під 8% річних строком близько 8 років) на нові більш дешеві фінансові інструменти (в середньому – до 3% річних строком більше 10 років), в результаті нові кредити є майже у 3 рази вигідніші за попередні.

2) Реструктуризація боргів з власниками комерційних зовнішніх зобов'язань країни, зокрема Угода між Міністерством фінансів та Спеціальним комітетом кредиторів щодо реструктуризації зовнішнього комерційного боргу України передбачає, зокрема, зменшення основної суми суверенного і гарантованого державою боргу на 20%, що дозволяє негайно знизити борговий тягар на 3,6 млрд дол США [146].

Вцілому такі зміни умов запозичень мають забезпечити виконання Україною трьох кількісних зобов'язань України перед МВФ щодо досягнення конкретних показників боргу, а саме:

заощадження на зовнішніх платежах по боргових зобов'язаннях держави, гарантованих державою та суб'єктів господарювання державного сектору економіки на суму приблизно 15 млрд. дол. США за період реалізації програми МВФ;

забезпечення до 2020 р. співвідношення державного боргу до ВВП на рівні, не вище, ніж 71 % від ВВП;

підтримання загальних потреб у фінансуванні бюджету за борговими операціями в середньому на рівні 10 % від ВВП (максимум 12 % від ВВП на рік) в 2019–2025 рр.

**Державні запозичення в результа-
ті значних їх обсягів порівняно з міс-
цевими запозиченнями відіграють ви-
рішальну роль за масштабами впливу
на економічні та інвестиційні процеси
в Україні. Нарощення державних запо-
зичень, направлення їх на обслугову-
вання та погашення попередніх бор-
гових зобов'язань, доведення їх до рівня вище критичного в цілому
негативно позначається на загальному фінансовому та економічному
стані України. Інвестиційну спрямованість мають переважно місцеві
запозичення та запозичення під державні гарантії, які переважно
спрямовуються на інфраструктурні проекти. Пріоритетним напряма-
ми подальшого залучення Україною запозичень має стати їх направ-
лення, головним чином, в реальний сектор економіки для реалізації
інвестиційно-інноваційних зрушень, які забезпечать високий приріст
доданої вартості, і, як наслідок, пришвидшення темпів зростання еко-
номіки. Низький рівень фінансової стійкості держави, нарощення об-
сягів державного боргу негативно позначаються як на динаміці рей-
тингових позицій України щодо боргів, так і на динаміці залучення ПІІ
і несуть загрозу стимулювання стагнаційних процесів в економіці.**

*Акцент. В Глобальному індексі
конкурентоспроможності 2015-
2016 рр. за показником державно-
го боргу Україна посіла 110 місце
серед 140 країн, втративши 58
позиції порівняно з 2010-2011 рр.
(Всесвітній економічний форум)*

Законодавство:

- Міжнародні договори та угоди, зокрема договори про співробітництво між Урядом України та Європейським Банком Реконструкції та Розвитку [147], Європейським інвестиційним банком [148], Угода між Міністерством фінансів та Спеціальним комітетом кредиторів щодо реструктуризації зовнішнього комерційного боргу України [149];
- Бюджетний кодекс України (ст. 12, ст. 16, ст.18) [80];
- Закони України «Про державний бюджет» на відповідний рік, «Про особливості здійснення правочинів з державним, гарантованим державою боргом та місцевим боргом» [150];
- Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013-2015 роки» [151], «Про затвердження Порядку здійснення запозичень до місцевих бюджетів» [152].
- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про початок процедури реструктуризації державного та гарантованого державою боргу і його часткового списання» [153].

Акцент. Основні умови:

- ✧ залучення державних запозичень здійснюється державою (в особі Міністра фінансів України), а місцевих - Автономною Республікою

Крим, територіальними громадами (в особі керівника місцевого фінансового органу);

✧ визначення обсягу державного (місцевого) боргу і гарантованого державою боргу, граничний обсяг надання державних (місцевих) гарантій на кожний бюджетний період здійснюється законом про Державний бюджет України та рішеннями про місцевий бюджет (загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60 % річного номінального обсягу ВВП України);

✧ погодження обсягів та умов здійснення місцевих запозичень з Міністерством фінансів України;

✧ управління державним (місцевим) боргом та/або ліквідністю єдиного казначейського рахунку Міністерство фінансів України (Верховна Рада Автономної Республіки Крим, міська рада або за їх рішенням місцевий фінансовий орган) може включаючи обмін, випуск, купівлю, викуп та продаж державних боргових зобов'язань (боргових зобов'язань Автономної Республіки Крим, територіальної громади), за умови дотримання граничного обсягу державного (місцевого) боргу на кінець бюджетного періоду;

✧ ведення Міністерством фінансів України Реєстру державного боргу і гарантованого державою боргу, Реєстру державних гарантій, а також Реєстру місцевих запозичень та місцевих гарантій;

✧ можливість прийняття Кабінетом Міністрів України та відповідними місцевими радами рішення про тимчасове зупинення здійснення платежів за всіма або деякими борговими зобов'язаннями щодо приватних кредиторів.

Контрольні питання:

1. У чому полягає сутність державних та місцевих запозичень?
2. Які методи управління державними запозиченням ви можете назвати?
3. Класифікуйте державні та місцеві запозичення.
4. Назвіть основні нормативно-правові акти, якими регулюється залучення державних та місцевих запозичень.
5. Назвіть основні умови залучення державних та місцевих запозичень.
6. Назвіть основні результати та проблеми політики державних та місцевих запозичень в Україні.
7. Назвіть останні кроки Уряду України щодо зниження державного боргу.
8. Яка роль державних та місцевих запозичень в інвестиційно-інноваційній діяльності в Україні?

Практикум:

Історія формування боргової залежності України : презентаційний матеріал / Центр соціальних і трудових досліджень. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7767>.

Завдання:

Позитивні та негативні наслідки іноземного інвестування [154]. В чому внутрішні протиріччя програм кредитування МВФ.

3.3. Міжнародна технічна допомога Україні та регіонам

Міжнародна технічна допомога. Основні донори (США, Канада, ФРН, Швеція, ООН, Світовий банк та ін.). Проекти МТД у розрізі основних цілей Програми діяльності Кабінету Міністрів України (національна безпека і обороноздатність України, реформування державного управління, розвиток економіки, забезпечення енергетичної незалежності). Проекти в МТД в розрізі регіонів. Проблеми залучення МТД (незавершеність нормативно-правової бази та недостатня скоординованість реалізації більшості проектів МТД). Нормативно-правові акти, які регулюють залучення та використання МТД в Україні (дво- та багатосторонні міжнародні договори, постанови та розпорядження КМУ). Умови залучення МТД (форми, учасники, державне регулювання).

Акцент. Перевагу ми віддаємо тій допомозі, яка тягне за собою іншу допомогу, більш потужну і тривалу.

*(Михайло Жванецкий,
письменник-сатирик)*

Міжнародна технічна допомога (МТД) – це фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України [155].

МТД є додатковим джерелом, яке дозволяє зменшувати навантаження на державний бюджет для реалізації в країні державаної політики в різних сферах, в т.ч. і в економічній. Як правило, МТД надається країнам, що розвиваються та слаборозвиненим країнам.

МТД надається Україні з 1992 р. і за цей час станом на 01.09.2015 р.:

✓ **донорами виступили 14 країн** (зокрема, США, Канада, ФРН, Швеція, Швейцарія, Японія, Туреччина, Данія), Європейський Союз та більше 20 міжнародних організацій (зокрема, організації системи ООН, Світовий банк, ЄБРР, ОЕСР) [156];

✓ **загальна кількість проектів МТД**, що пройшли установлену процедуру державної реєстрації, з 1996 р. склала 3304, з яких діючих на вказану дату 343 [157, 156];

✓ **загальний обсяг МТД** склав понад 9 млрд дол США [156] (загальна контрактна вартість чинних на вказану дату проектів понад 3,3 млрд дол. США), при цьому зберігається тенденція до зростання обсягів МТД по роках (1999 р. - 407,7 млн дол. США, у 2000 р. – 413,62 млн дол. США, у 2001 р. – 461 млн дол. США, у 2012 р. - 485, 2 млн дол. США, 2014 р. - понад 1 млрд дол. США [158, 159]).

Залучення МТД розглядалося як додаткове джерело ресурсного забезпечення здійснення заходів з розбудови основних засад та інфраструктури ринкової економіки (1991-1997 рр.), макроекономічної стабілізації, поглиблення структурних, правових реформ, демократизації суспільства (1998-2004 рр.), з забезпечення сталого економічного розвитку та впровадження інноваційної моделі розвитку (2005-2008 рр.) [160], подолання впливу світової фінансово-економічної кризи (2009-2013 рр.) [161], а наразі для забезпечення територіальної цілісності України та недопущення фінансово-економічного колапсу [61].

Так, у другому півріччі 2014 р. в Україні впроваджувалося 445 проектів МТД загальною контрактною вартістю близько 3,6 млрд дол. США у розрізі основних цілей Програми діяльності Кабінету Міністрів України [61] за таких напрямках:

1. **Національна безпека і обороноздатність України та допомога постраждалому населенню Донецької та Луганської областей** – 32 проекти за підтримки США, ЄС, ОБСЄ (на загальну суму 382,4 млн дол. США).

2. **Реформування державного управління** (децентралізація, регіональний розвиток, технічне регулювання, дерегуляція, електронне урядування) – 40 проектів за підтримки США, Канади, Швейцарії, Швеції, Туреччини, Німеччини, ЄС, ООН, ОБСЄ (на загальну суму 265,8 млн. дол. США).

3. **Запобігання та протидія корупції, реформування правоохоронної та судової систем** – 7 проектів за підтримки США, Канади, Швеції, ЄС, ОБСЄ (на загальну суму 38,1 млн. дол. США).

4. **Розвиток економіки** (реформа державних закупівель, розвиток приватного та фінансового секторів, банківського сектору) – 21 проект за підтримки США, Нідерландів, Швеції, Німеччини, ЄС, та ОБСЄ (на загальну суму 45,3 млн. дол. США).

5. **Розвиток агросектору та сільської місцевості** (земельна реформа, розвиток малих та середніх підприємств в сільському господарстві, відновлення системи зрошення (іригації), транспортування та збереження, переробка) – 28 проектів за підтримки США, Канади, Німеччини, Швейцарії, Данії, ЄС, ООН (на загальну суму 73,2 млн. дол. США).

6. **Забезпечення енергетичної незалежності** (енергоефективність та розвиток альтернативних джерел енергії, модернізація паливно-енергетичного сектору, ядерна безпека) – 73 проекти за підтримки США, Великобританії, Німеччини, Швейцарії, Японії, ЄС, МБРР, ЄБРР, ООН, НЕФКО, МАГАТЕ (на загальну суму 331 млн. дол. США).

7. **Забезпечення охорони здоров'я, соціальний захист, розвиток освіти та науки** – 97 проектів за підтримки ЄС, США, Канади, Швейцарії, Туреччини, Німеччини, МБРР, ООН, ОБСЄ (на загальну суму 203,1 млн. дол. США).

8. **Розвиток культури, туризму, молоді та спорту** – 56 проектів за підтримки ЄС, США, Німеччини, ООН (на загальну суму 65,9 млн. дол. США).

9. Охорона навколишнього середовища та попередження надзвичайних ситуацій – 36 проектів за підтримки ЄС та ООН (на загальну суму 59,2 млн. дол. США).

10. Розвиток громадянського суспільства, ЗМІ, захист прав людини, забезпечення прозорості виборчих процесів – 31 проект за підтримки США, Канади, Швейцарії, ЄС, ОБСЄ, ООН (на загальну суму 120,3 млн. дол. США).

11. Розвиток транспортного сектору та інфраструктури – 14 проектів за підтримки ЄС, ЄБРР, МБРР (на загальну суму 24,3 млн. дол. США).

12. Перетворення об'єкта Укриття на екологічно безпечну систему та виведення з експлуатації ЧАЕС – 10 проектів, які фінансуються з Чорнобильського фонду Укриття та Рахунку ядерної безпеки (на загальну суму 2 033 млн. дол. США) [162].

В розрізі регіонів, обсяги МТД розподілені нерівномірно. Значні ресурси, спрямовані в Київ (головним чином на підвищення інституціональної спроможності центральних органів виконавчої влади), Чорнобильський район (на будівництво «Укриття», зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС, іншої діяльності у зоні відчуження), західні (Львівська, Закарпатська, Волинська області) та східні регіони (Дніпропетровська, Харківська області). Основною відмінністю проектів, що реалізуються у західних регіонах, є їх менша вартість, і у той же час – більша кількість. На Рис. 3.2.1-3.2.2 наведено обсяги та кількість діючих в другому півріччя 2014 р. проектів МТД в регіональному розрізі. Ключовим фактором активної участі регіонів в реалізації проектів МТД є спроможність регіональної/місцевої влади організувати відповідну роботу.

Щодо основних донорів, то США надали Україні понад 4 млрд дол. США МТД. Серед останніх угод між Україною та США щодо МТД з впливом на економічну та інвестиційну діяльність слід виділити підписану 17.09.2014 р. Угоду про виконання завдання у сфері розвитку між Урядом України та Урядом США для сприяння стійкому економічному розвитку на широкій суспільній основі як засобу забезпечення сталої демократії в Україні [163] з обсягом допомоги 22 млн дол. США (сприятиме підвищенню доступності інвестицій для потреб середнього класу, зміцненню потенціалу приватного сектору економіки, посиленню підтримки малих та середніх підприємств тощо).

ЄС за весь час співпраці надав Україні понад 3 млрд євро МТД. Наразі допомога ЄС надається на виконання положень Порядку денного асоціації Україна – ЄС та імплементацію положень Угоди про асоціацією між Україною та ЄС у вигляді проектів з експертної допомоги, постачання обладнання, виконання робіт, грантових проектів, програм бюджетної підтримки. Для надання імпульсу інноваційним зрушенням в Україні 20 березня 2015 р. була підписана Угода між Україною та ЄС про асоційовану

участь України у Рамковій програмі «Горизонт 2020» [163], яка об'єднує всі програми ЄС із фінансування досліджень та інновацій, що дозволяє підприємствам та організаціям брати участь у проектах Програми на однакових із країнами – членами ЄС умовах. Зокрема, суттєвого інноваційного поштовху українській промисловості надасть участь у проектах блоку «Індустріальне лідерство», метою якого є забезпечення лідерства в передових і промислових технологіях за допомогою спеціальної підтримки інформаційно-комунікаційних технологій, нанотехнологій, розроблення нових матеріалів, біотехнологій, передових технологічних процесів і космічних технологій [165]. Крім того, у травні 2015 р. ЄС схвалив додатковий пакет двосторонньої технічної допомоги для України на 2015 р. в обсязі 110 млн євро, одним з елементів якого є поповнення бюджету новоствореного Інструменту гарантування позик українських малих та середніх підприємств, що впроваджуватиметься ЄБРР та ЄІБ (за посередництва українських банків) як за рахунок власних ресурсів, так і з використанням регіональних програм технічної допомоги ЄС (Інструмент реалізації ПВЗВТ, Інвестиційний інструмент сусідства).

Загальний обсяг ресурсів, наданих Урядом ФРН з початку 90-х років, склав близько 400 млн євро. Відповідно до Вербальної ноти Посольства ФРН в Україні Урядом ФРН виділено 8,79 млн євро для проектів технічного співробітництва на період до 2021 р. [162].

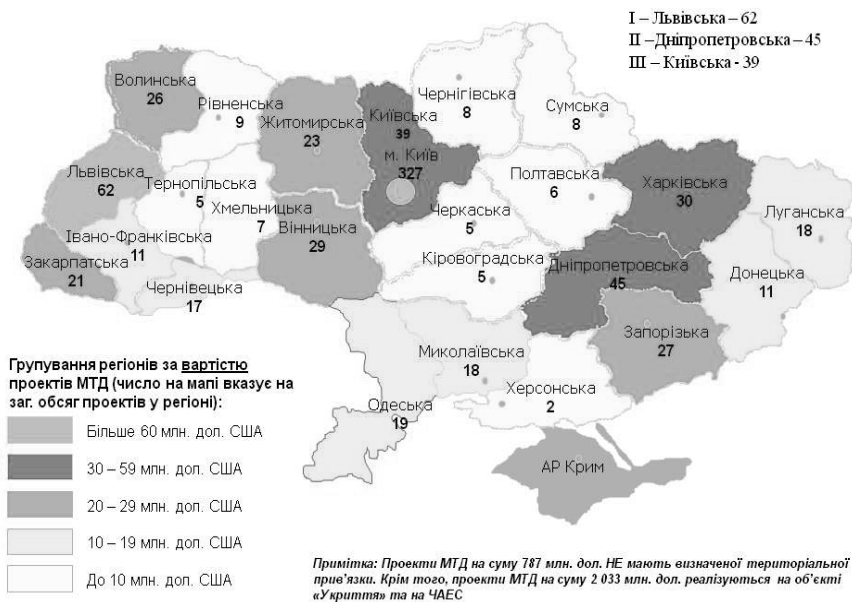

Рис. 3.2.1. Діючі проекти МТД протягом липня-грудня 2014 р. (799 млн дол. США)

Примітка: матеріали Міністерства економічного розвитку та торгівлі України.

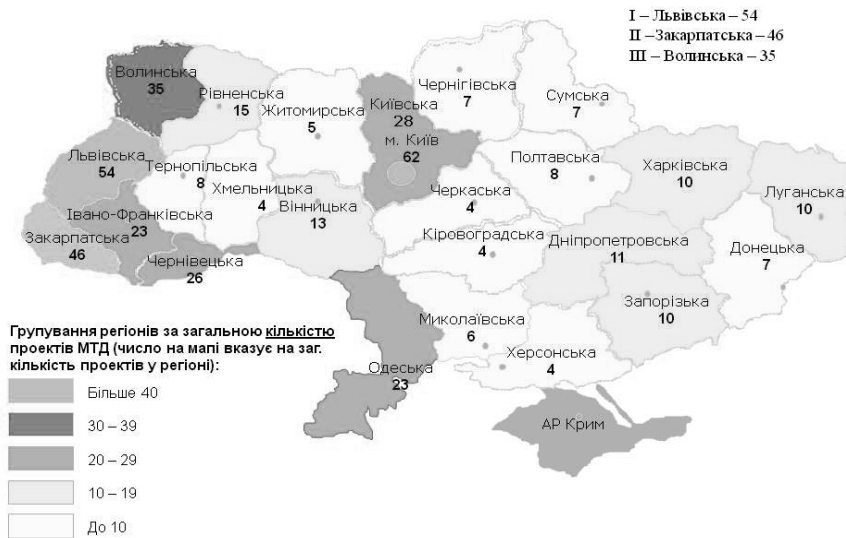

Рис. 3.2.2. Діючі проекти МТД протягом липня-грудня 2014 р.
(кількість проектів)

Примітка: матеріали Міністерства економічного розвитку та торгівлі України.

Серед основних проблем залучення МТД в Україні слід виділити:

- **незавершеність нормативно-правової бази** щодо державного регулювання процесів залучення та реалізації МТД в Україні;
- **недостатня скоординованість реалізації більшості проектів МТД.**

Щодо нормативно-правової бази, то на даний час немає нормативно-правового акту, який би рамково регулював відносини в сфері МТД, хоча до Верховної Ради України відповідні законопроекти вносилися три рази в 1999 р. [166], 2006 р. [167] та 2013 р. [168]. Створена в січні 2012 р. спеціальна робоча група з опрацювання [169] була ліквідована у вересні 2014 р. [170] з мотивів оптимізації державного апарату. Останній з варіантів проекту рамкового закону України «Про міжнародну технічну допомогу» було відкликано в лютому 2014 р.

Програмою діяльності Кабінету Міністрів України [61] передбачене створення єдиного центру координації донорської та міжнародної технічної допомоги як механізму обліку донорської допомоги та комунікаційного центру між донорами, органами державної влади і представниками громадянського суспільства. Наразі ведеться робота над його запровадженням. Також вдеться робота щодо створення порталу міжнародної допомоги з метою інформування міжнародних донорів, українське суспільство і владу про доступну допомогу, про те, скільки її заходить в Україну, як вона розподіляється, де можна отримати гроші на проекти. Портал також стане способом звітування перед громадськістю.

Важливість МТД для України полягає у її безоплатності, що у світлі обмежених ресурсів набуває ще більшої ваги. Залучення МТД Україною сприяло розвитку різних сфер життєдіяльності держави і суспільства, а отже і впливало на стан і спрямованість розвитку національної економіки. Однак, незважаючи на збільшення обсягів МТД, її роль у структурних зрушеннях в економіці та інвестиційно-інноваційних процесах в Україні залишається маловідчутною.

Законодавство.

- Дво- та багатосторонні міжнародні договори, зокрема, Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги (Україна приєдналася до Декларації в 2007 р.) [171], угоди щодо техніко-економічного співробітництва України з країнами та міжнародними організаціями, які є донорами МТД (наразі регулюються 21 рамковими міжнародними договорами України та міжнародними договорами щодо впровадження програм співробітництва в різних сферах економіки) (В Додатку А, Таблиці А.9 наведено перелік угод з основними країнами-донорами);

- Постанови КМУ «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» [155], Постанова Національного банку України «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» [172];

- Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегічних напрямів та завдань щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009-2012 роки» [173], «Про схвалення Концепції планування, залучення, ефективного використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями» [174], «Про схвалення Стратегії залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013-2016 роки» [175].

Акцент. Основні умови:

✧ залучення МТД відбувається відповідно до проекту з визначеними цілями, учасниками, діями, ресурсами, строками та ін.;

✧ учасниками МТД є донори, реципієнти, виконавці, бенефіціари та ін.;

✧ залучення МТД може відбуватися у вигляді будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проектів, яке ввозиться або набувається в Україні; робіт і послуг; прав інтелектуальної власності; фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті; інших ресурсів, не заборонених законодавством, у тому числі стипендій.

✧ державним регулюванням процесів залучення та реалізації МТД опікується Міністерство економічного розвитку і торгівлі України за напрямками:

- координації діяльності, пов'язаної із залученням, використанням та моніторингом МТД;
- формування стратегічних і щорічних програм МТД відповідно до пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку країни;
- забезпечення процедури державної реєстрації (перереєстрації) проектів МТД;
- погодження та підписання щорічних Фінансових Меморандумів, впровадження затверджених програм та проектів.

Контрольні питання:

1. *Розкрийте суть МТД.*
2. *Назвіть основні результати залучення МТД в Україні.*
3. *Назвіть основні проблеми залучення МТД в Україні.*
4. *Назвіть основні нормативно-правові акти, які регулюють залучення та використання МТД в Україні.*
5. *Назвіть основні умови залучення МТД в Україні.*
6. *Роль МТД в інвестиційній та інноваційній діяльності в Україні?*

Практикум:

Звіт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України за 2015 р. щодо міжнародних фінансових організацій та технічної допомоги : презентаційний матеріал / Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7759>.

Міжнародна допомога: на що йдуть гроші міжнародних донорів презентаційний матеріал / Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7754>.

Реформа координації міжнародної допомоги – чому закон? : презентаційний матеріал / Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7752>.

Допомога ЄС у відновленні України : презентаційні матеріали / Урядовий офіс з питань європейської інтеграції Секретаріате Кабінету Міністрів України. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7753>.

Завдання:

Охарактеризуйте Стратегію залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013-2016 роки [175]. Назвіть стратегічні напрями залучення МТД та співробітництва з МФО? Які очікувані результати реалізації Стратегії?

3.4. Прямі іноземні інвестиції в регіональному та галузевому аспектах

Іноземні інвестиції, прямі іноземні інвестиції. Стан залучення ПІІ (обсяг, основні регіони та галузі). Проблеми залучення ПІІ (відтік, переважання інвестицій з офшорних зон, значні територіальні диспропорції). Нормативно-правові акти щодо іноземних інвестицій (Закони України «Про режим іноземного інвестування». «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» та ін.). Умови залучення іноземних інвестицій в Україні (форми, об'єкти, режим, гарантії та ін.).

Акцент. Ми не просто вітали кожного інвестора, ми зі шкури пнулися, щоб допомогти йому почати у нас виробництво.

*(Лі Куан Ю,
автор Сінгапурського
«Економічного дива»)*

Іноземні інвестиції - цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [20];

Залучення іноземних інвестицій, головним чином **прямих іноземних інвестицій**, які передбачають безпосереднє внесення фінансових ресурсів та майна в об'єкт інвестування. Інвестиційні потоки між країнами зумовлюються пошуками інвесторами найбільш вигідних умов інвестування для збільшення прибутковості, з одного боку, та необхідністю залучення додаткового фінансового ресурсу країнами для забезпечення бажаного рівня інвестиційної активності. Притік чи відтік іноземних інвестицій, їх обсяги та спрямованість відзеркалюють інвестиційну привабливість країни, регіонів та галузей економіки в міжнародній площині.

Стан іноземного інвестування в Україні на 01.01.2015 р. характеризується наступними показниками:

✓ **обсяг залучених ПІІ** склав 45,9 млрд дол. США, при цьому:

ПІІ надійшли з 133 країн світу, основними з яких є Кіпр (13,7 млрд дол. США), Німеччина (5,7 млрд дол. США), Нідерланди (5,1 млрд дол. США), Російська Федерація (2,7 млрд дол. США), Австрія (2,5 млрд дол. США), Велика Британія (2,1 млрд дол. США), Віргінська острови (2,0 млрд дол. США), Франція (1,6 млрд дол. США), Швейцарія (1,3 млрд дол. США), Італія (999 млн дол. США) (на долю цих країн припадає 83 % залучених ПІІ інвестицій в економіку країни) (Додаток Б, Таблиця Б.25);

ПІІ надійшли в усі регіони України, однак, головним чином, в м. Київ (22,7 млрд дол. США), Дніпропетровську (7,7 млрд дол. США), Донецьку (2,5 млрд дол. США), Харківську (1,7 млрд дол. США), Київську (1,6 млрд дол. США), Одеську (1,4 млрд дол. США), Львівську (1,4 млрд дол. США), Полтавську (1 млрд дол. США), Івано-Франківську (926 млн дол. США), Запорізьку (885 млн дол. США) області (на долю цих регіонів припадає 81 % залучених ПІІ інвестицій в Україну) (Додаток Б, Таблиця Б.7);

ПІІ вкладені в усі види економічної діяльності, однак, головним чином, в промисловість (14,8 млрд дол. США), фінансову та страхову діяльність (11,5 млрд дол. США), оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (6 млрд дол. США), операції з нерухомим майном (3,8 млрд дол. США) (на долю цих видів економічної діяльності припадає 79 % залучених ПІІ в Україну), (Додаток Б, Таблиці Б.26-27);

✓ **обсяг ПІІ у розрахунку на одну особу** склав 1072,2 дол. США.

Основними поточними проблемами іноземного інвестування в Україні є:

- **відтік ПІІ з України;**
- **низький інвестиційний інтерес з боку основних країн-інвесторів** та переважання інвестицій з **офшорних зон** в структурі ПІІ в Україну;
- **значні територіальні диспропорції в залученні ПІІ.**

Щодо відтоку ПІІ, то в 2014 згальний їх обсяг зменшився на 12,2 млрд дол. США порівняно з 2013 р. В розрізі країн-інвесторів, загальний обсяг ПІІ зменшила більшість країн за винятком Швейцарії (приріст склав 39,6 млн дол. США). Найбільший за обсягами вивід капіталу здійснили основні інвестори, зокрема з Кіпру (5,3 млрд дол. США), Росії (1,2 млрд дол. США), Австрії (653 млн дол. США), Великобританії (622,7 млн дол. США), Німеччини (482 млн дол. США), Нідерландів (432 млн дол. США). В регіональному розрізі відтік відбувся в усіх регіонах України, крім Івано-Франківської області (приріст склав 112,1 млн дол. США). Найбільший відтік відбувся з основних регіонів-реципієнтів ПІІ, зокрема з м. Києва (-6,0 млрд дол. США), Дніпропетровської (-1,3 млрд дол. США) і Донецької (-1,1 млрд дол. США) областей (Додаток Б, Таблиця Б. 7). В розрізі видів економічної діяльності, відтік відбувся за всіма видами, крім освіти, де приріст склав 0,2 млн дол. США, державного управління й оборони, обов'язкового соціального страхування, де обсяг ПІІ впродовж останніх років залишається однаковим і незначним (0,1 млн дол. США). Найбільший за обсягами відтік відбувся з фінансової та страхової діяльності (3,5 млрд дол. США), промисловості (3,3 млрд дол. США), професійної, наукової та технічної діяльності (1,2 млрд дол. США), операцій з нерухомим майном (964 млн дол. США) (Додаток Б, Таблиця Б.27). Відтік ПІІ

призвів до зменшення їх обсягу в розрахунку на одну особу. Станом на 31.12.2014 р. обсяг ПІІ у розрахунку на одну особу зменшився порівняно з 1.01.2012 р. на 145,6 дол США.

Щодо інвестиційного інтересу, то станом на 31.12.2014 р. порівняно з 1.01.1996 р. зі складу десяти найбільших за обсягами ПІІ в Україні вибули США, Ірландія, Бельгія та Польща (Додаток Б, Таблиця Б.25).

Щодо інвестицій з офшорних зон, то ПІІ надходять в Україну, зокрема, з Кіпру, Віргінських островів, Белізу, Панами. ПІІ з Кіпру в Україну станом на 01.01.2015 р. склали 30 % від загального обсягу ПІІ та зосереджені в м. Києві та Донецькій області (Додаток Б, Таблиця Б.28) та в таких галузях як фінансова та страхова діяльність (26 %) і промисловість (24 %) (Додаток Б, Таблиця Б. 29). Для порівняння, ПІІ з Німеччини в Україні зосереджені, головним чином, в промисловості (88 % станом на 01.01.2015 р.). Експерти відмічають, що джерелом інвестицій з офшорних зон, головним чином, є раніше вивдені кошти з України. Кіпр є країною основним реципієнтом інвестицій з України (Додаток Б, Таблиця Б.30). Обсяг інвестицій з України в Кіпр на зазначену дату склав 5,8 млрд дол. США (92 % від загального обсягу). При цьому, в регіональному розрізі інвестицій з України до Кіпру надходять, головним з Донецької області (93 % станом на 01.01.2012 р.) (Додаток Б, Таблиці Б.28, Б.31). Слід відзначити, що загалом обсяги ПІІ з України в інші країни, надходять, головним чином, з Донецької області (85 % станом на 01.01.2015 р.). За видами економічної діяльності, ПІІ з України в Кіпр надходять, в операції з нерухомим майном, фінансову і страхову діяльність (Додаток Б, Таблиця Б.32). Для порівняння, ПІІ з України в Росію зосереджені, головним чином, в професійній, науковій та технічній діяльності, промисловості, оптовій і роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів.

Крім того, джерелом інвестицій з офшорних зон є також виведені кошти з допомогою недооцінки експорту з України. Зниження експорту з України відзеркалюється і на зниженні обсягів залучення ПІІ через офшорні зони. За результатами дослідження американської неурядової організації Global Financial Integrity впродовж 2004-2013 рр. з України нелегально вивели 116,762 млрд дол. США, найбільший обсяг річної суми нелегального відтоку капіталу зафіксовано в 2012 р. – 21 млрд дол США [176].

Щодо територіальних диспропорцій в залученні ПІІ, то розрив між Києвом, в який станом на 01.01.2015 р. вкладено найбільше ПІІ (22,7 млрд дол. США) та Тернопільською областю, в яку вкладено найменше (56,4 млн дол. США) становив більше ніж в 400 разів. Це посилює збільшення соціально-економічних диспропорцій розвитку територій.

Головною причиною відтоку ПІІ стала висока ризикованість інвестування в Україну в результаті збройної агресії Росії на сході України та анексії АР Крим.

В листопаді 2014 р. У Верховній Раді України було зареєстровано законопроект «Про повернення капіталів, що перебувають та зареєстровані в Республіці Кіпр, офшорних зонах та інших юрисдикціях, звільнених від подвійного оподаткування, або тих, що мають пільговий режим оподаткування» [177]. Зокрема, встановлюється, що повернення капіталів здійснюється шляхом добровільної передачі фізичними та/або юридичними особами, які зареєстровані в юрисдикціях пільгового оподаткування, прав власності на засоби виробництва, які знаходяться в Україні, у тому числі рухоме або нерухоме майно, та кошти, які знаходяться на рахунках відповідних осіб в банківських установах у юрисдикціях пільгового оподаткування, суб'єктам підприємницької діяльності, що здійснюють підприємницьку діяльність на території України. Передача коштів фізичних та/або юридичних осіб, які зареєстровані в юрисдикціях пільгового оподаткування, що знаходяться на рахунках відповідних осіб в банківських установах у юрисдикціях пільгового оподаткування, суб'єктам підприємницької діяльності, що здійснюють підприємницьку діяльність на території України, відбувається шляхом переказу на рахунки українських банківських установ, із сплатою до Державного бюджету України суми у розмірі 50 % від суми коштів, що виводяться із юрисдикцій пільгового оподаткування, та інвестування 50 % від суми зазначених коштів у юридичні особи, які знаходяться на території України і належать відповідним суб'єктам підприємницької діяльності, що здійснюють підприємницьку діяльність на території України. У разі нездійснення повернення капіталів у порядку і строки, фізичні та юридичні особи, які зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності в юрисдикціях пільгового оподаткування, виключаються з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, а їхні права власності переходять до держави. Законопроект наразі перебуває на стадії розгляду у комітетах Верховної ради України.

Іноземні інвестиції за своїми обсягами є незначим, однак є одним з основних джерел інвестування економіки України. Інвестиційний інтерес провідних країн-інвесторів, зокрема, США, є порівняно незначим. Третина ПІ, які вкладаються в Україну, надходять з офшорних зон, а їх джерелом є раніше виведені з України кошти. При цьому, основними регіонами реципієнтами ПІ з Кіпру є м. Київ та Донецька область, а основним регіоном-донором інвестицій в Кіпр виступає Донецька область. ПІ з України в Кіпрі, зосереджуються в основному в невиробничих галузях економіки, а з Кіпру в Україні - найприбутковіших галузях економіки. Найбільш привабливими видами економічної діяльності є промисловість, фінансова і страхова діяльність, в той час, як такий важливий вид як сільське господарство є недостатньо привабливим. Загалом, в регіональному розрізі, іноземні інвестиції концентруються в столиці та названих областях.

Наразі інвестування в Україні відзначається високим рівнем ризикуваності, що спричиняє відтік ПІІ з України, як вкладених через офшорні зони, так і інвесторами з інших країн.

Законодавство:

- Міжнародні договори України, при цьому якщо міжнародним договором України встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України про іноземні інвестиції, застосовуються правила міжнародного договору;

- Закони України «Про режим іноземного інвестування» [20], «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» [23];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації) іноземних інвестицій та її анулювання» [96].

Акцент. Основні умови:

✧ здійснюються у вигляді: іноземної валюти або валюти України; будь-якого рухомого і нерухомого майна; акцій, облігацій, інших цінних паперів та корпоративних прав; прав інтелектуальної власності; прав на здійснення господарської діяльності; інших цінностей;

✧ здійснюються у формах: часткової участі у підприємствах (створення спільних підприємств з українськими юридичними і фізичними особами або придбання частки діючих підприємств); повної участі у підприємствах (створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, або придбання у власність діючих підприємств повністю); придбання не забороненого законами України нерухомого чи рухомого майна; придбання самостійно чи за участю українських юридичних або фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України; придбання інших майнових прав; господарської (підприємницької) діяльності на основі угод про розподіл продукції; в інших формах;

✧ вкладаються в будь-які об'єкти, інвестування не заборонені законами України;

✧ застосування національного режиму інвестиційної та іншої господарської діяльності для іноземних інвесторів;

✧ застосування пільгового режиму інвестиційної та іншої господарської діяльності для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і територій;

- ✧ застосування державних гарантій захисту іноземних інвестицій;
- ✧ відшкодування державою збитків іноземним інвесторам, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи їх посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємства з іноземними інвестиціями;
- ✧ здійснення державної реєстрації (перереєстрації) іноземних інвестицій та її анулювання Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями;
- ✧ звільнення від сплати ввізного мита товарів, які ввозяться іноземними інвесторами на строк не менше трьох років з метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів (контрактів) або як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями;
- ✧ застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) щодо визначених іноземних фізичних та юридичних осіб.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення іноземним інвестиціям та розкрийте їх суть.
2. Назвіть основні нормативно-правові акти, якими регулюється залучення іноземних інвестицій в Україні.
3. Назвіть основні умови залучення іноземних інвестицій в Україну.
4. Охарактеризуйте стан та проблеми іноземного інвестування в Україну.

Практикум:

ПІІ : презентаційний матеріал / Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7760>.

Завдання:

Охарактеризуйте порядок державної реєстрації (перереєстрації) іноземних інвестицій та їх анулювання [96] (пакет документів для здійснення / скасування / анулювання державної реєстрації іноземних інвестицій і процедури їх розгляду).

РОЗДІЛ 4. Застосування механізмів, інструментів, режимів стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності

4.1. Транскордонне співробітництво регіонів

Транскордонне співробітництво. Шляхи розвитку ТКС відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Транскордонні кластери. Європейське об'єднання територіального співробітництва з обмеженою відповідальністю «Тиса». Залучення фінансової підтримки з фондів ЄС. Проблеми ТКС (недосконалість законодавства, невідповідність організаційного забезпечення ТКС по різні боки кордону та ін.). Нормативно-правові акти щодо ТКС. Умови ТКС (сфери, форми, загальна координація та ін.).

Акцент. Ми є очевидцями розгортання вкрай суперечливого процесу: з одного боку, майже повного усунення кордонів (як у випадку країн-членів ЄС), чи бодай їх «розмивання», з іншого – свого роду реінкарнації жорстких державно-територіальних розмежувань.

*(Сергій Устич,
український державний діяч,
дипломат і соціолог)*

Транскордонне співробітництво (ТКС) - спільні дії, спрямовані на поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами та місцевими органами виконавчої влади України і територіальними громадами та відповідними органами влади сусідніх держав в межах компетенції, визначеної їх національним законодавством [182].

Вигідне геополітичне положення України та глобалізаційні процеси обумовлюють можливість використання ТКС для вирівнювання і збли-

ження (**конвергенції**) соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, активізації торговельно-економічного співробітництва, залучення інвестицій та фінансових ресурсів для реалізації проектів по вирішенню спільних та ідентичних задач та проблем тощо. На суходолі Україна межує з 7 країнами (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова, Росія та Білорусія), при цьому 19 із 27 регіонів є прикордонними. В цьому контексті слід виділити Закарпатську область, яка межує з 4 країнами, а саме Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією.

Відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [27] передбачається розвиток ТКС, а саме шляхом:

1) сприяння поглибленню економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади та територіальними громадами і відповідними органами влади інших держав;

2) створення умов для використання організаційних, фінансових, інституційних можливостей суб'єктів і учасників ТКС України в здійсненні заходів щодо реалізації проектів (програм) ТКС;

3) об'єднання зусиль щодо розвитку ТКС, подальшого поглиблення співпраці в рамках євро регіонів та активізації роботи з розширення сфер такого співробітництва, ліквідації інфраструктурних перешкод та сприяння провадженню спільної підприємницької діяльності прикордонних регіонів у сфері малого і середнього бізнесу;

4) підвищення ефективності використання зовнішньої допомоги ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС [63] визначає, що сторони підтримують та посилюють залучення місцевих та регіональних органів влади до транскордонного та регіонального співробітництва відповідних управлінських структур шляхом створення сприятливої законодавчої бази, підтримки та нарощування потенціалу розвитку, а також забезпечення зміцнення транскордонних та регіональних економічних зв'язків та ділового партнерств. Тобто, робиться акцент на створенні сприятливого регуляторного середовища. Також Угода окреслює складові транскордонного та регіонального співробітництва, розвиток яких зміцнюють та заохочують сторони, зокрема, *inter alia*, транспорт, енергетика, комунікаційні мережі, культура, освіта, туризм, охорона здоров'я та ін.

ТКС здійснюється в Україні з усіма країнами-сусідами в формах євро регіонів, **транскордонних кластерів, транскордонних індустріальних парків, транскордонних партнерств** тощо.

ТКС з країнами ЄС фінансується, головним чином, в рамках різних програм ЄС, зокрема з 2007 р. згідно Європейського інструменту сусід-

ства та партнерства (ЄІСП) на 2007 – 2013 рр. та 2014-2020 рр. через програми прикордонного співробітництва. Ці програми передбачають співробітництво на регіональному рівні між країнами-партнерами ЄІСП і країнами-членами ЄС, як по сухопутних кордонах, так і в рамках морських басейнів. Загалом, на Україну поширюються 4 програми ЄС, які охоплюють також Польщу, Словаччину, Угорщину, Румунію, Молдову та Білорусію. Сприяння економічному розвитку та конкурентоздатності прикордонних регіонів є одним з основних пріоритетів цих програм. Реалізація цих програм передбачає співфінансування, як мінімум на рівні 10 % для української сторони.

Також передбачене фінансування ТКС через Дунайську транснаціональну програму [183] ЄС. Ця програма охоплює країни, які входять до басейну річки Дунай (Австрію, Болгарію, Хорватію, Чехію, Угорщини, Німеччину, Румунію, Словаччину та Словенію, Боснію і Герцеговину, Молдову, Чорногорію, Сербію та Україну. Щодо України, то ця програма поширюється на Закарпатську, Івано-Франківську, Чернівецьку та Одеську області. У вересні 2015 р. було оголошено про перший відбір заявок для фінансування через цю програму, яка загалом спрямовується на економічну, соціальну і територіальну згуртованість в Дунайському регіоні.

Акцент. Європейська спільнота зацікавлена у створенні по всьому периметру

своїх кордонів смуги сталого економічного розвитку, політичної і соціальної стабільності та добросусідства.

*(Єва Кіш,
провідний український дослідник
трансграничної співпраці)*

З 2016 р. ЄС фінансуватиме ТКС і між країнами-сусідами ЄС без участі країн-членів ЄС. Зокрема, згідно Європейської політики сусідства, через програму територіального співробітництва «Білорусь – Україна». Програма передбачає впровадження спільних проектів на території Білорусі (Брестська та Гомельська області) та України (Київська, Чернігівська, Волинська, Житомирська, Рівненська області).

Тобто, в рамках програм ЄС Україна має доступ до фінансових ресурсів ЄС для реалізації спільних проектів та здійснення ТКС з 6 країнами-сусідами.

В рамках співробітництва з країнами СНД фінансування здійснюється з місцевих та державних бюджетів та інших джерел відповідно до програм ТКС та двосторонніх угод. Анексія АР Крим та військова агресія Росії в східній частині України негативно позначилися на ТКС в українсько-російському **трансграничному регіоні**.

ТКС на поточному етапі характеризується наступним:

✓ **створено 10 євро регіонів на кордонах України з суміжними країнами** (Додаток А, Таблиця А.10; Рис. 4.1.1), до складу яких входять

частково або повністю території 12 областей України (Волинська, Вінницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Чернівецька, Чернігівська, Харківська, Луганська, Донецька та Сумська області);

✓ **створюються транскордонні кластери**, зокрема, Польсько-білорусько-український транскордонний туристичний кластер за участі Люблінської регіональної туристичної організації, Волинського туристичного кластеру та Брестського туристичного кластеру; Транскордонний кластер інновацій за участі Хелмської господарської палати та Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки);

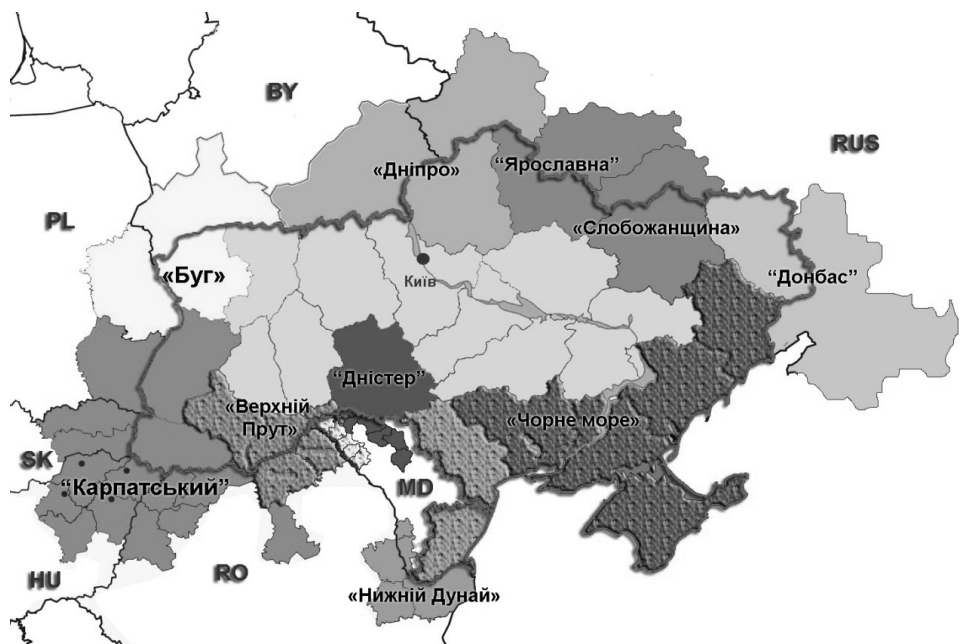

Рис. 4.1.1. Візуалізація масштабів розвитку єврорегіонального співробітництва за регіонами держави

Примітка: Матеріали Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

✓ **залучено впродовж 2007-2013 рр. 14 регіонів України** (м. Севастополь, АР Крим, Волинська, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька області) **до участі у 4 програмах ЄІСП** із загальним бюджетом понад 407 млн євро («Україна – Польща – Білорусь» (бюджет 186,2 млн євро), «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія» (бюджет – 68,6 млн євро), «Україна – Румунія – Республіка Молдова» (бюджет – 126,7 млн євро), «Чорне море» (25,7 млн євро)), з

яких грантова частина допомоги для України становила загалом 115,7 млн євро (в розрізі програм - 47,3 млн євро; 27,6 млн євро; 37,7 млн євро та 3,2 млн євро відповідно) [184],

✓ **залучено на період 2014–2020 рр. 14 областей України** (Волинська, Вінницька, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька області) **до участі у 4 програмах ЄСП** із загальним бюджетом понад 348,8 млн євро («Польща – Україна – Білорусь» (бюджет – 175,8 млн. євро), Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» (бюджет – 74 млн. євро), «Румунія – Україна» (бюджет – 60 млн євро) та «Басейн Чорного моря» (бюджет – 39 млн євро)) [185] з яких в 2014 р. Україною залучено більше ніж 32 млн євро («Україна – Польща – Білорусь» – 7,8 млн євро (Волинська, Закарпатська, Львівська області), «Україна – Румунія – Республіка Молдова» – 13,1 млн євро (Одеська та Чернівецька області), «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія» – 11,2 млн євро (Закарпатська, Івано-Франківська області), «Басейн Чорного моря» – 0,36 млн євро (Одеська, Миколаївська, Запорізька)) [162], а станом на липень 2015 р. здійснюється реалізація 120 проектів за участі України на загальну суму 77 млн євро [186].

В рамках програм прикордонного співробітництва ЄСП в 2014 р. найбільш активними виявилися Одеська, Закарпатська, Чернівецька та Львівська області. Загалом проекти цього року були спрямовані, головним чином, на модернізацію та розвиток місцевої транскордонної інфраструктури (транспортної, екологічної, туристичної) та розвиток людського потенціалу на інституціональному рівнях.

Серед реалізованих в рамках програм попередніх років проектів слід виділити «парасольковий» проект з інвестиційно-інноваційним спрямуванням - «Зміцнення транскордонної співпраці у сфері надання бізнес-послуг та полегшення доступу до них підприємців», який реалізовувався в Закарпатській та Волинській областях впродовж 2008-2010 рр. У межах цього проекту реалізовувалося 6 мікропроектів, зокрема: «Створення українсько-польської віртуальної біржі інноваційних проектів та пропозицій», «Розвиток екологічного туризму та формування позитивного туристичного іміджу прикордонного регіону» та «Поліпшення інвестиційного клімату в прикордонних регіонах» [187].

Основними проблеми ТКС є:

- **недосконалість законодавства України щодо ТКС та його часткова неузгодженість з ратифікованими міжнародними нормативними актами та стандартами ЄС;**
- **невідповідність організаційного забезпечення ТКС по різні боки кордону;**

- **невиконання Україною зобов'язань у повному обсязі щодо співфінансування обов'язкових часток за спільними проектами (програмами) ТКС;**

- **не здійснюється ТКС на окупованих Росією східних прикордонних регіонах України в рамках єврорегіонів, створених за участю Російської Федерації («Дніпро», «Слобожанщина», «Ярославна» та «Донбас»).**

Щодо неузгодженості законодавства України, то у травні 2012 р. Україною було ратифіковано Третій додатковий протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями [188], але досі не прийнято жодних підзаконних актів, які б дозволили реалізовувати положення цього протоколу щодо **об'єднань єврорегіонального співробітництва**. Крім того, положення Закону України «Про транскордонне співробітництво» не визначають конкретних механізмів здійснення ТКС та розподілу компетенції між органами влади, а також фінансування проектів ТКС, а положення, котрі б регламентували спеціальний статус дво- та багаторонних органів ТКС (єврорегіонів, асоціацій і т. ін.), утворених територіальними громадами, механізми їх створення та функціонування взагалі відсутні [189]. В Законі України «Про місцеві державні адміністрації» [190] відсутні прямі положення, які б регламентували компетенцію адміністрації в частині ТКС. Через неузгодженість українських фіскальних методів з аналогічними нормами ЄС та інших держав ускладнюється залучення фінансових ресурсів для реалізації транскордонних проектів.

Незважаючи на окупацію Російською Федерацією території АР Крим та військові дії в Донецькій та Луганській областях, договори між Україною та Російською Федерацією, зокрема про дружбу, співробітництва і партнерство [191], не були призупинені.

Щодо організаційного забезпечення ТКС, то зокрема, спостерігається невідповідність адміністративно-територіального поділу в Україні та ЄС, що ускладнює процес взаємодії між суміжними прикордонними територіями. Очікувані реформа місцевого самоврядування, децентралізація та зміни адміністративно-територіального устрою в Україні мають усунути такі організаційні бар'єри.

Щодо співфінансування, то визначені Державною програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки [192] обсяги української частини в реалізації 10 масштабних проектів ТКС (48,3 млн грн з Державного Бюджету України) не були виділені. Співфінансування цих проектів з боку ЄС гарантувалося в обсязі 40,4 млн євро.

В травні 2015 р. до Верховної Ради України було внесено законопроект щодо врегулювання питання об'єднань єврорегіонального співробітництва [193] для виконання Протоколу № 3 [188] до Європейської рамко-

вої конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями. У результаті прийняття проекту Закону буде запроваджено нову форму органу ТКС - об'єднання євро регіонального співробітництва, що сприятиме активному розвитку співробітництва між регіонами України та інших країн, появи нових можливостей залучення додаткових ресурсів зовнішньої допомоги.

В жовтні 2015 р. було утворено Європейське об'єднання територіального співробітництва з обмеженою відповідальністю «Тиса» між Закарпатською областю, областю Саболч-Сатмар-Берег та м. Кішвард (Угорщина) задля реалізації нових масштабних проектів із залученням іноземних інвестицій. **Європейські угруповання територіального співробітництва** є порівняно новими формами ТКС в ЄС, які створюються відповідно до Регламенту Європарламенту та Ради Європи [194]. В ЄС загалом функцінує 55 таких об'єднань. Угорщина була першою країною ЄС, яка прийняла закон щодо регулювання такого виду співпраці і наразі за її участі створено й успішно діють 22 об'єднання. Об'єднання, що мають учасників з Угорщини, вже реалізували 78 проектів, сумарна вартість яких складає приблизно 19 млн євро.

ТКС сприяє вирішенню спільних та ідентичних проблем прикордонних регіонів України і суміжних країн із залученням для цього додаткових зовнішніх фінансових ресурсів. При чому, динамічно розвивається ТКС саме в тих прикордонних регіонах України та суміжних країн, які залучають фінансові ресурси з ЄС. Підвищення конкурентоспроможності прикордонних регіонів є одним з пріоритетів спільних проектів прикордонних регіонів України та суміжних країн ЄС, Молдови та Білорусі. За цим пріоритетом реалізуються проекти по розбудові та модернізації виробничої та прикордонної інфраструктури, ліквідації інфраструктурних та адміністративних бар'єрів тощо. Анексія АР Крим та військова агресія Російської Федерації на Сході України унеможливила здійснення ТКС в цих регіонах.

Законодавство:

- Міжнародні документи, зокрема, Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або їх властями з трьома додатками [192] (Україна приєдналася до конвенції в 1993 р.), Європейська хартія місцевого самоврядування [196] (ратифікована Верховною Радою України 1997 р.), Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [63];

- Міжнародні угоди на рівні урядів або місцевих органів влади прикордонних регіонів у межах їх повноважень щодо ТКС, добросусідства

та співробітництва з суміжними країнами або їх адміністративно-територіальними одиницями, зокрема, Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідські відносини та співробітництво [197], Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною та Угорщиною [198], Договір про сусідство, дружні відносини та співробітництво між Україною та Словацькою Республікою [199], Договір про відносини добросусідства та співробітництва між Україною та Румунією [200], Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про міжрегіональне та прикордонне співробітництво [201], Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво прикордонних областей [202], Угода між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво між прикордонними областями України та адміністративно-територіальними одиницями Республіки Молдова [203];

- Державна стратегія регіонального розвитку України на період до 2020 року [27] та регіональними стратегіями прикордонних регіонів;

- Закони України «Про транскордонне співробітництво» [182], «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» [72];

- Постанови КМУ «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки» [192], «Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсного відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до Державної програми розвитку транскордонного співробітництва» [204], «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» [155];

- Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Порядку підготовки проектів (програм) транскордонного співробітництва, зразків листка реєстрації висновків попереднього розгляду проекту (програми) транскордонного співробітництва, листка результатів оцінювання проекту (програми) транскордонного співробітництва» [205].

Акцент. Основні умови:

✧ здійснення загальної координації ТКС Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України за участі Міністерства закордонних справ України та інших центральних органів виконавчої влади відповідно до їх компетенції та низки консультативних, дорадчих та інших допоміжних міжвідомчих робочих органів (Міжвідомчої комісії з питань підтримки транскордонного співробітництва, Координаційного центру з провадження діяльності, пов'язаної з участю України в реалізації Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону, Міжвідомчої комісії з питань підтримки ТКС, Українсько-Угорської міжурядової змішаної комісії з питань транскор-

донного та прикордонного співробітництва, Українсько-Словацької міжурядової комісії з питань ТКС, Українсько-Польської міжурядової координаційної ради з питань міжрегіонального співробітництва);

✧ здійснюється в таких сферах як економічна, соціальна, науково-технічна, культурно-освітня, екологічна та ін., а також у питаннях надання взаємної допомоги у надзвичайних ситуаціях;

✧ здійснюється в таких організаційних формах як єврорегіони та ін;

✧ фінансування проектів ТКС може здійснюватись за рахунок коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів на відповідний рік, МТД, кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій для спільного фінансування проектів (програм) ТКС;

✧ надання державної прямої підтримки проектам (програмам) ТКС, які мають достатню аргументацію щодо ефективного розв'язання актуальних проблем і були відібрані на конкурсній основі за цілями, пріоритетами, необхідними ресурсами та тривалістю їх реалізації за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів на відповідний рік.

Контрольні питання:

1. *Що таке ТКС?*
2. *Що таке єврорегіон?*
3. *Назвіть єврорегіони, які були створені за участі України та дайте їм коротку характеристику.*
4. *Охарактеризуйте залучення фінансової підтримки з фондів ЄС.*
5. *Які основні проблеми ТКС в Україні?*
6. *Які основні нормативно-правові акти визначають ТКС?*
7. *Назвіть основні умови ТКС в Україні.*

Практикум:

Приходько В.П. Міжнародна співпраця субрегіональних об'єднань: зовнішньоекономічний, інвестиційний та управлінський аспекти : презентаційний матеріал. Режим доступу: [HTTP://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5613](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5613).

Завдання:

Охарактеризуйте утворення та діяльність Європейського об'єднання територіального співробітництва з обмеженою відповідальністю «Тиса» [206, 207] (нормативно-правові акти утворене Об'єднання, мета та учасники Об'єднання, правила функціонування та повноваження органів Об'єднання).

4.2. Спеціальні (вільні) економічні зони в регіонах України

СЕЗ. Результативність функціонування СЕЗ (залучені інвестиції, створені робочі місця, платежі до бюджетів та ін.). Проблеми функціонування СЕЗ (негативна динаміка результатів в останні роки та ін.). Законодавчі ініціативи щодо СЕЗ. Нормативно-правові акти щодо створення та функціонування СЕЗ. Умови функціонування (територія, термін, стимули та ін.).

Акцент. Державі необхідно створювати «точки зростання» - вільні економічні зони, які перетворять Україну з часом на найпривабливішу економічну країну в світі.

*(Еміл Попович,
український діяч місцевого
самоврядування і
регіонального розвитку)*

Спеціальна (вільна) економічна зона (СЕЗ) – це частина території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України. На території СЕЗ запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб[26].

Світовий досвід показує, що СЕЗ є одними із основних територіально-організаційних форм точкового стимулювання залучення інвестицій в економіку регіонів та країни в цілому. Відчутний ефект в масштабах країни настає не раніше ніж через 10-15 років після початку їх застосування. При запровадженні СЕЗ, Україна пішла шляхом наслідування світових тенденцій та досвіду своїх країн-сусідів.

Загалом в Україні було створено 13 СЕЗ («Сиваш», «Азов», «Донецьк», «Закарпаття», «Яворів», «Славутич», «Курортوپоліс Трускавець», «Інтерпорт Ковель», «Порто-Франко», «Порт Крим», «Миколаїв», «Рені» та «Крим» в 8 регіонах України (в АР Крим та Донецькій, Закарпатській, Львівській, Київській, Волинській, Одеській, Миколаївській областях) (Додаток Б, Таблиця Б.33). **Станом на 01.11.2015 р. законодавством України передбачено функціонування 11 СЕЗ** в 8 регіонах, які були запроваджені в період 1998-2014 рр. (термін дії СЕЗ «Сиваш», створеної в 1995 р. [208], завершився в 2001 р.; діяльність СЕЗ «Порт Крим», створеної на період з 2000 р. по 2030 р. [209], було завчасно припинено в 2014 р. у зв'язку з анексією півострова Російською Федерацією та створенням в 2014 р. СЕЗ «Крим» [210] на всій території півострова). Їх площа загалом складає 26 тис км², що становить 4,3 % території країни. Локальний характер мають більшість СЕЗ, крім таких як «Славутич» та «Курортوپоліс

Трускавець» (займають адміністративно-територіальні межі міст Славутич і Трускавець), «Яворів» (займає адміністративно-територіальні межі Яворівського району Львівської області), а також «Крим» (займає адміністративно-територіальні межі АР Крим). Термін діяльності функціональних одиниць СЕЗ коливається від 10 до 60 років, а від так, враховуючи відмінні дати початку діяльності та періоди функціонування, передбачений граничний період застосування СЕЗ Україні визначений до 2058 р.

Загалом за весь період функціонування станом на 01.01.2015 р. суб'єктами господарювання СЕЗ було досягнуто наступних результатів:

- ✓ **залучено** інвестицій на суму майже 936,7 млн дол США (головним чином, в промисловість, діяльність транспорту та зв'язку, охорону здоров'я та надання соціальної допомоги);

- ✓ **створено 20789 нових робочих місць;**

- ✓ **отримано дохід (виручку) від реалізації продукції на суму понад 56,9 млрд грн** (або 9 млрд дол. США враховуючи середньорічні курси валют; станом на 01.01.2013 р., оскільки на 2013 р. відповідні статистичні спостереження не були передбачені та не велись);

- ✓ **сплачено до бюджетів різних рівнів та державних цільових фондів понад 8,1 млрд грн** (або 1,2 млрд дол. США враховуючи середньорічні курси валют);

- ✓ **отримано податкових та митних пільг на суму 1,8 млрд грн** (або близько 300 млн дол. США враховуючи середньорічні курси валют) (Додаток Б. Таблиця Б.33);

- ✓ **досягнуто рівня середньомісячної заробітної плати працівників в 2,5-3,5 рази вище мінімального визначеного по Україні.**

Одним із опосередкованих ефектів для держави від реалізації інвестиційних проектів в рамках СЕЗ є заощадження державних коштів на суму щонайменше 1,4 млрд грн на створенні нових робочих місць з огляду на середню вартість одного робочого місця в різних галузях економіки (72 тис. грн) згідно з відповідними нормативами станом на 2004 р. [211]. Наразі зміни до офіційних нормативів вартості створення одного робочого місця у різних галузях економіки з 2004 р. не уточнювалися. Чиновники та експерти називають різні актуальні вартості створення одного робочого місця (зокрема, більше 400 тис. грн [212]).

Основні результати діяльності СЕЗ свідчать про високу економічну ефективність цього економічного інструментарію. Так, коефіцієнт виробничої віддачі інвестицій [213] за період з початку реалізації інвестиційних проектів по 2012 р. склав 9 (по Україні – 1,7 за період 2001-2012 рр.), а коефіцієнт бюджетної віддачі залучених інвестицій за період з початку реалізації інвестиційних проектів по 2013 р. склав 1,1 (по Україні – 0,5 за період 2000-2011 рр.).

Основними недоліками функціонування СЕЗ в Україні є:

- **переважно нижчі від планових фактичні результати діяльності** (крім рівня середньомісячної заробітної плати) по всіх функціональних одиницях;
- **недосконалість системи додаткової спеціальної звітності**, яка упускає результати завершених інвестиційних проєктів із узагальнених показників функціонування СЕЗ, а також є закритою для широкого загалу користувачів;
- **нормативна незавершеність засад створення та функціонування СЕЗ «Інтерпорт Ковель»**, що унеможливило діяльність цієї функціональної одиниці;
- **неефективність підходу щодо запровадження СЕЗ для врегулювання економічної діяльності в окупованій АР Крим** (Створення СЕЗ «Крим» призвело до постачання товарів, робіт і послуг на пільгових умовах до АР Крим і далі переміщення таких товарів до території Російської Федерації з уникненням від сплати необхідних платежів до Державного бюджету України. Скасування відповідного закону стало однією з цілей «продовольчої блокади», яку ініціювали кримські татари на адміністративному кордоні з АР Крим 20.09.2015 р.);
- **негативна динаміка результатів діяльності в останні роки аж до завчасного припинення реалізації проєктів** (На 3 СЕЗ («Миколаїв», «Курортполіс Трускавець», «Азов» реалізація інвестиційних проєктів завчасно припинилася. При цьому діяльність однієї СЕЗ («Інтерпорт Ковель») так і не розпочалася (нормативно-правова база забезпечення її функціонування у цілому напрацьована, однак, проєкт Закону України «Про спеціальну економічну зону «Інтерпорт Ковель» [214] Верховною Радою України не прийнятий).

Останній недолік набрав руйнівного для СЕЗ України характеру через наступні головні причини:

- невиконання державою задекларованих гарантій щодо незмінності (непогіршення) умов функціонування СЕЗ;
- погіршення умов інвестиційної діяльності з наростанням обмежень, зобов'язань і додаткової звітності та нівелюванням організаційно-фінансових стимулів;
- невчасне відшкодування і не відшкодування і повному обсязі із бюджету сум ПДВ, заявлених до відшкодування;

Руйнація СЕЗ України розпочалася в квітні 2005 р. з завчасної та з порушенням нормотворчих правил і державних гарантій ліквідації законодавчо передбачених для суб'єктів господарювання СЕЗ податкових та митних пільг (вилучення положень про податкові пільги із законів про спеціальні економічні зони відбулося без належного обґрунтування на підставі внесення змін до «Закону України «Про державний бюджет на

2005 р.»), хоча по суті закони «Про Державний бюджет» не можуть скасовувати дії інших законів). Основними офіційними аргументами такого рішення щодо СЕЗ були, начебто, їх негативний вплив на конкурентне середовище, бюджетна неефективність та певні зловживання. Однак, при ретельному аналізі, такі аргументи виглядають непереконливо. Оскільки точкова локальність СЕЗ по суті не може викривлювати конкурентне середовище в регіонах їх розташування та в країні в цілому. Щодо тези про бюджетну неефективність, то слід взяти до уваги, що суми нарахованих суб'єктам господарювання спеціальних економічних пільг є суто умовними платежами, які не передбачали безпосереднього фінансування з боку держави, тому порівняння їх з фактичними надходженнями до бюджетів та фондів є некоректним. Тим не менше, станом на 01.01.2005 р. загальний бюджетний баланс за весь період реалізації проектів в СЕЗ (різниця між обсягами сплачених платежів до бюджетів та державних цільових фондів та обсягами отриманих податкових та митних пільг) був позитивним і склав 1,1 млрд грн. Загальний обсяг отриманих податкових та митних пільг на загальних умовах оподаткування за період 2006-2013 рр. склав 1,4 млрд грн. (або 225 млн дол. США враховуючи середньорічні курси валют). В структурі отриманих суб'єктами господарювання пільг в цей період найбільша частка належить пільгам зі сплати податку на додану вартість. Загалом, пільгами зі сплати цього податку, а також податку на прибуток, ввізного мита та плати за землю користувалися суб'єкти господарювання СЕЗ з початку їх функціонування тільки до 31.03.2005 р.

Використані аргументи про те, що суб'єкти СЕЗ зловживали пільгами виявилися хибними. Проведений аналіз показав, що порушень законодавчих норм щодо податкових пільг не було. Положення чинних на той час законів щодо податкових пільг не до кінця врегульовували систему застосування податкових та митних пільг, зокрема щодо обмеження їх обсягів. Тому першопричиною певних небажаних ефектів були законодавчі прогалини. До того ж, цифри, які наводилися в ЗМІ з посиланням на Міністерство економіки України, не відповідають офіційній статистичній інформації. Підгрунтя такої інформаційної кампанії було більш політичним, ніж економічним. Зауважимо, що закиди щодо зловживань в СЕЗ торкалися тільки одного суб'єкта господарювання СЕЗ «Донецьк» - ТОВ «СП II «Відродження», діяльність якого була зорієнтована на м'ясопереробку. Так, в ЗМІ була поширена інформація про те, що в 2005 р. суб'єктами господарювання СЕЗ «Донецьк» було отримано пільг зі сплати ввізного мита на суму 274,2 млн грн [215], а як видно з офіційної статистики, за період 2000-2005 рр. було отримано пільг на суму лише 94 тис грн. Але на підставі цієї дезінформації було ліквідовано всю систему спеціальних пільг для суб'єктів господарювання СЕЗ. Законодавче

ж врегулювання відповідної проблеми з імпортом м'ясосировини було здійснено тільки в кінці 2006 р. з прийняттям постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та обсягів квот у 2007 році», якою, зокрема, запроваджувалося ліцензування імпорту деяких видів м'ясосировини [216]. Запущений у 2005 р. руйнівний механізм щодо СЕЗ України продовжує нищити їх і досі.

Внесені до Верховної Ради законопроекти щодо врегулювання засад створення та функціонування СЕЗ були відкинуті або залишилися без розгляду і належного опрацювання. Так, зокрема, пропонувалося наступне:

- обмежити термін функціонування окремих СЕЗ на рівні 25 років [217];

- забезпечити набуті права інвесторам, які уклали договори на реалізацію інвестиційних проектів до моменту ліквідації податкових пільг [218];

- оновити спеціальний пільговий режим оподаткування для суб'єктів господарювання із застосуванням різних наборів фіскальних стимулів (звільнення від сплати податку на прибуток підприємств, внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття та податку на землю і обмежити сумарний обсяг наданих пільг для одного суб'єкта на перехідний період (до 01.01.2010 р.) 75-а % від обсягу освоєних ним інвестицій станом на кінець звітного періоду, після 01.01.2010 р. 50-а % від обсягу освоєних ним інвестицій станом на кінець звітного періоду, в для інвесторів, що були зареєстровані до 01.01.2005 р., на перехідний період - 100% від обсягу освоєних інвестицій [217]; введення митного режиму спеціальної митної зони, справляння податку на додану вартість становить за „0» відсотковою ставкою до бази оподаткування, сплата 50 % податку на прибуток від реалізації інвестиційних проектів, не включення до валового доходу сум інвестицій, отриманих згідно з інвестиційним проектом, звільнення від сплати земельного податку [219, 220]; звільнення від сплати податку на додану вартість [221]; надання низки пільг суб'єктам господарювання СЕЗ шляхом включення їх до розділу ХІХ «Прикінцеві та перехідні положення» проекту Податкового кодексу України пункту «Спеціальний режим оподаткування у спеціальних (вільних) економічних зонах» [222];

- удосконалити систему моніторингу та державного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання СЕЗ, виконання ними умов інвестиційних договорів [221].

Слід зазначити, що на заваді відновлення або ж реконструкції спеціального податкового режиму для їх суб'єктів господарювання стала розгорнута дезінформаційна кампанія проти СЕЗ. Зокрема, пропозиція про

застосування спеціального податкового режиму до суб'єктів господарювання СЕЗ в процесі прийняття в 2010 р. Податкового кодексу України була відхилена Верховною Радою України через хибні дані щодо обсягу отриманих податкових пільг суб'єктами СЕЗ за останній повний рік дії спеціального режиму оподаткування (2004 р.), які в разі спотворюють дані Державної служби статистики України. Так, в 2004 р. суб'єкти господарювання СЕЗ отримали пільг на суму 33,3 млн грн (а не 1 млрд. грн., як зазначається в обґрунтуванні до законопроекту) і сплатили до бюджетів та державних цільових фондів 245,7 млн грн, отже позитивний бюджетний баланс склав 212,4 млн грн [223]. Фактичний обсяг сплачених у 2009 р. платежів до бюджетів та державних цільових фондів від реалізації діючих 123 інвестиційних проектів склав 587,3 млн грн (а не 54 інвестиційних проектів на суму 461,9 млн. грн як зазначається у обґрунтуванні) [224].

Серед останніх кроків на загальнодержавному рівні щодо СЕЗ слід виділити законодавчі ініціативи, якими пропонується, зокрема:

➤ створити нові СЕЗ - «Умань» в Черкаській області [225], «Донбас» в окремих районах Донецької та Луганської областей, в яких проводиться (проводилась) антитерористична операція [226];

➤ надати податкові та митні пільги для суб'єктів господарювання чинних та зазначених ініційованих нових СЕЗ та внести відповідні зміни до Бюджетного, Податкового та Митного кодексів України [227, 228, 229, 230, 231, 232, 233];

➤ скасувати СЕЗ «Крим» [234];

➤ створити новий функціональний тип СЕЗ - **вільну митну зону промислового типу** на 25-50 років [235].

В регіонах також зберігаються ініціативи щодо якісного оновлення режиму СЕЗ. Зокрема, в Закарпатській області ініціюється запровадження економічного експерименту, однією з складових якого є реанімація спеціального інвестиційного режиму (податкового, митного) та створення умов для розширення підприємств суб'єктів СЕЗ «Закарпаття».

СЕЗ в перші роки свого функціонування підтвердили свою дієвість як інструменти забезпечення швидкого ефекту та високої результативності в інвестиційній та інноваційній сфері. Їх ефективність по стимулюванню інвестицій є вищою порівняно із загальнонаціональним рівнем. Однак, незважаючи на досягнуті в цілому позитивні результати, СЕЗ наразі безпідставно ігноруються і дискредитуються як економічні інструменти. Сутнісне наповнення спеціального режиму СЕЗ вже 10 років позбавлене стимулюючого механізму, що перетворило їх на формальні та недієві економічні інструменти. З огляду на загальну несприятливу інвестиційну ситуацію в Україні та функціонування аналогічних форм в суміжних країнах з цілою низкою стимулів та преференцій, призводить до фак-

тичного їх занепаду в Україні. Відсутність об'єктивної та доступної широкому загалу інформації щодо результатів діяльності суб'єктів господарювання СЕЗ дозволяє спекулювати на недостовірній інформації. На сьогодні потенціал СЕЗ, як економічного інструментарію в Україні, не розкрито і не використано в повному обсязі. Обсяги державної підтримки та головні соціально-економічні показники діяльності СЕЗ прямо залежать один від одного. Різке скорочення державної підтримки для суб'єктів господарювання СЕЗ змінило позитивну динаміку соціально-економічних показників на різко негативну. Вирішальну роль у досягненні позитивних результатів їх діяльності відігравали саме заходи щодо надання непрямої державної підтримки. За збереження чинних умов, СЕЗ не зможуть відігравати роль стимулятора економічної діяльності в регіонах їх розташування. Подальше їх застосування в Україні залишається актуальним й надалі, оскільки загальне зниження номінальних ставок основних податків не забезпечило бажаного рівня інвестування, передусім у високотехнологічні галузі економіки та в депресивні регіони. Очевидно, що їх подальше застосування потребує переосмислення і відновлення на якісно новій основі відповідно до поточних реалій, що дасть позитивний сигнал інвесторам і сприятиме відновленню довіри до цього економічного інструментарію в Україні. Вбачається доцільним застосування цього економічного інструментарію для формування «точок регіонального розвитку».

Законодавство:

- Закони України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» [26], «Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області» [236], «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортполіс Трускавець»» [237], «Про спеціальну економічну зону «Славутич»» [238], «Про спеціальну економічну «Миколаїв»» [239], «Про спеціальну (вільну) економічну зону «Порто-франко» на території Одеського морського торговельного порту» [240], «Про спеціальну економічну зону «Закарпаття» [241], «Про спеціальну економічну зону «Яворів» [242], «Про спеціальну економічну зону «Рені»» [243], Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України [210];
- Указ Президента України «Про спеціальну економічну зону «Інтерпорт Ковель»» [244];
- Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок проведення аналізу результатів функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності» [245];

- Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції та інших міністерств «Про затвердження критеріїв оцінки, основних параметрів та показників діяльності спеціальних(вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності» [246].

Акцент. Основні умови:

✧ створення Законами України за ініціативою Президента України, Кабінету Міністрів України або місцевих Рад народних депутатів України та місцевих державних адміністрацій;

✧ функціонування на індивідуально визначеній локальній території;

✧ функціонування впродовж індивідуально визначеного періоду (терміну дії спеціального режиму економічної діяльності);

✧ дія організаційних стимулів таких як державні гарантії захисту інвестицій суб'єктів господарювання, право на вивезення своїх прибутків і інвестованого капіталу, а також можливість приймати участь у конкурсах на державні замовлення;

✧ можливість застосування фіскальних стимулів в рамках загальної системи оподаткування;

✧ дотримання вищого від мінімально визначеного по Україні розміру заробітної плати працівників;

✧ здійснення додаткового спеціального щоквартального звітування суб'єктів господарювання перед Державною службою статистики України.

Особливі умови визначені для СЕЗ «Крим» регулюють особливий порядок застосування норм регуляторного, бюджетного, податкового та митного законодавства України, особливий режим внутрішньої та зовнішньої міграції фізичних осіб, особливості дії валютного та платіжних режимів у межах СЕЗ, а також особливості трудових відносин на цій території.

Контрольні питання:

1. Що таке СЕЗ?

2. Назвіть СЕЗ, які були створені в Україні та дайте їм коротку характеристику.

3. Яка результативність функціонування СЕЗ в Україні?

4. Які основні проблеми функціонування СЕЗ в Україні?

5. Які основні нормативно-правові акти визначають створення та функціонування СЕЗ в Україні?

6. Назвіть основні умови функціонування СЕЗ в Україні.

Практикум:

Приходько В. Особливості управління економікою регіонів : презентаційний матеріал. - Режим доступу: [НТТР://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5616](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5616).

Приходько В. Стимулюючі податкові та митні режими інвестування в умовах імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС : презентаційний матеріал. - Режим доступу: [HTTP://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5623](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5623).

Панов В. Закарпаття із аутсайдерів в лідери : презентаційний матеріал / Об'єднання організацій роботодавців «Закарпаття». - Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7761>.

Завдання:

Охарактеризуйте основні умови та результати функціонування СЕЗ «Закрапаття» (територія, термін функціонування, стимули, преференції, обсяг залучених інвестицій, кількість створених нових робочих місць, обсяг платежів до бюджету та державних цільових фондів та ін.).

4.3. Території пріоритетного розвитку в Україні

ТПР в Донецькій, Закарпатській, Волинській, Сумській, Житомирській, Харківській, Чернігівській, Луганській областях та АР Крим. Результативність функціонування ТПР (залучені інвестиції, створені робочі місця, платежі до бюджетів та ін.). Проблеми функціонування ТПР (негативна динаміка основних результатів діяльності та ін.) та ініціативи щодо їх врегулювання. Нормативно-правові акти щодо створення та функціонування ТПР. Умови створення та функціонування ТПР (термін, стимули та ін.).

Акцент. Щоб інвестор дав інвестиції, потрібно бути готовим створити для нього преференції порівняно з іншими країнами, порівнянними з Україною.

(Володимир Панов, провідний український інвестиційний менеджер)

Територія пріоритетного розвитку (ТПР) – це частини території України в межах однієї або кількох адміністративно-територіальних одиниць одного регіону, на якій склалися несприятливі соціально-економічні умови та на якій запроваджується спеціальний режим інвестиційної діяльності з метою створення нових робочих місць.

ТПР є однією з форм територіально-організаційного стимулювання залучення інвестицій та подолання депресивних проявів економічного розвитку регіонів.

Загалом в Україні було створено 72 ТПР в 9 регіонах країни (Донецькій, Закарпатській, Волинській, Сумській, Житомирській, Харківській, Чернігівській, Луганській областях та АР Крим) в визначених 132 населених пунктах (в 58 селах і селищах, 28 селищах міського типу і 46 містах), 28 районах та одній області (Додаток Б, Таблиця Б.34). При цьому, частина ТПР була сформована як окремі адміністративно територіальні одиниці, а частина - їх угруповання (п'ять ТПР АР Крим охоплювали 58 сіл та селищ, 28 селищ міського типу, 7 міст та 1 район). **Станом на 01.11.2015 р. законодавством України передбачено функціонування 64 ТПР в 7 регіонах**, які були запроваджені в період 1998-2002 рр (функціонування 7 ТПР АР Крим було завчасно припинено у 2014 р. [210] у зв'язку з анексією півострову Російською Федерацією; визначний термін інвестиційної діяльності ТПР в Закарпатській області завершився на початку 2015 р). Загальна площа чинних ТПР України складає 44883 км², що становить 7 % території всієї країни. Слід зазначити, що в деяких регіонах створені ТПР займають значну їх територію, а саме 54 % Житомирської, 41 % Донецької, 38 % Чернігівської, 20 % Луганської областей. ТПР у Волинській,

Харківській та Сумській областях носять більш локальний характер і їх площа становить всього 0,08 %, 0,1 % та 0,2 % відповідно території регіону їх розташування. Індивідуально визначений термін функціонування ТПР становить 15-30 років і, враховуючи відмінні дати початку та періоду діяльності, час застосування цього економічного інструменту має тривати по 31.12.2029 р.

Станом на 01.01.2015 р. за весь період застосування ТПР в Україні в різні роки інвестиційна діяльність здійснювалася на 63 функціональних одиницях. Загалом за період з 01.01.1999 р. по 01.01.2015 р. суб'єктами господарювання ТПР України було досягнуто наступних основних результатів:

- ✓ залучено інвестицій на суму 4,2 млрд дол. США, головним чином в промисловість, будівництво, діяльність готелів та ресторанів, діяльність транспорту і зв'язку;
- ✓ створено 50810 нових робочих місць;
- ✓ отримано (за 1999-2013 рр.) доходу від реалізації продукції на суму 148,5 млрд грн (або 53,4 млрд дол. США враховуючи середньорічні курси валют) в т.ч. від реалізації на експорт 62,6 млрд грн;
- ✓ сплачено платежів до бюджетів та державних цільових фондів 11,4 млрд грн (або 2 млрд дол. США);
- ✓ отримано податкових та митних пільг на суму 7,6 млрд грн (або 1,4 млрд дол. США) (Додаток Б, Таблиця Б.34).

Економічна ефективність [213] функціонування ТПР є досить високою: коефіцієнт виробничої віддачі інвестицій (відношення обсягу реалізованої продукції до обсягу залучених інвестицій) за період 1999-2012 рр. склав 6,7 (по Україні – 1,7 за період 2001-2012 рр.). Крім того, держава заощадила щонайменше 3,6 млрд грн на створені робочих місць з огляду на середню вартість одного робочого місця в різних галузях економіки [211].

Основними проблемами функціонування ТПР України є наступні:

- переважно нижчі від планових фактичні результати діяльності;
- негативна динаміка основних результатів діяльності (з 01.04.2005 р. по 01.01.2015 р. спостерігається скорочення кількості діючих ТПР в Україні з 59 до 8 (при цьому, повністю припинилася діяльність в Волинській, Харківській, Чернігівській, Луганській областях), чисельності суб'єктів господарювання в їх рамках знизилася з 374 до 11, кількості інвестиційних проектів, що реалізуються ними, з 441 до 12 та ін.);
- нерозпочата інвестиційна діяльність на 9 ТПР (мм. Вугледар, Жданівка, Зугрес, Іловайськ, Красний Лиман і Новгородівка Донецької області, Лугинський і Народницький райони Житомирської області та Краснодонський район Луганської області);
- передчасне завершення реалізація інвестиційних проектів на 55 ТПР.

- **період фактичної реалізації інвестиційних проектів на семи територіях пріоритетного розвитку склав всього 1-2 роки** (мм. Селидове, Торез, Амвросіївський, Шахтарський райони Донецької області, Олевський та Малинський райони Житомирської області, Щорський район Чернігівської області);

- **значна строкатість у результатах функціонування ТПР.**

Щодо строкатості, то найвища результативність досягнута по ТПР в мм. Донецьк, Маріуполь, Красноармійськ, Артемівськ, Єнакієво Донецької області, м. Харків, в Закарпатській області та «Сиваш» АР Крим. Суб'єктами господарювання цих 8 ТПР було залучено інвестицій на суму 3,3 млрд дол. США (або 79 % від загального обсягу інвестицій за період з початку реалізації проектів); отримано дохід від реалізації продукції (робіт, послуг) суб'єктами господарювання обсягом 105 млрд грн (71 %); сплачено до бюджетів та державних цільових фондів надійшли від суб'єктів господарювання 7,8 млрд грн (69 %); створено 34 тис. нових робочих місць (67 %). Крім того, навіть ТПР одного регіону з однією управлінсько-адміністративною структурою та однаковими організаційними умовами інвестиційної діяльності спрацювали по різному. Зокрема, обсяг залучених інвестицій серед ТПР Донецької області різниться в 1279 разів між м. Донецьк, куди залучено 895,5 млн дол. США та Амвросіївським районом, куди залучено тільки 0,7 млн дол. США.

Серед причин, що призвели до формування зазначених проблем можна виокремити наступні:

- обрання регіонів для запровадження на їх територіях спеціального режиму інвестиційної діяльності безвідносно до об'єктивних критеріїв рівня їх економічного розвитку, зокрема, в розвинених регіонах (Донецькій, Луганській, Харківській областях);

- правова незавершеність регламентації засад створення та функціонування ТПР в єдиному (рамковому) законі, що зумовлює певні відмінності підходів до запровадження їх режимів в різних регіонах;

- економічно непривабливі умови інвестиційної діяльності з квітня 2005 р. (після скасування передбачених на весь термін функціонування територій пріоритетного розвитку фіскальних стимулів та державних гарантій інвесторам щодо незмінності правового режиму їх діяльності);

- різний рівень спроможності кадрів органів управління ТПР до якісного адміністрування.

В основі рішення про скасування фіскальних пільг лежали аргументи щодо перевищення сум отриманих податкових пільг над обсягами сплачених платежів до бюджетів та державних цільових фондів. Так, станом на 01.04.2005 р. загальний бюджетний баланс по ТПР був негативним і склав -4,5 млрд грн. В розрізі окремих функціональних одиниць, негативний бюджетний баланс за весь період реалізації інвестиційних

проектів станом на кінець 2005 р. мали тільки 14 ТПР Донецької, 5 ТПР Чернігівської, 3 ТПР Луганської та по одній ТПР в Волинській та Житомирській областях. Величина значення негативного бюджетного балансу значно різниться в розрізі окремих ТПР. Найбільше негативне значення в ТПР мм. Єнакієве, Донецьк та Макіївка Донецької області. Їх частка складає 84 % у значенні загального негативного сальдо.

До такого дисбалансу призвели певні нормативні недопрацювання засад діяльності ТПР в частині збалансованості системи фіскальних стимулів та переліку видів пріоритетної діяльності для суб'єктів господарювання окремих функціональних одиниць, якими скористалися інвестори. Зокрема, таким нормативним недопрацюванням засад діяльності ТПР Донецької області було включення до переліку пріоритетних видів економічної діяльності переробку м'ясосировини без обов'язкового ліцензування її імпорту.

Деякі інвесторів розпочали інвестиційну діяльність саме за цим пріоритетом і, незабаром, масштаб їх діяльності, як за обсягами ввезення м'ясосировини, так і за отриманими пільгами став неочікувано великим і небажаним. Усунення такого небажаного ефекту лежало, головним чином, в законодавчій площині і могло бути реалізовано шляхом прийняття змін до Закону щодо ТПР в Донецькій області та декількох підзаконних актів, а саме виключенням з переліку пріоритетних видів економічної діяльності переробки м'ясосировини. Однак першопричини небажаних ефектів, як в ТПР Донецької, так і в інших ТПР з негативним бюджетним балансом, не були своєчасно проаналізовані і усунуті. Лише через два роки (з 2007 р.) після скасування всіх фіскальних стимулів для суб'єктів господарювання ТПР, розпочалося ліцензування імпорту деяких видів м'ясосировини. Однак, з цього ж року, відповідно до положень Закону України «Про державний бюджет України на 2007 рік» [247, ст. 125], призупинилося застосування пільг суб'єктам ТПР у разі ввезення ними підакцизних товарів 1-24 груп згідно УКТ ЗЕД, в т.ч. м'ясосировини.

Відсутність публічно доступної інформації щодо результатів діяльності окремих функціональних одиниць ТПР призвела до поширення в ЗМІ недостовірних даних, зокрема щодо бюджетної неефективності застосування цього економічного інструментарію загалом. В результаті діяльність ТПР була безпідставно дискредитована. Лише частині суб'єктів господарювання ТПР вдалося відновити пільгові умови діяльності (зокрема, суб'єктам господарювання ТПР Донецької області – АТЗТ «Артемівський м'ясокомбінат», ТОВ «Фенікс», ЗАТ «ПК «Юнкерс», ТОВ «Європродукт») на підставі судових рішень. Проте впродовж останніх трьох років жодним з суб'єктів господарювання чинних ТПР податкові пільги не були отримані, в т.ч. і через розірвання контрактів та завчасне зупинення реалізації інвестиційних проектів.

На підставі аналізу та узагальнення переваг і недоліків функціонування ТПР в Україні до Верховної Ради України були внесені законопроекти, спрямовані на подальше вдосконалення механізму їх функціонування, а також щодо створення нових ТПР. Положеннями законопроектів пропонувалося, головним чином, наступне:

- ✓ визначити ТПР як особливий тип спеціальних економічних зон [217] і, у відповідності до законодавства про стимулювання розвитку регіонів [10], надавати статус територій пріоритетного розвитку депресивним або слаборозвиненим територіям;

- ✓ визначити ТПР як окремий вид організаційно-економічних форм стимулювання інвестиційної діяльності і врегулювати рамкові засади їх створення та функціонування окремим законом [248];

- ✓ надати суб'єктам господарювання територій ТПР пільговий режим оподаткування (сплата 50 % від податку на прибуток від реалізації інвестиційних проектів, не включення до валового доходу сум інвестицій, отриманих згідно з інвестиційним проектом, пільги на податки, які стягуються до місцевого бюджету крім податку з доходу фізичних осіб, ПДВ та ввізного мита при ввезенні обладнання) [219, 220];

- ✓ розширити межі ТПР в АР Крим на всю територію регіону надання її суб'єктам господарювання широкого спектру форм державної допомоги та державних гарантій щодо захисту інвестицій і права вивезення прибутків за межі України [249];

- ✓ створити нові ТПР в десяти районах Хмельницької області (Волочеський, Городоцький, Дунаєвецький, Ізяславський, Кам'янець – Подільський, Славутський, Полонський, Шепетівський, Хмельницький, Красилівський райони) [250];

Однак всі ці законодавчі ініціативи були відкликані або ж не розглядалися і досі залишаються у вигляді проектів нормативно-правових актів.

В жовтні 2015 р. до Верховної Ради України було внесено декілька законопроектів щодо запровадження пільг зі сплати ввізного мита, податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств та плати за землю, забезпечення гарантій стабільності режиму та врегулювання деяких інших засад створення та функціонування ТПР в Волинській області [251], Чернігівській [252] та Житомирській областях [253]. При цьому, ці законопроекти не передбачають внесення змін до чинних законів щодо цих ТПР, а фактично є новими на їх заміну.

Лідерами за основними соціально-економічними результатами діяльності суб'єктів господарювання є ТПР «Сиваш» АР Крим, м. Донецьк, Красноармійськ, Маріуполь, Артемівськ Донецької області, м. Харкова та Закарпатської області. Сам економічний інструментарій ТПР наразі безпідставно нехтується, хоча формально термін дії спеціального режиму інвестиційної діяльності на ТПР не був скорочений,

а окремі функціональні одиниці ТПР не ліквідовані. Враховуючи викладене вище, за умов збереження чинної ситуації, очевидно, що реалізація інвестиційних проєктів на ТПР, на яких вона завчасно призупинилася або ж так і не розпочиналася, не буде здійснюватися, а діяльність інших суб'єктів господарювання буде згортатися. Проте, за сучасних підходів до державного управління (децентралізації владних державних інституцій, розширення і посилення повноважень регіонів і місцевих громад), використання такого виду спеціального режиму економічної діяльності як ТПР може відіграти роль стимулятора активізації бізнес середовища в регіонах.

Акцент. В епоху конкуренції держави мають створювати так звані «точки росту» там, де вони вважають себе найбільш конкурентноспроможними, і де зосереджують зусилля з розвитку національної економіки.

*(Віктор Валєєв,
представник ІТ-індустрії)*

Законодавство:

- Закони України «Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області [236], Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Луганській області [254], Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Житомирській області [255], Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку у Волинській області [256], Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Чернігівській області [257], Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Шостки Сумської області [258], Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова [259].

- Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок проведення аналізу результатів функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності» [245];

- Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції та інших міністерств «Про затвердження критеріїв оцінки, основних параметрів та показників діяльності спеціальних(вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності» [246].

Акцент. Основні умови:

✧ створення Законами України (ТПР одного регіону створюються одним законом, а нові функціональні одиниці в цьому ж регіоні створюються внесенням змін до нього);

✧ функціонування на індивідуально визначеній території в територіально-адміністративних межах області, районів, міст та селищ міського типу;

✧ дія **спеціального режиму інвестиційної діяльності** впродовж визначеного терміну індивідуального та спільного для ТПР одного регіону;

✧ поширення дії спеціального режиму економічної діяльності, встановленого на ТПР, на суб'єктів господарювання виключно під час реалізації ними на цих територіях інвестиційних проектів, затверджених у встановленому порядку;

✧ можливість застосування фіскальних стимулів в рамках загальної системи оподаткування;

✧ відповідальність за порушення законодавства України, установчих документів, договору (контракту) щодо умов реалізації затвердженого у встановленому цим Законом порядку інвестиційного проекту;

✧ здійснення додаткового спеціального поквартального звітування суб'єктів господарювання.

Контрольні питання:

1. *Що таке ТПР?*
2. *Дайте коротку характеристику ТПР України.*
3. *Яка результативність функціонування ТПР в Україні?*
4. *Які основні проблеми функціонування ТПР та їх причини в Україні?*
5. *Які основні нормативно-правові акти визначають створення та функціонування ТПР в Україні?*
6. *Назвіть основні поточні умови створення та функціонування ТПР в Україні.*

Завдання:

Охарактеризуйте поширення спеціальних режимів інвестиційної діяльності ТПР в регіонах України [1, 2] (порівняйте фіскальні умови функціонування суб'єктів господарювання ТПР з початку їх функціонування до 31.03.2015 р. та з 1.04.2005 р. по сьогодні, визначте роль державної підтримки в результативності функціонування ТПР).

¹ Результативність та ефективність територій пріоритетного розвитку України / О.О. Єгорова // Науковий вісник Херсонського державного університету (Серія «Економічні науки»). – 2014 р. - № 6. – С. 181-187. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_06/45.pdf

² Єгорова О.О. Роль державної допомоги в рамках спеціальних правових режимів економічної діяльності в Україні / Ольга Олександрівна Єгорова // Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник НІСД. – Київ, 2009. – №1(10). – С. 189-196. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/10/24.pdf>

4.4. Технологічні парки в Україні

Технологічні парки. Результати функціонування ТП (залучені інвестиції, створені робочі місця, платежі до бюджетів, державна підтримка). Проблеми функціонування ТП та ініціативи щодо їх врегулювання. Нормативно-правові акти щодо ТП. Умови створення та функціонування (спеціальний режим інноваційної діяльності, державна підтримка, державна реєстрація).

Акцент. Промисловість фінансує те, що їй потрібно сьогодні, а держава – те, що їй потрібно завтра. Якщо це завтра потрібно державі...

*(Мілош Босак,
СЕО японської корпорації
«Ядзакі» в Україні)*

Технологічний парк (ТП) - юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів ТП з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції [69].

ТП є одним з найбільш поширених організаційно-економічних форм стимулювання інноваційних перетворень економік в більшості країн світу. Їх популярність зумовлена, головним чином, вдалим організаційним забезпеченням об'єднання етапів винайдення перспективної розробки та її впровадження в економічних об'єктів, провідною роллю в ланцюжку життєвого циклу інновацій і стимулюючим спеціальним режимом економічної діяльності для суб'єктів господарювання. Різноманітність сутнісного наповнення спеціального режиму економічної діяльності ТП в різних країнах обумовлена різноманітністю стартових вихідних умов та визначеними урядами ролями ТП у загальній економічній політиці.

Станом на 01.01.2015 р. законодавством України передбачене застосування спеціального режиму інноваційної діяльності для 16 ТП, включених в період 1999-2006 рр. до преамбули Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», а саме: «Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона», «Інститут Монокристалів, Напівпровідникові технології і матеріали оптоелектроніки та сенсорна техніка», «Вуглемаш», «Інститут технічної теплофізики», «Укрінфотех», «Київська політехніка», «Інтелектуальні інформаційні технології», «Агротехнопарк», «Яворів», «Текстиль», «Машинобудівні технології», «Еко-Україна», «Ресурси Донбасу», «Український мікроби-

ологічний центр синтезу та новітніх технологій», «Наукові і навчальні прилади» (Додаток Б, Таблиця Б.35). Головні офіси ТП розташовані в м.м. Київ, Харків, Донецьк, Львів, Херсон, Дніпропетровськ, Одеса, Суми. Фактично, відповідно до чинного законодавства, спеціальним режимом інноваційної діяльності мали змогу скористатися лише 12 ТП, які пройшли спеціальну процедуру державної реєстрації.

Станом на 01.04.2014 р. фактична діяльність здійснювалася в 4 ТП («Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона», «Інститут Монокристалів», «Київська Політехніка» «Текстиль»), в яких реалізується 5 інноваційних проектів. Реалізація інноваційних проектів завчасно припинилася в 6 ТП та ще в 2, які пройшли державну реєстрацію, але так і не розпочали діяльність.

Загалом за період функціонування 10 ТП впродовж 2000-2013 рр. і реалізації ними проектів в рамках спеціального режиму інноваційної діяльності було досягнуто наступних кількісних результатів:

✓ **залучено інвестицій в інноваційну сферу в обсязі 533,8 млн грн** (або понад 100 млн дол. США враховуючи середньорічні курси валют);

✓ **створено 3568 нове робоче місце;**

✓ **реалізовано інноваційної продукції на суму понад 9 млрд грн** (або 1,7 млрд дол. США враховуючи середньорічні курси валют), при цьому частка ТП в обсягах реалізованої промислової продукції в Україні в різні роки складала від 0,02 % до 10 %;

✓ **реалізовано інноваційні проекти, які відносяться до III-VI технологічних укладів з галузевою, національною та світовою значимістю** (до прикладу, розподіл інноваційних проектів ТП «Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона» є наступним: за технологічними укладами - III уклад - 30 % проектів, IV - 30 %, V - 20 % та VI - 20 %, а за значимістю для ринку - світовий масштаб - 40 %, національний - 40 %; галузевий - 20 % [260]; прикладом інноваційного проекту VI технологічного укладу зі світовою значимістю є, зокрема, проект ТП «Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона» по зварюванню живих м'яких тканин людини. (На сьогодні в Україні успішно прооперовано понад 70 тис. хворих. Американські фахівці назвали цей проект «проривом у хірургії XXI століття»)).

✓ **сплачено коштів до бюджетів та державних цільових фондів в обсязі понад 1 млрд грн** (або 200 млн дол. США враховуючи середньорічні курси валют);

✓ **отримано прямої державної фінансової підтримки на суму 64,9 млн грн** (або 14 млн дол. США враховуючи середньорічний курс валют);

✓ **отримано непрямой державної підтримки на суму 697,1 млн грн** (або 212 млн дол. США враховуючи середньорічний курс валют) (Додаток Б, Таблиця Б.35).

При цьому, завдяки екстериторіальному принципу реєстрації учасників ТП за весь період їх функціонування до реалізації їх проектів були залучені учасники практично з усіх регіонів України.

Крім того, після закінчення п'ятирічного терміну дії спеціального режиму інноваційної діяльності для проектів ТП, вони й надалі продовжували випуск конкурентоспроможної продукції в загальному режимі. За підрахунками експертів, лише в рамках ТП ІЕЗ ім. Є.О. Патона за період 2005–2009 рр. в такий спосіб було реалізовано інноваційної продукції на суму 6,0 млрд грн та сплачено до бюджету і позабюджетних та інших фондів близько 2,1 млрд грн [261].

Основними проблемними питаннями у процесі створення та функціонування ТП в Україні слід виділити наступні:

- **негативна динаміка основних результатів діяльності ТП останніх років** (зокрема скорочення кількості учасників з 73 станом на 01.01.2005 р. до 4 станом 01.01.2014 р., кількості інвестиційних проектів з 51 до 4 та ін., кількості створених нових робочих місць – з 399 до 0);

- **невідповідність системи бюджетних та фіскальних стимулів потребам ТП** для забезпечення інноваційної активності на належному рівні та її нестабільність з неодноразовою зміною в бік мінімізації;

- **нерозпочата дія спеціального режиму інноваційної діяльності для 4 ТП** («Еко-Україна», «Ресурси Донбасу», «Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх ТП»);

- **строкатість у результативності функціональних одиниць ТП** (найвищі результати досягнуті трьома ТП - «Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона», «Інститут Монокристалів», «Напівпровідникові технології і матеріали оптоелектроніка та сенсорна техніка», якими, зокрема, було залучено інвестицій на суму 529,9 млн грн, що становить 99 % від загального обсягу залучених інвестицій ТП, сплачено до бюджетів та державних цільових фондів 1008,6 млн грн (98 %), створено 3321 (93 %) нових робочих місць та реалізовано продукції на суму 3962,4 млн грн (40 %).

Серед причин, що призвели до формування зазначених проблем можна виокремити наступні:

- складна процедура отримання ТП спеціального режиму інноваційної діяльності, яка передбачає декілька етапів, зокрема, включення ТП до преамбули Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» відповідним рішенням Верховної Ради України та проходження ними процедури Державної реєстрації (свідченням цього є, зокрема, те, що ТП, почали створюватися в регіонах України, але не пройшли відповідні процедури);

- непослідовність та нестабільність законодавчої бази;

- невиконання низки положень щодо надання задекларованої державної підтримки;

➤ різні терміни початку функціонування ТП зі спеціальним режимом інноваційної діяльності (найвищі результати досягнуті тими ТП, які розпочали свою діяльність із використанням спеціального режиму інноваційної діяльності в 2000 р. і на початковому етапі їх становлення діяла приваблива система преференцій).

Щодо ініціатив по створенню ТП, то у Верховній Раді України було зареєстровано законопроекти про створення 3 нових ТП, а саме «ГУАМ-Технопарк» (м. Київ) [262], «Хемо-Поль» (м. Теплодар, Одеська область) [263] та «Ресурс» (м. Харків) [266], однак вони так і не були прийняті. Крім того, функціонує 10 ТП без спеціального режиму інноваційної діяльності (7 у Харківській та по 1 у Хмельницькій, Вінницькій, Івано-Франківській областях). В суміжних прикордонних регіонах України та Росії в 2011 р. в рамках Єврорегіону «Слобожанщина» відбулося офіційне відкриття ТОВ «Українсько-Російський технопарк «Слобожанщина», співзасновниками якого стали Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харківський національний університет радіоелектроніки, Науковий парк «ФЕД» та Федеральний державний автономний освітній заклад вищої професійної освіти «Белгородський державний національний дослідницький університет» Російської Федерації.

Щодо непослідовності державної законодавчої політики, то через правові колізії в період з 5.07.2010 р. по 24.12.2013 р. щодо органу, в компетенції якого були питання реєстрації інноваційних проектів та їх скасування, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України [266] (уповноважений на той момент державний орган) не змогло вчасно скасувати державну реєстрацію проектів 5 ТП, в яких збіг термін дії спеціального режиму інноваційної діяльності (в 2010 р. термін збіг для низки проектів ТП «Інтелектуальні інформаційні технології», в 2012 р. - «Напівпровідникові технології і матеріали оптоелектроніка та сенсорна техніка», та наприкінці 2013 р. - «Інститут технічної теплофізики», «Вуглемаш» та «Яворів»). Загалом, 14.01.2014 р. було скасовано державну реєстрацію 13 проектів 7 ТП тільки 14.01.2014 р.

Щодо нестабільності державної політики в частині застосування фіскальних стимулів, то 31 березня 2005 р. [86] було скасовано дію чотирьох видів непрямой державної підтримки (звільнення від сплати податку на прибуток, податку на додану вартість з продажу в Україні, ввізного мита та податку на додану вартість при імпорті сировини, матеріалів, устаткування, обладнання, комплектуючих та інших товарів). Далі 2 лютого 2006 р. [267] з переліку заходів підтримки ТП видалено пріоритетність у залученні іноземних кредитів під державні гарантії, відновлено два з попередньо скасованих непрямих видів державної підтримки (звільнення від сплати податку на прибуток та ввізного мита), запроваджено два нові (застосування податкового векселя при імпорті нових устаткування, об-

ладнання і комплектуючих та застосування прискореної амортизації задіяних у проєкті ТП основних фондів; встановлена щорічна 20 % норма прискореної амортизації основних фондів груп 3 та 4), а також запроваджено нові види прямої державної підтримки – повне або часткове (до 50 %) безвідсоткове кредитування проєктів ТП, а також повна або часткова компенсація відсотків, сплачуваних комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам виконавцями за кредитування проєктів ТП. З 1 січня 2011 р. [268, 269] скасовано порядок звільнення від сплати податку на прибуток та сплати ПДВ податковим векселем при імпорті.

Щодо невиконання державою взятих на себе зобов'язань, то, зокрема, неодноразово здійснювалося блокування дії низки видів державної підтримки ТП (надання пільги зі сплати податку на додану вартість та ввізного мита у разі ввезення на митну територію України обладнання, аналогічного тому, що виробляється вітчизняними підприємствами, та у разі ввезення сировини та комплектуючих з липня 2004 р.) [270]; не здійснювалося бюджетне фінансування в 2006 р., 2008 р. та впродовж 2011-2013 рр.; повне або часткове безвідсоткове кредитування; повна або часткова компенсації відсотків у 2006, 2009-2013 рр.; не діяла пільга зі сплати ПДВ податковим векселем при імпорті нових устаткування, обладнання та комплектуючих (в 2008–2010 рр.) [271, 272, 273] та пільга зі сплати мита впродовж 2011-2012 рр. через згортання виробничих процесів та відсутність для потреб проєктів імпорту нового устаткування, обладнання, комплектуючих та матеріалів, які не виробляються.

Зазначимо, що в основі рішень про скасування фіскальних стимулів для ТП наводилися ті самі хибні аргументи, що і при прийнятті відповідного рішення щодо СЕЗ і ТПП.

Співставлення обсягів прямої державної підтримки ТП і платежів до бюджетів та цільових фондів показує, що перевищень не було. Самі ж обсяги прямої державної підтримки ТП за весь період їх функціонування є мізерними. Співставлення обсягів непрямой державної підтримки (тобто звільнення від сплати податків) з платежами до бюджетів та цільових фондів не є коректним:

по-перше, така підтримка не передбачала прямого фінансування з бюджету;

по-друге, процедура зарахування вивільнених від оподаткування сум на спеціальні рахунки і подальшого використання виключно на розширення науково-технічної та інноваційної діяльності не збільшувала прибутки підприємств і унеможливила зловживання такими коштами, а фактично створювала додаткові ресурси для інноваційної діяльності;

по-третє, впродовж семи років функціонування ТП бюджетну ефективність не було визначено в переліку критеріїв оцінки діяльності ТП. Лише з липня 2007 р. [274] було обумовлено обов'язковість позитивної

динаміки бюджетної ефективності проекту ТП не пізніше ніж за рік до закінчення терміну дії спеціального режиму інноваційної діяльності.

Інші соціально-економічні результати діяльності ТП (зокрема, обсяги реалізованої інноваційної продукції, кількість створених і збережених робочих місць) не розглядалися як показники результативності застосування державної допомоги.

Кабінетом Міністрів України 4.06.2015 р. було схвалено розроблений МОН України проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності технологічних парків» та 1.07.2015. р. зареєстровано [275] його у Верховній Раді України. Цим законопроектом передбачається, зокрема:

- спростити порядок створення ТП, виключивши перелік ТП із преамбули Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [69];

- скоротити термін дії спеціального режиму інноваційної діяльності для ТП до років, а для їх проектів поширити на весь період реалізації проекту але не більше ніж на 7 років;

- змінити процедуру державної реєстрації ТП та підстав для її скасування;

- посилити контроль та відповідальність за реалізацію проектів ТП, а також за використання коштів спеціального рахунку, що спрямовуються на виконання проектів ТП.

ТП стали ключовим елементом інноваційних зрушень в Україні і продемонстрували свою дієвість у досягненні покладених на них задач. Головні офіси ТП розташовані в містах з найбільшим потенціалом наукових кадрів та інституцій, а екстериторіальний підхід до організації роботи забезпечив залучення до реалізації їх проектів учасників практично з усіх регіонів України. Їх результативність могла бути значно вищою, оскільки досягнуті результати забезпечені, головним чином, діяльністю трьох функціональних одиниць ТП. Однак поточні умови функціонування ТП є несприятливими, про що свідчить, зокрема, те,

що інвестиційна та інноваційна діяльність не розпочалася в рамках 6 ТП, а в решті ТП в останні роки спостерігаються негативні тенденції, в т.ч. аж до повної зупинки реалізації інвестиційних проектів. Несприятливість умов зумовлена, головним чином, нестабільністю державної підтримки в частині переліку її інструментів та їх фактичного застосування. В останні роки до ТП взагалі не застосовувалися преференції

Акцент. Нові парки не зобов'язані підганяти свою діяльність під якісь моделі, тому що кожна країна має власні, унікальні умови – в плані і економічного розвитку, і підходів до наукового прогресу, до технологій і промисловості.

*(Абдалла Аль Банна,
віце-президент
технопарку в Дубаї)*

щодо безвідсоткового кредитування, бюджетного фінансування, компенсації банківських відсотків. За збереження поточних умов, можна прогнозувати, що в найближчій перспективі діяльність ТП буде зведена до нуля. Якщо буде переглянуто сутнісне наповнення спеціального режиму інноваційної діяльності в бік розширення інструментів непрямої державної підтримки, то ймовірно вони повернуть собі роль ключових елементів інноваційної діяльності в країні.

Законодавство:

- Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [69];
- Постанови КМУ «Про затвердження Положення про Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів» [276], «Про затвердження Порядку зарахування сум ввізного мита на спеціальні рахунки технологічного парку, його учасників та спільних підприємств, використання зазначених коштів і здійснення контролю за їх витрачання» [277], «Про затвердження Порядку проведення моніторингу та здійснення контролю за реалізацією проектів технологічних парків» [278];
- Наказ МОН України «Про критерії оцінки проектів технологічних парків» [274], «Про затвердження Примірної форми проекту технологічного парку» [279];
- Митний кодекс України [77, ч. 5. ст. 287].

Акцент. Основні умови:

- ✧ заснування на основі договору про спільну діяльність групи юридичних осіб без створення нової юридичної особи (юридичною особою є один з **учасників**, на якого за договором покладені функції поточного керівництва);
- ✧ здійснення державної реєстрації ТП та їх проектів в МОН;
- ✧ дія **спеціального режиму інноваційної діяльності** ТП та їх проектів впродовж визначеного терміну (для ТП на 15 років після державної реєстрації ТП; для їх проектів – 5 років після державної реєстрації проектів);
- ✧ поширення дії спеціального режиму інноваційної діяльності виключно на його учасників за **віртуально-екстериторіальним підходом** під час реалізації ними інноваційних проектів після їх державної реєстрації в МОН;
- ✧ реалізація інноваційних проектів за **пріоритетними напрямками** розвитку науки і техніки та пріоритетними напрямками інноваційної діяльності в Україні;
- ✧ застосування прямої державної фінансової підтримки у формі прямого бюджетного фінансування, повного або часткового (до 50 %)

безвідсоткового кредитування і повної або часткової (до 50 %) компенсації вартості кредитів комерційних банків;

✧ застосування непрямой фінансової підтримки у формі звільнення від сплати ввізного мита при ввезенні в Україну нових устаткування, обладнання, комплектуючих і матеріалів для реалізації проектів ТП, які не виробляються в Україні, а також прискореної амортизації (20 %) основних фондів груп 3 і 4;

✧ зарахування коштів вивільнених від сплати ввізного мита на спеціальні рахунки керівного органу (50 %), учасників та спільних підприємств (50 %) ТП з подальшим використанням на визначені потреби (проведення наукових, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт; створення, розвиток, модернізацію та реконструкцію науково-технологічних, експериментальних та дослідно-промислових дільниць; підготовку конструкторської та технологічної документації, технічних умов, технічних проектів та витрати на підготовку виробництва інноваційної продукції; патентування розробок, придбання прав на об'єкти права інтелектуальної власності; придбання обладнання, устаткування та інших засобів виробництва, пов'язаних з впровадженням інновацій; науково-організаційну діяльність керівного органу ТП);

✧ здійснення додаткового спеціального поквартального звітування ТП та їх суб'єктів (учасників) перед МОН України;

✧ застосування державних гарантій стабільності установленого спеціального режиму інноваційної діяльності ТП (внесення змін до законодавства не повинно погіршувати умови діяльності ТП, їх учасників та спільних підприємств щодо виконання проектів ТП у спеціальному режимі інноваційної діяльності ТП).

Контрольні питання:

1. *Що таке ТП?*
2. *Назвіть основні результати функціонування ТП в Україні?*
3. *Які основні проблеми функціонування ТП та їх причини в Україні?*
4. *Які основні нормативно-правові акти визначають створення та функціонування ТП в Україні?*
5. *Назвіть основні поточні умови створення та функціонування ТП в Україні.*

Завдання:

Охарактеризуйте процедури державної реєстрації ТП [280], їх проектів [281] та законодавчі ініціативи щодо їх спрощення [275] (пакели документів для реєстрації ТП та їх проектів, тривалість процедур реєстрації, пропонувані змінити процедуру реєстрації ТП).

4.5. Наукові парки в регіонах України

Наукові парки. Проблеми створення та функціонування НП (низькі темпи розбудови мережі, незадовільний інформаційний супровід та ін.). Законодавство щодо створення та функціонування НП (Закони України «Про наукові парки», «Про науковий парк „Київська політехніка»»). Умови створення та функціонування НП (погодження рішення про заснування з МОН України, державна підтримка, державна реєстрація проектів).

Акцент. Інноваційний розвиток країни робить не ринок, а активна цілеспрямована державна політика.

*(Михайло Згуровський,
український державний
освітній діяч, провідний вчений
в галузі інновацій)*

Науковий парк (НП) – це юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку[70].

НП є однією з організаційно-економічних форм стимулювання інноваційних перетворень економіки. НП створюється у вищому навчальному закладі та / або науковій установі для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження у виробничий процес. В світовій практиці НП та ТП часто застосовують як одну форму – науково-технологічні парки. В Україні НП відрізняються від ТП, головним чином, умовами щодо створення та державною підтримки.

Функціонування НП в Україні розпочалося з пілотного проекту у 2007 р., а з 2010 р. здійснюється розбудова мережі НП в регіонах.

Станом на 1.11.2015 р. в Україні:

✓ **функціонує 1 НП - «Київська політехніка», як загальнонаціональний пілотний проект, з мережею філіалів в регіонах України, зокрема у Харкові та Одесі;**

✓ **погоджено в МОН України рішення про створення 16 НП (Корпорація «Науковий парк Київський університет імені Тараса Шевченка», Корпорація «Науковий парк Миколаївського національного аграрного університету «АГРОПЕРСПЕКТИВА», НП «Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля»; НП «ФЕД», НП «Радіоелектроніка та інформатика», НП «Наукоград - Харків», НП Національного університету біоресурсів і природокористування «Стале природокористування та якість життя», ТОВ «Науковий парк Київського національного економічного університету», ТОВ «Науковий парк «Аерокосмічні інноваційні технології», ТОВ**

«Науковий парк «Енергоефективні технології», ТОВ «Науковий парк «Профілактична медицина та охорона праці – новітні системи та технології», ТОВ «Науковий парк «Біометричний інноваційно-технологічний кластер «БІТеК», ТОВ «Науковий парк «Центр трансферу технологій цивільного захисту», ТОВ «Науковий парк Одеського політехнічного університету», ТОВ «Науковий парк «Прикарпатський університет», ТОВ «Науковий парк Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»» (Додаток А, Таблиця А.11) [282].

✓ **ведеться підготовча робота щодо створення інших НП**, зокрема: НП «Ужгородський національний університет» в м. Ужгород (ініціатор – Ужгородський національний університет; Рішення про створення прийнято на Спільному засіданні конференції трудового колективу та Вченої ради ДВНЗ Ужгородського національного університету від 31.08.2009 р.); НП «Технології приладобудування» (ініціатори - «Науково-дослідний технологічний інститут приладобудування» і ТОВ «Світлодіодні технології України»; Договір про його створення підписано 30.09.2011 р.); НП «Міжнародний центр ефективного землеробства» (Ініціатори - Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва Національної академії аграрних наук України та міжнародна інвестиційна компанія «SigmaBleyzer»; Меморандум про співпрацю щодо його створення підписано 06.09.2013 р.);

✓ **ініціюється створення міжнародних та транскордонних НП**, зокрема, Міжнародного НП «Біобезпека природокористування та якість життя». Установчу угоду про створення підписано в квітні 2011 р. між українськими (Національним університетом біоресурсів і природокористування України, ПАО «Альфа-Банк», ПАТ «Банк «Таврика», ПАТ «Мостобуд»), англо-індійською («European Ventures LTD, Mabledon Tunbridge Wells Kent tn4, OUN») та австрійською (Engineer Company Ing. «Fridrich Bauer Smbb») структурами [283]; Міжнародного НП на базі Ужгородського національного університету, Технічного університету м. Кошице (Словаччина), Дебреценського університету (Угорщина).

Наразі можемо підводити підсумки функціонування лише НП «Київська політехніка». Станом на 01.01.2014 р. партнерами НП «Київська політехніка» було більше 60 підприємств та компаній, за участі яких виконуються більше 40 проектів та науково-впроваджувальних робіт. Варто наголосити, що 5 проектів НП «Київська політехніка» реалізовувалося в рамках виконання Державної програми розвитку внутрішнього виробництва [284], а саме проекти: «Розробка і впровадження у виробництво технології із збагачення залізовмісних відходів гірничо-металургійних підприємств з одержанням концентрату» (355 млн грн), «Створення спільного підприємства з концерном «Розендауер» (Австрія), державним підприємством «Судмаш», концерном «Укрпожсервіс», НП «Київська політехніка» з виробництва висотної та аварійно-рятувальної техніки»

(135 млн грн), «Виробництво та реалізація безпілотних літальних апаратів (БПЛА)» (65 млн грн), «Будівництво заводів у Луганській області, що використовують комплексну технологію кондиціонування високо-мінералізованих вод для водозабезпечення населення та промислових об'єктів» (470,6 млн грн), «Створення та освоєння серійного виробництва газопаротурбінних установок «Водолій» потужністю 4-25 МВт для виробництва механічної, електричної та теплової енергії» (877 млн грн).

За результатами розбудови мережі НП в Україні можна виокремити основні проблеми:

- **нижчі від запланованих темпи розбудови мережі НП** (впродовж 2009-2013 рр. планувалося створити 25 НП в рамках реалізації Державної цільовою економічною програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки»);

- **незадовільний інформаційний супровід процесу розбудови мережі НП в Україні на офіційному веб-сайті МОН України;**

- **незастосування фіскальних стимулів НП на єдиний діючий пілотний проект НП «Київська політехніка»** (пільги не були передбачені законом щодо його створення і не були поширені на нього після прийняття рамкового закону щодо НП).

Серед причин зазначених та потенційних проблем можна виокремити низку вад організаційного та фінансового характеру в системі створення та функціонування НП.

- відсутність спеціальної та єдиної для всіх НП методики моніторингу та прогнозування результатів їх діяльності, що ускладнює та унеможливить виокремлення для аналізу та узагальнення результатів їхньої діяльності із загальноукраїнських показників;

- недосконалість самої системи моніторингу за результатами реалізації проектів НП, яка передбачає фактично внутрішнє звітування та не передбачає зовнішнього звітування перед Міністерствами та відомствами у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, що не дозволяє в достатній мірі забезпечити належну функцію контролю;

- відсутність привабливих фіскальних стимулів для інвесторів;

- відсутність гарантій щодо стабільності державної підтримки діяльності НП.

У червні 2015 р. було створено Національну асоціацію наукових, технологічних парків та інших інноваційних організацій України, діяльність якої сприятиме підвищенню ролі наукових та технологічних парків в інноваційному розвитку України.

Наразі в Україні сформоване базове законодавство щодо створення та функціонування НП в Україні. На базі провідних наукових установ ведеться робота щодо створення НП. З огляду на успішний досвід реалізації пілотного проекту НП - «Київська політехніка», в

найближчі роки очікується системний позитивний вплив мережі НП на структурно-інноваційні зрушення на регіональному рівні. Також відбувається створення міжнародних НП, що відкриває нові можливості для формування середовища активної взаємодії вчених і підприємців України та інших країн з метою комерціалізації наукових розробок та віддзеркалює світові тенденції розвитку цих та інших подібних інноваційних структур.

Законодавство:

- Закони України «Про наукові парки» [70], «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [66], «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [285], «Про науковий парк „Київська політехніка»» [286];
- Постанова КМУ «Про Порядок погодження рішення про створення наукового парку» [287], «Про затвердження Порядку державної реєстрації проектів наукових парків, реалізація яких потребує державної підтримки» [288];
- Митний кодекс України [77, ч. 3. ст. 287].

Акцент. Основні умови:

- ✧ створення НП передбачає прийняття рішення про створення НП його **засновниками**; погодження цього рішення із МОН України; здійснення державної реєстрації як юридичної особи у встановленому порядку (забороняється використання назви «науковий парк» у найменуваннях інших юридичних осіб);
- ✧ реалізація проектів здійснюється в межах індивідуально визначених для кожного НП пріоритетних напрямів, які формуються на основі загальнодержавних пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, інноваційної діяльності, діяльності навчальної або наукової установи та з урахуванням потреб регіону (території);
- ✧ забороняється здійснення таких видів діяльності як торговельно-посередницька діяльність, надання послуг побутового призначення, виробництво і переробка підакцизних товарів та деяких інших;
- ✧ дозволяється участь **партнерів НП** в розробці та реалізації проектів;
- ✧ передбачається застосування прямої та непрямої державної підтримки у формах фінансування з державного та місцевого бюджетів на розроблення та реалізацію інноваційних проектів; пріоритетного розгляду звернень НП щодо державного замовлення на поставку продукції, виконання робіт і надання послуг для забезпечення пріоритетних державних потреб; звільнення від перерахування до бюджету сум ввізного мита при ввезенні НП та його партнерами наукового, лабораторного і

дослідницького обладнання, а також комплектуючих та матеріалів, передбачених проектом НП та для його виконання (Перелік таких товарів із визначенням кодів згідно з УКТ ЗЕД та обсяги ввезення таких товарів визначаються Кабінетом Міністрів України. Звільнення від сплати ввізного мита надається на весь строк реалізації проекту НП, але не більше ніж на два роки для обладнання та не більше ніж на один рік для комплектуючих і матеріалів з дня затвердження зазначеного переліку та обсягів товарів. При цьому, надання непрямої державної підтримки шляхом звільнення від сплати мита застосовуються тільки до тих проектів НП, які внесені до Державного реєстру проектів НП);

✧ здійснюється державна реєстрація проектів НП в МОН для отримання непрямої державної підтримки;

✧ дозволяється встановлення особливого порядку сплати комунальних послуг та орендної плати на приміщення та обладнання вищого навчального закладу або наукової установи за зареєстрованими проектами НП;

✧ моніторинг реалізації проектів НП здійснюється виконавчим органом управління НП, який звітує щорічно до 1 лютого кожного року (або частіше за вимогою) перед вищим навчальним закладом та/або науковою установою, на базі яких створений відповідний НП;

✧ примусове дострокове припинення виконання проекту НП повністю або частково може бути прийнято виконавчим органом управління НП у разі недотримання показників та строків його реалізації;

✧ припинення діяльності НП здійснюється виключно шляхом його ліквідації за рішенням засновників або на підставі рішення суду.

Контрольні питання:

1. *Що таке НП?*
2. *В чому полягає відмінність між НП та ТП в Україні?*
3. *Дайте коротку характеристику процесу створення НП в Україні.*
4. *Які основні проблеми створення та функціонування НП?*
5. *Які основні нормативно-правові акти визначають створення та функціонування НП в Україні?*
6. *Назвіть основні умови створення та функціонування НП в Україні.*

Завдання:

Охарактеризуйте процедуру державної реєстрації проектів НП в МОН України [288] (пакек документів, який подається до МОН, процедура державної реєстрації проектів НП та її тривалість).

4.6. Індустріальні (промислові) парки в регіонах України

Індустріальний парк. Розбудова мережі індустріальних парків. Індустріальні парки, які включені до Реєстру індустріальних парків України. Нормативно-правові акти щодо створення та функціонування ІП (Закон України «Про індустріальні парки» та ін.). Проблеми створення (зволікання із запровадженням податкових преференцій та ін.) та ініціативи щодо їх врегулювання. Умови створення та функціонування ІП (період функціонування, державна реєстрація, державна підтримка, організаційно-інформаційні стимули та ін.)

Акцент. Три речі роблять націю великою і процвітаючою: родючий ґрунт, працююча промисловість і легкість пересування людей і товарів.

(Френсіс Бекон,
англійський філософ, історик,
політичний діяч)

Індустріальний (промисловий) парк (ІП) – це визначена ініціатором створення ІП відповідно до містобудівної документації облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники ІП можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості, а також науково-дослідну діяльність, діяльність у сфері інформації і телекомунікацій на умовах, визначених законом та договором про здійснення господарської діяльності у межах ІП [71].

Відповідно до світової практики, ІП вважаються однією із ефективних територіально-організаційних форм стимулювання припливу інвестицій в регіони. Розрізняють такі типи ІП як «грінфілд» (створюються на раніше не забудованих земельних ділянках промислового призначення) та «браунфілд» (створюються на базі промислових майданчиків).

Наразі в Україні здійснюється формування мережі ІП в більшості регіонів України, при цьому ряд областей ініціює створення декількох ІП. Станом на 01.10.2015 р.:

✓ **створено 12 ІП, які включено до Реєстру індустріальних парків України** («Долина», «Рясне-2», «Славута», «Коростень», «Центральний», «Соломоново», «Свема», «Перший український ІП», «Bionic Hill», «iPark», «Кривбас», «Тростянецький») в 10 регіонах України (в Івано-Франківській, Львівській, Хмельницькій, Житомирській, Полтавській, Закарпатській, Сумській, Київській, Одеській, Дніпропетровській областях) (Додаток А, Таблиця А.12) [289];

✓ **ведеться робота по створенню ще низки ІП**, які планується в подальшому включити до Реєстру індустріальних парків України (зо-

крема, «Яворівський ІП», «Новороздільський ІП» в Львівській області, ІП «Бурштин» в Івано-Франківській області, ІП з елементами логістики «Берег-Карпати» в Закарпатській області);

✓ **планується створити ще щонайменше 20 ІП** в найближчі роки відповідно до стратегічних та планових документів розвитку регіонів (зокрема, Вінницький ІП [290] у Вінницькій області, ІП «Павлоград» [291] в Дніпропетровській області, ІП «SMOKOVKA», ІП «Новопарк» в Житомирській області [292], «Калуш», «Коломия» в Івано-Франківській [293], Кам'янка-Бузький ІП в Львівській області [294], ІП в Миколаївській області [295]).

Наразі поки тільки в 4 ІП («Свема», «Соломоново», «Коростень», «Рясне-2») ведеться робота з інвесторами.

Зазначимо, що ІП з елементами логістики «Берег-Карпати» створюється на кордоні з Угорщиною по суті як транскордонна структура. В прикордонній території області Саболч-Сатмар-Берег функціонує аналогічна угорська структура, а в подальшому ці дві частини мають функціонувати злагоджено для реалізації спільних або пов'язаних проектів. Угорщина вже має успішний досвід функціонування транскордонних ІП на кордоні з Австрією. Для ІП «Берег-Карпати», в рамках реалізації Програми транскордонного співробітництва Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 вже залучено з ЄС кошти на суму 340 тис. євро [296] для розробки документації щодо його створення.

В системі створення та функціонування ІП можна виокремити низку вад, які перешкоджатимуть ефективному використанню цього економічного інструментарію в Україні:

- відсутність логічного продовження розпочатого процесу зі створення пілотних проектів ІП в декількох регіонах відповідно до Концепції створення індустріальних (промислових) парків;
- відсутність систематизованої в одному «інформаційному вікні» інформації про актуальний стан створення ІП в Україні;
- невизначеність переліку ІП зі статусом національних проектів та системи додаткового стимулювання для них (очікується, що економічні умови для цієї групи індустріальних парків, в т. ч. щодо державної фінансової підтримки, мають включати додаткові преференції та бути найбільш привабливими для інвесторів);
- **неврегульованість засад розбудови і функціонування транскордонних ІП**, що може призвести до асиметричності у темпах розбудови і запуску виробничої та митно-прикордонної інфраструктур національних частин транскордонних ІП і, тим самим, до незлагодженого функціонування їх як єдиної міжнародної структури;
- відсутність спеціальної методики моніторингу та прогнозування результатів діяльності суб'єктів господарювання ІП, що уне-

можливість виокремлення для аналізу та узагальнення результатів їхньої діяльності із загальноукраїнських показників;

- **невідповідність фактичного бюджетного фінансування плановому для створення та розбудови ІП;**
- **зволікання із запровадженням державного стимулювання у формі податкових преференцій.**

Щодо формування мережі пілотних ІП, то цей процес розпочався з 2008 р. і до 2010 р. мала розпочатися реалізація пілотних проектів, формування системи управління та моніторингу результатів їх діяльності, а починаючи з 2009 р. - проведення комплексного аналізу та узагальнення результатів реалізації пілотних проектів, удосконалення законодавства та створення мережі індустріальних парків у різних регіонах. Однак за період 2008-2012 рр. були здійснені лише перші кроки по реалізації цих пілотних проектів через відсутність основних нормативно-правових актів щодо умов їх діяльності. Такими пілотними проектами мали стати Бахчисарайський районний промисловий парк, Щолкінський ІП та промислово-логістичний парк «Новий Крим» в Автономній Республіці Крим; промислові парки «Земельний союз», «Великодимерський», «Парк Ріджин» у Київській області; промисловий парк «Черляни» у Львівській області; ІП «Рогань» та промислова зона «Паркова» у Харківській області. З прийняттям в 2012-2013 рр. основних нормативно-правових актів щодо запровадження та функціонування ІП, створено необхідне законодавче поле для системного застосування цього економічного інструментарію в регіонах України, однак фактично нівельовано відпрацювання особливостей та узагальнення результатів застосування цього економічного інструментарію. Зазначимо, що до окупації АР Крим та проведення антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях, ці регіони вважалися пріоритетними для створення ІП.

Щодо інформації про ІП, вона представлена частково на сайтах більш як 40 різних структур (зокрема, Верховної Ради України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державного фонду регіонального розвитку, обласних адміністрацій та рад, органів місцевого самоврядування, Асоціації індустріальних парків). Це ускладнює не тільки процес пошуку і аналізу інформації, але і прогнозування на рівні держави обсягів доцільного та можливого співфінансування на короткостроковий та довгостроковий періоди.

Щодо невідповідності фактичного бюджетного фінансування плановому, то зокрема, державне фінансування для ІП «Свема» в рамках спеціальної державної цільової програми на 2012-2015 рр. [297] так і не було здійснене в повному обсязі. Створення більшості ІП ініціюється міськими радами, що, відповідно зумовлює і необхідність виділення значних фінансових ресурсів з відповідних бюджетів. Враховуючи неможливість таких

фінансів на місцях, в концепціях створення більшості ІП серед основних джерел зазначаються кошти державного бюджету. Зокрема, для розбудови «Яворівського ІП» з місцевого бюджету очікується 31 тис. євро, а з державного бюджету - 1,8 млн євро, від інвесторів - 5,2 млн євро та ще 18 тис євро залучено з ЄС через програму транскордонного співробітництва [298]. Наразі до Державного фонду регіонального розвитку подано заявки від ІП «Долина» [299] та «Новороздільського індустріального парку» [300] на співфінансування в 2016-2017 рр. з державного бюджету в обсягах 4,9 млн грн та 40 млн грн відповідно. Зазначимо, що ці суми становлять близько 20 % та більше 100 % відповідно від заявлених концепціями загальних орієнтовних сум на підготовчий етап створення зазначених ІП.

Щодо податкових стимулів, то крім звільнення від сплати ввізного мита, інвесторами очікувалося запровадження й інших податкових преференцій. Кабінету Міністрів України на розробку відповідного законопроекту було встановлено трьохмісячний термін після набрання чинності Закону, тобто до 4 грудня 2012 р. Незважаючи на внесення на розгляд Верховної Ради України декількох законопроектів щодо запровадження фіскальних пільг для ІП, досі жоден з них не був прийнятий. Це робить систему стимулювання створення і функціонування ІП неповною і не відповідною очікуванням інвесторів.

Зазначені вади і пов'язані з ними ризики можуть ускладнити процес створення та функціонування індустріальних парків в регіонах України та обмежити виконання покладених на них завдань.

Очікується, що ІП типу «грінфілд» будуть привабливими переважно для великих компаній, які шукають площі для забудови промисловими спорудами під свої специфічні потреби, а ІП типу «браунфілд - скоріше за все викличуть інтерес у невеликих компаній, виробничі комплекси яких можуть розміщуватися у стандартних приміщеннях. «Час до ринку» (час від початку інвестування до випуску і реалізації продукції) для учасників індустріального парку типу «браунфілд» має скоротитися з 2-3 років до 6-9 місяців.

Загалом, один ІП (середньої площі 200 га) має залучити від 10 до кількох десятків компаній, інвестиції на суму не менше 200 млн дол. США та створити від 2,5 до 10 тис. нових робочих місць [301]. В результаті системного створення ІП в регіонах України в найближчі роки планується залучити щонайменше 8 млрд дол. США інвестицій та створити не менше 300 тис. нових робочих місць [302], з яких близько 2,5 млрд дол. США інвестицій та близько 40 тис. нових робочих місць - в рамках 10 пілотних індустріальних парків зі статусом національного проекту. Створення індустріальних парків також матиме позитивний вплив на розвиток суміжних виробництв, малого та середнього бізнесу в регіонах їх розташування. В найближчі роки прогнозується створення близько 200 ІП в усіх регіонах України [301].

Для врегулювання деяких з зазначених проблем до Верховної Ради України в 2013 р. було внесено законопроекти, якими пропонувалося, зокрема:

➤ спрощення представлення уповноваженим державним органом щоквартально результати моніторингу функціонування ІП центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інвестиційної діяльності, та центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики [303];

➤ звільнення керуючих компаній від сплати орендної плати за земельні ділянки, на якій створено та функціонують ІП, протягом 5 років з часу передачі їм земельних ділянок в оренду [304, 305].

Однак, ці законопроекти були відкликані.

Законодачими ініціативами, які наразі знаходяться у Верховній Раді України, пропонуються наступні зміни, зокрема:

➤ встановити терміном на 10 років особливий порядок оподаткування податком на прибуток учасників ІП (перші п'ять років за 0% ставкою, наступні п'ять років за ставкою вдвічі меншою за базову (сьогодні 8%); звільнити від оподаткування податком на додану вартість операції з ввезення на митну територію України у митному режимі імпорту устаткування, обладнання та комплектуючих до них резидентами ІП, якщо такі товари використовуються ними для облаштування таких ІП або для здійснення господарської діяльності у їх межах; звільнити на 3 роки резидентів ІП від сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, земельного податку за земельні ділянки та орендної плати за користування земельною ділянкою державної чи комунальної власності, на якій створено ІП [306].

➤ визначити виключний перелік устаткування, обладнання та комплектуючих до них, матеріалів, які не є підакцизними товарами та ввозяться без сплати митних платежів ініціаторами створення та керуючими компаніями ІП для облаштування таких індустріальних парків, а також ІП без сплати митних платежів для здійснення господарської діяльності у межах ІП [307].

Урядом України також розроблено низку проектів нормативно-правових актів щодо врегулювання деяких з означених проблем, якими пропонується, зокрема:

➤ виключити з процедури державної реєстрації ІП необхідність отримання позитивного висновку Мінфіну для підготовки і прийняття Мінекономрозвитку рішення про включення ІП до реєстру [308];

➤ доповнити перелік прав і зобов'язань ініціатора створення і керуючої компанії ІП, а саме, щодо права передачі в оренду (суборенду) об'єктів (частини об'єктів) нерухомого майна у межах ІП, права керуючої компанії самостійно або за дорученням учасників, а також її зобов'язання

за дорученням ініціатора, одержувати документи дозвільного характеру та погодження органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, у тому числі для здійснення будівництва об'єктів виробничого призначення, інших об'єктів, необхідних для провадження господарської діяльності у межах індустріального парку, представляти інтереси учасників у відносинах з органами державної влади, підприємствами, установами та організаціями [309].

ІІІ в Україні розглядаються як територіально-організаційна форма здійснення технологічної модернізації економіки України, стимулювання інвестиційної активності в регіонах їх розташування, вирішення соціально-економічних проблем розвитку регіонів і формування «точок регіонального зростання».

Про затребуваність такої форми в Україні свідчать проявлені ініціативи та кроки по створенню ІІІ в усіх регіонах України. Наразі мережа ІІІ в регіонах лише формується. При цьому, ініціаторами виступають переважно органи місцевої влади. Необхідність значних фінансових витрат на розбудову інфраструктури ІІІ і їх обмеженість на місцевому та державному рівнях може загальмувати швидкий старт ІІІ. Прогнози щодо значних обсягів і темпів надходження інвестицій, кількості створених робочих місць і взагалі економічних перетворень в результаті функціонування ІІІ, з огляду на досвід функціонування СЕЗ, ТПР і ТП та існуючі тенденції розвитку економіки України, виглядають малоімовірними в короткі строки. Хоча законодавча база щодо ІІІ цілком сформована, все ж конкурентність ІІІ є низькою через недостатньо привабливі умови діяльності, головним чином фіскальні. Також законодавчим упущенням є недостатня врегульованість умов створення та функціонування транскордонних ІІІ, які уже створюються. Створення транскордонних ІІІ може стати ефективною формою поглиблення співробітництва в прикордонних регіонах, зокрема з ЄС, враховуючи євроінтеграційні прагнення України.

Якщо бізнесу буде добре, то і країні буде добре.

*(Анатолій Мікула,
СЕО американської корпорації
Jabil в Україні)*

Законодавство:

- Закони України «Про індустріальні парки» [71], Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення регуляторних бар'єрів для розвитку мережі індустріальних парків в Україні» [311];
- Постанови КМУ «Про затвердження Порядку прийняття рішення про включення індустріального (промислового) парку до Реєстру індустріальних (промислових) парків» [311], «Про затвердження Порядку

ввезення на митну територію України ініціаторами створення індустріальних (промислових) парків - суб'єктами господарювання, керуючими компаніями таких парків для їх облаштування та учасниками індустріальних (промислових) парків для провадження господарської діяльності у межах зазначених парків устаткування, обладнання та комплектувальних виробів до них, матеріалів, що не виробляються в Україні, які не є підакцизними товарами і звільняються від оподаткування митом» [312];

- Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції створення індустріальних (промислових) парків в Україні» [313];

- Наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України «Про затвердження форми Типового договору про створення та функціонування індустріального парку» [314];

- Митний кодекс України [77, ч. 6. ст. 287].

Акцент. Основні умови:

✧ ініціювання створення ІП органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами;

✧ створення ІП на локальних земельних ділянках, загальною площею 15-700 га державної і комунальної власності органами державної влади, місцевого самоврядування, або на приватних ділянках власниками чи орендарями земельних ділянок;

✧ функціонування впродовж індивідуально визначеного періоду (не менше 30 років);

✧ ведення Державного реєстру індустріальних парків Мінекономпрому розвитку;

✧ користування організаційно-інформаційними стимулами у формі спрощеної процедури доступу до виробничих площ для ініціатора і/або керуючої компанії та учасників ІП в межах ІП (набуття прав власності на земельну ділянку державної та комунальної власності) та подальше гарантування прав на земельні ділянки у межах ІП;

✧ застосування прямої державної підтримки для ініціаторів створення та учасників ІП (можливість отримання коштів з державного чи місцевих бюджетів для фінансування комплексу заходів щодо вибору території ІП та її облаштування на землях державної чи комунальної власності);

✧ застосування непрямої державної підтримки для ініціаторів створення та учасників ІП (**учасники ІП** звільняються від пайової участі у розвитку інфраструктури населених пунктів у разі будівництва об'єктів у межах ІП *пф* сплати ввізного мита за ввезення устаткування, обладнання та комплектуючих до них, що не виробляються в Україні та не є підакцизними товарами, для здійснення господарської діяльності у межах ІП; **керуючі компанії** та **ініціатори створення** звільня-

ються від пайової участі у розвитку інфраструктури населених пунктів у разі будівництва об'єктів у межах індустріального парку, отримують безвідсоткові кредити (позики), цільове фінансування на безповоротній основі для облаштування індустріальних парків, звільняються від сплати ввізного мита за ввезення визначеного устаткування, обладнання та комплектуючих до них, матеріалів, що не виробляються в Україні та не є підакцизними товарами, для облаштування індустріальних парків).

Контрольні питання:

1. *Що таке ІП?*
2. *Назвіть ІП, які включені до Реєстру індустріальних парків України, та дайте їм характеристику.*
3. *Охарактеризуйте процес створення ІП в Україні.*
4. *Назвіть основні проблеми створення та функціонування ІП в Україні.*
5. *Назвіть основні нормативно-правові акти, якими регулюється створення та функціонування ІП в Україні.*
6. *Які основні умови створення та функціонування ІП в Україні?*

Практикум:

Створення індустріальних парків на земельних ділянках державної та комунальної власності з метою отримання державної підтримки відповідно до Закону України «Про індустріальні парки» : презентаційний матеріал / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7762>.

Панов В. О. Індустріальний парк «Соломоново» : презентаційний матеріал / ТОВ «Сезпарксервіс». – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7756>.

Боді Ю., Раковці А., Нагоркін М. Індустріальний менеджмент та розвиток території індустріальних парків : презентаційний матеріал. – Режим доступу: [НТТР://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5617](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5617).

Николин І. Практика організації індустріальних парків на території України : презентаційний матеріал / Асоціація індустріальних парків України. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7755>.

Завдання:

Охарактеризуйте процедуру державної реєстрації ІП [311, 315] (пакет документів, який подається до Мінекономрозвитку, процедура та її тривалість).

РОЗДІЛ 5. Ефективна світова практика залучення інвестицій та інновацій

5.1. Досвід Туреччини в стимулюванні інвестицій (на прикладі організованих індустріальних зон)

Організована індустріальна зона. Модель фіскального стимулювання організованих індустріальних зон. Схеми стимулювання капіталовкладень (загальна, регіональна, широкомасштабна та стратегічна).

Акцент. Все може бути зроблено краще, ніж робилось до тепер.

*(Генрі Форд,
конструктор автомобілів,
засновник корпорації Ford Motor)*

Організовані індустріальні зони (ОІЗ) – це виділені та загорожені земельні ділянки, які оснащені адміністративною, соціальною та технічною інфраструктурою, необхідною для здійснення резидентами виробничої діяльності і надання послуг, та завдяки яким здійснюється запланована індустріалізація та урбанізація, забезпечується раціональне використання ресурсів, доступ до інформації і технологій, запобігаються екологічні проблеми та гарантується розміщення підприємств певних галузей промисловості відповідно до затверджених планів [316].

ОІЗ застосовуються в Туреччині вже понад 50 років як економічний інструмент точкового стимулювання припливу інвестицій, промислового розвитку та збалансування регіонального розвитку. За цей період ОІЗ були створені та функціонують практично в усіх провінціях країни з різним рівнем економічного розвитку. Так, станом на 15.07.2015 р., прийнято рішення про створення 295 ОІЗ в 80 (з 81 загалом) провінціях, з яких функціонує 213 (решта 82 – на підготовчій стадії (вибір місця, придбання земельної ділянки, планування або будівництво інфраструктури) [317].

Наразі ОІЗ Туреччини розглядаються інвесторами як одні з найбільш інвестиційно-привабливих в Євразії. Досвід Туреччини щодо фіскального стимулювання інвесторів в рамках ОІЗ вважається прогресивним і останнім часом його беруть за основу багато країн.

Поточна турецька модель фіскального стимулювання ОІЗ, яка діє з 2012 р., є частиною загальнодержавної комплексної політики стимулювання капіталовкладень та індустріалізації країни. Її ефективність обумовлена, головним чином, застосуванням спеціальної дворівневої системи фіскальних стимулів для інвесторів.

Так, **фіскальні стимули першого рівня доступні для всіх резидентів ОІЗ.** Серед таких фіскальних стимулів є наступні:

- звільнення від сплати ПДВ при придбанні землі для створення ІП,
- звільнення від сплати податку на об'єднання та/або поділ земельних ділянок,
- звільнення на п'ять років від сплати податку на нерухомість після завершення будівництва,
- звільнення від муніципального податку на будівництво та експлуатацію промислового підприємства,
- звільнення від муніципального податку на тверді відходи (якщо ОІЗ не користується відповідними муніципальними послугами) [318].

Фіскальні стимули другого рівня диференціюються залежно від соціально-економічного розвитку провінції розташування ОІЗ (зі зростанням рівня соціально-економічного розвитку провінції зменшується перелік та інтенсивність фіскальних стимулів і навпаки) та обраної схеми стимулювання капіталовкладень [319, 320, 321, 322].

У Туреччині застосовується підхід до угруповання провінцій за індексом їх соціально-економічного розвитку (6 регіонів - від розвинених (1) до відсталих (6)).

Наразі в Туреччині застосовуються **чотири схеми стимулювання капіталовкладень – загальна, регіональна, широкомасштабна та стратегічна**, кожна з яких має індивідуальний перелік стимулів. Долучення інвестора до тієї чи іншої схеми залежить від виконання ряду умов, зокрема обсягу інвестування та/або сектора (галузі). Мінімальні обсяги інвестування для набуття права користуватися пільгами тієї чи іншої схеми наведені в (Додатку А, Таблиця А.13).

У рамках загальної схеми стимулювання капіталовкладень інвестори отримують в регіонах I-VI також пільги у формі звільнення від сплати митних зборів на імпорتنі машини та обладнання, а також від сплати ПДВ для національних закупівель та імпорту машин і устаткування.

У рамках регіональної та широкомасштабної схем стимулювання капіталовкладень інвестори отримують ще більш широкий перелік до-

даткових фіскальних стимулів. Поряд із зазначеними вище стимулами також застосовуються наступні:

- зниження ставки корпоративного податку (ставка варіюється в розрізі регіонів I-VI і застосовується, доки загальна сума скороченого податку не досягне визначеного рівня внеску в капіталовкладення);
- звільнення від сплати прибуткового податку (застосовується тільки в регіоні VI);
- покриття державою внесків по соціальному страхуванню (частка працедавця покривається частково, і варіюється в розрізі регіонів I-VI, частка працівника покривається повністю тільки в регіоні VI).

У рамках стратегічної схеми стимулювання капіталовкладень інвестори, поряд із зазначеними вище переліками для загальнодержавної, регіональної та широкомасштабної схем, отримують також стимул у формі повернення ПДВ, пов'язаного з витратами на будівництво.

Таким чином, наразі стимули для ОІЗ за їх переліком та інтенсивністю є найбільш привабливими в соціально та економічно найменш розвинених регіонах. **Тобто, система стимулів базується на поєднанні низки інструментів та їх інтенсивності за принципом оберненої пропорції до рівня соціально-економічного розвитку провінцій.** Такий підхід створює додаткові переваги ОІЗ в менш соціально та економічно розвинених регіонах, що посилює їх інвестиційну привабливість і сприяє збалансуванню територіального розвитку країни та прискорює економічний розвиток країни в цілому.

Слід зазначити, що турецька модель стимулювання інвесторів в рамках ОІЗ еволюціонувала із загальної однорівневої системи, яка була однаковою для всіх суб'єктів господарювання ОІЗ, до тієї, яка діє наразі. Враховуючи, що на практиці однорівнева система стимулювання не змогла забезпечити необхідного припливу інвестицій в ОІЗ депресивних і слаборозвинених регіонів, а відтак і усунення регіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку, було запроваджено розглянуту дворівневу диференційовану систему стимулювання.

Загалом, сформована система фіскальних стимулів для резидентів ОІЗ є суттєвою і значно знижує податкове навантаження на них. Про загальну сприятливість системи стимулів для ОІЗ у Туреччині свідчить позитивна динаміка по створенню нових функціональних одиниць та введенню їх в експлуатацію. Так, кількість створених ОІЗ зросла з 120 в 2009 р. на 175 функціонуючих одиниць до 295 станом на 15.07.2015 р. Наразі в рамках ОІЗ функціонує більше 45 тис. компаній, в яких зайнято понад 1,2 млн працівників [323]. Нові ОІЗ продовжують створюватися в усіх регіонах, як в найбільш розвинених, так і в найменш розвинених.

Функціонування ОІЗ і надалі залишається важливим напрямом макроекономічної політики Туреччини, а їх роль постійно посилюватиметь-

ся, про що йдеться в низці стратегічних та програмних документів, зокрема Середньостроковій програмі розвитку країни на 2014-2016 р. [324].

Запроваджена нова диференційована система фіскального стимулювання резидентів ОІЗ створює додаткові переваги менш соціально та економічно розвиненим регіонам, що посилює їх конкурентопривабливість та слугує одним з інструментів вирівнювання регіональних диспропорцій. Загалом позитивна динаміка щодо деяких основних результатів функціонування ОІЗ дає підстави стверджувати, що сформована система стимулів для інвесторів в рамках ОІЗ забезпечує баланс між достатніми та необхідними стимулами для залучення інвесторів. Таким чином, система фіскальних стимулів забезпечує їм роль «локомотивів» або «точок росту» в політиці залучення інвестицій та індустріалізації країни. Мережа ОІЗ є чисельною, розгалуженою та сформована досить рівномірно по всій території Туреччини, що дозволяє досягти синергетичного та відчутного в масштабах всієї країни ефекту від їх функціонування.

Для України досвід створення і стимулювання діяльності ОІЗ в Туреччині є цікавим з огляду на значні диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів та необхідність формування конкурентних умов в рамках застосування аналогічного економічного інструменту – ІП, мережа функціональних одиниць яких наразі формується.

Законодавство:

- Закон Республіки Туреччина «Про організовані індустріальні зони» [316];

- Рішення Кабінету Міністрів «Про середньострокову програму розвитку (2014-2016 рр.) [324].

Контрольні питання:

1. Дайте визначення ОІЗ.

2. Яка модель фіскального стимулювання ОІЗ запроваджена в Туреччині?

3. Які схеми стимулювання капіталовкладень застосовуються в Туреччині?

Завдання:

На прикладі Туреччини, розподіліть ОІЗ [317, 319, 325] на 6 груп за індексом соціально-економічного розвитку провінцій їх розташування. В яких регіонах за індексом соціально-економічного розвитку переважають ОІЗ? Як вплинула нова політика стимулювання інвестицій капіталовкладень на створення ОІЗ в відсталих регіонах?

5.2. Досвід Польщі в стимулюванні інвестицій (на прикладі СЕЗ)

СЕЗ (Вальбжиська, Вармінсько-Мазурська, Кам'яногорська, Катовіцька, Краківська, Костжинсько-Слупська, Легніцька, Лодзька, Мелецька, Поморська, Слупська, Страховіцька, Сувальська, Тарнобжеська). Адаптація умов діяльності СЕЗ до стандартів ЄС. Основні результати діяльності СЕЗ.

СЕЗ – це виокремлена частина території Республіки Польща, на якій може здійснюватися господарська діяльність відповідно до положень Закону Республіки Польща «Про спеціальні економічні зони» [326].

СЕЗ в Польщі почали створюватися з 1995 р. і з того часу загалом було створено 17 СЕЗ, з яких наразі функціонує 14 (Вальбжиська, Вармінсько-Мазурська, Кам'яногорська, Катовіцька, Краківська, Костжинсько-Слупська, Легніцька, Лодзька, Мелецька, Поморська, Слупська, Страховіцька, Сувальська, Тарнобжеська) [327].

Досвід Польщі демонструє ефективний приклад адаптації умов діяльності суб'єктів господарювання СЕЗ і національного законодавства до стандартів ЄС без втрат економічних показників та іміджу держави в очах інвесторів. Крім того, враховуючи високу економічну ефективність СЕЗ, термін їх функціонування, який згідно із законодавством повинен був завершитися у 2020 р., було продовжено ще до 31.12.2026 р. Загалом за 18 років до СЕЗ Польщі надійшло інвестицій на суму більше 20 млрд євро, створено 186 тис. нових робочих місць [328]. Аналіз впливу СЕЗ на соціально-економічний розвиток регіонів показує, що їхнє запровадження забезпечило випереджаючий розвиток та вищі показники добробуту населення відповідних територіальних одиниць, які з самого початку характеризувалися значно гіршими стартовими позиціями: нижчими соціально-економічними показниками, обмеженими фінансовими можливостями місцевих органів влади, відсталою та зношеною інфраструктурою, високим рівнем безробіття [329]. Зокрема, в тих повітах (аналог українського району), де існують СЕЗ, показник ВВП на душу населення на 500-700 дол. США вищий, ніж в інших регіонах.

Акцент. Приклад функціонування СЕЗ в Польщі добре ілюструє як за рахунок державних інвестицій в інфраструктуру і розумного застосування інструментів державної допомоги можна активізувати розвиток високотехнологічних галузей, що стануть локомотивами структурної трансформації економіки держави.

*(Олексій Молдован,
український економіст,
дослідник фіскальних режимів)*

При цьому рівень безробіття в таких повітах на 1,5-2,8 п.п. нижчий, ніж середній показник по країні [330].

СЕЗ Польщі увійшли до ТОП-50 найкращих СЕЗ у світовому рейтингу, підготовленому у газетю «Financial Times», а саме 4 СЕЗ (Лодзька, Катовіцька, Вальбжиська, Поморська) в 2014 р. [331] та три СЕЗ (Лодзька, Катовіцька, Вальбжиська) в 2015 р. [332].

Щодо досвіду адаптації умов функціонування суб'єктів господарювання СЕЗ до стандартів ЄС, то після вступу до цієї спільноти на Польщу поширилися правила політики конкуренції, в т.ч. щодо регулювання **державної допомоги суб'єктам господарювання**. Тому, ще до вступу в ЄС, Польщі необхідно було переглянути засади надання державної допомоги суб'єктам підприємницької діяльності, в тому числі і в рамках СЕЗ, в бік її зменшення або взагалі ліквідації. Урядом Польщі було підраховано, що обсяг матеріальних втрат інвесторів від скасування пільгових режимів у СЕЗ складатиме близько 1 млрд дол. США. Тому було прийнято рішення не створювати нові СЕЗ і не розширювати площі вже існуючих, але відстояти вже чинні СЕЗ і зберегти раніше гарантовані права для інвесторів. В результаті переговорів Польща домоглась того, що всі суб'єкти господарювання, які розпочали свою діяльність в СЕЗ до кінця 2000 р. продовжували діяти впродовж визначеного часу (до 2010-2011 рр.) відповідно до умов, на яких розпочали свою діяльність. Для них продовжилася дія державної допомоги в формі звільнення від сплати податку на прибуток (повне звільнення до середини терміну дії СЕЗ, а після – часткове - 50 %), податку на нерухоме майно та ін. Що ж до тих, хто розпочав діяльність в рамках СЕЗ з 1.01.2001 р., то вони стали підпорядковуватися оновленим та адаптованим до правових норм ЄС Законів Республіки Польща «Про спеціальні економічні зони» [326] та «Про державну допомогу» [333]. Для них застосовується державна допомога у формі звільнення від сплати податку на прибуток та нерухомість [334].

При зміні з 01.07.2014 р. умов діяльності в частині застосування державної допомоги для суб'єктів господарювання СЕЗ в бік зменшення її обсягів, нові умови були поширені тільки на нових суб'єктів господарювання. Тобто, Польща знову зберегла попередні умови для діючих резидентів на той момент інвесторів. У цьому зв'язку польський уряд до запровадження нових умов провів активну кампанію по залученню якомога більшої кількості інвесторів до СЕЗ до 1.07.2014 р. і в результаті за перше півріччя 2014 р. було видано близько 250 дозволів (більш як в 5 разів порівняно з аналогічним періодом 2013 р.), заявлено про залучення інвестицій в сумі 14,5 млрд. злотих та створення додатково 10800 робочих місць [328].

Приклад Польщі добре ілюструє, що з точки зору фіскального балансу функціонування СЕЗ, застосування податкових стимулів може бути не

тільки ефективним, але й прибутковим. Вже з 2004 року (тобто менше ніж за десятиліття від запровадження СЕЗ) додаткові доходи від податку з доходів фізичних осіб, що сплачені завдяки приросту кількості зайнятих працівників, почали перевищувати втрати державного та місцевого бюджетів від надання податкових пільг [329].

В нинішній моделі СЕЗ державна допомога (включаючи звільнення від податку на прибуток) визначається на підставі врахування кількох чинників. По-перше, це територія локалізації підприємства. Чим бідніший регіон, в якому знаходиться СЕЗ, тим більший обсяг державної допомоги може отримати інвестор. По-друге, вона залежить від розміру підприємства – загальне правило передбачає, що малий бізнес може претендувати на компенсацію більшої частини вартості проекту, ніж великі корпорації. В даний час рівень допомоги для великих корпорації становить 15-50% від капітальних вкладень, для середніх підприємств – 25-60%, для малого бізнесу – 35-70% [327, С. 20]. По третє, розмір державної допомоги залежить від галузі економіки.

Суб'єкти СЕЗ можуть вибрати державну допомогу, яка для нього є вигіднішою та надається щодо нових інвестицій або щодо створення нових робочих місць. Регіональна допомога щодо нових інвестицій розраховується як добуток величин максимальної інтенсивності допомоги визначеної для даного регіону, та інвестиційних витрат. Допомога для створення робочих місць розраховується як добуток величин максимальної інтенсивності допомоги, і витрат на оплату праці нових співробітників. Допомога може надаватися також у вигляді звільнення від сплати податку на майно за рішенням муніципальної ради [327, С. 21].

Суб'єкти СЕЗ також можуть подавати заявку на отримання на конкурсній основі грантових коштів з структурних фондів ЄС. Зокрема, в 2007-2013 рр. суб'єкти господарювання могли отримати гранти в рамках операційних програм, зокрема, «Інноваційна економіка» (для інвестицій із використанням інноваційних технологій, досліджень та розвитку), «Інфраструктура і навколишнє середовище» (для інвестицій з переведення підприємств у відповідність до вимог охорони навколишнього середовища), «Кадри» (на підвищення професійної підготовки співробітників).

Крім державної допомоги приваблює інвесторів вигідне географічне розташування Польщі, якість інфраструктури, щільна транспортна мережа, наявність кваліфікованих працівників, доступ до дешевих кредитів (польські банки надають позики підприємцям на розвиток бізнесу під 5 % річних), можливість брати участь в державному тендері та ін.

Завдяки виваженій політиці щодо СЕЗ Уряду Польщі, вдалося адаптувати умови діяльності їх суб'єктів господарювання до стандартів ЄС, зберігши їх інвестиційну привабливість та довіру інвесторів. СЕЗ стали важливим інструментом залучення іноземних

інвестицій до Польщі, створення сучасних галузей виробництва, збільшення робочих місць та зростання експортного потенціалу польської економіки. Польські СЕЗ відіграють роль локомотивів розвитку регіонів та держави.

Позитивний досвід Польщі щодо використання СЕЗ в період вступу країни до ЄС є доречним для України, яка обрала аналогічний вектор історичного розвитку за схожих стратових соціально-економічних умов.

Контрольні питання:

- 1. Який шлях адаптації умов діяльності суб'єктів господарювання СЕЗ до стандартів ЄС здійснила Польща?*
- 2. Які основні результати вдалося досягнути Польщі в результаті функціонування СЕЗ?*

Практикум:

Польща пропонує Україні створювати технопарки і вільні економічні зони в регіонах : відео / Інформаційні служба ТСН. – Режим доступу: <http://ru.tsn.ua/video/video-novini/polsha-predlagaet-ukraine-sozdavat-tehnoparki-i-svobodnye-ekonomicheskie-zony-v-regionah.html?type=1554>.

Завдання:

Охарактеризуйте три СЕЗ (Лодзька, Катовіцька, Вальбжиська), які в 2015 р. увійшли до ТОП-50 найкращих СЕЗ у світовому рейтингу [332].

5.3. Досвід Китаю в стимулюванні інвестицій (на прикладі СЕЗ)

Спеціальні економічні зони (ВЕЗ, зони техніко-економічної розвитку, вільні митні зони, зони прикордонного економічного співробітництва, Шанхайська експериментальна зона вільної торгівлі). Політика «помірної відкритості» соціалістичної економіки. Політика планування.

СЕЗ - це визначена територія Китайської Народної Республіки, на яку поширюються економічні та інші ринкові умови ведення господарської діяльності з метою залучення в них інвестицій та вирішення інших соціально-економічних задач.

СЕЗ з пільговим режимом економічної діяльності суб'єктів господарювання почали створюватися в Китаї для забезпечення **«помірної відкритості» соціалістичної економіки** з кінця 1970-х років в формі спочатку пілотних проектів вільних економічних зон. В результаті їх успішного старту були створені інші СЕЗ різних типів. В 2013 р. в Китаї функціонувало, зокрема 6 вільних економічних зон («Шеньчжень», «Сямень», «Чжухай», «Шаньтоу», «Хайнань», «Новый район Пудун»), 90 зон техніко-економічної розвитку державного рівня (зокрема, Тяньцзінська зона), 114 зон нових і високих технологій (зокрема, «Тунхуа», «Фусін», «Шіцзуйшань», «Чжанчжоу»), 13 вільних митних зон (зокрема в мм. Шанхай, Тяньцзін), 15 зон прикордонного економічного співробітництва державного рівня (зокрема, в прикордонних з Росією районах в мм. Хейхе, Суйфеньхе, Маньчжоулі і Хуньчунь), Шанхайська експериментальна зона вільної торгівлі [335, 336]. Стріймкий ріст економіки Китаю в останні три десятиріччя, який не мав аналогів, був забезпечений, головним чином, саме застосуванням цього економічного інструментарію. Зокрема, частка Китаю в світовому експорті товарів зросла з 0,75 % в 1978 р. до 10,4 % в 2011 р., обсяг залучених ПІІ в Китай за 1979-2011 рр. склав 1164,3 млрд дол. США. Успіх СЕЗ ґрунтується на послідовній, продуманій державній політиці та застосуванні пільгових режимів економічної діяльності.

Загалом, різкий перехід до ринкової економіки в Китаї був визначений неприпустимим з огляду на ризики серйозних негативних впливів

Акцент. Всупереч усіх проблем, Україна може і повинна стати європейським Китаєм. Для цього є всі передумови: кваліфікована робоча сила (середня місячна зарплата в Україні - 130 євро, в Китаї - \$ 700), логістика, швидка реакція на зміни ринку.

(Олег Боярин, провідний український девелопер, засновник проектів автозаводу «Єврокар» та індустріального парку «Соломоново»)

на економіку країни. Тому концепція соціалістичної економіки з китайською специфікою передбачає поєднання кращих способів управління від двох економічних моделей – капіталістичної (ринкової) і соціалістичної (планової). Головна ідея такого поєднання ґрунтується на тому, що ринкова, і планова економіка не є досконалими. У них є свої переваги і недоліки. Тому, переваги кожної з систем взаємодоповнюються. В цьому контексті СЕЗ стали основним інструментом впровадження ринкових методів управління в рамках планової економіки. В їх рамках **оптимізується модель вільного регулювання економіки, залучення іноземних інвестицій, збільшення обсягів експорту товарів та послуг, інтеграції економіки Китаю в світове господарство** тощо.

Щодо плановості, то **запровадження СЕЗ підпорядковувалося реалізації стратегічних програм розвитку окремих регіонів і економіки країни в цілому.** Зокрема, рішення про їх створення приймаються Державною радою КНР. Конкретні положення про окремі функціональні одиниці затверджуються Народними Зборами відповідних провінцій, автономних районів, міст центрального підпорядкування. Загальну координацію їх діяльності і розвитку покладено на спеціальну міжвідомчу комісію, яку очолює представник Державної ради КНР в ранзі віцепрем'єра. До складу комісії входять представники Міністерства фінансів, Міністерства будівництва, Міністерства земельних ресурсів, Головного митного управління, Управління валютного контролю, а також силових відомств. Секретаріат міжвідомчої комісії входить до складу Міністерства комерції КНР. Обмеження щодо терміну створення СЕЗ відсутні.

Пільгові умови є індивідуальними для кожної форми СЕЗ в Китаї, серед яких, зокрема: зменшення ставок митних зборів або відсутність таких, відсутність імпорتنних квот, лібералізація або відсутність валютного контролю, необмежена репатріація прибутку, зниження обмежень на іноземну власність, зниження бюрократичних бар'єрів, підвищені нормативи на амортизаційні відрахування, «податкові канікули».

Останнім часом китайське керівництво ставить питання про перехід при наданні пільг іноземним інвесторам з територіального на галузевий принцип та стимулювання екологічно чистих, енергозберігаючих, високотехнологічних, капіталоемних та інноваційних галузей економіки. Також акцент робиться на створенні спільних функціональних одиниць різних форм спеціальних економічних утворень з пільговим режимом як в Китаї так і в інших країнах, зокрема, в Росії, Пакистані, Казахстані, що сприяє посиленню співробітництва між країнами, сприяє максимальному використанню конкурентних переваг країн-учасниць, дає додаткові переваги щодо доступу до ресурсів, ринків збуту тощо.

Інвестиційний проект іноземного інвестора переходить перевірку щодо його відповідності діючому законодавству. Загалом, на сайтах

функціональних одиниць спеціальних економічних утворень з пільговим режимом розміщена детальна інформація щодо дозволених форм іноземного інвестування, граничних обсягів іноземних інвестицій, процедурах утворення та реєстрації компаній з іноземними капіталом, пільгах тощо. Зокрема, інвестиції іноземного резидента в вільній економічній зоні наразі мають складати не менше 25 % установчого капіталу в створюваному підприємстві, при реалізації продукції на внутрішньому ринку Китаю резиденти вільної економічної зони мають керуватися рекомендаціями місцевих відомств щодо цін, які мають відповідати цінам на аналогічні товари підприємств, які працюють на загальних умовах.

Тільки для резидентів Шанхайської експериментальної зони вільної торгівлі тимчасово (з 1.10.2013 р. по 1.10.2016 р.) призупинена дія окремих статей нормативних документів, які регламентують діяльність іноземного капіталу в Китаї, для відпрацювання нової більш лібералізованої та оптимальної моделі залучення іноземних інвестицій. Для іноземного капіталу в цій зоні наразі відкрито або розширено доступ до окремих галузей та видів економічної діяльності, зокрема, дозволене створення банків, медичних закладів, підприємств індустрії розваг, будівельних підприємств зі 100 % іноземним капіталом тощо, а також спрощено і сам порядок та час реєстрації компаній з іноземним капіталом (іноземний інвестор в режимі он-лайн та «єдиного вікна» подає заяву на створення підприємства та необхідні документи адміністрації зони і впродовж 4 днів отримує необхідні дозволи та ліцензії, зокрема, погодження на створення компанії (проекту) з іноземними інвестиціями, бізнес-ліцензію, реєстрацію в податкових та контрольно-ревізійних органах.

Зазначимо, що вжиті заходи щодо лібералізації умов в Шанхайській експериментальній зоні вільної торгівлі забезпечили швидкий ефект. Зона була створена в вересні 2013 р., а вже станом на листопад 2014 р. кількість зареєстрованих підприємств з іноземними інвестиціями збільшилася в 10 разів і склала 2114. Крім того, виріс рівень рентабельності підприємств на 20 %, швидкість проходження товаром митних процедур при імпорті збільшилася на 41 %, при експорті – на 36 % [336]. На кінець березня 2015 р. на території експериментальної ЗВТ зареєстровано 2438 нових компаній, а їх загальна кількість досягла 7392 [337].

В результаті успішного старту Шанхайської експериментальної зони вільної торгівлі Урядом Китаю оголошено про розширення меж її території (з 28 км² до 120 км²) та в квітні 2015 р. створено 3 нові зони вільної торгівлі: в м Тяньцзіні, провінціях Гуандун і Фуцзянь [338] на основі існуючих там зон. Ці зони вільної торгівлі базуються на нормативних актах Китаю та відрізняються від традиційних зон вільної торгівлі (Free Trade

Area), які регулюються угодами країн-учасників з наданням взаємних податкових преференцій на рівні країн.

29 січня 2015 р. Державна рада КНР опублікував циркуляр про поширення досвіду реформ в Шанхайській експериментальній зоні вільної торгівлі на територію всієї країни.

Успіх у створенні та функціонуванні СЕЗ в Китаї ґрунтується на декількох основних принципах, зокрема на послідовній державній політиці, підпорядкованості цього економічного інструментарію загальній стратегії розвитку держави та відповідним планам промислового, інноваційного і соціального розвитку, відпрацюванням спочатку оптимальних умов в рамках експериментальних функціональних одиниць з подальшим їх поширенням в мережі функціональних одиниць в регіонах країни. Такий підхід став основною передумовою підвищення їх ролі в зміцненні конкурентних позицій національної економіки, глибокій модифікації та безпрецедентному зростанні економіки Китаю, забезпечивши йому вихід в групу світових країн-лідерів. В результаті такого підходу також склалася досить складна багатоступенева і різнобічна система функціонування СЕЗ в Китаю.

Досвід створення спеціальних економічних утворень з пільговими умовами в Китаї є цікавим для України з огляду на функціонування мережі подібних форм – СЕЗ, ТП, ІП тощо, та можливість його впровадження в частині забезпечення загальної підпорядкованості застосування цього економічного інструменту стратегії розвитку держави, забезпечення взаємодоповнюваності різних форм цього інструменту, відпрацювання оптимальних умов в рамках експериментальних функціональних одиниць.

Контрольні питання:

1. *Які форми СЕЗ застосовуються в Китаї?*
2. *Поясніть суть політика «помірної відкритості» соціалістичної економіки?*
3. *Які основні особливості Шанхайської експериментальної зони вільної торгівлі?*

Практикум:

Порівняльний аналіз функціонування інноваційно-орієнтованих особливих економічних зон Китаю та Росії : презентаційний матеріал / Центр глобальних стратегій. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jsui/handle/lib/7764>.

Завдання:

Охарактеризуйте Шанхайську експериментальну зону вільної торгівлі [1, 2, 3] та особливості цієї експериментальної зони вільної торгівлі.

¹ Особые экономические зоны КНР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russchinatrade.ru/assets/files/ru-useful-info/b2015/Приложение%201.%200Э3.pdf>

² Нові експериментальні зони вільної торгівлі (ЗВТ) в Китаї / Посольство України в Китайській Народній Республіці та в Монголії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://china.mfa.gov.ua/ua/ukraine-cn/%D0%94%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B5+%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE>.

³ Zhong Nan. FTZs to lead the way of China's future economy / Zhong Nan, Liu Ce // The State Council The People's Republic of China. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://english.gov.cn/policies/infographics/2016/02/22/content_281475294252754.htm.

5.4. Досвід Південної Кореї в стимулюванні інвестицій (на прикладі автомобілебудівної промисловості)

Автомобільна промисловість. Локалізація виробництв комплектуючих до автомобілей світових брендів. Стимулювання виробництва місцевих марок автомобілей. Обмеження імпорту та стимулюванню експорту продукції автомобілебудування. Відкриття внутрішнього ринку для іноземних автомобілей.

Акцент. Корея змогла асимілювати американські і японські технології. Почали із дешевого спортивного взуття, а перейшли до автомобілів. Якщо в США зміна моделі триває 4 роки, то корейці здатні змінювати її вдвічі швидше.

*(Богдан Гаврилишин,
український, канадський,
швейцарський економіст,
громадський діяч, меценат)*

Південна Корея розпочала створювати автомобілебудівну промисловість в 1955 р. з нуля і їй знадобилося майже 40 років, щоб увійти до числа світових країн-лідерів за обсягами виробництва автомобілей. У 1993 р. Південна Корея вийшла на 6-те місце серед найбільших країн-виробників автомобілів із загальним обсягом виробництва понад 2 млн автомобілів на рік. В 2012 р. було випущено 4,6 млн автомобілей [339, 340], що становило 5,4 % світового ринку автомобілей і за цим показником вона вже зайняла 5 місце в світі після Китаю, США, Японії та Німеччина. З обсягу випущених автомобілей 3,2 млн було експортовано, а решта - 1,3 млн - реалізовано на внутрішньому. Виручка від експорту склала 71,8 млрд дол. США, що становить 13 % в загальному обсязі експорту країни [339].

Досягти цього вдалося завдяки цілеспрямованій політиці держави, оснований по поєднанні заходів зі стимулювання виробництва комплектуючих та автомобілей, а також їх експорту із заходами обмеження імпорту та захисту національного ринку. Основними виробниками автомобілей є компанії Hyundai Motor, Kia Motors, GM Daewoo Auto & Technology, Ssang Yong Motor Company, Renault Samsung Motors.

На початку 1960-х років уряд Південної Кореї обрав автомобілебудування основною галуззю промисловості та розпочав реалізацію першої програми в галузі автомобільного виробництва. В цей період основна увага приділялася сприянню локалізації в країні виробництв комплектуючих до автомобілей світових брендів, а також розвитку суміжних галузей промисловості, таких як сталеливарне виробництво, хімічна промисловість, електроніка та ін., що стало базою подальшого прогресу.

З початку 1970-х років уряд Південної Кореї перейшов до **стимулювання вже виробництва місцевих марок автомобілей**, в т.ч. «народних», шляхом, зокрема, надання довгострокових пільгових кредитів, скасування спеціального акцизного збору для автомобілів з обсягом двигуна до 800 куб. см і габаритами 3500 x 1500 x 2000 мм. Одночасно почали впроваджуватися заходи по **обмеженню імпорту та стимулюванню експорту продукції автомобілебудування**.

Щодо обмеження імпорту, то по чергово були введені високі митні збори (до 1994 р. ставка митних зборів складала 50 %), заборона імпорту автомобілів вироблених в країнах Європи і США (діяла до 1988 р.), Японії (до 1999 р.) та запроваджені складні бюрократичні процедури (зокрема, іноземні комплектуючі можна ввести в країну тільки після надання доказів про те, що аналогічну деталь неможливо виробити на місці).

В результаті вжитих заходів південнокорейські підприємства вже в 1979 р. на 95 % освоїли виробництво комплектуючих для нових місцевих авто і в цей рік було вироблено 204 тис. автомобілей. Кількість автомобілей, вироблених, реалізованих та зареєстрованих в країні зростає з 249 тис. станом на 1980 р. до 10 млн в 1997 р. Загалом, в 1997 р. було випущено 2,8 млн автомобілей. Стрімкому зростанню внутрішнього попиту сприяло також і швидко зростаючі доходи населення.

На початку 1990-х років, в рамках політики стимулювання експорту, південнокорейські підприємства-автовиробники почали масштабну експансію на всі ключові ринки. В цьому контексті слід виділити Daewoo, яка створила свої підприємства в Індії, Узбекистані, Польщі, Чехії, Румунії, Росії та Україні. Щодо України, то в 1998 р. було створене спільне підприємство ЗАТ «АвтоЗАЗ-Daewoo» і по 2002 р. здійснювався випуск 5 моделей автомобілів, зокрема «Таврій», «Opel». Корейці мали намір інвестувати понад 1 млрд дол. США в це підприємство. Однак, в січні 2003 р. 50% акцій спільного підприємства ЗАТ «АвтоЗАЗ-Daewoo», що належали південнокорейській компанії «Daewoo Motors», були продані швейцарській інвестиційній компанії «Hirsch & Cie», оскільки «General Motors», яка в 2001 р. викупила «Daewoo Motors» після її банкрутства, відмовився від придбання зарубіжних філій.

У цей період обсяг реалізованих автомобілів на експорт перевищив обсяг реалізованих всередині країни і постійно зростає. В 1994 р. по експорту було реалізовано більше 1 млн автомобілей. В 2013 р. було реалізовано на експорт вже 3 млн автомобілей [341] (67 % від загального обсягу вироблених автомобілей в цей рік).

Основними ринками збуту автомобілей для південнокорейських автомобільних компаній розглядається ЄС (підписана угода про вільну торгівлю між Південною Кореєю та Євросоюзом та діють умови пільгової торгівлі з США і Японією. Крім того, основними країнами-збуту вжива-

них авто розглядаються країни Близького Сходу та Африки. До прикладу, Йорданія щорічно викуповує в Південній Кореї близько 100 тис. вживаних автомобілів. Продаж вживаних авто через декілька років їх використання на ринки інших країн стимулюється політикою держави. Для цього функціонують спеціальні фірми, які займаються скупкою вживаних авто для їх подальшого перепродажу закордоном. Також стимулюється купівля нових авто, зокрема, шляхом впровадження низьких кредитних ставок (2-4 % річних впродовж 3-4 років) при купівлі нових автомобілей, низьких податкових та інших платежів при покупці і реєстрації нових автомобілів, придбаних в обмін на автомобілі, випущені до 2000 р. В результаті, в Південній Кореї 5,48 мільйона автомобілів, випущених до 2000 р., що становить приблизно третину всіх автомобілей в країні.

Після того, як корейська автопромисловість зайняла лідируючі позиції, політика країни щодо імпорту змінилася на більш лояльну в бік **відкриття внутрішнього ринку для іноземних автомобілей**. Мито на імпорт автомобілей знижено до 8 %. Але на практиці, в країні діє ще багато тарифних і нетарифних бар'єрів, які здорожчують вартість іноземних авто. Тому, в сегменті іноземних автомобілей переважають преміальні бренди, за які заможні корейці готові значно переплачувати. Частка іноземних автомобілей зросла в Південній Кореї з 0,4 % у 2000 р. до 10 % у 2012 р. [339].

Загалом, п'ять найбільших корейських автовиробників забезпечують близько 9 % всього ВВП країни, 8 % експорту та зайнятість більш ніж для 1,5 млн осіб [342].

Цілеспрямована та послідовна політика стимулювання автомобільної промисловості в Південній Кореї впродовж декількох десятиліть забезпечила їй вихід в країні-лідери за обсягами виробництва автомобілів. Головним чином, ця політика була спрямована на створення та розвиток потужностей місцевих автовиробників та забезпечення ринку збуту для їх продукції шляхом застосування різних стимулів для вітчизняних та обмежень для іноземних виробників.

Для України досвід Південної Кореї є цікавим з огляду на те, що законодавством України передбачено державну підтримку інвестиційної діяльності в автомобільній промисловості, як в одній з пріоритетних галузей. Наявність дешевих ресурсів і робочої сили з високою кваліфікацією обумовлює величезний потенціал зростання автомобільного ринку. Проте цей шанс Україна може використати тільки при умові реалізації послідовної державної політики в цій галузі.

Контрольні питання:

1. *Охарактеризуйте політику стимулювання автомобілебудівної промисловості в Південній Кореї.*

2. Які заходи щодо обмеження імпорту та стимулюванню експорту продукції автомобілебудування були вжиті в Південній Кореї?
3. Ринки збуту нових та вживаних авто?

Практикум:

Приходько В. Нова промислова політика України: курс на локалізацію виробництва : презентаційний матеріал. – Режим доступу: [HTTP://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5619](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5619).

Боярин О. Украина как производственная площадка для европейских рынков и СНГ : презентаційний матеріал. Режим доступу: [Developing European car industry in Ukraine/ HTTP://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5621](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5621).

РОЗДІЛ 6.

Практикум інвестиційного менеджменту: методологія та моделювання

6.1. Розробка регіональної інвестиційної програми

Регіональна інвестиційна програма. Системоутворюючі сегменти інвестиційного ринку. Структура регіональної інвестиційної програми. Основні напрями регіональної інвестиційної політики на середньострокову та довгострокову перспективу. Принцип багатоканального інвестування.

Реалізація великих інвестиційних проектів і програм, можлива лише в рамках конкретних регіонів України і, на думку більшості науковців, в рамках їх програм соціально-економічного розвитку, так як: будь-який інвестиційний проект або програма здійснюється в рамках економічної, правової та організаційної системи регіону (ґрунтуючись на чіткій вертикалі) і не можуть бути розглянуті поза соціального та економічного середовища, його інвестиційної інфраструктури; інвестиційні та організаційні проблеми проекту або програми не можуть бути вирішені поза підтримки регіональної влади (у тому числі й фінансової), поза використання законодавчих і податкових інструментів органів регіональної влади; коректно сформовані і прийняті регіональними органами економічні, інвестиційні і соціальні пріоритети дадуть змогу створити інвестиційним проектам не тільки необхідну підтримку (податкові пільги, захист інтересів інвестора), а й забезпечення гарантіями відповідного

Теорія раціонального вибору і прийняття рішень в економіці являє собою цілком певний спосіб дослідження доцільної економічної діяльності за допомогою побудови раціональних моделей, пристосованих до цієї конкретної діяльності.

*(Віктор Базилевич,
провідний український дослідник
економічної теорії)*

рівня (регіонального, державного); програми розвитку регіонів можуть представити реальний механізм реформування економіки регіону і виходу його з загальноекономічної кризи.

У нових умовах господарювання найбільш прогресивною формою управління інвестиційно-інноваційною діяльністю в регіоні є розробка регіональної інвестиційної програми (РІП), заснованої на методології програмно-цільового планування, як способу вирішення великих і складних проблем за допомогою вироблення і проведення системи програмних заходів, орієнтованих на цілі, досягнення яких забезпечує вирішення невідкладних проблем.

У регіоні повинні бути сформовані 3 системо утворюючі сегмента інвестиційного ринку:

- 1) ринок матеріальних ресурсів інвестиційного процесу (будівельні та конструкційні матеріали, технічне і технологічне обладнання тощо);
- 2) ринок підрядних робіт;
- 3) ринок довгострокових фінансових ресурсів для фінансування інвестиційного процесу.

Активізація інвестиційного процесу і зростання регіональної економіки потребують підтримки і моніторингу з боку регіональної влади. Їх завданням стане формування сприятливих умов для залучення інвестицій з метою модернізації існуючих і відкриття нових виробництв, а також закріплення трудових ресурсів і заповнення нестачі робочої сили за рахунок міграції. Саме здатність регіональної влади ефективно працювати в сучасних умовах зростання конкуренції регіонів за ресурси і посилення вимог інвесторів до запропонованих регіонами умов є визначальним фактором для нарощування інвестиційної активності і надання динамізму зростання економіки регіонів.

Основні змістовні блоки регіональної інвестиційної програми на короткострокову перспективу представлені на Рис. 6.1.1 і відображають: удосконалення нормативно-правової бази інвестиційної діяльності в регіоні в цілому і формування нормативно-правового механізму гарантованого не погіршення умов інвестування. До першочергових заходів в рамках даного напрямку відноситься вдосконалення податкового законодавства та практики.

Формування і розвиток регіональної інвестиційної програми повинні включати в себе:

- розробку ефективної політики регіональних запозичень під реалізацію довгострокових інвестиційних проектів: створення регіональних (єдиних) систем гарантій та співпраці по забезпеченню зворотності позикових коштів; страхування інвестиційних ризиків; ефективному використанню лізингу тощо;

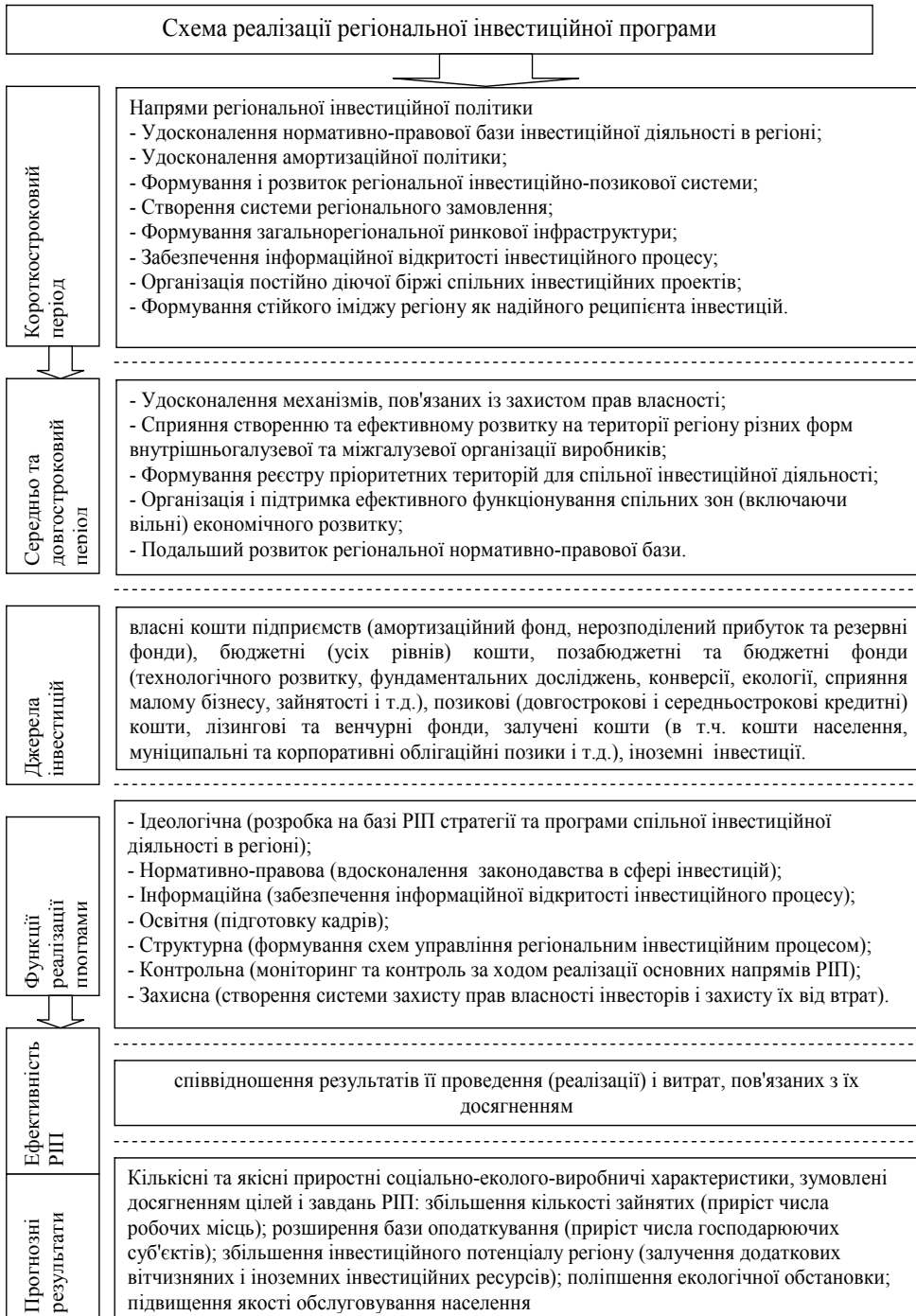

Рис. 6.1.1. Структура регіональної інвестиційної програми

- інституційне забезпечення процесу формування та розвитку регіональної інвестиційно-позикової системи: створення і розвиток нових організаційних форм регулювання регіонального інвестиційного процесу;
- розробку та впровадження ефективних механізмів стимулювання широкого використання принципів проектного фінансування в якості альтернативи інвестиційного кредитування;
- створення системи регіонального замовлення для інвестиційно-фінансової підтримки розвитку пріоритетних інтеграційних галузей і територій;
- формування загально регіональної ринкової інфраструктури, яка обслуговує регіональний інвестиційний процес (спеціалізовані банки, інвестиційні, лізингові та страхові компанії, пенсійні, пайові та інші спеціалізовані фонди). Зокрема, створення міжрегіонального (єдиного для міста та області) інвестиційного консорціуму уповноважених банків, який бере участь, в якості стратегічного інвестора в реалізації великих міжрегіональних інвестиційних проектів;
- забезпечення інформаційної відкритості інвестиційного процесу (доступна, достовірна та вичерпна інформація про можливі місця розміщення нових виробництв, наявності вільних виробничих потужностей та приміщень під офіси, відомості про інженерні інфраструктури, загальні умови господарювання тощо) шляхом проведення загально регіональних рекламно-інформаційних компаній у ЗМІ (зокрема створення загально регіональної інформаційної мережі, що спеціалізується на інформаційно-аналітичному забезпеченні регіонального інвестиційного процесу), організації та участі в інвестиційних виставках, презентаціях і семінарах, інвестиційних місіях в інших регіонах України та за кордоном;
- організація постійно діючої біржі спільних інвестиційних проектів. Організація (на базі існуючих, або знов створених інституційних структур) крім діючої спеціалізованої біржі великих, міжрегіональних інвестиційних проектів із зазначенням їхнього рейтингу, умов підтримки з боку облдержадміністрації, а також умов, на яких потенційний інвестор може підключитися до реалізації даного проекту. Очевидно, що дана інформаційна база повинна знайти своє відображення на відповідному сайті в Інтернеті і стати невід'ємною частиною (елементом) спільної виставкової діяльності, отримати відображення у відповідних довідниках: «Путівник інвестора» тощо;
- формування стійкого іміджу регіону як надійного реципієнта інвестицій.

Нами виділені **основні напрями регіональної інвестиційної політики на середньострокову та довгострокову перспективи.**

Дані напрями і шляхи їх реалізації значною мірою обумовлені загальноекономічним та соціально-політичним становищем в країні. Рішення

значної частини проблем, пов'язаних з середньо- і довгостроковими перспективами підвищення інвестиційної активності в регіоні залежить від вдосконалення законодавства у сфері інвестицій та підприємництва: вдосконалення закону про інвестиції; законодавчого розширення прав меншості акціонерів, перш за все щодо їх доступу до інформації та представництва в раді директорів; розробки та прийняття нормативно-правових актів, спрямованих на введення різних схем прискорень амортизації тощо. Тут спільна діяльність громад міста та області повинна бути спрямована головним чином на розробку (підготовку) та лобювання прийняття цих та інших нормативно-правових актів на державному рівні.

Разом з тим ряд напрямів РІП на середньострокову та довгострокову перспективи може бути сформований і реалізований без участі центру. До таких напрямів, запропоновано віднести:

- по-перше, удосконалення механізмів, пов'язаних із захистом прав власності шляхом:

- створення системи заходів щодо захисту підприємств від незаконно інсценованого (штучного) банкрутства і попередження використання банкрутства з метою захоплення власності;

- посилення кримінальної та адміністративної відповідальності за дії, що призводять до порушення інтересів інвесторів;

- розробки системи заходів щодо захисту інтелектуальної власності (торговельні марки, патенти);

- сприяння створенню та ефективному розвитку на території регіону різних форм внутрішньогалузевої та міжгалузевої організації виробників (асоціації, спілки тощо) і насамперед тих, які орієнтовані на поглиблення інтеграції виробничих потенціалів міста і області і, що мають загально регіональне значення (регіональні асоціації, спілки, РІП в галузі деревообробки, легкої та харчової промисловості, промисловості будматеріалів;

- організація і підтримка ефективного функціонування спільних зон (включаючи вільні) економічного розвитку, що передбачає розробку концепції створення та розвитку даних зон, прийняття відповідних нормативно-правових актів, що встановлюють умови господарювання на даних територіях, моніторинг та контроль за розвитком цих зон.

Визначено, що механізм реалізації регіональної інвестиційної політики включає в себе: визначення інвестиційних джерел, які можуть бути задіяні в ході реалізації довгострокових, великомасштабних проектів та організаційно-економічні інструментарії, що забезпечують залучення та покриття цих інвестиційних джерел.

Аналіз інвестиційного потенціалу Закарпатської області, зокрема, показав, що для цілей територіально-виробничих комплексів та кластерів в якості основних можуть бути використані наступні інвестиційні

джерела: власні кошти підприємств (амортизаційний фонд, нерозподілений прибуток та резервні фонди), бюджетні (усіх рівнів) кошти, позабюджетні та бюджетні фонди (технологічного розвитку, фундаментальних досліджень, конверсії, екології, сприяння малому бізнесу, зайнятості тощо), позикові (довгострокові і середньострокові кредитні) кошти, лізингові та венчурні фонди, залучені кошти (в т.ч. кошти населення, місцеві та корпоративні облігаційні позики), іноземні інвестиції.

В якості найбільш ефективних методів мобілізації існуючих та залучення нових інвестиційних ресурсів можуть бути використані: самоінвестування, пряме і непряме бюджетне інвестування, кредитування, акціонування, залучення іноземних інвестицій тощо.

Реалізація принципу багатоканального інвестування передбачає розробку і застосування найрізноманітніших схем комплексного залучення вищевідзначених ресурсів та використання сукупності методів їх залучення. Зокрема, для реалізації великомасштабних проєктів доцільно використовувати наступний механізм залучення інвестиційних ресурсів. Частина необхідних для реалізації цих проєктів інвестицій може бути надана із спеціально сформованого регіонального «бюджету розвитку». За рахунок цих коштів можуть бути покриті витрати на створення інженерної інфраструктури, природоохоронних об'єктів та об'єктів соціальної інфраструктури. Інша частина інвестицій, пов'язана зі створенням власне виробничих об'єктів залучається зі сторони, як шляхом здійснення регіональних позик, так і за рахунок залучення прямих інвестицій. В якості забезпечення залучених коштів у проєкти може бути використаний заставу майнових прав на об'єкт, що зводиться (умовна застава). Подібний механізм називається проєктним інвестуванням, тому що кошти надаються під заставу спроектованого об'єкту, який ще тільки передбачається побудувати. Він є альтернативою механізму інвестиційного кредитування і не потребує фінансових гарантій.

Багатоцільовий великомасштабний характер проблем, що вирішуються за допомогою РІП зумовлює необхідність створення відповідних інституційних форм взаємодії громад міста та області в процесі проведення спільної інвестиційної політики.

В цілому ж, механізм реалізації РІП має представляти собою комплексну систему управління процесом залучення інвестиційних ресурсів і їх ефективного використання в ході реалізації пріоритетних загально регіональних інвестиційних проєктів. Дана система передбачає реалізацію наступних функцій:

- ідеологічну (розробку на базі РІП стратегії та програми спільної інвестиційної діяльності в регіоні);
- нормативно-правову (вдосконалення законодавства в області інвестицій);

- інформаційну (забезпечення інформаційної відкритості інвестиційного процесу);
- освітню (підготовку кадрів);
- структурну (формування схем управління регіональним інвестиційним процесом);
- контрольну (моніторинг та контроль за ходом реалізації основних напрямів РІП);
- захисну (створення системи захисту прав власності інвесторів і захисту їх від втрат).

Одним з провідних елементів структури РІП має стати міжтериторіальне агентство з інвестицій, що включає в себе 4 основних підрозділи: маркетингову службу, фінансову службу, відділ інвестиційного проектування, службу заставного забезпечення та гарантій.

Іншим важливим елементом механізму реалізації РІП є оцінка ефективності її проведення, яка виступає як інструмент регулювання регіонального інвестиційного процесу.

Під ефективністю РІП слід розуміти співвідношення результатів її проведення (реалізації) і витрат, пов'язаних з їх досягненням.

До основних результатів РІП відносяться кількісні та якісні соціально-еколого-господарські характеристики приросту, обумовлені досягненням цілей і завдань РІП: збільшення чисельності зайнятих (зростання кількості робочих місць); розширення бази оподаткування (приріст числа господарюючих суб'єктів); збільшення інвестиційного потенціалу регіону (залучення додаткових вітчизняних і іноземних інвестиційних ресурсів); поліпшення екологічної обстановки; підвищення якості обслуговування населення тощо.

Єдина регіональна інвестиційна політика є найважливішою умовою поглиблення інтеграції регіонів. Головне завдання її формування та реалізації полягає в акумулюванні наявних та залученні додаткових інвестиційних ресурсів для вирішення пріоритетних (актуальних) проблем розвитку регіону, в стратегічному плані, в якості єдиного соціально-економічного комплексу. На відміну від інвестиційних політик окремих регіонів, спрямованих переважно на залучення інвестицій в проекти, які швидко окупаються, РІП орієнтована насамперед на довгострокові, комплексні інвестиційні проекти і програми, що носять переважно міжгалузевий характер.

6.2. Моделювання територіально-виробничого комплексу як просторової платформи економічного зростання регіону

Економічне районування. Просторове об'єднання виробництва. Взаємодія складових територіально-виробничого комплексу. Аутсорсінг та субконтрактінг. Загальні переваги територіально-виробничих комплексів.

Україна має достатню кількість ресурсів для перспективного розвитку територіально-виробничих комплексів.

(Федір Заставний, провідний український географ, дослідник просторової економіки)

Економічне районування передбачає формування виробничо-територіальних комплексів різного масштабу і структур. У свою чергу, виробничо-територіальні комплекси являють собою сукупність територіально-виробничих комплексів, міжгалузевих, галузевих територіальних комплексів і як форма територіально-виробничого поєднання виступають основою процесу економічного районування. До ієрархічних рівнів системи районування входять: райони, вузли, центри, пункти.

При цьому **просторове об'єднання** (поєднання) декількох виробничих підприємств певного географічного пункту або центру дає змогу підвищити продуктивність суспільної праці та оптимізувати капітальні витрати. Крім того, територіальні поєднання генерує додатковий економічний ефект. По-перше, має місце раціональне розташування та поєднання в одному географічному центрі різних підприємств, які пов'язані між собою технологічною послідовністю виконання виробничих процесів. По-друге, поєднання в одному географічному пункті декількох споріднених підприємств сприяє розвитку їх спеціалізації та кооперування. По-третє, поєднання в одному географічному пункті виробничих підприємств, які використовують різні співвідношення видів енергії. По-четверте, при такому поєднанні забезпечуються базис для більш ефективного використання виробничих відходів. По-п'яте, раціональне поєднання в одному географічному центрі різнорідних, проте взаємодоповнюючих підприємств дає змогу ефективніше використовувати місцеві трудові ресурси.

Територіально-виробничий комплекс представляє собою поєднання виробничих підприємств, розташованих на певній території та відзначається структурною організацією, наявністю економічних зв'язків, що реалізуються з метою отримання максимального економічного та соціального ефектів в процесі використання ресурсів даної території та забезпечення раціональної взаємодії із зовнішнім середовищем.

Визначаючи склад та структуру територіально-виробничого комплексу, нами виділено три основні категорії діючих сегментів комплексу, серед яких: підприємства, органи влади, інститути взаємодії (Рис. 6.3.1.).

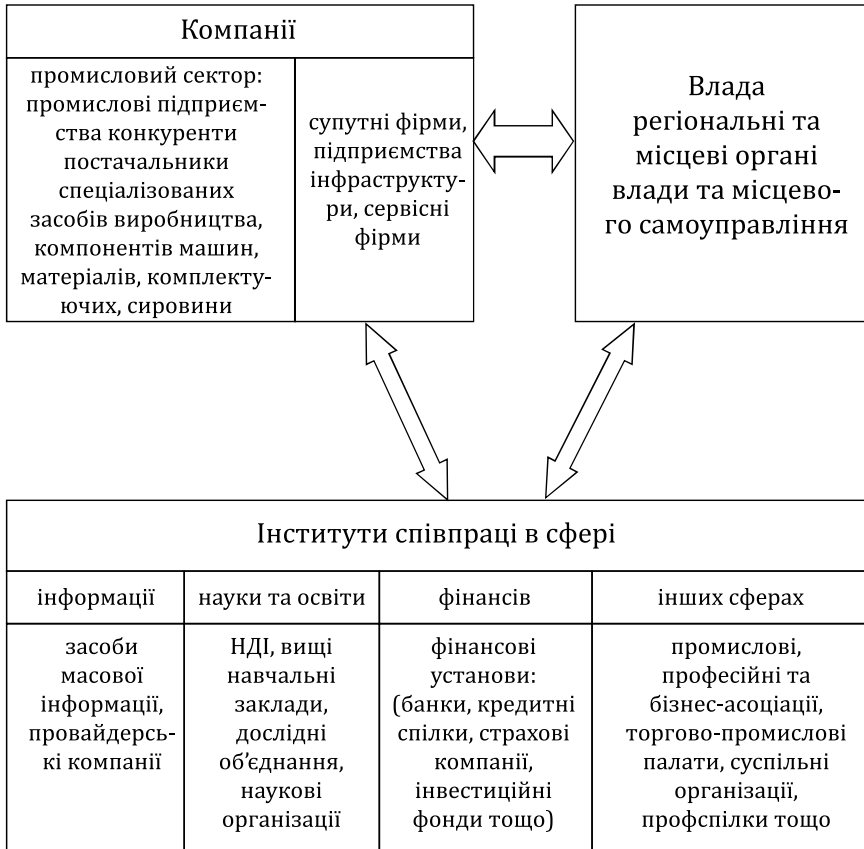

Рис 6.3.1. Взаємодія складових територіально-виробничого комплексу

Структура територіально-виробничого комплексу, масштаби та напрямки розвитку його виробничих та інших зв'язків, галузева спеціалізація та кооперація визначаються на основі вирішення поставлених завдань та обумовлюються рівнем ефективності використання природних ресурсів відповідної території.

На сучасному етапі розвитку процесів глобалізації, які безпосередньо впливають на виробничий комплекс країни та її регіонів, зростає необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності територіально-виробничих комплексів. Конкурентна боротьба товаровиробників є складовою ринкових відносин, а рівень конкурентоспроможності виступає критерієм адаптації суб'єктів господарювання до умов ринкової еко-

номіки. Тому розвиток територіально-виробничих комплексів на нових засадах, адекватних сучасним вимогам функціонування суб'єктів господарювання виступає пріоритетним завданням.

Водночас розвиток територіально-виробничих комплексів в сучасних економічних умовах відбувається під впливом світових тенденцій. Особливістю такого процесу є поєднання двох провідних тенденцій. По-перше, глобалізація, що призводить до зростаючої взаємодії, взаємозалежності, конвергенції національних економік, ринків та країн та, як наслідок – світ набуває певних ознак масовості та уніфікації. По-друге, на цьому фоні проявляється тенденція до виокремлення та виділення не схожості, реалізації переваг та індивідуальності, спостерігається диверсифікація послуг з регіональних та кластерних ознак. Цим обумовлюється необхідність вибору оптимальних інтеграційних моделей розвитку реального сектору економіки, що сприятиме ефективній реалізації його мети, зокрема: зниження витрат та ризиків, підвищення якості управління та ефективності використання ресурсів тощо .

В кінці 1990-х рр. у вітчизняній економіці було запропоновано ряд стратегічних завдань відродження виробничої сфери, її базових галузей на основі використання міжгалузевих промислово-фінансових груп. Щодо позитивних моментів такого напрямку, то можна віднести переведення господарських контактів з вертикальної площини у горизонтальну, розширення участі банків в акціонерному капіталі виробничих підприємств, залучення та концентрація фінансових ресурсів, здатність забезпечення високотехнологічних виробництв, поновлення коопераційних та виробничих зв'язків між підприємствами, прискорення структурних зрушень в економіці, зниження інвестиційних ризиків, тобто можливість отримання додаткової вигоди від консолідації капіталів та розширення сфери впливу.

Проте створення промислово-фінансових груп в Україні не забезпечило реалізації головних цілей їх розвитку, оскільки концентрація обмежилася перетіканням капіталу та виведенням високорентабельних виробництв зі сфери державного управління.

Основними причинами цього, на нашу думку, стали: низький науковий, технологічний та виробничий потенціал; низький рівень корпоративної культури; невідповідність методів управління; непослідовна політика та неефективна підтримка держави. Крім того, в регіонах, основу функціонування яких складають традиційні галузі виробництва, що пройшли період глибокої рецесії виробництва відзначаються нестабільним фінансовим становищем, а тому створення подібних груп пов'язано з значними організаційними та фінансовими ризиками.

У зв'язку з цим, значна кількість промислових підприємств, що володіють вагомою часткою виробничого потенціалу взагалі не входить

до подібних інтегрованих корпоративних структур, а модель економіки, сформована великими фінансово-промисловими групами в Україні протягом 2000-2003 рр. стала перешкодою економічному розвитку через поширення несумлінної конкуренції, непрозорість діяльності, відлякування іноземних інвесторів, перешкоджання впровадженню сучасних методів управління тощо. До того ж, прорахунки курсу приватизації, ліквідація великих комплексів призвів до створення слабких суб'єктів господарювання з організаційною недосконалістю.

Процес становлення нових інтеграційних структур є досить неоднозначними та складним, відбувається дуже повільно і часто має формальний характер. Разом із тим, орієнтація на створення великих інтегрованих структур сприяє уникненню загроз перетворення вітчизняних підприємств на периферійні виробничі потужності з обслуговування транснаціональних корпорацій та забезпечить економічний розвиток України. Розвиток інтеграційних процесів супроводжується посиленням технологічних та відтворювальних взаємозв'язків у напрямі випуску кінцевої продукції з високою доданою вартістю, об'єднанням підприємств, що прискорить їх адаптацію до ринкових вимог, покращить ресурсне забезпечення для структурної перебудови та технічного переоснащення виробництва. Все це обумовлює створення ефективних інтеграційних структур таких як територіально-виробничі комплекси та кластери, які здатні забезпечувати умови розвитку нової економіки відкритого типу.

Основа розвитку територіально-виробничих комплексів складає процес інтеграції підприємств, галузей тощо, а тому вони пов'язані між собою певним чином. Така взаємодія є ефективним напрямом виробничої кооперації сконцентрованих у регіоні суб'єктів господарювання, реалізація якого забезпечує технологічну взаємопов'язаність галузей регіону та інноваційний розвиток. Інноваційному розвитку також сприятиме формування інтегрованих структур інноваційної інфраструктури, зокрема, наукових парків, технополісів та технопарків, що поєднують наукову сферу із виробничою. Це сприятиме розробці та запровадженню нових технологій, забезпеченню регіонального промислового розвитку.

Формування подібних інтегрованих структур може стати основою розвитку територіально-виробничих комплексів в Україні. Застосування інтеграційних процесів призводить до укрупнення зв'язків між різними видами праці та сферами діяльності.

Зазначимо, що в територіально-виробничих комплексах процес інтеграції може супроводжуватися процесом дезінтеграції компаній, який має назву **аутсорсинг**. Аутсорсинг як одна з нових організаційних форм направлена на адаптацію до сучасних ринкових умов та сприяє сталому розвитку підприємництва в глобалізаційних процесах. Аутсорсинг базується на розподілі праці та полягає в передачі сторонній організації

певних елементів діяльності, які раніше виконувалися в межах даної компанії.

Привабливість аутсорсингу для великих компаній передусім полягає в забезпеченні економії витрат, підвищенні ефективності виробництва та забезпеченні зайнятості робітників при їх реформуванні. Застосування аутсорсингу призводить до підвищення рівня спеціалізації як у великих компаніях, які можуть зосередитися на основній діяльності, так і в компаніях, що надають такі послуги (як правило – це вузько спеціалізовані невеликі фірми). В подальшому аутсорсингові (субконтрактні) відносини між великими підприємствами та дрібними спеціалізованими компаніями стають важливим механізмом взаємодії суб'єктів господарювання в територіально-виробничому комплексі.

Із посиленням процесів глобалізації і регіоналізації функціонування моделі територіально-виробничого комплексу відзначається двома взаємозалежними, але протилежними процесами. По-перше, передбачається інтеграція, що проявляється у кооперації зосереджених на відповідній території суб'єктів господарювання, технологічній взаємопов'язаності галузей, розвитку інтегрованих структур, а тому обумовлює ускладнення зв'язків між різними видами та сферами діяльності. По-друге, дезінтеграція, розподіл праці, поглиблення рівня спеціалізації, пов'язані із застосуванням субконтрактингу та аутсорсингу, що спричиняє появу нових напрямів діяльності та сфер господарювання. Таким чином, зазначені два процеси органічно пов'язані між собою та взаємодоповнюють один одного, чим утворюють діалектичну єдність. Саме на цьому ґрунтується нова економіка, і саме це необхідно враховувати для забезпечення розвитку територіально-виробничих комплексів в регіональній економіці (Рис. 6.3.2).

На думку М. Портера, ефективного економічного розвитку досягають країни, які мають чотири групи факторів (детермінанти), які забезпечують конкурентоспроможність суб'єктів господарювання.

До першої групи належать: характер та напрям конкуренції на внутрішньому ринку; умови створення та управління національними підприємствами; відношення до ринкових інститутів, культурних та історичних факторів, які впливають на взаємодію суб'єктів господарювання між собою, своїми робітниками, органами державної влади.

Другу групу складають факторні умови (природні ресурси, капітал, інфраструктура, які потрібні для вдалої конкуренції у конкретній галузі).

До третьої групи віднесено умови або характер попиту, які передбачається в межах внутрішнього ринку на продукцію або послуги певної галузі.

До четвертої групи входять підтримуючі галузі, зокрема: наявність зазначених галузей (що включають постачальників та успішних конкурентів, які стимулюють кооперацію та конкуренцію), які були б конкурентоспроможними на світовому ринку.

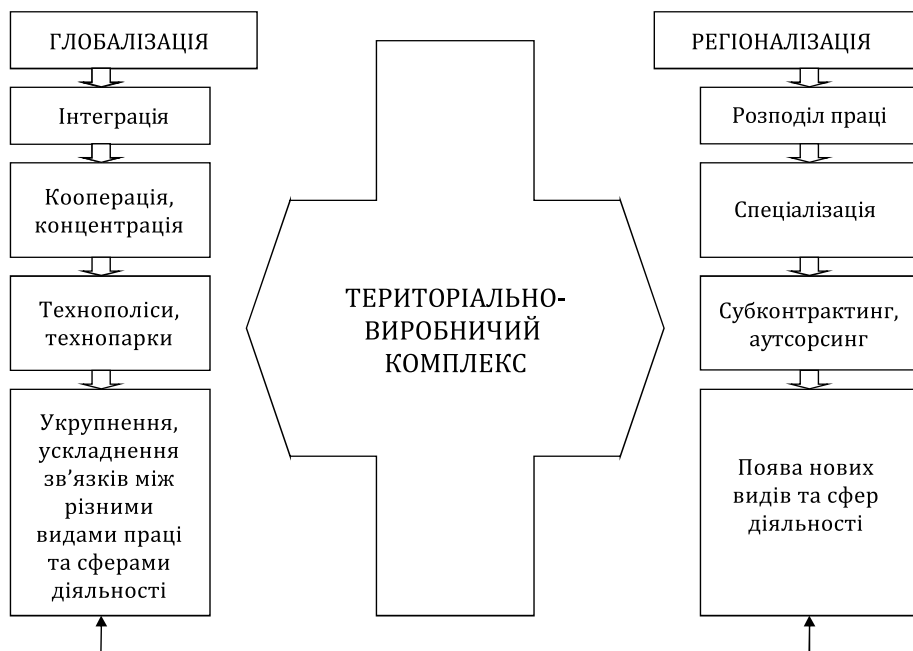

Рис. 6.3.2. Територіально-виробничий комплекс як основа нової економіки

Виходячи з такої системи, можемо зазначити, що найбільше шансів на успіх мають галузі, для яких ці фактори мають більш сприятливий характер. Кожна група факторів впливає на інші. При цьому вплив кожної складової взаємо посилюються. Конкурентна перевага є прямо пропорційною кількості елементів системи. Взаємодія усіх факторів покращує конкурентні переваги, які складно скопіювати або перейняти.

Таким чином, розвиток територіально-виробничих комплексів, на нашу думку, має стати ефективним способом зростання регіональної економіки. Такий підхід є найбільш економічно ефективним, конкурентоспроможним та перспективним щодо розвитку виробничої кооперації, в якій беруть участь малі, середні та великі підприємства регіону.

Територіально-виробничі комплекси можуть мати різні форми та масштаби, залежно від складності та глибини, але характерною ознакою їх сутності є об'єднання окремих елементів та компонентів в ціле для виконання у взаємодії певної функції або реалізації певної мети.

Сама концепція територіально-виробничого комплексу робить економіку більш прозорою і краще керованою. Виробничий потенціал концентрується у впорядкованому секторі територіально-виробничих комплексів. А територіально-виробничі комплекси перетворюються на центри залучення інвестицій, кращих кадрових ресурсів і супутніх по-

слуг. Найбільш ефективним та конкурентоспроможним напрямом розвитку регіону є промислова кооперація, в якій можуть приймати участь різні за розміром та формою власності підприємства регіону.

Територіально-виробничі комплекси краще охоплюють важливі внутрігалузеві й особливо міжгалузеві зв'язки, сприяють розповсюдженню технологій, інформації, маркетингових новацій та краще реагують на потреби як замовників так і споживачів. Саме наявність таких зв'язків призводить до підвищення рівня конкурентоспроможності, продуктивності, інноваційної активності та є важливим чинником організації нових видів бізнесу в межах територіально-виробничого комплексу. Підприємства-складові територіально-виробничого комплексу, в більшості випадків не конкурують безпосередньо між собою, оскільки працюють в міжгалузевих сегментах ринку, мають багато спільних можливостей в нарощуванні конкурентних переваг та мінімізації ризиків.

При аналізі територіально-виробничого комплексу як сукупності або групи підприємств та організацій з існуючими між ними зв'язками призводить до появи його відмінної особливості – синергетичного ефекту. Ця особливість є стратегічною перевагою територіально-виробничого комплексу порівняно з окремими підприємствами та сприяє підвищенню ефективності функціонування регіонального господарського комплексу; забезпеченню можливості конструктивної співпраці між спорідненими компаніями, їх постачальниками, представниками влади тощо.

Аналіз теоретичного доробку дає змогу виокремити види синергетичних ефектів в рамках територіально-виробничих комплексів (масштабний, торгівельний, операційний, інвестиційний, колективної роботи, організаційної структури, інноваційний, комбінування ресурсів, управлінський) та охарактеризувати їх (Додаток А., Таблиця А.14).

Концепція територіально-виробничого комплексу регіональної економіки суттєво розширює набір традиційних ринкових критеріїв розвитку регіональної економіки, що дає змогу виявити напрями переваг нової форми організації виробничих виробництв. Серед загальних переваг територіально-виробничих комплексів, на основі узагальнення теоретичного доробку, зокрема нами виділено три основні напрями.

По-перше, підвищення продуктивності підприємств та галузей: підвищення спеціалізації всередині територіально-виробничого комплексу за рахунок конкуренції; зниження тран-

Першоджерела конкурентних переваг знаходяться на внутрішніх ринках. [Тут перебувають] кластери або промислові групи географічно близьких і найбільш конкурентоздатних компаній і пов'язаних організацій, які спільно діють в певному виді бізнесу й взаємо доповнюють одна одну.

(Майкл Портер, провідний американський економіст та автор стратегій конкурентоспроможності)

сакційних та накладних витрат, в тому числі за рахунок економії масштабу тощо.

По-друге, розширення можливостей виробничого та інноваційного зростання за рахунок створення каналів для ефективної співпраці нових потенційних інноваційних ресурсів, моніторингу та прогнозування технологічних інновацій тощо.

По-третє, стимулювання та сприяння створенню нових підприємств, видів діяльності за рахунок підтримки нових учасників, зміцнення неформальних зв'язків, у тому числі соціальних, для появи нових ідей тощо.

6.3. Оцінка інвестиційної привабливості територіально-виробничих комплексів економіки регіонів

Інвестиційна привабливість підприємств господарських комплексів регіону. Групи факторів інвестиційної привабливості регіонів. Характерні ознаки інвестиційної привабливості територій. Інтегральне значення показника інвестиційної привабливості виробничого комплексу країни. Елементи оцінки інвестиційної привабливості територіально-виробничого комплексу. Сукупний показник рангової оцінки територіально-виробничого комплексу регіону.

Одним з основних питань регіональної інвестиційної політики є питання про пріоритетні напрями державних та недержавних інвестиційних ресурсів, про джерела та способи їх залучення. Вирішення цих питань можливе за умови наявності обґрунтованої методології вибору об'єктів інвестування, стратегії й тактики формування інвестиційного ринку й інвестиційних ресурсів регіону, відповідної фінансової бази.

Підприємство в цій системі є кінцевим пунктом докладання засобів, де реалізуються конкретні проекти. Привабливість кожного проекту визначається привабливістю всіх названих складових. Іншими словами, незважаючи на всю фінансову привабливість проекту, ризик політичної й економічної нестабільності в державі або окремому регіоні зведе нанівець будь-які зусилля щодо залучення інвестицій. Тобто територіальний аспект інвестицій - їх прив'язаність до певної території (країни, регіону) - не викликає сумнівів. Тому оцінка інвестиційної привабливості території є важливою умовою прийняття будь-якого інвестиційного рішення. Від її правильності залежать наслідки як для інвестора, так і для економіки регіону і країни в цілому.

Оскільки для регіонів України сьогодні все ще характерна значна диференціація соціально-економічних умов розвитку окремих організацій і галузей, то при оцінці інвестиційної привабливості окремо взятого господарюючого суб'єкта, крім такої оцінки на рівні самого підприємства (організації), необхідно проводити оцінку інвестиційної привабливості регіону і вивчати галузі. При цьому правильніше буде говорити про оцінку інвестиційної привабливості галузі в рамках регіону, а не країни в цілому або галузі окремо.

Це дасть змогу потенційному інвестору обрати найбільш привабливе для інвестування підприємство відповідно до заданих критеріїв його фінансово-господарської діяльності. При цьому буде взята до уваги вся сукупність галузевих та регіональних чинників, здатних прямо

чи опосередковано вплинути на успішний результат інвестиційного проекту.

У загальному вигляді інвестиційну привабливість підприємств того чи іншого господарського комплексу регіону можна представити у вигляді функціональної залежності наступним чином:

$$InPi = f(InPr; InPs; Ei) \quad (1),$$

де $InPi$ – інвестиційна привабливість i -ого територіально-виробничого комплексу;

$InPr$ – інвестиційна привабливість регіону;

$InPs$ – інвестиційна привабливість реального сектору економіки регіону;

Ei – інтегральний показник ефективності фінансово-господарської діяльності i -го територіально-виробничого комплексу.

З зазначеної формули можна зробити досить несприятливий прогноз, оскільки для суб'єктів з низькими показниками ефективності фінансово-господарської діяльності через відсутність коштів для впровадження нових технологій виробництва, які очікують інвестиційні ресурси для здійснення заходів з модернізації, при цьому враховуючи відсутність дефіцитних ресурсів, які є сировиною для цієї галузі, на території даного регіону, а також далеко не лідируючі позиції безпосередньо регіону в різних рейтингах і порівняльних оцінках з іншими регіонами, – перспектива отримання приватних інвестиційних коштів є вкрай незначною. Зростає ризик інвестування, і одержувач інвестицій понесе більш високі витрати, пов'язані із залученням капіталу, створенням пільгового правового та господарського режиму з тим, щоб компенсувати високий інвестиційний ризик.

У подібній ситуації виникає необхідність підвищення інвестиційної привабливості всіх змінних формули, що визначають інвестиційну привабливість окремого суб'єкта господарювання, тобто коло замикається. Тому механізм підвищення інвестиційної привабливості має функціонувати у взаємодії всіх його складових на макрорівні регіону та мікрорівні одержувача інвестицій.

Інвестори, які потенційно зацікавлені у вкладеннях в Україну, аналізуючи політичну ситуацію, впершу чергу орієнтуються на лояльність держави відносно іноземних інвестицій. При цьому ними оцінюються такі фактори: участь країни в світогосподарських зв'язках, ступінь інтеграції національної економічної системи у світову, стабільність та стійкість інститутів влади, можливість націоналізації майна, тощо. На уявлення інвесторів про інвестиційний клімат найбільш впливають негативні чинники, серед яких: прямі законодавчі обмеження діяльності суб'єктів з іноземним капіталом; нестабільність законодавства в країні у сфері інвестування, податкової та митної політики. Ці та інші негативні

фактори збільшують ймовірність настання низки інвестиційних ризиків, через які потенційні інвестори втрачають можливість прогнозувати очікувану рентабельність проектів.

Ефективна регіональна інвестиційна політика акцентує увагу на відповідних факторах інвестиційної привабливості.

Ми поділяємо фактори інвестиційної привабливості регіонів на три групи]: По-перше, фактори, які детермінують розвиток інвестиційного потенціалу території (фінансовий, природно-географічний, виробничий, інституціональний, інноваційний, трудовий, споживчий, інфраструктурний потенціали). По-друге, фактори, які детермінують інвестиційні ризики (політичні, законодавчі, екологічні, кримінальні, економічні та соціальні). По-третє, фактори, що визначають інвестиційну активність суб'єктів ринку (прямі та портфельні інвестиції, стан впровадження нових виробничих потужностей, інвестиційний капітал, його розподіл та концентрація).

Врахування вказаних факторів дає змогу **визначити та оцінити інвестиційну привабливість території за такими характерними ознаками.**

По-перше, **ресурсно-сировинний потенціал**, який оцінюється за наявністю та раціональністю використання природних ресурсів території.

По-друге, **економічний потенціал**, до складу включено також виробничий та фінансовий потенціали. Оцінка економічного потенціалу передбачає розрахунок основних макроекономічних показників, до складу яких віднесено, валову додану вартість, валовий внутрішній продукт, валовий регіональний продукт, обсяг виготовленої промислової продукції, рівень прибутковості (збитковості) підприємств тощо.

По-третє, **інфраструктурний потенціал**, який оцінюється за розвиненістю залізниць та автомобільних шляхів, лінії електропередач загальнонаціонального значення, нафтотермінали, газопроводи, транспортні зв'язки, виробнича інфраструктура, прикордонні зв'язки, віддаленість від столиці та інших промислових конгломератів.

По-четверте, **трудовий потенціал**, який оцінюється, як правило, за трьома основними критеріями, що передбачають: оцінку демографічного потенціалу, тобто наявність на території населення, його щільність, а також визначається частка економічно активного населення в загальній його структурі; оцінюється його освітній потенціал та рівень кваліфікації на основі моніторингу ринку освітніх послуг, який дає змогу визначити кількість населення з вищою освітою, обсяги перепідготовки кадрів тощо; оцінку вартості робочої сили, яка визначається шляхом порівняння середньомісячної заробітної плати працівників у динаміці.

По-п'яте, **споживчий потенціал** (місткість ринку), що оцінюється за сукупними витратами домогосподарств, роздрібним товарообігом та обсягом послуг, що реалізуються та сплачується населенням.

По-шосте, **інноваційний потенціал**, який можна оцінити за критеріями розвитку наукових кадрів та науково-технічної бази. Відповідно для першого розраховується кількість наукових фахівців, які працюють на конкретній території у науково-технічній сфері чи здійснюють науково-технічні розробки. Науково-технічна база визначається обсягом виконаних наукових і науково-технічних робіт у розрахунку на душу населення, а також розвитком науково-технічної інфраструктури (наявність лабораторій, їх загальна площа, коефіцієнт корисного використання площ тощо).

По-сьоме, **інвестиційні преференції** – визначаються на основі моніторингу спеціальних економічних зон, їх наявність, особливості функціонування; територій, на яких встановлені пільгові умови кредитування та оподаткування тощо.

По-восьме, **інвестиційні ризики**, при оцінці якого необхідно врахувати такі складові: економічний ризик (відставання окремих територій при здійсненні економічних реформ, суперечності інвестиційних потреб території та можливостей щодо їх задоволення, відсутність зв'язку між стратегічними пріоритетами економічного зростання території та інвестиційними вкладеннями тощо); політичний ризик (відсутність стабільності влади, її постійній зміні, відсутність єдиних стратегічних пріоритетів розвитку незалежно від пануючої еліти, відсутність авторитету у органів управління територією); соціальний ризик (демографічне навантаження працюючого населення, превалювання непрацюючих над працюючими, зниження рівня народжуваності в країні тощо; відсутність соціальних гарантій для соціально вразливих верств населення, зниження доходів населення, зниження можливостей задоволення потреб населення через дохід у грошовій формі, підвищення рівня безробіття тощо); екологічний ризик (рівень забруднення довкілля, відхилення від нормативів викидів шкідливих речовин у атмосферу, літосферу, тощо).

Інтегральний коефіцієнт інвестиційної привабливості регіону розраховується на основі визначення певних кількісних показників, через які оцінюються фактори впливу. Формування рейтингів, якому передують експертна оцінка є доцільним для факторів, що не визначаються показниками офіційної статистики, зокрема законодавча стабільність, пільгове оподаткування, інвестиційні ризики тощо. Проведення моніторингу інвестиційної привабливості регіонів держави необхідно тільки з урахуванням офіційних статистичних даних. Експертні опитування дають змогу більш детально та поглиблено визначати інвестиційну привабливість регіону.

Такі фактори можна умовно поділити на об'єктивні (ресурсно-сировинний, трудовий потенціали) та суб'єктивні (споживчий, економічний, інфраструктурний, інноваційний, інвестиційні пільги та ризики). Про-

те, деякі об'єктивні у короткостроковий період фактори виступають суб'єктивними у довгостроковій перспективі.

Для обґрунтування шляхів підвищення інвестиційної привабливості регіону доцільним є групування відповідних факторів та формування їх інформаційної бази. При цьому слід зазначити, що більш ефективне розв'язання проблеми залучення інвестицій можна забезпечити на основі поділу факторів на об'єктивні та суб'єктивні. Для цього доцільно здійснювати ранжирування регіонів за кількістю об'єктивних та суб'єктивних факторів або їх співвідношенням, що дасть змогу об'єктивно оцінити регіон з позиції інвестиційної привабливості та реалізації програми щодо її підвищення, означити напрями розвитку, ефективність та пріоритети.

Оцінка та прогнозування інвестиційної привабливості регіону показують можливості забезпечення зростання темпів розвитку економіки, зокрема територіально-виробничого комплексу. Інвестиційна привабливість регіону визначає напрями інвестування для розробки інвестиційних проектів з врахування ресурсного потенціалу даного регіону.

Щодо теоретико-методологічного доробку, то для більшості авторів характерним є намір врахувати на якомога більше факторів, які можуть вплинути на прийняття рішення інвестором, проте основний вплив мають лише деякі з них. Достатньо яскраво це проявляється на рівні регіонів, де фактори місцевого значення мають найменший вплив на рішення інвестора, хоча і відображають економічну ситуацію в регіоні. Наприклад, фінансові показники місцевого бюджету менше впливають на рішення інвестора ніж наявність в регіоні (чи державі) податкових преференцій для певних видів діяльності.

Інтегральне значення показника інвестиційної привабливості виробничого комплексу країни визначається з допомогою рангового методу при використанні формули:

$$PIPr = \sum_{t=1}^n PEPt \times ZEPt \quad (2),$$

де $PIPr$ – інтегральний ранговий показник інвестиційної привабливості виробничого комплексу країни;

$PEPt$ – середній ранговий показник по аналізованому елементу оцінки виробничого комплексу;

$ZEPt$ – ранг відповідного елемента t в загальній оцінці виробничого комплексу, вираженого десятковим дробом.

Ранг інвестиційної привабливості територіально-виробничого комплексу визначається аналогічно цьому показнику. У процесі такої оцінки визначаються: територіально-виробничий комплекс пріо-

ритетного рівня інвестиційної привабливості; територіально-виробничий комплекс з високим рівнем інвестиційної привабливості; територіально-виробничий комплекс із середнім рівнем інвестиційної привабливості; територіально-виробничий комплекс з низьким рівнем інвестиційної привабливості.

Стабільність показників, з допомогою яких визначається ранг інвестиційної привабливості, а також їх представлення у статистичній базі Державної служби статистики України обумовлює необхідність проведення такої оцінки один раз на 5 років.

Оцінка інвестиційної привабливості територіально-виробничого комплексу економіки регіону здійснюється за такими основними елементами (Рис. 6.4.1).

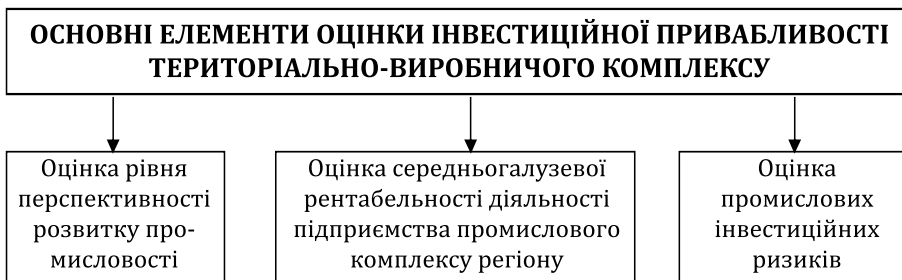

Рис. 6.4.1. Основні елементи оцінки інвестиційної привабливості територіально-виробничого комплексу

Наведені узагальнюючі елементи оцінки інвестиційної привабливості територіально-виробничого комплексу представляють собою алгоритм дій (розрахунків) із використанням відповідної статистичної бази та результатів експертного оцінювання.

По-перше, рівень перспективності розвитку територіально-виробничого комплексу оцінюється за такими основними показниками і характеристиками: значимість територіально-виробничого комплексу в економіці регіону і країни в цілому, кількісну оцінку якої складають фактична і прогнозована питома вага продукції територіально-виробничого комплексу у валовому регіональному продукті та валовому внутрішньому продукті країни з урахуванням структурної трансформації економіки; стійкість територіально-виробничого комплексу до економічного спаду; соціальна значимість територіально-виробничого комплексу. Для такої оцінки використовуються показники обсягу і питомої ваги капітальних вкладень; питома вага власного капіталу в загальному обсязі; ступінь державної підтримки розвитку виробничої сфери.

По-друге, рентабельність підприємств в середньому по галузі роз-

раховується на основі: рентабельності активів, що свідчить про рівень генерування прибутку активами виробничих підприємств; рентабельності власного капіталу; рентабельності реалізації продукції; рентабельності поточних витрат.

По-третє, рівень інвестиційних ризиків оцінюється за такими показниками: коефіцієнт варіації показника рентабельності власного капіталу в середньому у реальному секторі по окремих роках аналізованого періоду.

На основі оцінки трьох наведених елементів (синтетичних оціночних характеристик) та їх рангової значимості для загальної характеристики інвестиційної привабливості розраховуються інтегральні показники рівня інвестиційної привабливості територіально-виробничого комплексу.

На першому етапі розрахунків визначається рангова значимість територіально-виробничого комплексу по кожному елементу. У процесі такої оцінки всі аналітичні показники, використовуються для характеристики окремих елементів інвестиційної привабливості територіально-виробничого комплексу, розглядаються як рівнозначні. Рангова значимість територіально-виробничого комплексу по кожному елементу оцінки визначається як середня рангова її значимість по усіх аналітичних показниках, що входять в цей елемент.

Другий етап реалізації алгоритму розрахунку передбачає розрахунок сукупного показника оцінки інвестиційної привабливості територіально-виробничого комплексу. Ранг значимості визначається шляхом використання експертного оцінювання, що дає змогу ранжувати елементи оцінки за пріоритетністю.

Сукупний показник рангової оцінки територіально-виробничого комплексу регіону можна розрахувати за такою формулою:

$$PII_{\Sigma} = \sum_{t=1}^n PEI_t \times ZEI_t \quad (3),$$

де PII_{Σ} – сукупний показник рангової оцінки інвестиційної привабливості територіально-виробничого комплексу;

PEI_t – середній ранговий показник по аналізованому елементу оцінки виробничої сфери;

ZEI_t – значимість відповідного елемента t в загальній оцінці виробничої сфери, що виражена десятковим дробом.

На третьому етапі розрахунків на основі визначених інтегральних рангових показників оцінки інвестиційної привабливості окремих елементів виробничої сфери проводиться їхнє відповідне групування. У процесі такого групування встановлюються: пріоритетні за рівнем інвестиційної привабливості сфери виробничої діяльності; з високим

рівнем інвестиційної привабливості; із середнім рівнем інвестиційної привабливості; сфери виробничої діяльності з низьким рівнем інвестиційної привабливості.

Для диверсифікації інвестиційного портфеля суб'єкта господарювання можна використовувати оцінку рівня інвестиційної привабливості різних напрямів національної економіки з врахуванням високого рівня динаміки деяких показників оцінки. Для цих суб'єктів при зміні умов господарювання переглядається оцінка, як правило раз в два роки. При визначенні стратегічних напрямів розвитку підприємств регіону враховуються два стратегічних напрямки. Одним з них виступають активи компанії, її положення на ринку, чисельність працівників. Якщо підприємство належить до малих чи середніх, то інвестування як правило відбувається безпосередньо від регіональних інвесторів.

Регіональне інвестування середніх і великих підприємств використовує можливість перерозподілу інвестиційної діяльності з урахуванням обмеженості ресурсів та особливості управління портфелями. Коли формується інвестиційний портфель (тактичне керування інвестиційною діяльністю) можливо прийняття рішення щодо регіональної його диверсифікації. Зважаючи на невеликий обсяг підприємств можливість регіонального перерозподілу для даного напрямку набуває реальних перспектив в інвестиційному фінансуванні інших регіонів. Необхідною умовою, як зазначалося, виступає тривалість існування суб'єкта господарювання.

Спочатку його діяльність (господарська та інвестиційна) зосереджена в одному регіоні, а при подальших позитивних зрушеннях в розвитку підприємства виникає необхідність у диверсифікації інвестиційної діяльності. Підвищити ефективність управлінських рішень з питань регіональної та галузевої диверсифікації інвестиційної стратегії можливе тільки за умов врахування привабливості економіки регіону (з позиції зацікавленості інвесторів).

Суспільна ефективність капітальних вкладень визначає ефективність розвитку галузей економіки, оскільки об'єкти господарювання в регіоні є підсистемою національної економіки України. В сучасних умовах деякі функції управління, що раніше належали державним органам влади (зокрема, розподіл капітальних вкладень) делеговані на місця. При врахуванні пріоритету суспільних інтересів в регіонах діє принцип ефективності національної економіки.

Оцінка ефективності національної економіки базується на загальних показниках, які визначені з урахуванням витрат всього суспільства. Ефективність національної економіки (капітальні вкладення) визначаємо шляхом відношення приросту національного доходу (річний обсяг) за період, що розраховується в речовинній структурі та порівняльних

цінах до капітальних вкладень в матеріальній сфері, які дали цей приріст.

В умовах розвитку ринкової економіки обґрунтування регіональної ефективності інвестицій є неповним враховуючи тільки народногосподарську оцінку витрат. Враховуючи існуючі різні форми власності, для визначення оцінки ефективності інвестиційної діяльності регіону ми пропонуємо систему показників, які приймають участь у відтворювальному процесі та відображають інтереси всіх підприємств та господарств регіону: національного господарства в цілому, регіону, приватного власника інвестиційних ресурсів. Відсутність конкретних положень формування системи показників обґрунтовують необхідність її розробки.

При обґрунтуванні методичних підходів до оцінки ефективної інвестиційної діяльності територіально-виробничого комплексу необхідно враховувати чинники, що визначають рівень некомерційних інвестиційних ризиків.

Кожен окремих чинник з узагальнюючих понять (ресурсно-сировинний потенціал, економічний, інфраструктурний, трудовий, споживчий, інноваційний) має одночасно як позитивне кількісне вираження – через «позитивний» показник – для визначення інтегрального рівня інвестиційної безпеки, так й негативне – через зворотний за змістом «негативний» показник – для визначення інтегрального рівня інвестиційних некомерційних ризиків.

По-перше, необхідно зазначити про законодавчі ризики, що передбачають юридичні умови інвестування в конкретні сфери або види діяльності; ступінь розвитку (стан) законодавчої бази; наявність механізмів гарантій і захисту інвестицій та рівень їх охоплення; порядок використання окремих факторів виробництва.

По-друге, політичні ризики – отримання збитків виробничого підприємства у разі дестабілізаційного впливу політичних чинників. Такі ризики характеризуються слабкою диференціацією для регіонів України. Державна політика та дії урядових структур дають змогу класифікувати політичні ризики. Відповідно до цього, політичний ризик можна поділити на екстралегальний і легально-урядовий.

Основними факторами, які необхідно прийняти до уваги при оцінці політичного ризику виступають наступні: розподіл політичних симпатій населення за результатами останніх парламентських виборів; авторитетність місцевої влади; загальнооцінка стабільності законодавчих і виконавчих структур; розподіл влади між різними політичними групами й партіями, вплив опозиції регіональних політичних сил; вплив різних етнічних і релігійних груп, стан міжнаціональних відносин; обмежувальні заходи політичного характеру, необхідні для утримання влади.

По-третє, соціальні ризики, що включають крім загальноприйнятих аспектів аналізу соціального стану регіону (населення, рівень та спосіб життя) – також соціальну інфраструктуру, соціальне неблагополуччя.

По-четверте, економічні ризики, що відображають негативні тенденції в економічному розвитку регіону, спричинені економічною ситуацією в цілому, у режимах фінансово-кредитної діяльності.

Економічні умови реалізації інвестицій залежать від багатьох факторів: тенденцій, що спостерігаються в економічному розвитку регіону; ємності існуючого місцевого й світового ринків і можливості їх розширення; умов збуту (стан товаропровідної мережі, віддаленість ринків збуту) і рівня цін на продукцію, послуги на місцевому, міжнародному ринках, а також обсягу імпорту аналогічних товарів і позиції постачальників-конкурентів; економічної політики уряду щодо розвитку інвестованих галузей; допустимі частки закордонної участі в капіталі підприємства; можливості переведення дивідендів за кордон; можливості одержання коротко- і довгострокових кредитів на внутрішніх і світових ринках банківського позичкового капіталу й капіталу небанківських фінансових структур; можливості мобілізації фінансових коштів за рахунок випуску цінних паперів; рівня інфляції в регіоні; конвертованості національної валюти; активності в реалізації економічних реформ; наявності високоефективних інвестиційних об'єктів; наявності перспективного партнера.

По-п'яте, екологічний ризик, що обумовлює ймовірність виникнення та розвитку несприятливих природно-техногенних процесів, що супроводжуються, як правило, суттєвими екологічними наслідками. Рівень екологічного ризику зростає через недостатню вивченість функціонування природно-технічної системи. Можливості передбачати весь комплекс несприятливих процесів і траєкторії їх розвитку надзвичайно складно через недостатню інформацію про властивості й показники окремих компонентів природного середовища, необхідних для побудови прогнозів розвитку природно-техногенних процесів.

На регіональному рівні становить інтерес оцінка величини сумарних екологічних збитків від забруднення й погіршення навколишнього природного середовища.

По-шосте, кримінальний ризик, основними проявами якого в регіоні виступають: рівень криміногенної небезпеки (злочинності) у регіоні з урахуванням частки злочинів; корумпованість структур влади; рекет.

Щодо факторів інвестиційної активності регіону, серед них необхідно виділити: концепцію та розподіл інвестиційного капіталу; інтеграцію виробничої діяльності; активізацію введення нових виробничих потужностей; розвиток прямих і портфельних інвестицій; інтеграційні фактори реалізації інвестиційних процесів.

Найважливішою частиною системи управління інвестиційним розвитком територіально-виробничого комплексу є питання підвищення їх інвестиційної привабливості. В умовах економічної нестабільності труднощі в реалізації інвестиційних проектів виникають тому, що інвестиції в розвиток промислового підприємства найчастіше прирівнюються до інвестицій в основний капітал. Така точка зору обмежує реалізацію проектів, в яких досягнення ефекту відбувається через інші механізми (маркетинговий, інноваційно-технологічний, управлінський та ін.).

Важливе значення для інвестиційного розвитку територіально-виробничого комплексу в умовах економічної нестабільності має наявність кваліфікованих керівників, здатних грамотно організувати реалізацію проекту. Тим самим у програмах інвестиційного розвитку територіально-виробничих комплексах підсилюється роль кадрового забезпечення.

6.4. Кластери в регіонах та галузях України

Кластер. Транскордонний кластер. Класифікація кластерів (за галузевою належністю, за структурою, за кількістю членів та ін.). Нормативно-правове забезпечення створення кластерів. Процес створення кластерів (мережа внутрішніх та транскордонних кластерів). Проблеми створення кластерів (відсутність нормативно-правового врегулювання та централізованого інформаційного супроводу створення та функціонування кластерів).

Для того, щоб кластери стали успішними, потрібен час - численні приклади свідчать про те, що на формування кластеру потрібно десятиріччя, чи біля того, щоб розробити вагому та реальну конкурентну перевагу.

*(Надія Мікула,
провідна українська дослідниця
регіонального розвитку)*

Кластери – це група географічно локалізованих взаємозв'язаних компаній постачальників устаткування, спеціалізованих виробничих послуг, інфраструктури, науково-дослідних центрів, вузів та інших організацій, взаємодоповнюючих один одного в досягненні конкретного господарського ефекту з метою підсилення конкурентних переваг окремих компаній, кластера, галузей та регіону в цілому [343, С. 72].

Кластери є форми кооперації та стимулювання галузевого та економічного розвитку на різних рівнях (зокрема, місцевому, регіональному, національному, транскордонному) за рахунок згуртованості учасників в єдине цілісне господарське утворення без втрати ними самостійності з метою отримання синергетичного ефекту від інтеграції економічних, соціальних та інших потенціалів його учасників. Особливе значення в кластерному об'єднанні мають регулярні неформальні зв'язки.

Світовий досвід застосування кластерного підходу показав, що він має значний вплив на процеси прискорення інвестиційно-інноваційної діяльності та посилення конкурентоспроможності регіонів, галузей та економіки в цілому. Його застосування розпочалося в другій половині ХХ ст. і почало користуватися особливою популярністю з 1980-1990 рр. спочатку в Північній Америці і Європі. Цей інтерес був викликаний перш за все успіхами об'єднання компаній Силіконової Долини в штаті Каліфорнія США, в рамках якого за період з 1991 р. по 2001р. венчурні інвестиції збільшились з 2 млрд. дол. до 68,8 млрд. дол. [344, С. 23]. До 2008 р. в США в межах кластерів працювало більше половини підприємств, а частка створеного ними ВВП перевищила 60 % [345]. Наразі успішне функціонування кластерів в Європі демонструють Австрія, Фінляндія, Італія,

Німеччина, Франція. Вцілому в ЄС нараховується понад 2 тис. кластерів, у яких працює близько 40 % зайнятого населення [345]. Також успішним є досвід Канади, Китаю, Індії, Японії та деяких інших країн.

Відповідно до світової практики, **кластери можна класифікувати за низкою ознак**, зокрема:

✓ **за територіально-просторовим поширенням** (регіональні - створюються в межах одного регіону і орієнтуються на наявну географічну концентрацію взаємопов'язаних галузей; державні (національні) – в межах різних регіонів країни, транскордонні – в межах транскордонних регіонів, міжнародні – між двома або більше країнами);

✓ **за галузевою належністю** (міжгалузеві - включають підприємства різних галузей, галузеві - однієї галузі);

✓ **за структурою** (кластери, які складаються насамперед з малих та середніх підприємств, що дає змогу поєднувати переваги наявного мало-серійного виробництва з великомасштабним підходом; кластери, у яких великі компанії формують ядро, навколо якого групуються малі фірми);

✓ **за рівнем взаємодії між членами кластера** (кластери з вільними відносинами в асоціації, з регламентованими відносинами, діями між членами кластера, з несистемними відносинами);

✓ **за кількістю членів кластера** (невеликі - як правило до 20 членів, великі - понад 20 членів).

Щодо транскордонних кластерів, то відповідно до світової практики їх особливістю є те, що їх учасники розміщені в різних податкових, митних, законодавчих середовищах сусідніх країн і в результаті цього вони можуть отримувати додаткові можливості для оптимізації витрат та виходу на ринки країн-учасників, з одного боку, та додаткові труднощі у вигляді бар'єрів для вільного руху товарів, робочої сили, капіталу тощо.

Результати.

Наразі в Україні кластери охоплюють різні регіони, галузі та види діяльності, до прикладу:

✓ **створено мережу «внутрішніх» кластерів**, зокрема:

креативні кластери (кластери розвитку ремесел), зокрема, Кластер «Сузір'я» в Івано-Франківській області (об'єднав на території області окремих народних майстрів ліжникарства), Інноваційно-технологічний кластер з питань розвитку сільських територій «Сорочинський ярмарок» в Полтавській області (об'єднує виробників продукції народних художніх промислів та популяризує їх),

туристичні кластери, зокрема, «Славутич» в Київській області, «Кам'янець» та «Оберіг» в Хмельницькій області, «Південне туристичне кільце» в Одеській, Миколаївській, Херсонській областях та

АР Крим, «Зелені хутори Таврії» в Херсонській області, «Гоголівські місця Полтавщини» в Полтавській області,

деревообробні кластери, зокрема, Кластер деревообробки «Полісся Рокитнівщини» в Рівненській області, Кластер деревообробки та меблевого виробництва в Львівській області,

аграрні кластери, зокрема, регіональний агропромисловий інноваційний кластер «Агроінновації» в Рівненській області (об'єднання органів державної влади, наукових організації та вищих навчальних заклади, виробничих підприємств, інноваційних структури і сервісних установ для координації дій та реалізації спільних заходів в питаннях розроблення і впровадження інновацій в агропромислому комплексі Рівненської області),

кластери послуг, зокрема, реабілітаційний кластер «Inter Medical Eco City» в Херсонській області, Львівський кластер ІТ та бізнес-послуг;

✓ **створено мережу транскордонних кластерів в прикордонних регіонах України та суміжних країн**, зокрема, Польсько-білорусько-український транскордонний туристичний кластер за участі Люблінської регіональної туристичної організації, Волинського туристичного кластеру та Брестського туристичного кластеру; Транскордонний кластер інновацій за участі Хелмської господарської палати та Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки; Білорусько-український кластер транскордонного сільського туризму «Дніпро» за участі гомельської громадської організації «Оракул» та чернігівської громадської організації «Сіверянські обереги»; Українсько-румунський «Перший аграрний кластер» за участі фермерів, приватних підприємців, сільськогосподарських товаровиробників та ін.

Загалом за експертними оцінками в Україні в 2011 р. функціонувало 35 кластерів, крім того було виявлено до 100 кластерних ініціатив, у тому числі транскордонних [346]. Наразі кількість таких утворень є набагато більшою. При цьому, більшість створених кластерів засновано без реальної участі місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Проблеми.

Основними проблемами у застосуванні кластерного підходу в Україні є:

- **відсутність нормативно-правового врегулювання створення та функціонування кластерів**, що ускладнює їх визначення в якісному та кількісному вираженні в Україні;
- **відсутність централізованого інформаційного супроводу створення та функціонування кластерів**, що утруднює пошук відповідної інформації.

Щодо нормативно-правової бази, то досі не вносилися на розгляд Верховної Ради України законопроекти щодо рамкових умови створення кластерів в Україні. В той же час, розроблені проекти нормативно-правових актів щодо концептуального та стратегічного розвитку кластерів в Україні. В 2008 р. Міністерством економіки України було розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення кластерів в Україні» [347]. На виконання Розпорядження Кабінету Міністрів України [348] в 2009 р. Міністерством регіонального розвитку та будівництва України спільно з Національною академією наук України розроблено проект Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів [349]. Однак ці законодавчі ініціативи досі не реалізовані, в т.ч. і через необхідність їх доопрацювання. Зокрема, в Концепції створення кластерів в Україні необхідно визначити загальні засади створення та вектори розвитку кластерів в Україні відповідно до загальнонаціональної стратегії, розробити на її основі комплексну стратегію розвитку кластерів.

В той же час, кластери згадуються в положеннях низки нормативно-правових актів, зокрема в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [27] та стратегії розвитку низки регіонів на період до 2020 року, зокрема Закарпатської області [16], Розпорядженні КМУ «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії національної безпеки України на 2008 рік» [348] та Постанові КМУ «Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва» [284]. Зазначеними нормативно-правовими актами України щодо кластерів передбачено наступне:

- ◇ розробити регіональну стратегію створення і ведення транскордонних кластерів в 2008 р.;

- ◇ розробити впродовж 2012-2015 рр. нормативно-правові акти щодо формування та розвитку кластерів, зокрема постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації, формування та розвитку кластерів в Україні», методичні рекомендації щодо створення та організації діяльності кластерів;

- ◇ створити кластери в усіх регіонах України, зокрема транскордонні кластери в Закарпатській області;

- ◇ розробити рекомендації щодо створення та організації діяльності промислових кластерів та сприяння їх створенню, зокрема в авіа-, судно-, автомобіле-, приладобудуванні, хімічній та фармацевтичній промисловості.

Створення кластерів в Україні відбувається без необхідного рамкового нормативно-правового забезпечення цього процесу. В той же час, кластери фігурують в положеннях деяких стратегічних та інших документах загальнодержавного і регіонального рівнів.

Ефективне застосування кластерного підходу в Україні сприятиме підвищенню конкурентоспроможності регіонів, покращить їх привабливість для іноземних інвестицій, стимулюватиме інвестиційно-інноваційну діяльність в регіонах та інтеграцію економіки у світову економічну систему.

В Глобальному індексі інновацій 2015 р. за індикатором кластерний розвиток Україна посіла 122 місце серед 141 країни, втративши 17 позиції порівняно з 2011 рр.

(Корнеульський університет та ін.)

6.5. Освітня економіка-важливий чинник регіонального зростання

Інноваційний університет. Локалізація університету. «Трикутник знань». Економіка знань.

Вплив вищої школи та усієї системи освіти на регіональний розвиток і прилеглий соціо-культурний простір за всіх часів несе на собі відбиток соціально-економічного стану території своєї локалізації. Про це свідчить діяльність Ужгородського національного університету.

У Закарпатській області України – самобутнього центрально-європейського регіону на відрогах Карпат, більш ніж тисячолітня писемна історія, значний людський та природно-ресурсний потенціал, вигідне географічне і транзитне становище. В історичній пам'яті поколінь жителів краю – досвід проживання в складі трьох супердержав, чотирьох монархій, двох диктатур та двох парламентських республік, створення трьох власних державних і квазідержавних утворень.

Менталітету населення притаманні міжнаціональна толерантність, орієнтація на європейські та релігійні цінності, нонпатерналізм і підприємливість, конструктивний конформізм та висока життєздатність. Характерні для активного населення та молоді висока рухливість, компактність території та близькість кордонів дозволяють доволі успішно компенсувати аграрний уклад життя та невисокий рівень урбанізації. Просвітництво та отримання вищої освіти, створення власного вищого навчального закладу в усі часи було громадянським *idea-fix*.

Починаючи з 1991 року цей єдиний регіон європейського континенту, де проходять кордони чотирьох європейських країн-членів ЄС та Вишеградської четвірки з Україною, позиціонувався як плацдарм європейської інтеграції та транскордонної співпраці України, увійшов до числа фундаторів Карпатського євро регіону у складі прикордонних територій Румунії, Словаччини, Угорщини та України та реалізує численні програми Східного партнерства ЄС.

За роки становлення та розвитку в країні ринкової економіки та внаслідок активного залучення до світового та європейського індустріального аутсорсингу та інвестування транснаціональних корпорацій в області склалися позитивні передумови для діяльності зон високої інвестиційної активності та кластерів в таких галузях, як лісове господарство, туризм та рекреація, легка та переробна промисловість, транспорт

Акцент. «Економіка та соціум регіону – живильне середовище розвитку університетів провінцій»

*Фернан Бродель,
видатний дослідник
матеріальної цивілізації*

і логістика, автомобілебудування та приладобудування. Регіон посилив конкурентні переваги з ефективності ринку товарів та частки іноземної власності, доступу до інтернету.

У всіх вищевказаних складових територіально-виробничого комплексу регіону вбачаються потенційні можливості та практичні напрацювання для функціонування системи регіонального трансферу знань і технологій.

Водночас, комплексний аналіз тенденцій розвитку 1991-2015 р.р. засвідчує, що економіка гірського та прикордонного регіону не може власними силами, без дієвої регіональної та інвестиційної політики держави та реалізації програм міжнародної співпраці усувати чинники периферійності і забезпечувати зайнятість населення, протистояти відтоку мізків, природним та техногенним ризикам, викликам тіньової економіки та депресивності гірських територій.

За цих обставин нарощування в економічній структурі регіону часток економіки знань та інновацій, інформаційної та зеленої економіки вбачається багатообіцяючим та плідним напрямом ребрендингу та модернізації регіону в постіндустріальну добу.

Локалізація університету в освітньому та інноваційному середовищі регіону.

На нинішньому, ринковому та демократичному етапі свого розвитку, УжНУ локалізується в освітньо-науковому просторі регіону разом з іншими вищими навчальними закладами III-IV ступеня акредитації в другій європейській категорії регіональної впливовості «Деякі університетів в регіоні». Університетам та інститутам області притаманні відмінності в статусі, спеціалізації, спрямованості та ступені залучення в розвиток регіону і міжнародний освітній простір.

Вбачаються прояви конкурентної боротьби за освітній контингент у середовищі національних громад, на площинах логістичних та вартісних переваг, можливостей міжнародної мобільності, отримання і визнання європейського диплома. Водночас новостворені вузи не провадять політику інтенсивного залучення в економічну та інноваційну сфери регіону та держави, орієнтуються переважно на конкуренцію в галузі освітніх послуг.

Зазначене створює для вищих навчальних закладів цієї групи регіональної впливовості, у тому числі УжНУ, менш когерентну систему. Освітньо-інноваційне середовище регіону відстає від загальнодержавних і європейських параметрів охоплення населення вищою освітою, доступом до якісної бізнес-освіти та сучасних тренінгових послуг.

Висока ймовірність того, що стрімкий розвиток ІТ-технологій, шляхів сполучень та логістики, візова лібералізація об'єктивно посилять

проникнення і вплив на розвиток освітньо-інноваційного середовища області технічно-орієнтованих вищих навчальних закладів таких категорій високої регіональної та міжнародної впливовості як «університети і інститути провідних економічних регіонів» нашої країни (Львівський та Київський регіони) та традиційно близьких до регіону і партнерських з УжНУ освітньо-інноваційних агломерацій (Кошицько-Пряшівської, Будапештської, Братиславської, Віденської, Празької, Краківської та Варшавської) країн-членів ЄС та Вишеградської групи.

З огляду на вищезазначені фактори, збереження та якісне посилення ролі вищого навчального закладу-інтегратора освітньо-наукового та інноваційного середовища і регіонального розвитку є ефективним та важливим напрямом економіко-освітньої трансформації Ужгородського національного університету, адекватною відповіддю на виклики часу.

Позитивною та ресурсномісткою стартовою позицією цього вектора руху є усталені лідерські позиції вищого навчального закладу у підготовці спеціалістів для економіки та соціально-культурної сфери регіону та держави, значний дослідницький інноваційний потенціал.

За роки попереднього розвитку (1945-2015 р.р.) вищий навчальний заклад сформувався як великий багатопрофільний класичний університет, що грає особливу роль у житті регіону і не має в цьому собі рівних серед інших вищих навчальних закладів, інтегрує не тільки освітню, а й управлінську, соціокультурну сферу, являє собою тип «широкого інтегратора», який є *alma mater* для багатьох учасників крайового та державного економічного і політичного життя. Університет є також найбільшою державною бюджетною установою області.

Регіональну спрямованість в рамках реалізації трикутника знань мають інноваційні проекти, які здійснюються університетом разом з партнерськими вузами країн членів ЄС та Вишеградської четвірки на платформі Наукового Парку. Підприємства, підприємці, підприємницькі асоціації, державні установи і приватні структури регіону є провідними замовниками інноваційного продукту для таких галузей економіки і соціальної сфери області як:

- ✓ альтернативна енергетика;
- ✓ машинобудування та приладобудування;
- ✓ виробництво екологічно чистих харчових продуктів;
- ✓ сільський та гірський туризм;
- ✓ лікувальна та санаторна-курортна справа;
- ✓ збереження навколишнього середовища та екосистем.

Досвід реалізації зазначених проектів свідчить про готовність вищого навчального закладу стати не лише учасником, а і ядром системи передачі знань та технологій на потреби регіонального розвитку та набуття усіх ознак інноваційного підприємницького вузу.

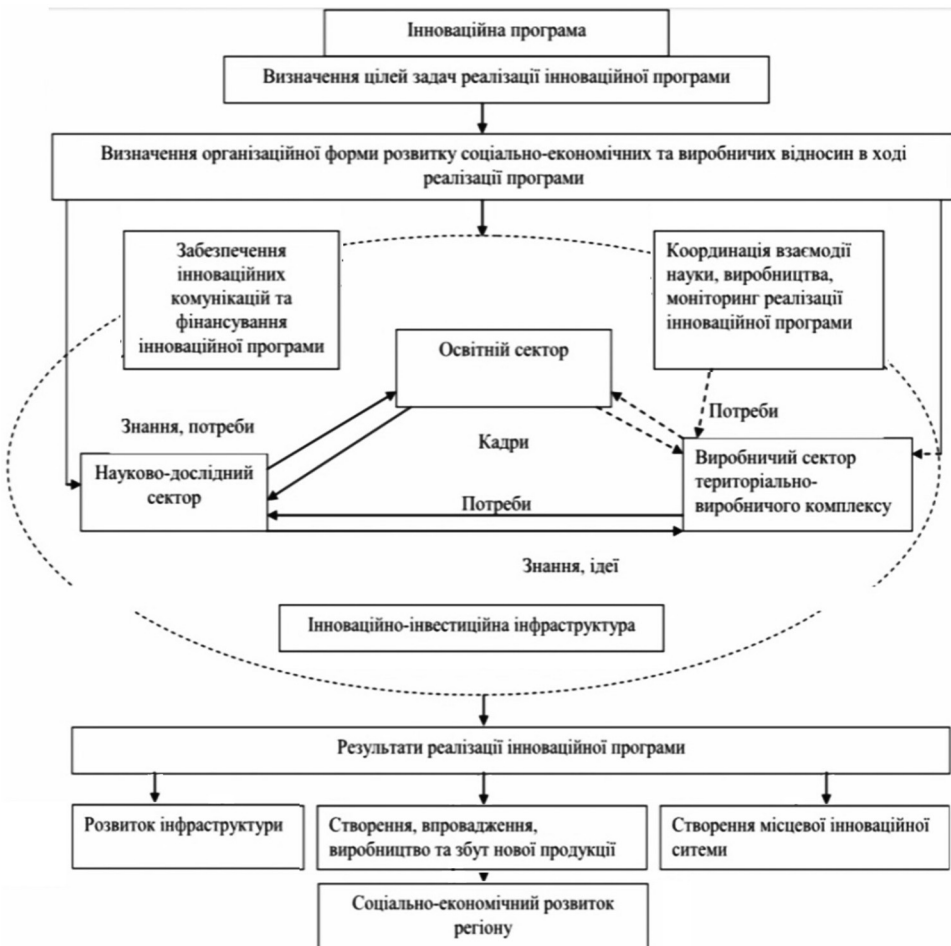

Рис. 4.2. Модель реалізації інноваційних програм при ефективній роботі інноваційно-інвестиційної структури

Інтеграційні пріоритети університету в регіональному освітньо-інноваційному просторі

На наступному етапі розвитку держави та її регіонів в якості сутнісних пріоритетів на шляху досягнення стратегічної мети – створення інноваційного університету, який здійснює функції інтегратора у ході імплементації норм оновленого Закону «Про вищу освіту», засад Болонського процесу, Лісабонського порядку денного та інших національних і міжнародних актів та програм інноваційної трансформації вищої освіти розглядаються:

- відбір та перевірка на практиці результативних інструментів розміщення усіх сторін трикутника знань на платформі регіонального

розвитку університетського регіону із залученням можливостей транскордонної та міжнародної співпраці та взаємодії з партнерськими освітньо-науковими інноваційними агломераціями інших регіонів України, країн Вишеградської четвірки та Європейського Союзу;

- забезпечення у повному об'ємі ефективного функціонування європейського механізму підключення університетів до соціально-економічного зростання регіонів своєї локалізації;
- реалізація узгоджених в квартеті: «університет-влада-підприємництво-громадянське суспільство» дорожньої карти регіону, що передбачає суттєве зростання частки економіки знань та інновацій у валовому регіональному продукті та створеній в регіоні доданої вартості і набуття областю статусу «learning region» за критеріями ОЕСР.

Вищезазначені пріоритети передбачають роботу з **формування у органів виконавчої влади та місцевого самоврядування регіону, підприємницьких кіл тривалого і послідовного бачення розвитку економіки знань та інновацій як базової складової реалізації стратегії розвитку регіону та ролі університету-інтегратора**. Вищевказане передбачає:

- діалог з Урядом та Міністерством освіти і науки України, інститутами влади регіону щодо визнання особливої ролі класичних університетів як головних ланок інтегрованих регіональних(міжрегіональних) мереж, що сприяють розробці та впровадженню інновацій на регіональ-

ному рівні та забезпечення їх необхідною фінансовою та іншою допомогою для цього;

- отримання регіонального замовлення аналізів регіонального розвитку та моніторингу освітнього та інноваційного простору;

- розробку та впровадження регіонального механізму стимулювання мотивації та здатності економічних суб'єктів абсорбувати результати трансферу технологій, в т.ч. шляхом залучення науковців до опрацювання аналітичних звітів про можливості та варіанти виконання корпоративних та підприємницьких стратегій, зменшенням фінансового та інфраструктурного навантаження на такого роду суб'єкти господарювання у межах своїх компетенцій;

- залучення вищого навчального закладу до реалізації програм навчання та інформування підприємців в рамках дво- та багатосторонньої прикордонної співпраці в рамках діяльності міжнародних торгових палат, Єврорегіону, програм EGTC та EGT;

- ухвалення регіональних програм навчання та перепідготовки у сфері практичних інновацій та підприємництва представників бізнесу та державних установ на базі національного університету, обласного інституту післядипломної освіти вчителів та Центру державних службовців;

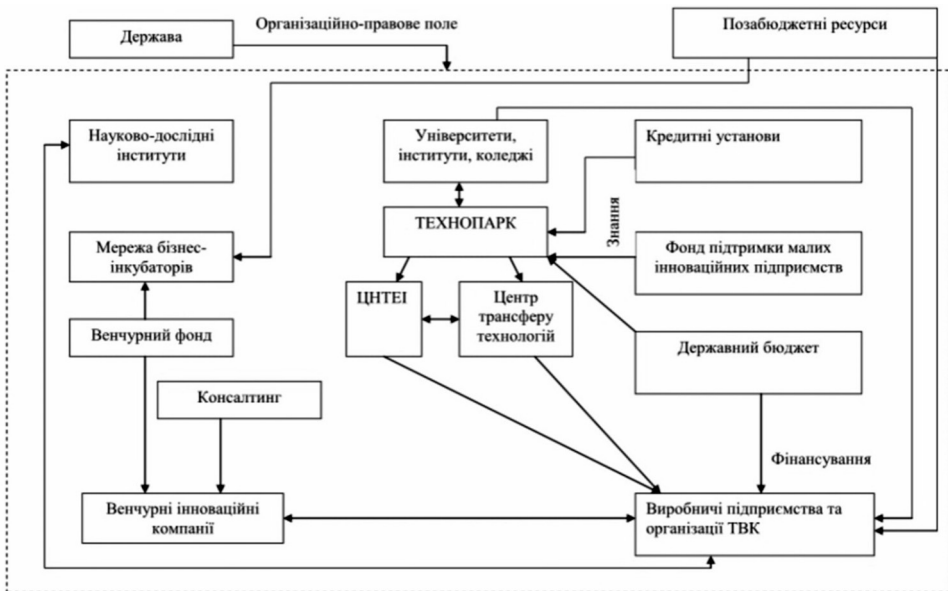
- розбудову регіональної платформи співпраці органів місцевого самоврядування, організацій роботодавців та підприємців, торгових палат, підприємств комунальної форми власності та приватного сектору з університетом-інтегратором в галузях підготовки кадрів, розробок інноваційної продукції та технологій, використання можливостей та режимів експорту товарів і технологій, передбачених Угодою про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС;

- налагодження співпраці органів регіональної влади та місцевого самоврядування, підприємств та установ різної форми власності і університету у створенні та функціонуванні мережових (кластерних) структур освітньо-наукової, лісової, приладобудівної, автомобільної та туристично-рекреаційної галузей;

- підтримку та реалізацію в рамках регіональної інтеграційної платформи пілотного проекту «Створення та функціонування навчально-наукового, виробничого та інноваційного комплексу університету» на базі підприємств електронної промисловості та туристично-рекреаційної галузі з використанням досвіду технічно-орієнтованих вищих навчальних закладів центральних економічних регіонів європейської категорії високої регіональної впливовості;

- всебічну підтримку створення та розвитку некомерційних центрів трансферу технологій та створенню регіональної віртуальної мережі трансферту технологій (платформа конкурентоспроможності), старт-апів, які функціонуватимуть у бізнес-інкубаторах вищого навчального закладу;

- підтримка владою та підприємницьким середовищем регіону проекту створення на базі Наукового парку університету колективного, розрахованого на усі вищі навчальні заклади області, Регіонального центру експериментального виробництва, що буде економічно доцільнішим, ніж створення подібних структур у кожному закладі окремо.

Коригування організаційної стратегії університету-інтегратора

Активізація діяльності по створенню освітньо-наукової та інноваційної платформи регіонального розвитку в рамках трикутника знань потребує від вищого навчального закладу змін та доповнень в організаційній стратегії вузу-інтегратора та додаткових заходів із підвищення ефективності діючої інноваційної інфраструктури університету.

Реалізація вищезазначених та інших кроків означатиме перехід до пакету управлінських заходів «проектно-орієнтованого університету» та суттєвого збільшення частки валового регіонального продукту, яка формується на засадах освітньої економіки.

6.6. Матеріали до практикуму

Законодавство:

- Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2015/05/Strategiya.pdf [16].

- Розпорядження КМУ «Про впровадження кластерної моделі розвитку народних художніх промислів» [350]; «Про затвердження Плану заходів зі створення інноваційно-технологічного кластера з питань розвитку сільських територій «Сорочинський ярмарок» (Полтавська обл.) на 2010–2011 рр.» [351].

Контрольні питання:

1. *Регіональна інвестиційна програма.*
2. *Назвіть системоутворюючі сегменти інвестиційного ринку.*
3. *Яка структура регіональної інвестиційної програми?*
4. *Назвіть основні напрями регіональної інвестиційної політики на середньострокову та довгострокову перспективу.*
5. *Поясніть принцип багатоканального інвестування.*
6. *Назвіть ієрархічні рівні системи економічного районування.*
7. *Назвіть ефекти від просторового об'єднання виробництва.*
8. *Як взаємодіють складові територіально-виробничого комплексу.*
9. *Які загальні переваги територіально-виробничих комплексів?*
10. *У вигляді якої функціональної залежності можна представити інвестиційну привабливість підприємств господарського комплексу регіону?*
11. *Назвіть групи факторів інвестиційної привабливості регіонів.*
12. *За якими характерними ознаками можна оцінити інвестиційну привабливість територій?*
13. *За якою формулою можна розрахувати інтегральне значення показника інвестиційної привабливості виробничого комплексу країни?*
14. *Назвіть основні елементи оцінки інвестиційної привабливості територіально-виробничого комплексу.*
15. *За якою формулою можна розрахувати сукупний показник рангової оцінки територіально-виробничого комплексу регіону?*
16. *Що таке кластер?*
17. *Що таке транскордонний кластер?*
18. *Охарактеризуйте нормативно-правове забезпечення створення кластерів в Україні.*
19. *Охарактеризуйте процес створення кластерів в Україні.*
20. *Які основні проблеми створення кластерів в Україні?*

Практикум:

Приходько В. Регіональні поняття і ознаки національної економіки (на прикладі інвестиційного потенціалу прикордонних областей України) : презентаційні матеріали. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5605>.

Приходько В. Передумови розвитку економіки регіону: природні, демографічні, економічні : презентаційні матеріали. – Режи доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5611/угор.мова,lib/5610>.

Prykhodko V. Clusters, industrial parks and logistic centers - innovation instruments of cross-border cooperation : презентаційний матеріал. - Режим доступу: [HTTP://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5615](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5615).

Сані С. Кластери – фактор розвитку конкурентоздатної інноваційної економіки Закарпаття : презентаційний матеріал / Об'єднання організацій роботодавців «Закарпаття». – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7765>.

Jakob Frantisek. Презентаційний матеріал до монографічного навчального посібника «Інноваційно-інвестиційний розвиток економіки регіонів». Way to University Science Park TECHNICOM – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7870>.

Tarak Peter. Презентаційний матеріал до монографічного навчального посібника «Інноваційно-інвестиційний розвиток економіки регіонів» . RIS KSK 2016 + – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7871>.

Електронні ресурси:

- tyzhden.ua/Economics/:

Буткевич Б. Ділити економно. Економічне районування/141640,

Крамар О. Край контрастів.Закарпаття./153590,

Крамар О. Причорномор'я. Складна реальність/150658,

Крамар О. Земля невикористаних можливостей Кіровоградщина./145803,

Крамар О. Вирватися з ведмежого кута. Сумщина/150650,

Крамар О. Форсувати Буг. Чи подолає Волинь відставання від Люблінського воєводства./147668,

Крамар О. Придніпров'я.Випробування на міцність./160 353;

- Стратегічний інвестор. Як перекази заробітчан тримають економіку України.Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://ukrreal.info/ua/ekonomika/90965-strategichniy-investor-yak-perekazi-zarobitchan-trimayut-ekonomiku-ukraini>

РОЗДІЛ 7.

Практикум правового регулювання інвестиційної політики

7.1. Правове регулювання іноземних інвестицій

Інвестиційна політика. Іноземні інвестиції. Іноземний інвестор. Інвестиційний клімат. Державне регулювання інвестиційної діяльності. Стимулювання інвестиційної діяльності.

Акцент. У сенсі права Україна відкрита для інвестицій, розміщення виробничих потужностей і для вільної торгівлі.

*(Наталія Микольська,
український урядовий діяч)*

З метою створення належних умов для ефективного залучення іноземного капіталу в економіку та збільшення його обсягів завжди значна увага приділялася питанням удосконалення законодавчої і нормативної бази щодо державного регулювання процесів іноземного інвестування.

В 1991 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про інвестиційну діяльність» [18], та в 1996 р. Закон України «Про режим іноземного інвестування» [20], які визначили основні умови для здійснення іноземних інвестицій в економіку України.

Порядок реєстрації фактично внесених іноземних інвестицій, а також договорів (контрактів) на спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора визначено у постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації (перереєстрації) іноземних інвестицій та їх анулювання» [96] і «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора» [97] зі змінами та доповненнями. Цими документами визначено процедуру реєстрації; державні органи, що її здійснюють; перелік

необхідних для реєстрації документів; терміни видачі реєстраційних посвідчень тощо. Незареєстровані інвестиції не дають права на отримання гарантій їх захисту та будь-яких пільг, встановлених Законом України «Про режим іноземного інвестування» [20].

Взагалі діяльність іноземних інвесторів в Україні регулюється понад 70 нормативними актами різного рівня, якими іноземному інвестору досить важко керуватися у зв'язку з неоднозначністю положень. Крім цього, до діючого Законодавства постійно вносяться зміни і доповнення, які часто значно погіршують існуючі положення та умови діяльності іноземних інвесторів. З метою усунення цих недоліків доцільно було б, з одного боку, прийняття нових законодавчих актів або змін і доповнень до вже діючих, а з другого боку - усунення протиріч та неоднозначних положень в уже діючих законодавчих та нормативних актах.

На сьогодні в Україні вдосконалюється правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства. Законодавство України визначає гарантії діяльності для інвесторів, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні. На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами. Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації.

Для підвищення захисту іноземних інвестицій Законом України від 2000 р. ратифікована Вашингтонська Конвенція 1965 р. про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами [62].

Вирішенню проблемних питань інвесторів покликані сприяти комісії із сприяння досудовому врегулюванню спорів з інвесторами, які можуть створюватися органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування як тимчасові консультативно-дорадчі органи з метою сприяння досудовому врегулюванню спорів між інвестором і органом виконавчої влади (місцевого самоврядування), відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 2008 р. «Про заходи щодо вдосконалення роботи органів виконавчої влади з інвесторами».

Підписано та ратифіковано Верховною Радою України міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу. Зокрема, у поточному році (05.02.2015 р.) підписано Угоду між Україною та Японією про сприяння та захист інвестицій, яку ратифіковано Законом України від 03.06.2015 р.

Стратегія пріоритетів інвестиційної політики України визначається на підставі відповідних цільових комплексних, галузевих (міжгалузевих) і територіальних програм. Це робиться у зв'язку з тим, що за умов скорочення бюджетних інвестицій держава не спроможна забезпечити розвиток усіх пріоритетних напрямів.

Для пріоритетних об'єктів інвестування у соціальній сфері передбачається дві форми інвестування – у вигляді: а) бюджетних асигнувань; б) державного кредиту.

Усі розрахунки по інвестиціях і розподіл асигнувань за напрямами і міністерствами, відомствами здійснюють при формуванні державного плану соціально-економічного розвитку України.

Протягом 2011–2015 рр. в Україні діяла Концепція Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011–2015 роки, виконання якої передбачало покращення основних макроекономічних показників розвитку держави, зміцнення її позицій на світових інвестиційних ринках; посилення позиції України в міжнародних рейтингах; суттєве збільшення обсягів інвестицій в основний капітал; забезпечення постійного приросту прямих іноземних інвестицій [98].

Однак система регулювання умов інвестиційної діяльності не є стабільною і коригується залежно від економічної політики держави у кожний конкретний період, ступеня інвестиційної активності суб'єктів господарювання тощо. Для активізації або стримування інвестиційного попиту держава може використовувати традиційні, відпрацьовані світовою практикою методи: фіскальну політику, стимулювання інвестицій, втручання в ринок цінних паперів.

Забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в Україні, особливо в умовах економічної нестабільності та територіальної загрози, залишається питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежать динаміка соціально-економічного розвитку та можливість модернізації на цій основі національної економіки.

В Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року, серед основних проблемних питань розвитку промисловості є недосконалість інвестиційно-кредитної системи, що спричиняє відплив власного капіталу, зменшення фінансових ресурсів та зниження рівня інноваційно-інвестиційної активності суб'єктів господарювання. Тому передумовою для формування ефективної сучасної промислової політики є, по-перше, посилення координуючої ролі держави у створенні належних умов та організаційно-економічного механізму реалізації політики та завдань програмних документів у цій сфері, по-друге, інтеграція промислової політики в наукову, технологічну та інноваційну політику [99].

На сьогодні в Україні на державному рівні здійснюється гарантування інвестиційної діяльності, зокрема передбачені :

- державні гарантії захисту інвестицій, незалежно від форм власності;
- відшкодування збитків, у т. ч. упущену вигоду та моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання

державними органами України чи посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора;

- повернення інвестиції іноземному інвестору в натуральній формі, або у валюті інвестування без сплати мита, а також доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі в разі припинення інвестиційної діяльності;

- застосування національного режиму валютного регулювання та справляння податків на території України до суб'єктів підприємницької діяльності або інших юридичних осіб, створених за участю іноземних інвестицій, незалежно від форм та часу їх внесення.

Усвідомлюючи важливість поліпшення інвестиційного клімату в Україні, головним завданням на короткострокову перспективу є удосконалення необхідної правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Для цього необхідно здійснити низку першочергових заходів з формування єдиних стратегічних цілей та послідовності економічних реформ, забезпечення незмінності та гарантованості захисту прав і свобод інвестора.

Нарощування інвестицій без структурних змін в економіці, без підпорядкування інвестиційної політики вирішенню стратегічних завдань економічної політики держави - не буде доцільним з точки зору підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Головний стратегічний план розвитку української економіки на найближчі роки має містити конкретні шляхи та механізми проведення соціально-економічних реформ, в тому числі в інвестиційній сфері. З метою активізації інвестиційної діяльності підприємств зусилля необхідно спрямувати на:

- ◇ створення нормативно-правової бази для заохочення вкладення довгострокових фінансових інвестицій;

- ◇ удосконалення режиму реєстрації іноземних інвестицій;

- ◇ сприяння укладенню угод про розподіл продукції;

- ◇ запровадження прозорих схем концесійної діяльності;

- ◇ формування системи стимулів інвестиційної діяльності підприємств та інвестиційного кредитування;

- ◇ розроблення нормативно-правової бази спільного кредитування великих інвестиційних проектів.

Крім того, поштовхом до нарощування інвестицій повинно стати створення сприятливих умов для дії ринкових регуляторів, а саме - формування стабільного правового поля, захист прав власності, розвиток системи ринків і ринкових інструментів, розвиток інформаційної інфраструктури ринку тощо.

Створення сприятливого інвестиційного клімату залежить від ефективності застосування інструментів залучення інвестицій в економіку України, зокрема, запровадження механізмів розвитку державно-приватного партнерства для реалізації суспільно значимих інвестиційних проектів в широкій сфері діяльності, залучення інвесторів на умовах укладання угод про розподіл продукції, розвиток концесійної діяльності, створення індустріальних (промислових) парків тощо.

У сучасних умовах очікувати великого припливу іноземного капіталу в Україну не доводиться, тому що інвестиційний клімат залишається несприятливим. Основними перешкодами для іноземних інвестицій в Україну є: нестабільне та надмірне державне регулювання; нечітка правова система; мінливість економічного середовища; корупція: великий податковий тягар; проблеми щодо встановлення чітких прав власності; низький рівень доходів громадян; труднощі в спілкуванні з урядом та приватизаційними органами; мінливість політичного середовища; відсутність матеріальної інфраструктури; проблеми виходу на внутрішній та зовнішній ринки та інші.

У зв'язку з цим, велике значення має вдосконалення процесу формування інвестиційної політики держави, що може активізувати або стримувати функціонування іноземних інвестицій у національній економіці, регулювати їхні обсяги і технологічний склад.

Важливим є правильне визначення пріоритетних сфер для іноземного інвестування. Цей напрямок має принципове значення для становлення національної економіки України як збалансованої системи галузевих та територіальних взаємовідносин. Пріоритетними сферами для іноземного інвестора в Україні вважаються: металургійний комплекс, машинобудування, паливо-енергетичний комплекс, хімічна та нафтохімічна промисловість, агропромисловий комплекс, транспорт, зв'язок, легка та медична промисловість.

З іншого боку, виходячи з інтересів національної безпеки, враховуючи стан та перспективи розвитку сфер та галузей, важливих для життєзабезпечення країни, вирізняють галузі, які будуть закриті для іноземного капіталу, та галузі, де участь іноземного капіталу так чи інакше обмежуватиметься: безпосередня експлуатація природних ресурсів, стратегічні об'єкти виробничої інфраструктури, телекомунікації, супутниковий зв'язок, банківська та страхова сфери. Типовими інструментами обмеження іноземної інвестиційної діяльності є обмеження на частку іноземного інвестора у спільних підприємствах, ліцензії та дозволи; високі ставки податків; обмеження на репатріацію прибутків тощо.

Крім визначення галузевих пріоритетів, велике значення має і визначення регіональних пріоритетів. Державна політика в цьому напрямку визначає регіони, які найбільше потребують участі іноземного капіталу.

Визначення системи гарантій щодо захисту прав іноземних інвесторів – це наступний важель впливу на формування сприятливого інвестиційного клімату.

Система гарантій дотримання прав іноземного інвестора традиційно складається:

- з гарантій внесення прав іноземного інвестора до національної системи права, тобто для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України;

- з гарантій дотримання інвестиційних пільг і усталеності законодавства протягом інвестиційного циклу. Якщо в подальшому спеціальним законодавством України про іноземні інвестиції будуть змінюватися гарантії захисту іноземних інвестицій, то протягом десяти років з дня набрання чинності таким законодавством на вимогу іноземного інвестора застосовуються державні гарантії захисту іноземних інвестицій, зазначені в Законі України «Про режим іноземного інвестування»;

- з гарантій від заходів конфіскаційного характеру. Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації. Державні органи не мають права реквізувати іноземні інвестиції, за винятком випадків здійснення рятувних заходів у разі стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій. Зазначена реквізиція може бути проведена на підставі рішень органів, уповноважених на це Кабінетом Міністрів України. Іноземні інвестори мають право па відшкодування збитків, у т. ч. упущену вигоду та моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи їх посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємства з іноземними інвестиціями, відповідно до законодавства України.

- з гарантії Уряду, що надаються для забезпечення зобов'язань юридичних осіб-резидентів щодо погашення іноземних кредитів, що залучаються у формі:

- кредитів (кредитних ліній), наданих Україні іноземними державами, міжнародними фінансовими організаціями та іноземними банками відповідно до міжнародних договорів України, укладених згідно із законодавством;
- міжбанківських кредитних ліній, оформлених за рішенням Кабінету Міністрів України Державним експортно-імпортним банком чи іншими банками-агентами Кабінету Міністрів України з іноземними банками та міжнародними фінансовими організаціями згідно із законодавством;
- кредитів в іноземній валюті, що надаються юридичним особам - резидентам міжнародними фінансовими організаціями, іноземни-

ми банками, фінансово-кредитними та іншими установами, фірмами й організаціями відповідно до міжнародних договорів України, укладених згідно із законодавством, за умови обслуговування зазначених кредитів банками-агентами.

- з інших гарантій, визначених чинним законодавством України.

Визначені вимоги до інвесторів, які претендують на отримання додаткових пільг. Основними вимогами до іноземного інвестора мають бути:

- обсяг іноземних інвестицій;
- напрям вкладання коштів - це мають бути пріоритетні галузі (сфери) економіки України;
- мета вкладання коштів - метою іноземних інвестицій має бути створення нових робочих місць, впровадження новітніх технологій, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, збільшення обсягу високоякісних конкурентоспроможних на зовнішніх ринках товарів, створення сучасної виробничої, транспортної та ринкової інфраструктури;
- вимоги до виробництв - в процесі виробництва іноземний інвестор має: орієнтуватися на найбільш раціональне використання сировинної бази України; сприяти зниженню енергоспоживання на одиницю продукції; створювати екологічно безпечні умови для життєдіяльності населення.

Так, за даними Міністерства економічного розвитку та торгівля, позитивними кроками по створенню якісно нових умов ведення бізнесу, що мають забезпечити відбудову економіки України, сприятимуть її стабільному розвитку та активізації інвестиційної діяльності є наступні:

- затверджено План дій щодо дерегуляції господарської діяльності та спрощення регуляторної бази, що спрямований на усунення надмірного адміністративного регулювання господарської діяльності, створення сприятливих умов для ведення бізнесу [59];

- забезпечено адаптацію українського законодавства до загальноєвропейського і відповідний захист міноритарних акціонерів [100].

Залученню іноземних інвестицій сприятимуть положення Митного кодексу, який набув чинності з 01.06.2012 р. Так, згідно із статтею 251, митне оформлення товарів, що ввозяться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємства з іноземними інвестиціями, здійснюється в першочерговому порядку. Згідно з частиною другою статті 287, товари, що ввозяться на митну територію України на строк не менше трьох років з метою інвестування, звільняються від сплати ввізного мита [77].

Також **Мінекономрозвитку** забезпечено:

- медіа-підтримку формування позитивного інвестиційного іміджу України шляхом виготовлення і поширення в мережі Internet, в тому числі на офіційних веб-ресурсах посольств України за кордоном, інфор-

маційних матеріалів під назвою «Invest Ukraine open for U!», відеоролика «Invest Ukraine!», випуску № 2 відео-блогу Мінекономрозвитку за участю Міністра, який присвячено питанню створення сприятливого інвестиційного клімату;

- підготовку до проведення Українсько-американського бізнес форуму, який відбувся 13.07.2015 р. у Торговій палаті США та об'єднав понад 150 керівників провідних американських компаній, десятки лідерів українського бізнесу та представників економічних блоків урядів обох країн.

Зокрема, під час форуму було досягнуто наступні домовленості:

- з американською компанією Cargill щодо започаткування масштабного інвестиційного проекту з розвитку інфраструктури морського торговельного порту «Южний» (очікуваний обсяг інвестицій – 130 млн дол. США);

- з американською компанією Horizon Capital щодо масштабної інвестиції в український інтернет-магазин Rozetka.ua (до 40 млн дол. США);

- створено робочу групу з питань залучення іноземних інвестицій, яка вивчає і готує пропозиції щодо втілення кращої світової практики щодо підтримки інвестиційної діяльності з боку держави;

- опрацьовується питання створення порталу invest.in.ua, який буде містити повну інформацію про інвестиційний потенціал України;

- опрацьовується питання створення проектного офісу, діяльність якого буде спрямована на інституційну підтримку інвесторів та інвестиційної діяльності в Україні.

З метою виходу із кризового становища Україна зацікавлена залучати якомога більшу кількість інвестицій, що дасть можливість нарощувати обсяги виробництва та збільшувати кількість робочих місць. У зв'язку з цим на державному рівні треба захистити права інвесторів, гарантувати їм стабільність та повернення інвестицій у разі необхідності, вдосконалити нормативно-правову базу для здійснення інвестиційної діяльності, створити дієвий механізм протидії корупції, сприяти розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності, забезпечити доступність та вдосконалення системи розкриття інформації про інвестиційний ринок України [101].

Для подальшої активізації іноземного інвестування державі необхідно, насамперед, розв'язати проблеми макроекономічної стабільності та активізувати дію комплексу важелів регулювання інвестиційної діяльності. Зокрема, йдеться про необхідні заходи, а саме: створити нормативно-правові та соціально-економічні основи збільшення необхідних обсягів іноземних інвестицій; суворо дотримуватися визначених пріоритетів у розвитку національної економіки; мати ефективний механізм публічного контролю

за їх виконанням; контролювати та певним чином регулювати галузевий розподіл іноземних інвестицій; спростити процедуру участі іноземних інвесторів у процесі приватизації державного майна; мати зважену, обґрунтовану політику щодо встановлення податкових пільг; активізувати кредитну політику, розвивати практику надання гарантій під іноземні кредити урядом, НБУ й комерційними банками.

Акцент. О, містична, непередбачувана і дивовижна Україна!

*(Філіп Костемале,
керівник інвестиційних проектів
ТНК «Джсейбіл» в Європі та Азії)*

7.2. Універсальні поняття інвестицій та правового режиму іноземного інвестування

Інвестиція, капіталовкладення, міжнародні інвестиції, рух капіталів, інвестиційний клімат, інвестиційна діяльність, іноземні інвестиції, інвестиційна привабливість, режими інвестування.

Акцент. Ніколи не інвестуйте в діюче підприємство, поки не дізнаєтесь, як воно діє.

(Томас Роберт Дюар, англійський підприємець, виробник віскі)

На початок нинішнього століття щорічний міжнародний рух капіталів оцінювався в суму близько 1 трлн дол., а частка «вільного» капіталу (тобто того, що потенційно може інвестуватися) становила, на думку фахівців, щонайменше 200 млрд дол. Не зайвим буде підкреслити й те, що переважно інвестиційні потоки мали місце між промислово розвиненими країнами (напрямок Північ – Північ). Тільки близько третини прямих приватних інвестицій припадає на частку держав, що розвиваються [17, с. 78-79].

Інвестиції – це довгострокові вкладення капіталу у підприємницьку діяльність (для одержання прибутку). Той, хто має капітал і вкладає його у ту чи іншу комерційну справу, називається інвестором, й сам процес вкладення капіталу – інвестуванням (довгостроковим фінансуванням). У будь-якій підприємницькій діяльності інвесторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, тобто як підприємства, так і окремі власники капіталу. Для сутнісно-змістової характеристики інвестицій істотно теоретичне і практичне значення має визначення різновидів інвестицій за окремими ознаками, тобто за їхнім функціонально-елементним складом.

В макроекономіці інвестиції (від лат. investio – одягаю) є частиною сукупних витрат, що складається з витрат на нові засоби виробництва, інвестиції в нове житло і приросту товарних запасів. Сюди також треба включити витрати на освіту, наукові дослідження та підготовку кадрів. Ці витрати представляють собою інвестиції в «людський капітал», які на сучасному розвитку економіки набувають все більшого і більшого значення, тому що на сам кінець результатом людської діяльності виступають і будинки, і споруди, і машини, і устаткування, і саме головне, основний фактор сучасного економічного розвитку – інтелектуальний продукт, який визначає економічне положення країни в світовій ієрархії держав. Тобто, інвестиції – це частина ВВП, не спожита в поточний період, і що забезпечує приріст капіталу в економіці.

Інвестиції відіграють центральну роль в економічному процесі, вони визначають загальний ріст економіки. В результаті інвестування

засобів в економіку збільшуються обсяги виробництва, росте національний прибуток, розвиваються та йдуть в перед в економічній конкуренції галузі та підприємства, що в найбільшому степені задовольняють попит на ті чи інші товари та послуги. Отриманий приріст національного прибутку частково знову накоплюється, проходить подальше збільшення виробництва, процес повторюється безперервно.

Таким чином інвестиції, що утворюються за рахунок національного прибутку, в результаті його розподілу, самі обумовлюють його ріст, розширене відтворення. При чому, чим ефективніше інвестиції, тим більше ріст національного прибутку, тим значніші абсолютні розміри накопичення (при даній його частці), які можуть бути знову вкладеними в виробництво. При достатньо високій ефективності інвестицій приріст національного прибутку може забезпечити підвищення частки накопичення при абсолютному рості споживання.

Уявлення щодо глобальних та регіональних проявів феномена інвестицій можна скласти з таких міжнародно-правових актів, як Кодекс лібералізації руху капіталів, що був розроблений в 1961 р. під егідою ОЕСР, та Сеульської конвенції про заснування Багатостороннього агентства з гарантії інвестицій (БАГІ), що набрала чинності 12.04.1988 р.

В Україні в правовому аспекті інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів); рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- майнові права інтелектуальної власності, сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»);
- права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права;
- інші цінності [18].

Інвестиційний процес (інвестування) – процес утворення і поновлення капіталу.

Класифікація інвестицій. Залежно від того, де вкладається капітал (у межах країни чи за кордоном), виокремлюють внутрішні (вітчизняні) й зовнішні (іноземні) інвестиції.

Внутрішні інвестиції – вклади в галузі власної економіки, тобто в межах своєї країни.

Іноземні інвестиції – це вкладання капіталу іноземних громадян, юридичних осіб і держав.

У свою чергу, внутрішні інвестиції поділяються на фінансові та реальні, а зовнішні – на прямі й портфельні.

Фінансові інвестиції являються контрактами, оформленими на папері, такими, як звичайні акції та облігації. За такого інвестування має місце переміщення титулів власності, котрі дають право на одержання нетрудового доходу. У літературі з питань політичної економії капітал у вигляді цінних паперів називається ще фондовим, або фіктивним, оскільки він не є реальним багатством і не має реальної вартості (на відміну від капіталу, вкладеного в різні сфери та галузі суспільного виробництва).

Фінансові інвестиції групують за такими стратегічними напрямками:

- інвестиційні операції з традиційними інструментами;
- придбання похідних цінних паперів (деривативів);
- депозитні операції підприємств;
- пайова участь у спільних підприємствах.

Реальні інвестиції – це вкладення капіталу у різні сфери та галузі народного господарства з метою оновлення існуючих і створення нових матеріальних благ, а як наслідок – одержання набагато більшого прибутку. Такі реальні інвестиції ще називають виробничими; проте в практиці господарювання за ними закріпилась інша назва – капітальні вкладення.

Природно, що з активізацією розвитку роздержавлення і приватизації власності, акціонування державних підприємств усе більшою ставатиме частка приватного капіталу в загальному обсязі інвестицій. Це сприятиме підвищенню рівня ефективності як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій. За загальноновживаним визначенням капітальні вкладення – це періодично здійснювані довгострокові витрати капіталу на відтворення основних фондів і об'єктів соціальної інфраструктури підприємства.

Іноземна пряма інвестиція – вкладення капіталу, яке передбачає контроль інвестора над закордонними підприємствами чи компаніями.

Зовнішні прямі інвестиції – це вкладення капіталу за кордоном, що за величиною становить не менше 10 % вартості того чи того конкретного проекту, закордонні інвестиції, менші за 10 % вартості здійснюваного за їх допомогою капітального проекту, називаються **портфельними**.

Періодичний аналіз співвідношення прямих і портфельних інвестицій має практичне значення для виявлення загальних масштабів і частки залучення іноземного капіталу у сферу розвитку й підвищення ефективності виробництва та інших напрямків діяльності суб'єктів господарювання. Ефективність довгострокового фінансування модернізації існуючих і будівництва нових виробничих і невиробничих об'єктів багато в чому залежить від пропорцій між державними та приватними

інвестиціями. Прямі інвестиції – це безпосередня участь інвестора у виборі об'єкта інвестування і вкладанні коштів.

Згідно з Кодексом лібералізації руху капіталів, у якому йдеться *тільки про прямі інвестиції*, під ними розуміються інвестиції, що здійснюються з метою встановлення тривалих економічних зв'язків між підприємницькими організаціями, а також інвестиції, які забезпечують їх власникам ефективний контроль за управлінням підприємством.

За цим Кодексом пряма інвестиція має місце тоді, коли існує комбінація таких ознак:

- йдеться про певний внесок;
- цей внесок має форму капіталу;
- внесок повинен сприяти встановленню довгострокових зв'язків, хоча не обов'язково, щоб ці зв'язки були юридичними;
- ці довгострокові зв'язки повинні встановлюватися між інвестором та підприємством, тобто організацією, яка здійснює економічну діяльність;
- інвестор завдяки цим довгостроковим зв'язкам повинен мати можливість здійснювати реальний вплив на управління підприємством, яке він інвестує.

Відповідно до Сеульської конвенції складовими елементами поняття «інвестиція» є три обов'язкових ознаки.

По-перше, необхідно, щоб інвестиції являли собою *внесок*. Без внеску нема інвестицій. Цей внесок може бути або грошовим або мати натуральну форму і в цьому випадку може йтися як про матеріальні, так і про нематеріальні блага. Проте цей внесок не може мати вигляду надання послуг.

По-друге, необхідно, щоб цей внесок було здійснено *на тривалий час*. Інвестування – це не спекулятивна операція, тому інвестор має усвідомлювати, що зиск, який він сподівається отримати від своєї операції, може бути досягнуто лише з плином часу. Тому Сеульська конвенція визнає інвестиціями лише серед-ньострокові та довгострокові операції.

По-третє, інвестиція може мати місце лише тоді, коли *інвестор* хоч би частково *допускає підприємницький ризик*. Інакше кажучи, зиск, який інвестор чекає від операції, повинен мати вигляд певного результату від експлуатації внеску, нехай часткової, причому допускається, що цим результатом може бути як прибуток, так і збитки. Ця остання ознака є головною для інвестицій.

Особливо слід зупинитися на продажу обладнання. Деякі автори, враховуючи кількісну та якісну важливість для економіки держави-покупця таких продажів, відносять певні їх різновиди до інвестицій. Сеульська конвенція демонструє гнучкість щодо такого судження, виходячи з конкретних обставин зазначеної операції. За Конвенцією така операція не має інвестиційного характеру, якщо прибуток відповідної особи скла-

дається тільки з суми ціни продажу, навіть якщо ця ціна не встановлена, однак може бути встановленою, і навіть тоді, коли ця сума сплачується відповідній особі не одноразово, а поетапно. Проте ця операція має характер інвестиції, якщо прибуток цієї особи складається частково з суми ціни продажу, а частково – зі сплати сум, отриманих після підрахунків фінансових наслідків експлуатації придбаного обладнання. Саме в цьому полягає розсудливість: щоб інвестиційна операція стала успішною, необхідно не тільки, щоб інвестор вклав капітал, а й щоб він був прив'язаним до цього капіталу.

Непрямі інвестиції – це опосередкована участь у виборі об'єкта інвестування і вкладання коштів іншими способами (фінансовими посередниками). Інвестор купує цінні папери фінансових посередників, наприклад, інвестиційні сертифікати інвестиційних компаній.

З огляду на функціональну цілеспрямованість розрізняють валові й чисті капітальні вкладення.

Валові капітальні вкладення – це загальна сума одноразових витрат капіталу на просте й розширене відтворення виробничих основних фондів та об'єктів соціальної інфраструктури. Їх порівнюють із затратами (витратами) на заміщення зношених машин, устаткування, споруд та інше. А чисті – витрати лише на розширене відтворення. Вони спрямовані на приріст виробничих фондів.

Чисті капіталовкладення – це обсяг капітальних без амортизаційних відрахувань, котрі використовуються, як відомо, на просте відтворення основних фондів та іншого майна підприємства.

За чинними на підприємствах системами планування та обліку до складу капітальних вкладень включають: вартість будівельно-монтажних робіт; вартість усіх видів виробничого устаткування, а також зархованих до основних фондів інструментів та інвентарю; інші капітальні роботи й витрати.

До останніх належать: вартість земельних ділянок; роботи із глибокого розвідувального буріння на нафту, газ і термальну воду; проектні роботи; науково-дослідні роботи; вартість придбаних патентів і ліцензій; витрати на підготовку експлуатаційних кадрів для підприємств, що будуються, вартість не титульних тимчасових споруд, необхідних за будівництва виробничих об'єктів тощо.

Крім того, є також коротко термінові і довготермінові інвестиції.

Короткотермінові інвестиції – це вкладення капіталу на період не більше одного року.

Довготермінові інвестиції – це вкладання капіталу на період понад один рік. У практиці великих інвестиційних компаній довготермінові інвестиції деталізують так: до двох років; від двох до трьох років; від трьох до п'яти років; понад п'ять років.

За формою власності інвестиції поділяються на приватні, державні, іноземні та спільні.

Приватні інвестиції – це вкладання коштів які роблять громадяни та приватні підприємства.

Державні інвестиції – це вкладання капіталу яке провадять центральні та місцеві органи влади й управління бюджетних, позабюджетних фондів і позичених коштів.

Спільні інвестиції – це вкладання юридичних осіб та громадян країни та іноземних держав.

Розрізняють також поняття «пряме інвестиційне підприємство» та «іноземна пряма інвестиція».

Пряме інвестиційне підприємство – це акціонерне чи неакціонерне підприємство, у якому іноземний інвестор є власником не менше 10% звичайних акцій або їхнього еквівалента в неакціонерному підприємстві, або ж має право голосу в акціонерному підприємстві.

Економісти розділяють також інвестиції з огляду на спрямованість дій, виділяючи чотири їхні види: нетто-інвестицій, екстенсивні інвестиції, реінвестиції, брутто-інвестиції.

Нетто-інвестиції – це інвестиції на заснування проекту (початкові інвестиції).

Екстенсивні інвестиції – це інвестиції на розширення (збільшення) виробничого потенціалу.

Реінвестиції – повторні інвестиції за рахунок використання прибутку, отриманого від первинного вкладення капіталу.

Брутто-інвестиції – це нетто-інвестиції плюс реінвестиції.

За формою інвестиції можуть здійснюватись:

- у матеріально-речовинній формі (об'єкти, що будуються; машини та обладнання; товари);
- у неречовій формі (об'єкти інтелектуальної власності; інші права та законні інтереси, що охороняються) та
- у грошовій формі.

Поняття міжнародної інвестиції. Переміщення капіталу з однієї країни до іншої здійснюється в одній з двох головних форм – у вигляді *позикового* або *підприємницького* капіталу. У першому випадку має місце надання кредитів у грошовій або товарній формі з метою отримання прибутку за рахунок позикових відсотків, тобто в цьому випадку йдеться про відносини, пов'язані з кредитуванням. Позиковий капітал не призводить до виникнення власності за кордоном. У другому випадку, інвестиції являють собою рух підприємницького капіталу і такий рух має своїм наслідком виникнення власності за кордоном. Виходячи з форм та/або цілей, керуючись якими підприємницький капітал здійснює своє проникнення на іноземні ринки, інвестиції поділяються на певні види.

Міжнародні договори, які мають на меті забезпечити вільний рух інвестицій, як, наприклад, документи Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) або ЄС, виходять з того, що міжнародними є такі інвестиції, які тягнуть за собою міжнародний рух капіталу, що знаходить своє відображення у платіжному балансі держав. У більшості випадків міжнародний рух капіталів пов'язаний з перетинанням кордонів. Однак для належного застосування зазначених міжнародних договорів недостатньо встановити, що ту чи іншу інвестицію здійснює або резидент на території іншої держави, або, навпаки, іноземець на відповідній національній території. Насправді резидент може бути за кордоном, а іноземець – знаходитися на національній території іншої держави. Звідси саме критерій місцеперебування визнається вирішальним, унаслідок чого міжнародними вважаються інвестиції, що тягнуть за собою рух капіталів і здійснюються або резидентом за кордон, або нерезидентом на відповідну національну територію. Причому юридичне визначення понять «резидент» і «нерезидент» береться з внутрішнього права відповідної держави.

Проте слід мати на увазі, що у двосторонніх конвенціях про заохочення та захист інвестицій реалізується зовсім інший підхід. Тут ідеться не про направленість інвестиційних потоків, а про визначення державної приналежності (громадянства) інвестора, тобто про встановлення держави, в якій він може отримати захист інвестиції. Згідно з цими конвенціями місцеперебування інвестора не має жодного значення, а вирішальним стає критерій громадянства: міжнародний характер мають інвестиції, які здійснюються інвестором (фізичною або юридичною особою) з однієї держави-учасниці договору на територію іншої держави-учасниці.

Двосторонні договори зазвичай містять критерії визначення державної приналежності інвестора. Коли йдеться про інвестора – фізичну особу, все вирішується дуже просто: громадянство інвестора визначається згідно з внутрішнім правом держав, між якими укладено відповідну конвенцію. Коли ж ідеться про інвестора, що є юридичною особою, тоді для встановлення національної приналежності висувається одна з двох вимог:

- або підприємство має на території однієї з держав, що домовляються, своє місцезнаходження, де воно було засноване відповідно до встановленого в ній правопорядку;
- або це підприємство, незалежно від місця свого знаходження чи місця створення, перебуває під контролем (прямим або непрямим) фізичних осіб, що мають громадянство однієї з держав-учасниць, або юридичної особи, яка створена відповідно до законодавства однієї з цих держав і знаходиться на її території.

Із викладеного випливає, що належне вирішення питань про те, чи є той або інший вклад у підприємство інвестицією, і якщо так, то чи є вона національною чи міжнародною за своїм характером, безпосередньо

пов'язане з тим правовим режимом, якому відповідна інвестиція буде підкорятися [19, с. 285-286].

В українському законодавстві іноземні інвестиції – це цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. Для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України [20].

Щодо світової практики створення інвестиційного клімату для іноземних інвесторів, зокрема, то економічно розвинені країни виходять з норм міжнародного права, яким передбачено міжнародний стандарт режиму інвестицій, тобто **стандарт справедливого та рівного режиму**. Відповідно до зазначеного стандарту держава, на території якої здійснюються іноземні інвестиції, приймає норми щодо їх статусу. Вони мають бути однаковими для національних і міжнародних інвестицій, і тоді кажуть, що міжнародні інвестиції користуються національним режимом. Проте ці норми можуть і не забезпечувати національний режим, і тоді міжнародні інвестиції користуються або менш, або більш сприятливим (ніж національний) режимом. Однак у будь-якому разі вони повинні бути пристосовані до міжнародного стандарту справедливого та рівного режиму.

Національний режим іноземних інвестицій, в принципі, завжди буде відповідати вимогам міжнародного стандарту. Проте, режим іноземних інвестицій фактично може не збігатися з режимом, установленим для національних інвестицій.

Завдяки діяльності ОЕСР у міжнародній практиці знову посилюється інтерес до уніфікованого розв'язання проблем, пов'язаних з міжнародним інвестуванням.

Новітні досягнення щодо цього знайшли відображення в Керівних принципах Всесвітнього банку, де проблемі режиму міжнародних інвестицій присвячено третій розділ. У ньому знайшли відтворення і принцип справедливого та рівного режиму, і принцип національного режиму іноземних інвестицій, і принцип, за яким держави не повинні робити розрізнення між іноземними інвестиціями з огляду на їх національну приналежність [21].

Залежно від обраної конкретною державою політики у реальному житті можуть мати місце такі правові режими іноземних інвестицій:

1) Преференційний режим інвестування. У цьому випадку йдеться про те, що пріоритет надається економічному розвитку шляхом залучення міжнародних інвестицій. За таких умов, коли інвестиційна рівновага порушена на користь тих, хто інвестиції пропонує, і на шкоду тим, хто їх потребує, можливе застосування двох рівнів заохочення іноземних інвестицій, які призводять до різних стратегій реалізації інвестиційної політики.

2) Режим стримування іноземного інвестування. Перш за все слід зауважити, що жоден законодавчий або підзаконний акт щодо іноземних інвестицій не замислюється як стримуючий – для цього було б достатньо простої заборони іноземного інвестування на відповідній території. Навпаки, і в такому випадку за мету ставиться економічний розвиток держави із залученням іноземних інвестицій, однак при цьому інтереси економічного розвитку урівнюються інтересами політичної незалежності.

Стримуючий характер законодавчих або підзаконних актів проявляється у наявності однієї чи декількох із таких вимог:

- У межах кожної інвестиційної операції необхідне поєднання національного та іноземного капіталу, причому останній частіш за все становить меншу, а не більшу частину.
- Передбачається чіткий графік розрахунків, за яким забезпечується повернення раніше отриманого національного капіталу з боку іноземного у такий спосіб, щоб міжнародні інвестиції протягом певного часу перетворювалися у національні.
- У межах кожної інвестиційної операції участь в управлінні забезпечується як національному, так і іноземному інвесторам, хоча при цьому на певний термін керівними повноваженнями буде наділений лише національний, а не іноземний інвестор.
- Рішення щодо управління міжнародними інвестиціями піддаються певним обмеженням, особливо у сфері прийому на роботу та звільнення персоналу, або навіть у сфері фінансування.

3) Режим контролю за здійсненням інвестиційної діяльності. Законодавчі та підзаконні акти держав у випадку даного режиму не ставлять собі за мету ні сприяння, ні обмеження міжнародних інвестицій, задовольняючись збором інформації щодо експорту та імпорту капіталу, аби статистичне перевірити їхню рівновагу. Щойно експортні та імпорتنі потоки урівноважуються, режим інвестування не потребує змін, тобто відсутня необхідність введення одного з попередніх режимів. Таким чином, законодавчі або підзаконні акти з контролю розглядають інвестиції тільки в момент їх створення або ліквідації, а проміж ними залишаються нейтральними, надаючи цим інвестиціям національний режим. В Україні для іноземних суб'єктів господарської діяльності запроваджується національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України.

Україна пройшла важливі етапи на шляху до інтеграції в світовий економічний простір:

- 1.03.1998 р. набула сили Угода про партнерство і співпрацю з ЄС;
- в 2005-2006 рр. ЄС і США наддали Україні статус країни з ринковою економікою;

- в 2005 р. Сенат США скасував поправку Джексона-Веника щодо України;
- підписано міждержавні угоди щодо сприяння і взаємного захисту інвестицій з понад 70 країнами світу;
- до 2014 р. укладено 60 міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування практично зі всіма країнами СНД, Європи, багатьма країнами Азії, Північної і Південної Америки і кількома країнами Африки;
- 16.05.2008 р. Україна набула статус члена СОТ. Вступ України до СОТ дає позитивний сигнал для активізації співпраці між Україною і ЄС по всіх напрямках, а також в інвестиційній сфері;
- 27.06.2014 р. була підписана Угода про Асоціацію між Україною та ЄС та 16 вересня 2014 року одночасно ратифікована Верховною Радою та Європейським парламентом.

Визначальним завданням державної політики у сфері інвестиційної діяльності є формування сприятливого інвестиційного клімату.

Україна залишається привабливою для інвестицій, водночас вона не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у світове господарство і порушення макростабільності на зовнішніх ринках має свій відголос в Україні.

Отже, важливим є стимулювання інвестиційної діяльності та покращення інвестиційного клімату в Україні. Для цього необхідно сформуванню стабільну державну політику у сфері іноземного інвестування, розраховану на довгострокову перспективу та розробити обґрунтовану державну стратегію залучення іноземних інвестицій, з урахуванням національних цілей та пріоритетів. Це сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості вітчизняної економіки на міжнародному ринку капіталу й прискорить процес відтворення її потенціалу в складних політико-економічних умовах.

Законодавство:

- Господарський кодекс України;
- Закони України: «Про інвестиційну діяльність» [18], «Про режим іноземного інвестування» [20], «Про захист іноземних інвестицій в Україні» [22], «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» [23], «Про цінні папери та фондовий ринок» [24] та ін.
- Постанова КМУ «Про заходи щодо реалізації стратегічно важливих інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» [25].

7.3. Депресивні регіони і механізм інвестування їхнього розвитку

Депресивний регіон, державна інвестиційна політика, фінансові ресурси.

Депресивний регіон – це такий проблемний регіон, який не в змозі сам (без допомоги з боку держави або зовнішньої допомоги) вирішити свої власні гострі проблеми.

Вперше поняття «депресивна територія» було вжито у Великобританії в міжвоєнний період. Цей термін використовувався, головним чином, стосовно промислових районів старого освоєння в межах кам'яновугільних басейнів країни, які жорстко постраждали від безробіття, викликаного припиненням виробництва в деяких галузях важкої промисловості.

Зараз у зарубіжній науковій літературі, головним чином, вживається термін «distressed areas», який можна перекласти як «території в занепаді». Ці території, на думку експертів, потерпають від таких негараздів як застарілі, а часом малопридатні для використання, житлові фонди та інфраструктура, занедбані індустріальні майданчики, екологічні проблеми (наприклад, старіння населення, бідність, низькі стандарти стану здоров'я).

В Україні поняття «депресивна територія» увійшло в науковий обіг у середині 90-х років ХХ століття, що було пов'язано з активізацією регіональних досліджень. Попри наявність значної кількості робіт з вивчення депресивних територій, однозначного тлумачення цього терміна немає.

Протягом 1991-2001 років, коли темпи розвитку в усіх областях були негативні, як і динаміка основних соціально-економічних показників, до «депресивних» (при трактуванні цієї категорії в розумінні Смирнягина Л. і Білова Г.) повинні були бути віднесені більшість регіонів України [29]. Це підтверджує і визначення Тругеля І.: «Депресивні регіони – це території, які в даний час відрізняються нижчими, ніж в середньому по країні, показниками соціально-економічного розвитку, але у минулому були розвиненими, а за деякими показниками займали провідне місце в країні» [30].

У Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів» [10] наведені ознаки депресивності, зокрема зазначено, що її критеріями є: найнижчі за останні п'ять років показники валової доданої вартості на одну особу; найнижчі щільність населення, природний приріст, обсяги виробництва продукції на одну особу, заробітна плата впродовж трьох останніх років, найвищі показники зайнятості в сільському господарстві.

Виділення депресивних регіонів є важливою частиною регіональної політики. В її опрацюванні, реалізації, організаційному і правовому забезпеченні провідна роль належить державі. Це зумовлено програмним регулюванням розвитку депресивних регіонів.

У просторовій організації суспільства депресивні регіони вирізняються масштабами й особливою кризовістю прояву тієї чи іншої складної проблеми. При цьому комплекс заходів, спрямованих на поетапне їх вирішення, виходить на рівень загальнодержавних завдань. Невирішеність їх становить загрозу соціально-економічному механізму всієї країни, може призвести до різкого загострення політичної нестабільності, погіршення екологічної ситуації тощо.

При рангуванні регіонів за ступенем їхньої депресивності слід враховувати не тільки сучасний рівень соціально-економічного розвитку, а й найважливіші ретроспективні характеристики, наприклад стартові умови входження в ринок, що визначають можливості й темпи адаптації до ринкового середовища. Не менш важливе значення мають і об'єктивні регіональні передумови (геополітичне положення, ресурсний потенціал транспортна освоєність тощо), які прискорюють або уповільнюють цей процес. Урахування їх дає можливість визначити дійсно проблемні регіони депресивний стан яких зумовлений недостатнім розвитком продуктивних сил.

Крім причин, що пов'язані з низьким розвитком продуктивних сил та недоліками територіальної організації суспільства, є й інша група причин. Це катастрофи – природні, антропогенні та техногенні, а також соціально-політичні (воєнні, конфесійні та етнічні конфлікти), екологічні лиха. Катастрофи нерідко змінюють ситуацію в певному регіоні. Це потребує оперативного здійснення широкомасштабних заходів щодо усунення катастрофічних наслідків.

Характерною траєкторією соціально-економічного розвитку, що зумовлює виникнення депресивних регіонів, є загострення тієї чи іншої загальної для країни проблеми, яка в деяких регіонах досягає крайніх значень. Це і робить такі регіони проблемними. Наприклад, в Україні дуже несприятливою є демографічна ситуація. У багатьох областях зменшується чисельність населення. У багатьох регіонах України досить гострою є екологічна проблема. Сформувалися регіони катастрофічної або кризової ситуації, що несе в собі несприятливі наслідки.

Хронічне обмеження інвестицій, застій та інерційність структури господарства, зниження ефективності виробництва є причиною появи економічно деградуєчих депресивних регіонів. Державне регулювання інвестиційної діяльності в депресивних регіонах має ґрунтуватися на врахуванні загальних тенденцій розвитку національної економіки і лише відповідним чином коригуватися й уточнюватися у зв'язку з їхніми особливостями. Створення тут спеціальних умов для інвестиційної діяльності може бути виправдано.

Встановлення особливого режиму інвестування для депресивних регіонів передбачає обов'язкове врахування пріоритетності розвитку

окремих галузей (і навіть підприємств), особливостей відтворювальних процесів, готовності до оновлення виробничого потенціалу, ефективності можливих витрат у довгостроковому розвитку.

Державна інвестиційна політика в депресивних регіонах має проводитися у комплексі з іншими антикризовими заходами загально-економічного значення (загальне оздоровлення економічної ситуації, створення сталих передумов для ефективного функціонування ринкового механізму, забезпечення умов для формування прогресивних територіально-галузових пропорцій). Це дасть змогу створити передумови для нормального функціонування економіки регіону в майбутньому.

Головну увагу слід приділяти вирішенню таких стратегічних завдань:

- ліквідації глибинних структурних деформацій у більшості депресивних регіонів, що зумовлюють зниження ділової, в тому числі інвестиційної, активності, нівелювання негативних наслідків несприятливих стартових умов входження в ринок;

- запобіганню руйнації наявного виробничого і науково-технічного потенціалу через різке скорочення інвестування при критичному рівні зносу основних фондів, що істотно обмежує можливості активізації економічної діяльності;

- удосконаленню механізму державного регулювання інвестицій для стимулювання довгострокових вкладень фінансових ресурсів і створення сприятливого інвестиційного клімату.

При розробці заходів державної підтримки депресивних регіонів потрібно детально проаналізувати ситуацію, що склалася, специфічні особливості функціонування їхніх підприємств в умовах ринку, виділити ті з них, які через вагомості, але не пов'язані з переходом до нових економічних відносин, причини об'єктивно не можуть перебудувати свою виробничу діяльність. На основі цього можуть прийматися рішення про вибіркову інвестиційну підтримку підприємств з першочерговим наданням їм централізованих фінансових ресурсів.

Не менш важливе значення має врахування і такого чинника, як загальна доцільність подальшої інвестиційної підтримки соціально-економічного розвитку депресивного регіону в межах наявної регіонально-галузевої спеціалізації. Це потребує аналізу соціальної, політичної, екологічної та демографічної ситуації, в тому числі динаміки міграційних процесів.

Доцільно виділяти повністю або частково депресивні регіони і проводити щодо них різну державну інвестиційну політику. Це передбачає рангування таких регіонів за ступенем депресивності та визначення на цій основі регіональних пріоритетів інвестування, етапів виділення централізованих інвестиційних ресурсів, диференційованих заходів регулювання відтворювальних процесів. Доцільно скласти реєстр подібних регіонів, який має періодично поновлюватися.

Інвестиційні ресурси мають направлятися передусім на розвиток тих депресивних регіонів, у яких помітне відносне пожвавлення інвестиційних мотивацій, є достатні трудові ресурси, відносно сприятливі політичні та екологічні умови. Це запобігатиме розпорошенню ресурсів за численними об'єктами, дасть змогу швидко освоїти їх і забезпечити своєчасну окупність.

Інвестиції в соціальну сферу будуть більш виправданими з точки зору забезпечення потреб достатньо стабільного населення.

Широка інформація про стан ділової активності створює передумови для залучення приватного, в тому числі іноземного, капіталу.

Для повністю депресивних регіонів на першому етапі нереально надати інвестиції в необхідних обсягах. Їх слід спрямовувати на підтримку найважливіших галузей життєзабезпечення населення, підтримку виробничої діяльності обмеженого кола структуроутворюючих підприємств, у тому числі для виключення можливості соціального вибуху, але головне – з метою нівелювання дії чинників, що викликають депресивний стан регіонів, та створення передумов для пожвавлення ділової активності.

З метою стимулювання розвитку депресивних територій у їх межах можуть здійснюватись такі заходи:

- ✧ цільове спрямування державних капітальних вкладень у розвиток виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури;

- ✧ надання державної підтримки, у тому числі фінансової, малим підприємствам, сприяння формуванню об'єктів інфраструктури розвитку підприємництва, таких як бізнес-центри, бізнес-інкубатори, інноваційні та консалтингові центри, венчурні фонди тощо;

- ✧ спрямування міжнародної технічної допомоги на розв'язання актуальних соціально-економічних та екологічних проблем, а також здійснення інших найважливіших заходів;

- ✧ сприяння зайнятості населення, забезпечення цільового фінансування програм перекваліфікації та професійного розвитку трудових ресурсів, стимулювання трудової міграції, удосконалення соціальної сфери, зокрема житлового будівництва, охорони здоров'я та охорони довкілля тощо [10].

В Україні, де більша частина регіонів можуть розглядатися як депресивні, особливо важливо знайти оптимальне поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів. Надаючи бюджетну допомогу територіям, слід виходити з пріоритетів стабілізації й прискорення загальноекономічного зростання та необхідності зближення міжрегіональних відмінностей в умовах життєдіяльності населення. Цим зумовлюється переважаюча орієнтація на бюджетну самостійність господарюючих суб'єктів у вирішенні їхніх внутрішніх соціально-економічних проблем.

7.4. Венчурне інвестування

Венчурний капітал, венчурний бізнес, венчурне фінансування, венчурні фонди

Одним із перспективних напрямів для залучення інвестицій – як і з внутрішніх, так і з зовнішніх джерел є розвиток венчурного інвестування. Терміни «венчурний капітал» і «венчурний бізнес» беруть початок від англійського слова «venture», яке перекладається в словнику В. К. Мюллера як «ризикове підприємство», «спекуляція», «сума, яка підлягає ризику».

Передумови виходу венчурного бізнесу на перший план, порівняно з науковою діяльністю центрів великих компаній:

- більша гнучкість венчурного фінансування,
- менший фінансовий ризик при отриманні негативного результату,
- можливість підключення великих венчурних компаній до інноваційної діяльності при успішному завершенні наукових досліджень і настанні стадії промислового освоєння нових розробок.

У ринковій економіці фінансування будь-якої господарської діяльності містить елемент ризику. В цей же час венчурний капітал співвідноситься лише з певними джерелами і об'єктами вкладень. У вітчизняній і зарубіжній літературі дається немало визначень венчурного капіталу проаналізувавши які можна виділити основні риси цієї економічної категорії: ризиковий та пов'язаний з інноваціями.

За фінансової підтримки зі сторони венчурного капіталу отримали путівку в життя такі досягнення людства, як мікропроцесори, персональні комп'ютери, технологія рекомбінантних молекул ДНК (генна інженерія). Низка раніше невідомих компаній, таких як «Майкрософт», «Діджиталеквіпмент», «Джінентек» піднялися на «дріжджах» венчурного капіталу до рівня лідерів нових галузей сучасного наукоємкого виробництва.

Найбільшого поширення та розвитку венчурний капітал набув у США. Саме США є батьківщиною венчурного капіталу, де він виник у середині 50-х рр. минулого століття у Кремнієвій долині. Пік зростання спостерігався у 80-ті – 90-ті рр.: накопичення венчурних фондів зросли з 3,5 млрд дол. у 1978 р. до більше 30 млрд дол. у 1988 р. У період 1990–2000 рр. спостерігалось стрімке зростання (у 30 разів) обсягів інвестицій: з 3,25 млрд дол. у 1990 р. до 94,79 млрд дол. США у 2000 р. [178, с. 172].

Окремі схеми венчурного фінансування в США застосовувались в 30-х роках ХХ ст. і навіть раніше, однак явище набуло сучасних рис лише після Другої світової війни. Прообразом сучасних фірм з управління венчурним капіталом стало фінансове партнерство «Дж. Х. УїтніендКомпа-

ні», засноване колишнім послом США у Великобританії Дж.Х.Уітні, акціонерної компанії «АмерікенРісерченДівелопменч», створеної у цьому ж році під керівництвом генерала Ж.Д.Доріо, і фонду «Венрок», заснованого в кінці 40-х – початку 50-х років сімейством Рокфеллерів.

Стимулювання винахідницької діяльності в Німеччині, відбувається шляхом надання значної державної винагороди (премії) особам, що винайшли суспільно корисні, конкурентоспроможні технології, товари, послуги, що істотно поліпшили структуру та якість виробництва або соціальної сфери.

У Великобританії діє найбільша в Європі галузь із фінансування інновацій. Капіталовкладення з цією метою надають спеціалізовані комерційні компанії. Міністерство торгівлі й промисловості проводить конкурс, метою якого є допомога малим фірмам у розробці новаторських ідей, що сприяють випуску нових товарів чи розробці прогресивних технологій. Крім того, в цій країні існують ще дві великі організації, які підтримують чи фінансують нові ідеї для того, щоб їх можна було використати в комерційному виробництві в найкоротші строки. Перша з них - філіал Промислової і торгової фінансової «Technical development capital. Ltd» корпорації, завдяки якій останніми роками впроваджено багато значних винаходів.

Також діють Національна науково-дослідна корпорація розвитку, яка отримує кошти від держави для прискорення процесу проходження винаходів від початку розробки до впровадження їх у виробництво, Інститут патентів і винаходів, до складу адміністративної ради якого входять представники Конфедерації британських промисловців, Національної науково-дослідної корпорації розвитку, Федерації торговельних знаків, патентів і конструкцій та інших організацій.

У Франції діє широка мережа спеціалізованих державних служб із стимулювання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у приватному секторі. Одні з них є самостійними організаціями (як, наприклад, Національне агентство сприяння впровадженню результатів наукових досліджень), інші входять до складу центральних органів управління наукою і великих науково-дослідних центрів. Держава через агентство здійснює основні види фінансової допомоги зі стимулювання нововведень. [178, с. 174-175].

Окрім перелічених вище форм стимулювання венчурного бізнесу, існує ще одна, яка не є розповсюдженою, проте ефективною – це так звані корпоративні, тобто недержавні інвестори. Як правило, вони є представниками крупних компаній, які у минулому теж використовували венчурний капітал, а сьогодні бажають самостійно вкладати зароблені гроші у перспективні проекти. Зрозуміло, що не з альтруїстичних міркувань, а з метою отримання прибутку, який би перевищив інвестиційні вливання.

Останнім часом в Україні поступово зростає увага до «венчурного» бізнесу.

Формування інститутів венчурного фінансування і розвиток венчурного бізнесу в Україні започатковано у 1992 р., і відбувається повільно. У багатьох розвинених країнах світу цей вид ІСІ направляє кошти інвесторів в інноваційну сферу. В Україні тенденції абсолютно інші – кошти венчурних фондів інвестуються в будівництво і нерухомість і поки слабо орієнтовані на «хай-тек» технології.

Основні засади функціонування та обмеження діяльності інститутів спільного інвестування в Україні були узгоджені з Директивою Європейського Союзу № 85/611 від 20 грудня 1985 р. «Про приведення у відповідність Законів та Положень стосовно спільного інвестування в цінні папери, що обертаються» [179]. Але у Директиві не велася мова про венчурні фонди, отож в Україні були створені окремі умови розміщення коштів інвесторів венчурних фондів.

У травні 1998 р. в Україні за пропозицією Європейської асоціації венчурного капіталу (EVCA) при УАІБ було відкрито секцію венчурного капіталу, основне завдання якої – сприяти розвитку венчурного інвестування в Україні.

15.03.2001 р. в Україні був прийнятий Закон України „Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)», який започаткував утворення абсолютно нових для перехідної економіки України інститутів фінансового ринку, який змінив Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 р. [68].

До появи вказаного закону в країні з середини 1990-х років існували інвестиційні і взаємні фонди, що створювалися спеціально в цілях забезпечення процесів масової приватизації. Серед них можна назвати Western NIS Enterprise Fund (150 млн дол., виділених урядом США для освоєння в харчовій промисловості, сільському господарстві, виробництві будівельних матеріалів, фінансовому секторі України), Sigma Blayzer (капітал - 100 млн дол.), фонд прямих інвестицій «Україна» (капітал - 22,5 млн дол., більша частина якого була внесена ЄБРР, МФК, Greditanstalt Investment Bank AG, Commercial Capital, Банком Бостона і приватними інвесторами). Крім того, функціонували такі фонди та компанії венчурного інвестування, як Black Sea Fund [180, с.47], компанії «Euroventures Ukraine» та «Інеко», фонд «Дніпро».

До 2003 року кількість таких фондів скоротилася з 329 до 129, а ті, що залишилися повинні бути ліквідовані або реорганізовані відповідно до закону.

Сьогодні венчурним в Україні вважається корпоративний або пайовий фонд [68], на структуру активів якого не накладається істотних обмежень (як у випадку диверсифікованого фонду), і вклад-

никами якого можуть бути виключно юридичні особи. Активами фонду управляє компанія з управління активами (КУА), відповідальне зберігання активів забезпечує компанія-зберігач. Такий фонд може бути створений на 100 років, інвестувати всі свої кошти в неліквідні цінні папери одного емітента, купувати векселі і надавати позики компаніям, якими він володіє. Немає обмежень і щодо числа його учасників. Венчурні фонди явно знаходять популярність і на сьогодні їх кількість становить 90% від загального ринку ІСІ.

Венчурні фонди залишаються найбільш непрозорими гравцями ІСІ - 38,12% їхньої структури вкладень невідомі. На сьогоднішній день, венчурний фонд в Україні - це один з кращих механізмів мінімізації оподаткування. Адже податок на прибуток від активності венчурного фонду не сплачується до закриття його роботи і розподілу прибутку між учасниками. А це означає, що фонд може не платити податки тривалий час.

Ще однією перевагою фонду є легкість, з якою можна продати або купити його активи. Зазвичай продаж корпоративних прав вимагає досить складної процедури, яка може затягнутися на місяці. У той же час інвестиція у венчурний фонд, який, у свою чергу, володіє цими правами, може бути продана досить просто і швидко, та ще й на додачу майже анонімно. Венчурний фонд дозволяє володіти активом і не афішувати його.

Переваги венчурного інвестування як головного джерела фінансування у сфері інноваційного бізнесу полягає у тому, що підприємства, що розвиваються, можуть отримати інвестиції тоді, коли інші фінансові інститути утримуються від ризикованих капіталовкладень.

Нині венчурні фонди є особливим інститутом інвестування. В Україні вже напрацьовано низку законодавчих актів, однак, діяльність таких фондів ще слід досліджувати.

Розвиток венчурної індустрії стримують такі негативні чинники:

- слабка законодавча база. Термін «венчурний бізнес» вже протягом багатьох років зустрічається в окремих законодавчих актах України, проте ще й досі не надано визначення суті, функцій та принципів венчурних фондів і венчурних фірм;

- брак джерел венчурного фінансування та накладання обмежень на залучення коштів від окремих учасників (зокрема, фізичних осіб);

- погіршення ситуації у секторі генерації наукових знань;
- брак якісних проектів, яким притаманні потужна маркетингова стратегія та істотна потенційна місткість ринку;

- відсутність у сфері венчурного менеджменту досвідчених фахівців, що володіють технологіями виявлення та селективного добору перспективних інноваційних проектів, а також оцінки їх майбутньої ефективності з достатнім ступенем вірогідності;

- високий рівень тіньової економіки.

Основними перешкодами у розвитку венчурного інвестування ми вважаємо нестабільне середовище, слабкість венчурної інфраструктури, низьку ліквідність венчурних інноваційних інвестицій у зв'язку з нерозвиненістю фондового ринку, в основному іноземне походження венчурного капіталу, недостатню інформаційну підтримку та брак прозорості й відкритості у бізнесі [181, с.32].

Венчурний капітал може виступати одним з найважливіших джерел фінансування інноваційної діяльності. Він є високоризиковим пайовим (акціонерним) капіталом, що інвестується в компанії з перспективами великого зростання, які пов'язані з нововведеннями і управляються спеціалізованими фірмами. Потреба венчурного капіталу в основному викликана кризою нововведень в результаті зростання великих агрокорпорацій, активним розвитком мікроелектроніки і малого підприємництва. А тому завдання венчурного бізнесу полягає в забезпеченні стійкої комунікації між замовниками інновацій і їх виконавцями.

7.5. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів

Узагальнені показники оцінювання інвестиційної привабливості регіонів. Ранжування регіонів за рівнем інвестиційної привабливості.

*Невизначеність і ризик - головна складність і головний шанс бізнесу.
(Девід Хертц, американський математик і аналітик)*

Інвестиційна привабливість регіонів, яка у підсумку проявляється в здатності регіону залучати інвестиційні ресурси, формується під дією цілої низки факторів. Частина з цих факторів може бути описана за допомогою статистичних індикаторів, які також характеризують різні аспекти розвитку соціально-економічного середовища регіону.

Україна є досить неоднорідною країною як з точки зору географічних умов, так і в плані соціально-економічного розвитку. Така географічна та соціально-економічна різноманітність свідчить про значний потенціал регіонів, оскільки дозволяє запропонувати різноманітні «пакети» інвестиційних умов, якими може скористатись широке коло потенційних інвесторів, адже кожний інвестор орієнтується на цілком конкретні характеристики територій, які для нього є визначальними.

Кожний інвестиційний проект має конкретну спрямованість і з найбільшою ефективністю може бути реалізований у тих регіонах, де для цього є найкращі умови. Через це важливу роль у процесі обґрунтування стратегії інвестиційної діяльності компаній, фірм відіграють оцінка і прогнозування інвестиційної привабливості регіонів.

Оцінка і прогнозування інвестиційної привабливості регіонів мають бути безпосередньо узгоджені з державною регіональною політикою. Метою цієї політики є забезпечення ефективного розвитку окремих регіонів з урахуванням таких чинників, як раціональне використання різноманітних економічних можливостей кожного з них, ефект оптимальної інтеграції, територіальний поділ праці та взаємна економічна інтеграція.

Згідно з цією метою завдання державної інвестиційної політики регіонального розвитку можна узагальнити так:

- ✓ стимулювання розвитку експортних та імпортозамінних виробництв тих регіонів, які мають для цього найкращі умови;
- ✓ формування спеціальних (вільних) економічних зон;
- ✓ прискорення розвитку необхідної регіональної інфраструктури.

Реалізація цих завдань тісно пов'язана з державною і приватною інвестиційною діяльністю.

Під інвестиційною привабливістю розуміють надійне і своєчасне досягнення цілей інвестора на основі економічних результатів діяльнос-

ті виробництва, у яке здійснюються інвестиції. Інвестиційна привабливість визначається комплексом різноманітних чинників, перелік і вплив яких можуть розрізнятися і змінюватися залежно як від складу інвесторів, що переслідують різні цілі, так і від виробничо-технічних особливостей виробництва, що інвестується.

Звідси виникає необхідність наукового пошуку й обґрунтування методів змістовного і кількісного врахування значимості загальних і специфічних особливостей, що визначають інвестиційну привабливість виробництва окремих видів товарів і всієї їх розрахунково обґрунтованої номенклатури на конкретному підприємстві. Для оцінювання впливу чинників інвестиційної привабливості підприємства використовують систему показників, яка включає, зокрема, показники ліквідності, доходності, фінансової сталості, інвестиційного ризику тощо.

Оцінювання і прогнозування інвестиційної привабливості регіонів здійснюються у такій самій послідовності, що й дослідження інвестиційної привабливості підприємств. Однак показники оцінювання і чинники прогнозування тут дещо інші. Оцінювання інвестиційної привабливості територій набуло досить значного поширення у світовій практиці. Так, у США регулярно публікуються індекси, що характеризують рейтинг штатів за різними критеріями і мають різну спрямованість: політичну, економічну, екологічну. Ряд відомих наукових центрів та інвестиційних компаній періодично публікують рангований за ступенем інвестиційної привабливості перелік країн з метою орієнтації потенційних інвесторів.

Назріла потреба в оцінюванні інвестиційної привабливості регіонів України, яке може здійснюватися за такими **узагальненими показниками**:

- рівень загальноекономічного розвитку регіону;
- рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону;
- демографічна характеристика регіону;
- рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону;
- рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків.

Кожний синтезований показник оцінюють за сукупністю аналітичних показників, що входять до його складу. Кількісну оцінку кожного синтезованого показника отримують підсумовуванням рангових значень (у системі регіонів), що входять до складу аналітичних показників.

При оцінюванні рівня загальноекономічного розвитку регіону вивчають потенційну потребу в обсягах інвестування, можливість формування інвестиційних ресурсів за рахунок власних джерел, сукупну місткість регіонального ринку. Для такого оцінювання використовують такі аналітичні показники:

- ✓ частка регіону в валовому внутрішньому продукті та виробленому національному доході;

- ✓ обсяг виробленої промислової продукції на душу населення;
- ✓ рівень самозабезпеченості регіону основними продуктами харчування (обсяг виробництва відповідних видів сільськогосподарської продукції на душу населення);
- ✓ середній рівень заробітної плати у регіоні;
- ✓ обсяг і динаміка капітальних вкладень у регіоні в розрахунку на одного жителя;
- ✓ число компаній і фірм всіх форм власності в регіоні;
- ✓ частка збиткових підприємств у загальній кількості функціонуючих компаній та фірм.

При оцінюванні рівня розвитку інвестиційної інфраструктури регіону вивчають можливість швидкої реалізації інвестиційних проектів за такими показниками:

- кількість підрядних будівельних компаній і фірм всіх форм власності;
- обсяги місцевого виробництва основних видів будівельних матеріалів;
- виробництво енергетичних ресурсів (у перерахунку на електроенергію) на душу населення;
- кількість залізничних шляхів сполучення в розрахунку на 100 км кв. території;
- щільність автомобільних шляхів з твердим покриттям на 100 км кв. території.

При оцінюванні демографічної характеристики регіону вивчають потенційний обсяг попиту населення на споживчі товари та послуги, а також можливість залучення кваліфікованої робочої сили у виробництві, що інвестуються. З цією метою аналізують такі показники:

- ✓ частка населення регіону в загальній чисельності жителів країни;
- ✓ співвідношення міських і сільських жителів у регіоні;
- ✓ частка населення, зайнятого в суспільному виробництві на підприємствах всіх форм власності;
- ✓ рівень кваліфікації робітників, зайнятих у суспільному виробництві.

При оцінюванні рівня розвитку ринкових відносин і комерційної структури регіону вивчають відношення місцевих органів самоврядування до розвитку ринкових форм і створення відповідного підприємницького клімату. Для цього оцінювання використовують систему таких показників:

- частка приватизованих підприємств у загальній кількості підприємств комунальної власності;
- частка компаній і фірм недержавних форм власності у загальній кількості виробничих підприємств регіону;

- кількість спільних компаній і фірм з зарубіжними партнерами (юридичними і фізичними особами-нерезидентами);
- кількість банківських установ (у тому числі філій) на території регіону;
- кількість страхових компаній (та їхніх представництв) на території регіону;
- кількість товарних бірж (універсальних і спеціалізованих) на території регіону.

При оцінюванні рівнів криміногенних, екологічних та інших ризиків вивчають ступінь безпеки інвестиційної (а потім виробничої) діяльності в регіоні. З цією метою розглядають такі показники:

- ✓ рівень економічної злочинності (за основними видами і в цілому) в розрахунку на 100 тис. жителів;
- ✓ частка підприємств зі шкідливими викидами, що перевищують гранично допустимі норми, в загальній кількості промислових підприємств;
- ✓ середній радіаційний фон у містах регіону;
- ✓ частка незавершених будівельних об'єктів у загальній кількості розпочатих будівництвом об'єктів за останні 3 роки.

Огляд аналітичних показників, що використовуються для оцінювання інвестиційної привабливості регіону, свідчить про широку базу дослідження комплексу умов, що визначають цю регіональну характеристику.

На основі кількісної оцінки розглянутих синтезованих показників (отриманих за сумою їхньої рангової значимості) розраховують інтегральний показник оцінки інвестиційної привабливості регіонів. При цьому враховують, що окремі синтезовані показники відіграють різну роль у прийнятті інвестиційних рішень.

Експериментально (з урахуванням думок інвестиційних менеджерів) визначено таку значимість кожного синтезованого показника в сукупній оцінці інвестиційної привабливості регіонів у відсотках:

- рівень загальноєкономічного розвитку – 35;
- рівень розвитку інвестиційної інфраструктури – 15;
- демографічна характеристика – 15;
- рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури – 25; рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків – 10.

Інтегральний показник оцінки інвестиційної привабливості регіонів країни при прийнятті інвестиційних рішень розраховують як суму до-бутків рангового значення кожного синтезованого показника на його значимість (у відсотках).

За значенням розрахованого інтегрального показника визначають конкретне місце регіону щодо інвестиційної привабливості у загальному складі регіонів країни.

Для того щоб визначити кількісний взаємозв'язок інтегрального показника оцінки інвестиційної привабливості регіонів з ефективністю інвестицій, для кожного регіону аналізують наявні показники цієї ефективності.

Ефективність інвестицій характеризується показником рентабельності власного капіталу (власний капітал у цьому разі виступає аналогом суми інвестицій в основні фонди, оборотні засоби і нематеріальні активи).

Ранжування регіонів країни за рівнем інвестиційної привабливості.

На основі отриманих результатів оцінювання всі регіони країни за рівнем інвестиційної привабливості (тобто ефективності здійснення інвестицій) можна згрупувати в кілька груп, зокрема:

- регіони пріоритетної інвестиційної привабливості – ефективність в регіоні на 35-40 відсотків вища, ніж по країні в цілому;
- регіони досить високої інвестиційної привабливості – ефективність на 15-20 відсотків вища, ніж по країні в цілому;
- регіони середньої інвестиційної привабливості – ефективність на рівні показника по країні;
- регіони низької інвестиційної привабливості – ефективність на 20-30 відсотків нижча, ніж по країні в цілому.

При використанні інтегрального показника оцінки інвестиційної привабливості регіонів країни слід враховувати, що він дає лише узагальнену характеристику ефективності інвестицій у регіоні без достатнього урахування їхньої галузевої структури.

Водночас навіть у групах регіонів пріоритетної або високої привабливості окремі напрями інвестування можуть не дати високої віддачі на вкладений капітал, тоді як у групі регіонів з середньою інвестиційною привабливістю за окремими напрямками інвестування може бути досягнута висока ефективність.

У зв'язку з цим по кожній групі регіонів рекомендації можуть бути диференційовані за галузевими напрямками інвестування.

Такий підхід щодо визначення рівня інвестиційної привабливості кожного регіону країни є лише орієнтиром для окремих інвестиційних приватних компаній і фірм, а не плануванням державних капітальних вкладень у розвиток і структурну перебудову окремих регіонів.

Крім того, результати такого оцінювання не становлять перешкод в приватному інвестуванні об'єктів у регіонах з низькою інвестиційною привабливістю. Вони лише попереджають, що інвестиційні рішення в таких регіонах мають прийматися лише після скрупульозного оцінювання бізнес-планів щодо їхньої ефективності.

Оцінка інвестиційної привабливості регіонів (міст) країни (області) відкриває нові можливості для регіональної диверсифікації вітчизняних

і зарубіжних інвесторів, підвищує гарантію ефективності інвестиційної діяльності.

Поряд з більш обґрунтованою регіональною диверсифікацією інвестиційної діяльності на сучасному етапі така оцінка дає можливість:

- розробляти інвестиційну стратегію великих компаній і фірм на тривалу перспективу (оскільки регіональні чинники мають більш стійкий, ніж галузевий, «характер»);

- пов'язувати стратегію з потенціалом регіональних споживчих ринків і ринків чинників виробництва;

- враховувати можливий період реалізації інвестиційних проектів у окремих регіонах, виходячи з рівня розвитку їхньої інвестиційної інфраструктури.

У кінцевому підсумку це сприятиме підвищенню ефективності інвестиційної діяльності в країні.

Контрольні питання:

1. *Які особливості інвестиційної політики України впливають на її інвестиційну привабливість?*
2. *Охарактеризуйте основні нормативні акти, які регулюють інвестиційну діяльність в Україні.*
3. *Які державні структури працюють в сфері координування залучення іноземних інвестицій в Україну?*
4. *Що таке «інвестиція» та які є її види?*
5. *Охарактеризуйте положення Керівних принципів Всесвітнього банку стосовно допуску іноземних інвестицій.*
6. *Назвіть форми, в яких здійснюються міжнародні інвестиції.*
7. *Назвіть етапи створення інвестиційного клімату в Україні.*
8. *Охарактеризуйте правові режими іноземних інвестицій.*
9. *Охарактеризуйте поняття депресивного регіону та його критерії.*
10. *Назвіть наслідки встановлення особливого режиму інвестування для депресивних регіонів.*
11. *Які стратегічні завдання державної інвестиційної політики в депресивних регіонах?*
12. *Дайте визначення терміну «венчурний фонд» згідно законодавства України.*
13. *Діяльність яких учасників ринку була передумовою формування інститутів венчурного фінансування в Україні та світі?*
14. *Охарактеризуйте чинники, що впливають на розвиток венчурної індустрії в Україні.*

Презентаційні матеріали до практикуму:

Приходько В. Mysterious Ukraine. European Bizness Association-Forum-2007. Державна політика регіонального економічного розвитку: результати та протиріччя / Презентаційні матеріали /англ./ [НТТР://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5616](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5616).

Приходько В. Нова промислова політика України: курс на локалізацію виробництва : презентаційні матеріали / [НТТР://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5619](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5619).

Приходько В. Інноваційно-інвестиційна модель розвитку. Система міжнародного інвестування та захисту інвестицій : презентаційний матеріал. - Режим доступу: [НТТР://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5624](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5624).

Приходько В. П. Регіональна економічна політика та механізми її реалізації в умовах імплементації угоди про асоціацію Україна – ЄС : презентаційний матеріал / [НТТР://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5607](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5607).

Приходько В. П. Економіка регіонів в системі територіального поділу праці : презентаційний матеріал / [НТТР://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5606](http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5606)

Інноваційна та інвестиційна безпека: актуальні зовнішньоекономічні і управлінські аспекти (замість висновків)

Зовнішньоекономічна кон'юнктура, інноваційна та інвестиційна безпека, конкурентоздатність, експорт, державна політика стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку, пріоритетні галузі.

Українська держава і суспільство здійснюють європейський цивілізаційний транзит. Зрозуміло, що результативне переформатування економіки і соціуму таких масштабів, реальне зростання параметрів якості життя населення неможливі без інвестицій. Однак започатковані соціально-економічні перетворення наразі не супроводжуються збільшенням обсягів капіталовкладень та іноземних інвестицій.

У 2014-2015 р.р. національна економіка скорочувалася внаслідок внутрішніх проблем, перш за все, нагромаджених у попередні роки дисбалансів та втрат ВВП від агресії РФ. Однак поряд з ними дедалі помітнішими стають впливи факторів та обставин зовнішньоекономічної кон'юнктури, які вимагають адекватної державної інвестиційної та регуляторної політики.

Нинішній стан залучення інвестицій в Україну має виразний глобальний та регіональний контекст, який на думку представників світових фінансових організацій та експертного середовища потребує постійного і комплексного врахування антикризовим менеджментом держави [352].

Світовий досвід показує, що для стабільного економічного зростання країни річний обсяг інвестування за певний період часу повинен перебувати на рівні 19-25 % до ВВП, що є **пороговим значенням інвестиційної безпеки країни** [353, с.74].

Визначення індикатора інвестиційної безпеки здійснюється дотриманням норми інвестування відносно ВВП (GDP):

$$I_{ib} = \frac{I(CI + FDI)}{GDP} \cdot 100 \geq 19 - 25\%$$

Де :

I_{ib} - рівень інвестиційної безпеки у відсотках;

I - загальний обсяг реальних інвестицій в економіку країни за період, який розглядається у грошовому вимірі.

CI - внутрішні капіталовкладення за даними Держстату України;

FDI - прямі іноземні інвестиції [60, с.7].

Значення індикатора інвестиційної безпеки в національній економіці знижується і вже впало нижче мінімальної порогової межі (у 2012 р. - 20,8 %, у 2013 р. - 18,4 % [354, с. 74], у 2014 р. – 13,0 % [38, с. 286]), що свідчить про недостатній рівень інвестицій для забезпечення економічного розвитку на засадах технологічної модернізації промислового виробництва.

Нижченаведена інфографіка свідчить, що вже декілька років відбувається **відтік капіталу з економіки країни**, який вимиває ресурс для інвестування, доступний підприємствам та економіці в цілому, і **перетворився на один із головних факторів падіння капіталовкладень**. В 2014-2015 рр. відбулося зменшення загального значення залучених ПІІ в Україну на 14,8 млрд дол. США (з 58,2 млрд дол. США станом на 31.12.2013 р. до 43,4 млрд дол. США станом на 31.12.2015 р.) [13]. Країну залишає валюта, якої й без того мало, а на додаток для купівлі цієї валюти підприємства використовують акумульовану гривню, яка після обміну на певну валюту вилучається з економічного кругообігу і робить свій внесок у падіння економіки. Але якщо раніше Україна мала дефіцит торговельного балансу, витрачаючи золотовалютні резерви і зв'язуючи гривневу масу купівлею валюти під імпортні операції, то зараз дефіциту немає. Обсяг ПІІ у розрахунку на одного жителя в Україні, який впродовж 2010-2014 рр. коливався в діапазоні 900-1328 дол. США [13]), залишається найменшим серед країн Європи і СНД, зокрема в Чехії цей показник перевищує 7 тис. дол. США, Болгарії – 6 тис. дол. США, Казахстані – 3 тис. дол. США [355].

У 2014 р. українські банки зменшили залишки зовнішніх запозичень на 16,9 %, виплативши тіла боргу на 3,8 млрд. дол. США. Не фінансові компанії погасили 17,5 % зовнішньої заборгованості, виплативши 13,4 млрд. дол. США [8]. Якщо тренд збережеться, донори та інвестори можуть виймати ці масштабні кошти з української економіки ще принаймні 1-2 роки, що зберігає ризик для розвитку економіки

Суттєвий і неоднозначний вплив справляє **валютна нестабільність**. Хвиля зростання вартості долара США, яка почалася в останньому кварталі 2015 р. становить суттєвий фактор цінової конкурентоспроможності продукції на глобальному ринку.

ЧИСТИЙ ПРИТІК ІНВЕСТИЦІЙ (ЗАЛУЧЕННЯ МІНУС ПОГАШЕННЯ)

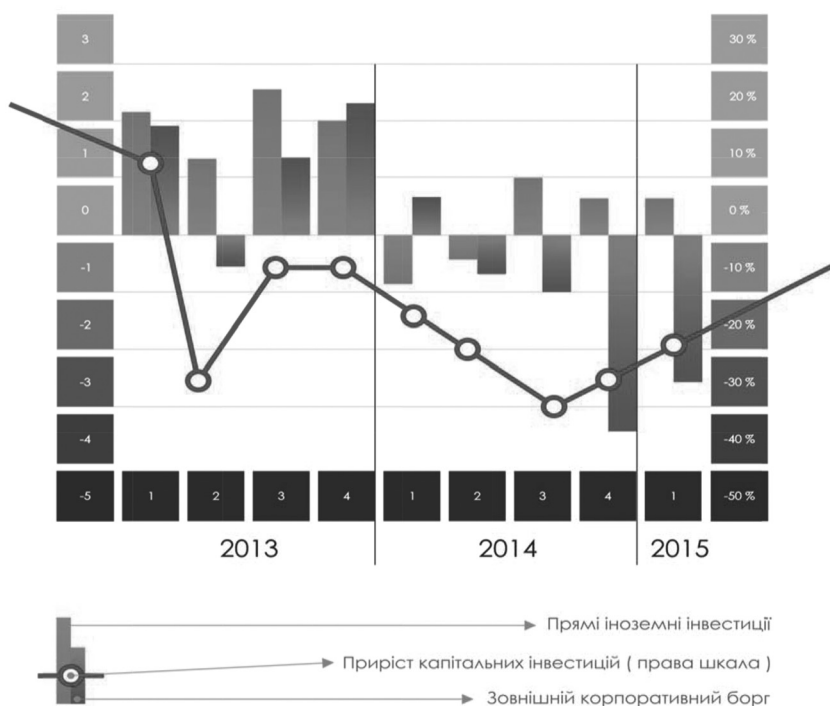

Рис. 1. Чистий притік інвестицій

З одного боку, у 2014-2015 рр. гривня - національна валюта України, знецінилася щодо долара США майже втричі [356], що певним чином сприяє конкурентноспроможності українських товарів на зовнішніх ринках. З іншого боку, в цей період вартість долара США щодо кошика вільноконвертованих валют світу зросла на 25 %. Це призвело до знецінення відносно нього грошових одиниць багатьох країн, зокрема й основних торговельних партнерів України. У цей період динаміка курсів їхніх валют щодо долара була такою: євро втратив 20 % вартості, російський рубль - майже 49 %, польський злотий - 22 %, турецька ліра - 26 %, угорський форінт - 23 %, білоруський рубль - 45 %, казахський тенге - майже 45 %, китайський юань - понад 3 %, єгипетський фунт -13 %, індійська рупія - 6 % [357].

Вищевказані курсові падіння суперечливо позначаються на вартісних показниках українського експорту. Наприклад, його обсяг до країн ЄС у жовтні 2015 р. становив 1,25 млрд дол. США і зменшився у порівнянні з відповідним періодом 2014 р. - 1,3 млрд дол. США [13]. Але, водночас,

впав і курс євро до долара (з 1.36 до 1.12), що в свою чергу призвело до зростання обсягів українського експорту до ЄС, оціненого в євро з 1,0 млрд в 2014 р. до 1,1 млрд в 2015 р. [13]. За такої ситуації коректний перехід у підрахунках на євро або фізичні обсяги дав би можливість зняти проблему так би мовити «віртуального обвалу» експорту, зберегти цінову конкурентоспроможність української продукції на зовнішніх ринках.

У дузі усталених підходів аналітиків до позиціонування на світовому ринку, Україна могла б розраховувати на інвестиційне стимулювання галузей, які виробляють сировинні матеріали на експорт. Йдеться в першу чергу про продукцію сільського господарства, а також про залізну руду, чорні метали тощо.

Однак **глобальна тенденція до зниження цін на сировинні товари** зберігає свій вплив. Зокрема, за даними МВФ у 2016 р. здешевлення зернових на експорт може становити 6 %, залізної руди 20% [357], яке в умовах України, за визнанням Міністра фінансів України Н. Ярецько, все важче компенсувати знеціненням національної валюти і загрожує фінансовому результату таких галузей як АПК, гірнично-металургічний комплекс і металургія [358].

СИРОВИННА ТОРГІВЛЯ

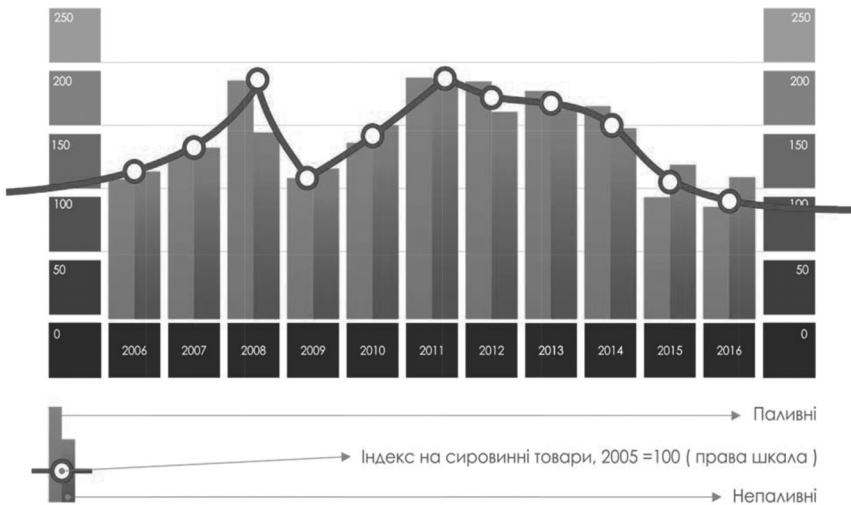

Рис. 2. Сировинна торгівля

Низькі ціни на сировинні товари у світі створюють значні проблеми для розвитку більшості економік, що розвиваються, у тому числі української. За таких умов ані глобальна торгівля, ані обсяги залучення інвестицій не зростатимуть. Розвивати сировинний бізнес, коли в усьому

світі заморожуються проекти розробки нових родовищ та зупиняються нафтові свердловини, - небачена розкіш для інвесторів.

Українська економіка могла б очікувати на зростання інвестицій, якби глобальні економіки (чи принаймні країн-сусідів) стрімко розвивалися, та зростали обсяги міжнародної торгівлі. Представлена нижче інфографіка свідчить, що на даному етапі глобальна торгівля досягла певної точки насичення. А коли ринки стагнують чи скорочуються, зменшується можливість інвестицій у виробництва, орієнтовані на них.

ОКРЕМІ ПОКАЗНИКИ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ
ТОП - 20 ЕКОНОМІК СВІТУ

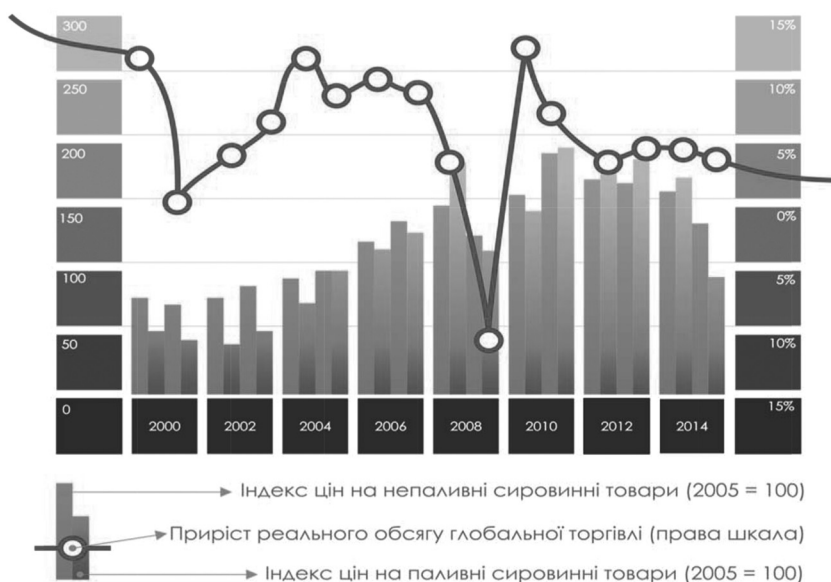

Рис. 3. Окремі показники платіжного балансу ТОП-20 економік світу

Досягнення глобальною торгівлею точки насичення та прояви стагнації ринків зменшують зацікавленість ділових кіл інвестувати у нові, орієнтовані на експорт ризиковані виробництва.

У економіках розвинутих країн загострилася проблема працевлаштування. Теоретично можна було б сподіватися на інвестиції, якби в світі розвивалися нові галузі, а старі, неекологічні та трудомісткі занепадали б і мігрували в країни третього світу. Але оскільки безробіття у країнах євросони становить 11,0 %, у ЄС в цілому - 9,5% [359], то сьогодні перед ними стоїть питання, як працевлаштувати своє населення, а не куди перенести надлишок технологій.

Глобальна економіка на сьогодні перебуває в дуже несприятливій для залучення іноземних інвестицій фазі циклу. Завдяки технологічним нововведенням, які збільшують продуктивність праці, економіки розвиваються із мінімальною кількістю додатково зайнятих людей.

Зокрема у 2009-2014-й реальний ВВП Китаю зріс на 51 %, зайнятість - лише на 2 % [360]. У Німеччині приріст економіки становив 10 %, а зайнятості - лише 5% [360]. Технологічне переозброєння створює в потужних країнах надлишок робочої сили й нівелює необхідність інвестувати в країни, які розвиваються.

Низку критичних обмежень для залучення інвестицій в національну економіку генерують **регіональні фактори**.

Транснаціональні корпорації (ТНК), розміщують виробництва у одній із країн кожного регіону (наприклад, Східної Європи), з відповідним рівнем розвитку і значним внутрішнім ринком. Країни-сусіди мають вищий ступінь розвитку (Польща, Словаччина, Угорщина тощо), помітно більші обсяги внутрішнього ринку (Росія, Туреччина тощо). Усі виробництва традиційних галузей, які могли бути розміщеними в регіоні транснаціональними корпораціями, уже працюють, виробляють продукцію і задовольняють потреби країн регіону, в тому числі України. Переміщувати їх за нинішніх умов в українську економіку ніхто не збирається, будувати нові в умовах недостатньо розвинутого внутрішнього ринку та задоволеності його потреб існуючими виробництвами недоцільно. У цьому контексті **конкуренція за інвестиції та підприємства ТНК з боку країн регіону** Центральної та Південно-Східної Європи робить перспективи віднайдення іноземних інвестицій в регіональному середовищі примарними.

Стратегічне партнерство Сполучених Штатів Америки, країн G-7 та Європейського Союзу з Україною, як фактор зовнішньої кон'юнктури, несе в собі високий потенціал інтеграції у світогосподарські процеси, підвищення конкурентоздатності національної економіки. Імплементация угоди про асоціацію та всеосяжну і поглиблену зону вільної торгівлі між Україною і ЄС за визначенням покликана прискорити структурну перебудову національної економіки [361, с.118]. За доленосні для економіки України можливості Каха Бенукідзе та Томаш Фіала визначили дію таких двох першорядних факторів Угоди, як відкриття одного з найбільших світових ринків та здійснення масштабної програми структурних реформ усіх сфер економіки та соціуму на базі compliance cost та імпорту інституцій [362, с. 215].

Їх використання, як продуктивного фактору нарощування конкурентоспроможності потребує інтенсифікації взаємодії і притирання управлінських і регуляторних механізмів національної держави (Україна) та наднаціональної організації (ЄС).

З української сторони необхідне врахування того, що в інституціях ЄС відбувається переосмислення наслідків «грецької» та «мігрантської» криз, а Brexit-референдум 2016 р. в Великобританії загострив вибір між векторами: «поглиблення чи розширення?». За цих умов Захід ще не обрав детальних обрисів та етапів включення України, її держави та економіки у свій формат.

Україна перебуває на самих початках формування реальної проєвропейської держави. Старі інституції держави і суспільства вже не здатні працювати ефективно, нові ще не сформовані. Існує різниця у філософії менеджменту сторін. ЄС вимагає більше дій, розвитку, активної трансформації, а представники України - більше грошей.

За розрахунками Національної Ради реформ на початок квітня 2015 р. українська сторона виконала 3 % зобов'язань, узятих на себе в рамках Угоди про асоціацію, а ще 16 % в процесі виконання [363].

Відсутність ефективних механізмів освоєння міжнародних коштів, зокрема на інфраструктурні проекти, імітаційний характер державно-приватного партнерства і нереформованість багатьох сфер, зокрема системи автодорожнього будівництва, стримує міжнародних партнерів у переході до реалізації масштабного «плану Маршалла» для України. Проте, зокрема, свідчить те, що із 40 млрд дол. США зовнішнього фінансування, передбачених донорами на 2015-2018 рр., понад третину становить економія від списання, скасування та реструктуризації.

Нетехнологічність менеджменту, корупція, відсутність гарантій неповернення до владних інституцій представників «ancient regime» тільки підвищують обережність стратегічних партнерів і прагнення до покровового руху [364].

Спрямовані на підтримку макроекономічної рівноваги економічної системи та структурні секторальні реформи **програми фінансової підтримки здійснювані США, Японією, країнами ЄС, G-7 та G-20 є фундаментальним підґрунтям для підтримки інвестиційної привабливості держави і економіки** [361, с.118].

Аналіз впливів зовнішньої кон'юнктури неможливий без розуміння того, як виглядають актуальні обриси інноваційно-інвестиційного середовища України у світлі об'єктивних якісних індикаторів.

За даними міжнародних співставлень МВФ на основі обсягу ВВП за ПКС на особу продовжує зростати розрив між Україною та провідними розвиненими країнами (від 3,5 до 7 разів), відставання у розвитку економіки із постсоціалістичними країнами Центральної Європи (від 2 до 3 разів) [365].

Місце економіки України у міжнародних глобальних економічних рейтингах поступається не тільки розвинутим країнам, а й багатьом країнам СНД та постсоціалістичним країнам [366], а за такими критеріями

економічної свободи, як свобода права власності, інвестиційна свобода українська економіка є одним з найбільших аутсайдерів [367].

З огляду на відсутність якісних перетворень у регуляторному полі та прояви податкового тиску національний індекс інвестиційної привабливості, що розраховується Європейською бізнес-асоціацією України та дослідницькою компанією In.Mind, не покращується. Переважна більшість інвесторів не задоволена актуальним станом інвестиційного клімату [368].

Нижче мінімальних порогових значень перебувають рівень витрат на науково технічні розробки, індекси інвестиційної та інноваційної безпеки, а показники інноваційної активності підприємств промисловості у 2 рази нижчі, ніж у постсоціалістичних країн Східної Європи та в 3,5 - 5 разів менші ніж у найбільш інноваційно активних країнах ЄС. Країна з 39-ти мільйонним населенням, ВВП обсягом 70–80 млрд дол. США, держбюджетом в 15–16 млрд . дол. США, державними видатками на всю наукову сферу близько 100 млн дол. США за рік та 5 % - ною часткою високих технологій у промисловому експорті не може конкурувати зі значно розвинутішими й потужнішими економіками в наукомістких та престижних високотехнологічних секторах [354, с.75-76].

Усі вищенаведені «параметри відставання» є підсумком та наслідком попереднього нагромадження дисбалансів соціально-економічного розвитку та свідчать про невдачу і неефективну діяльність держави та ділових кіл по забезпеченню економічної та інвестиційної безпеки країни.

Разом з тим, існують й контртенденції. У економіці та зовнішньоекономічній діяльності продовжує проявлятися роль нових пріоритетних галузей як експортерів та об'єктів інвестування. Рельєфне зростання демонструють ІТ-сектор, економічні та технологічні заходи по скороченню споживання енергоносіїв, посилення компенсуючої ролі АЕС та ГАЕС у виробництві електроенергії. У сенсі нашого дослідження важливим є розвиток АПК. Якщо у 2007 р., перед світовою економічною кризою, частка сільського господарства у ВВП України становила лише 6,6 %, а обробної промисловості — 19,9 %, то у 2015 р. відповідно 13,3 % та 11,4 % [369].

Як буде показано нижче, обсяг створеної в АПК валової доданої вартості мінімум удвічі перевищує її обсяг у решті галузей обробної промисловості і є значно більшим, ніж виробництво в них та добувному секторі разом узятих. Відбувалася зміна питомої ваги основних галузей української економіки в експорті. Якщо у 2008-2015 рр. вивезення продовольчих товарів з України зросло у 1,8 рази - з 7,36 млрд євро (або 16,2 % загального обсягу) до 13,24 млрд євро (або 38,5 %), то поставки продукції чорної металургії за той самий час зменшилися у 2,2 рази - з 18,0 млрд євро (39,6 %) до 8,1 млрд євро (23,6 %), а продукції машинобудування - в 1,7 рази - з 7,4 млрд євро (16,3 %) до 4,3 млрд євро (12,5 %) [13].

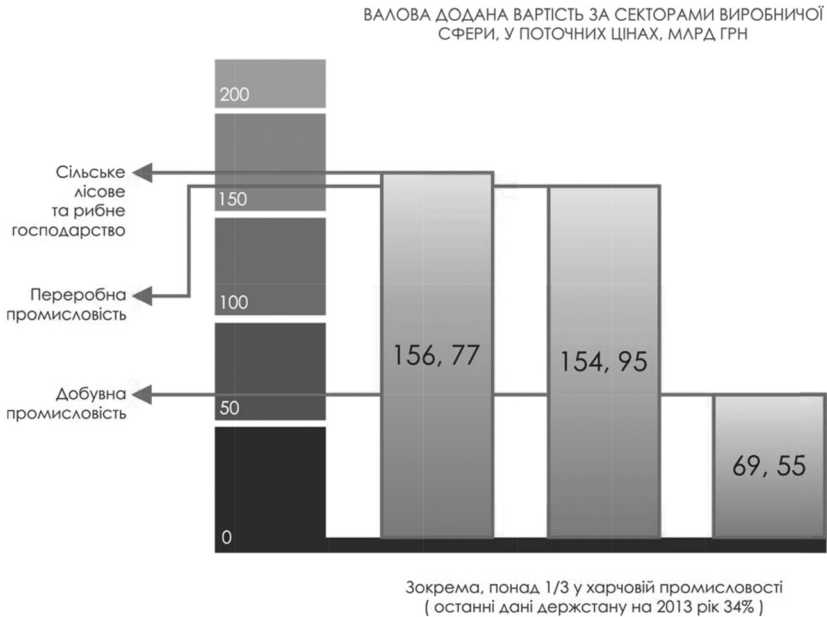

Рис. 4. Валова додана вартість за секторами виробничої сфери (тут треба стрілочкою розмістити харчопром).

Дослідження позитивних трендів українського експорту та структурних змін в економіці дало підставу авторитетному фінансово-економічному рейтингу банку ABN AMRO (Нідерланди) класифікувати Україну, як країну з перспективним ринком, яка здатна разом з Мексикою, В'єтнамом та Ганою наздогнати і випередити за динамікою економічного зростання країн членів БРІКС [370].

Здійснюються пілотні інвестиційні проекти, які за сприятливих умов можуть стати плацдармами нового етапу реального інвестування. Компанії «Фуджікура» (Японія, електротехніка), «Джон Дір» (США, машинобудування), «Каргіл», «Монсанто», «Суффле Груп» (США, Франція, агропромислове виробництво) увійшли в стадію контрактації та практичної реалізації інвестиційних проектів загальною заявленою сумою не менше 250 млн доларів, а Фонд Дж. Сороса придбав значний пакет акцій у провідної української ІТ-компанії «Циклум» [371]. Під впливом зовнішньої кон'юнктури і внутрішніх факторів розвитку, потреб вирішення актуальних завдань трансформації економіки відбувається переоцінка системи державного інвестиційного менеджменту. Стратегічними документами розвитку України та її регіонів декларується формування інноваційно орієнтованої економіки. Для цього сформовано інвестиційну та інноваційну системи, які включають, зокрема, законодавчі, інституційні та інструментальні складові.

Однак кожна із цих систем на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях все ще є недостатньо забалансованою за інституціями, інструментами і механізмами стимулювання інвестицій та інновацій. В інструментах стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності акцент за інерцією робиться на прямій фінансовій підтримці за рахунок бюджетів різних рівнів, що в умовах дефіцитності бюджетів може ускладнювати реалізацію інвестиційних та інноваційних зрушень. **Загалом усі ці системи поки що не створюють цілісної інноваційно орієнтованої моделі розвитку економіки.**

Упродовж 2014-2015 р. в Україні було вжито низку заходів для активізації господарської та інноваційно-інвестиційної діяльності та покращенню інвестиційного клімату в цілому України, зокрема **для досягнення індикаторів Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020”** [56] щодо **входження України до ТОП-30 країн за Індексом легкості ведення бізнесу** та до ТОП-40 за глобальним індексом конкурентоспроможності. Серед нещодавніх кроків Уряду та Президента України слід виділити, зокрема:

Δ підписання Угоди про асоціацію України з ЄС, що відкриває значні можливості щодо інвестиційно-інноваційного співробітництва шляхом активізації трансферу технологій, розширення участі в програмах науково-технічного розвитку ЄС та інтеграції в Європейський дослідницький простір, започаткування й реалізації спільних з ЄС секторальних проєктів технічної допомоги тощо;

Δ спрощення умов ведення бізнесу, зокрема відмінено 16 неефективних регуляторних обмежень; встановлено строки реєстрації підприємств протягом не більше двох днів; запроваджено видачу документів дозвільного характеру через центри надання адміністративних послуг [87];

Δ скасування ліцензування 26 типів господарської діяльності, визначення виключного переліку видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню [88];

Δ забезпечення обґрунтованості та прозорості прийняття рішень щодо фінансування державних інвестиційних проєктів, підвищення ефективності використання державних коштів і результативності державних інвестиційних проєктів [89];

Δ схвалення планів імплементації деяких актів законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності [90];

Δ опрацювання питання створення порталу « Invest.in.ua», який буде містити повну інформацію про інвестиційний потенціал України та медіа-підтримка формування позитивного інвестиційного іміджу України, зокрема, виготовлення і поширення в мережі Internet, в тому числі на офіційних веб-ресурсах посольств України за кордоном, інформаційних матеріалів під назвою “Invest Ukraine open for You!”, відеоролика “Invest Ukraine!”);

Δ створення робочої групи з питань залучення іноземних інвестицій, яка вивчає і готує пропозиції щодо втілення кращої світової практики щодо підтримки інвестиційної діяльності з боку держави;

Δ опрацювання питання створення проектного офісу, діяльність якого буде спрямована на інституційну підтримку інвесторів та інвестиційної діяльності в Україні [91];

Δ створення Дерегуляційного офісу при Міністерстві економічного розвитку та торгівлі України, головною метою діяльності якого є систематичний перегляд регуляторного середовища в країні та оцінка ефективності й доцільності кожного окремого обмежувального заходу;

Δ затвердження дорожньої карти дерегуляції, імплементація якої має дозволити Україні до 2017 р. увійти до ТОП-50 за рейтингом легкості ведення, а в 2018 р. - увійти до ТОП-20 [57];

Δ створення Інтерактивної інвестиційної он-лайн карти України [58], яка містить інформацію про конкурентні переваги, інвестиційні можливості регіонів та спрямована на розкриття і реалізацію їх інвестиційного потенціалу (Наразі також всі ОДА розмістили на своїх інтернет-сторінках інвестиційні паспорти областей, а окремі ОДА розмістили також інвестиційні паспорти районів та міст).

Серед запланованих кроків Уряду в покращенні рейтингових позицій України подальше внесення змін до законопроектів щодо реєстрації бізнесу, початку будівництва, підключення до електромереж, захисту прав інвесторів, отримання кредитів та інших параметрів, які дозволять підвищити показники відповідних індексів та індикаторів.

Висновки та рекомендації. У підсумку основні фактори зовнішньої світо господарської кон'юнктури створюють для національної економіки низку критичних обмежень у сфері сировинного експорту і торгівлі, стабільності валют, аутсорсингу технологій та виробничих потужностей.

Обсяги зовнішньої торгівлі найбільших економік світу, а також прямих іноземних інвестицій стагнують. З огляду на це, чекати на масштабні грошові вливання та масове відкриття нових, орієнтованих на експорт виробництв в Україні, яка перебуває у вирі жорстокої військово-політичної та економічної кризи поки що не доводиться. Водночас національна економіка переживає руйнування виробничого потенціалу, деградацію старої економічної моделі, відтік інвестицій та капіталу.

Проведене дослідження свідчить про те, що за цієї ситуації слід припинити збереження малоперспективної моделі міжнародної спеціалізації України як виробника і експортера сировинної та низько технологічної продукції, що веде до посилення ризиків залежності національної економіки від коливань зовнішньоекономічної кон'юнктури та економічної політики торговельних партнерів.

Вважаємо за необхідне:

Δ Спрямувати акумульований всередині країни інвестиційний та технологічний ресурс на створення економічних платформ (індустріальних та наукових парків, технопарків, старт-апів та бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, тощо), на базі яких могли б сформуватися галузі VI укладу економіки.

Δ На даному етапі зробити ставку на енергійне нарощування обсягів виробництва нескладної продукції та послуг, реальну ефективну зайнятість і збільшення як державного, так і приватного попиту у разі за рахунок порівняно простих галузей, на результати праці яких є запит на світовому ринку й реальні для українського бізнесу.

Δ Враховувати, що принаймні певний період найпрестижніші та найбільш високотехнологічні галузі можуть розвиватися лише у формі кооперації чи виконання підрядних робіт для замовників із розвинутих країн.

У реалізації відповідальної державної політики антикризового інвестиційного менеджменту вважаємо пріоритетним та безальтернативним:

Δ Усунення розриву між реальними показниками економічного розвитку та завищеними очікуваннями суспільства, щодо рівня доходів та параметрів якості життя.

Δ Різде збільшення темпів і результативності реформ інвестиційно-інноваційного середовища, що може привернути увагу глобальних та регіональних інвесторів. Як варіант, забезпечення стабільних правил гри, посилення державних гарантій та спрощення митних і податкових процедур, ухвалення Інвестиційного Кодексу.

Δ Забезпечення нової, більш високої якості держави регулятора зовнішньоекономічної та інвестиційної сфери. З урахуванням військової агресії тільки наочна перевага ефективних і прозорих інституцій, ультранизьке податкове навантаження та інші внутрішні фактори зможуть привернути увагу інвесторів-нерезидентів.

Δ Цілеспрямоване і покрокове повернення до задовільних порогових значень інвестиційної та інноваційної безпеки, фінансування науково-технічних розробок, перш за все у пріоритетних галузях і сферах інвестування та експорту із всебічним урахуванням факторів зовнішньої кон'юнктури.

З огляду на вищезазначене вважаємо, що фактична переорієнтація української економіки, уваги іноземних інвесторів, та й вітчизняних підприємців, насамперед на АПК, енергозбереження чи ІТ-технології є закономірною, логічною і такою, що в середньостроковій перспективі може дати оптимальний ефект для країни загалом та її регіонів.

Рекомендована література

1. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. – М. : Мысль, 1983. – 350 с.
2. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К : НІСД, 2014. - с.148.
3. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році”, - К. : НІСД, 2015. – 684 с.
4. Базилінська О. Я. Макроекономіка: навчальний посібник / О. Я. Базилінська. К. : Центр навчальної літератури, 2005.- 443 с.
5. Бочі А. Україна у світових рейтингах / А. Бочі // Вісник : офіційне видання державної фіскальної служби України. - 01.12.2015, №45. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.visnuk.com.ua/a/pubs/id/9160.
6. Бурлака В. Пріоритети інноваційного розвитку в українській економіці // Діловий вісник. – 2010. – №12 (199).
7. Бутко М. П. Регіональні особливості економічної трансформації в перехідній економіці / М. П. Бутко. – К. : Знання України, 2005. – 476 с.
8. Велика К. В. Венчурний капітал як фактор інноваційного розвитку економіки: зарубіжний досвід / К.В. Велика // Академічний огляд. -- 2012. -- №1. -- С.170-175.
9. Вишлова-Пилева І. І. Територіальні кластери як інструмент підвищення ефективності регіонального управління: зарубіжний досвід / І.І. Вишлова-Пилева // Кластери як інструмент регіонального розвитку : матеріали науково-практичного семінару (м. Феодосія, 16–20 липня 2012 р.) / За ред. проф. В.В. Мамонової. – Х. : ХарПІ НАДУ, 2012. – С. 22-26.
10. Гальчинський А. Ліберальні уроки для України : науково-популярне есе / А.С.Гальчинський. – К : Либідь, 2011. - 288 с.
11. Герасимчук З. В. Моделювання аналітичного дослідження рівня розвитку регіону / З. В. Герасимчук, І. М. Вахович // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ, 2000. – Випуск 61. – С. 30-38.
12. Єгорова О.О. Результативність та ефективність територій пріоритетного розвитку України / О.О. Єгорова // Науковий вісник Херсонського державного університету (Серія «Економічні науки»). – 2014 р. - № 6. – С. 181-187.

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_06/45.pdf.
13. Єгорова О.О. Роль державної допомоги в рамках спеціальних правових режимів економічної діяльності в Україні / Ольга Олександрівна Єгорова // Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник НІСД. – Київ, 2009. – №1(10). – С. 189-196. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/10/24.pdf>.
 14. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України / за ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2013. – 71 с.
 15. Кравчук О. Україна офшорна. Історія формування вітчизняної моделі економіки / Центр соціальних та трудових досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cslr.org.ua/ukrayina-ofshorna-istoriya-formuvannya-vitchiznyanoi-modeli-ekonomiki/>.
 16. Лаврук В. В. Венчурне інвестування інноваційної діяльності / В. В. Лаврук // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - 2012.- № 1
 17. Мазур О. А. Технологічні парки України в 2000-2012 рр. (економіко-статистичний огляд) / Мазур О. А., С.В. Пустовойт, Л.Б. Любовна та ін. – 2013. – С. 45.
 18. Мазур О. А. Технологічні парки. Світовий та український досвід / О.А. Мазур, В.С. Шовкалюк. – К.: Прок-Бизнес, 2009. – с.70.
 19. Мікула Н. А. Пріоритети створення інноваційно-інвестиційних транскордонних кластерів та промислових зон у західних регіонах України: Аналітична записка до Адміністрації Президента України / Н. А. Мікула. – Режим доступу : <http://www.niss.lviv.ua/file/2011.03.173222.pdf>.
 20. Мікула Н.А. Сучасні підходи до визначення сутності та класифікації кластерів / Н. А. Мікула, В. Б. Базилюк. Наукові записки [Української академії друкарства]. - 2011. – № 1. – С. 71-77.
 21. Молдован О. Механізми формування сприятливого для бізнесу фіскального простору: успішний досвід Республіки Польща / Вісник Донецького національного університету Сер. В: Економіка і право, Вип.1, 2014. – С. 139-143.
 22. Поповкін В. А. Регіонально-цілісний підхід в економіці / В. Поповкін. – К. : Наукова думка, 1993. – 219 с.
 23. Приходько В.П. Інвестиційна безпека як важливий чинник подолання фінансово-економічної кризи / Інвестиції: практика та досвід. – 2013. - № 16. С. 6-9.
 24. Приходько В. П. Інвестиційний розвиток територіально-виробничих комплексів: теорія та методологія / В. П. Приходько. – Донецьк : Юго-Восток, 2012. – 318 с.
 25. Румянцева С. Приватизація та інвестиції / Світлана Румянцева // Ціні папери України. 2015. - № 44-45 (889-890) 19 листопада 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=889-890&pub=7332.
 26. Савченко В. Ф. Проблеми венчурного інвестування в Україні / В. Ф. Савченко, Д.В. Шатирко // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2013. - № 2 (18).
 27. Семиноженко В. П. Новий регіоналізм / В. П. Семиноженко, Б. М. Данилишин. – К. : Наук. думка, 2005. – 158 с.

28. Симоненко В. К. Регионы Украины: проблемы развития / В. К. Симоненко. – К. : Наукова думка, 1997. – 415 с.
29. Смирнягин Л.В., Былов Г.В. О программе помощи депрессивным регионам // Регионология. – 1995. – № 3. – С. 31-43.
30. Стеченко Д. М. Управління регіональним розвитком / Дмитро Миколайович Стеченко. – К. : Вища школа, 2000. – 223 с.
31. Сухоруков А. І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харкішвілі. - К: НІСД, 2012. - 368 с.
32. Тургель И.Д. Курс лекций «Региональная экономика и управление» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/46659>.
33. Чернишова Л. О. Особливості залучення та стимулювання іноземного інвестування в Україні / Л. О. Чернишова, В. В. Сазанова // Бізнес Інформ. – 2013. - № 2. – С. 87-90.
34. Чубарев Г. М. Міжнародне економічне право: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 2009. –368 с.
35. Чумаченко М. Г. Інвестиційна політика в Україні: досвід, проблеми, перспективи / М. Г. Чумаченко, С. Е. Аптекарь, М. Г. Білопольський та ін. – Донецьк : Юго-Восток, 2003. – 292 с.

Джерела і посилання

1. Markusen A. Sticky Places in Slippery Space% A Typology of Industrial Districts // *Economic Geography*, Vol. 72, Issue 3, July 1996. – Pp. 293-313.
2. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. – М. : Мысль, 1983. – 350 с.
3. Чумаченко М. Г. Інвестиційна політика в Україні: досвід, проблеми, перспективи / М. Г. Чумаченко, С. Е. Аптекарь, М. Г. Білопольський та ін. – Донецьк : Юго-Восток, 2003. – 292 с.
4. Поповкін В. А. Регіонально-цілісний підхід в економіці / В. Поповкін. – К. : Наукова думка, 1993. – 219 с.
5. Бутко М. П. Регіональні особливості економічної трансформації в перехідній економіці / М. П. Бутко. – К. : Знання України, 2005. – 476 с.
6. Симоненко В. К. Регионы Украины: проблемы развития / В. К. Симошенко. – К. : Наукова думка, 1997. – 415 с.
7. Семиноженко В. П. Новий регіоналізм / В. П. Семиноженко, Б. М. Данилишин. – К. : Наук. думка, 2005. – 158 с.
8. Герасимчук З. В. Моделювання аналітичного дослідження рівня розвитку регіону / З. В. Герасимчук, І. М. Вахович // *Економіка: проблеми теорії та практики*. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ, 2000. – Випуск 61. – С. 30-38.
9. Приходько В. П. Інвестиційний розвиток територіально-виробничих комплексів: теорія та методологія / В. П. Приходько. – Донецьк : Юго-Восток, 2012. – 318 с.
10. Про стимулювання розвитку регіонів : закон України № 2850-IV від 08.09.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.
11. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
12. Про Генеральну схему планування територій України : закон України № 3059 від 7.02.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3059-14>.
13. Державна служба статистики України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
14. Концепція державної регіональної політики : Указ Президента України № 341/2001 від 25.05.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.president.gov.ua/officdocuments/82563326.html.

15. Стеченко Д. М. Управління регіональним розвитком / Дмитро Миколайович Стеченко. – К. : Вища школа, 2000. – 223 с.
16. Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dfrf.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2015/05/Strategiya.pdf.
17. Міжнародне торговельне право: Навч. посіб. / Мальський О. М., Ягольник А. М. – К.: Знання, 2005. – 592 с.
18. Про інвестиційну діяльність : закон України № 1560-XII від 18.09.1991 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
19. Чубарев Г. М. Міжнародне економічне право: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 2009. – 368 с.
20. Про режим іноземного інвестування : закон України № 93/96-ВР від 19.03.1996 р. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>.
21. Базилінська О.Я. Макроекономіка: навчальний посібник / О. Я. Базилінська. К. : Центр навчальної літератури, 2005.- 443 с.
22. Про захист іноземних інвестицій в Україні : закон України № 1540а-XII від 10.09.1991 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12>.
23. Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження : закон України № 1457-III від 17.02.2000 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1457-14>.
24. Про цінні папери та фондовий ринок : закон України № 3480-IV від 23.02.2006 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
25. Про заходи щодо реалізації стратегічно важливих інвестиційних проєктів за принципом “єдиного вікна” : постанова КМУ № 888 від 29.07.2009 р. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/888-2009-%D0%BF>.
26. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон : закон України № 2673-XII від 13.10.1992 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2673-12>.
27. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : постанова Кабінету Міністрів України № 385 від 06.08.2014 р. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
28. Про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.09.2012 р. № 691-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/691-2012-%D1%80>.
29. Смирнягин Л.В., Былов Г.В. О программе помощи депрессивным регионам // Регионология. – 1995. – № 3. – С. 31-43.
30. Тургель И.Д. Курс лекций «Региональная экономика и управление» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/46659>.

31. Перелік чинних інноваційних проектів, що включені до державного реєстру / Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-technologij/innovacijni-proekti/perelik-chinnix-innovacijnix-proektiv,-shho-vklyucheni-do-derzhavnogo-reestru.html>.
32. Державний реєстр інноваційних проектів, що реалізуються за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків / Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-technologij/iii.-texnologichni-parki/derzhavnij-reestr-innovacijnix-proektiv,-shho-realizuyutsya-za-prioritetnimi-napryamami-diyalnosti-texnologichnix-parkiv.html>.
33. Перелік державних інвестиційних проектів / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=854a0a66-60cc-4897-81df-acd4e098a1a0&tag=PerelikDerzhavnikhInvestitsiynikhProektiv>.
34. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»: указ Президента України № 549/2015 від 16.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/549/2015>.
35. Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій): рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 2.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0014525-15/print1444115999940542>.
36. Blocking Property of Certain Persons and Prohibiting Certain Transactions With Respect to the Crimea Region of Ukraine Blocking Property of Certain Persons and Prohibiting Certain Transactions With Respect to the Crimea Region of Ukraine Presidential Documents. Executive Order 13685 of December 19, 2014 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/ukraine_eo4.pdf.
37. Остров Крым: с 1 февраля Крым остался в технологической изоляции // Лига. Бизнес. - 02 лютого 2015 року [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://biz.liga.net/all/it/stati/2932737-ostrov-krym-s-1-fevralyakrym-ostalsya-v-tekhnologicheskoy-izolyatsii.htm>.
38. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році”, - К.: НІСД, 2015. – 684 с.
39. Бурлака В. Пріоритети інноваційного розвитку в українській економіці // Діловий вісник. – 2010. – №12 (199).
40. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=cf1a6236-2e54-49b5-9d46-894a4bcdf481>.
41. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України. – К.: НІСД, 2013. – 71 с.

42. The Global Competitiveness Report 2015–2016 / World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf.
43. The Global Competitiveness Report 2010–2011 / World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/gcr/2010-2011/Global_Competitiveness_Report_2010-2011.pdf
44. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013 / Фонд «Ефективне управління» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://debaty.org/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf.
45. The Global Competitiveness Report 2013–2014 / World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf.
46. The Global Innovation Index 2015: Effective Innovation Policies for Development / Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent // Cornell University, INSEAD, World Intellectual Property Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/content/page/gii-full-report-2015/>.
47. Knowledge Economy Index (KEI) 2012 Rankings1/ Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://siteresources.worldbank.org/INTUNIKAM/Resources/2012.pdf>.
48. Економічний розвиток у розрізі регіонів України (станом на 12.11.2015) / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Sotsialno-ekonomichniiRozvitokRegioniv>.
49. Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 № 856 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF>.
50. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за січень-червень 2015 р. (рейтингова оцінка) / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/rejtingova-otsinka-regioniv/rejtingova-otsinka-za-sichen-veresen-2015-roku-prezentatsiyni-materiali/>.
51. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів - 2014 / Київський міжнародний інститут соціології, Інститут економічних досліджень та консультацій та ін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/ua/projects?pid=4254>.
52. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів – 2013 / Київський міжнародний інститут соціології, Інститут економічних досліджень та консультацій та ін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/publications/Experts_comments/2013/___1.04_print.pdf.
53. The 2015 Foreign Direct Inverment Confidence Index. Connected Risks: Investing in a Divergent World / ATKearney [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.atkearney.com/documents/10192/5797358/Connected+Risks—Investing+in+a+Divergent+World.pdf/e45b9ffa-700b-445e-bb34-e2dff082009.

54. The Global Financial Centres Index 18 / The Z/Yen Group of Companies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.longfinance.net/images/GFCI18_23Sep2015.pdf.
55. Про затвердження Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на період до 2011 року : постанова Кабінету Міністрів України від 03.06.2009 № 554 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/554-2009-%D0%BF>.
56. Про Стратегію сталого розвитку «Україна - 2020» : указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
57. Дорожня карта Doing Business 2017 – шлях із 57 етапів / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/News/Detail?id=058ed9d5-5863-47cf-9552-1c0dedd54208>.
58. Інтерактивна інвестиційна карта України / Інвестуй в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://investukrmap.org.ua/uk/RegionPassports/UaMap>.
59. Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності : розпорядження КМУ № 357-р від 18.03.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/357-2015-%D1%80>.
60. Приходько В. П. Інвестиційна безпека як важливий чинник подолання фінансово-економічної кризи / Інвестиції: практика та досвід. – 2013. - № 16. С. 6-9.
61. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України : постанова Верховної Ради України від 11.12.2014 № 26-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/26-19>.
62. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами : Міжнародний документ від 18.05.1965 р. [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_060.
63. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : міжнародний документ від 27.06.2014 р. [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
64. Про інноваційну діяльність : закон України № 40-IV від 04.07.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
65. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць : закон України № 5205-VI від 06.09.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>.
66. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України № 3715-VI від 08.09.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
67. Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» : закон України № 2623-VI від 21.10.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2623-17>.

68. Про інститути спільного інвестування : закон України № 5080-VI від 05.07.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>.
69. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : закон України від № 991-XIV від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/991-14>.
70. Про наукові парки : закон України № 1563-VI від 25.06.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1563-17>.
71. Про індустриальні парки : закон України від 21.06.2012 № 5018-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>.
72. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей : закон України від 16.09.2014 р. №1680-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1680-18>.
73. Про санкції : закон України від 14.08.2014 № 1644-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1644-18>.
74. Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 № 843-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/843-2013-%D1%80/para7#n7>.
75. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012-2016 роки : постанова КМУ від 12.03.2012 № 294 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/294-2012-%D0%BF>.
76. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня на 2012- 2016 роки : постанова КМУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 17.05.2012 № 397 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/397-2012-%D0%BF>.
77. Митний кодекс України : кодекс № 4495-VI від 13.03.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/print1382955501422849>.
78. Про утворення Національного агентства України з реконструкції та розвитку : указ Президента України від 02.07.1996 № 493/96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/493/96>.
79. Положення про Раду експортерів та інвесторів при Міністерстві закордонних справ України : наказ міністерства закордонних справ України від 18.09.2014 р. № 397 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rei.mfa.gov.ua/ua/about-council/council-provisions>.
80. Бюджетний кодекс України : кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
81. Про Національну інвестиційну раду Указ Президента України від 24.12.2014 р. № 950/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/950/2014>.

82. Питання Державної інноваційної фінансово-кредитної установи : постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.2000 № 979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/979-2000-%D0%BF>.
83. Про утворення Державної інноваційної небанківської фінансово-кредитної установи “Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу” Постанова Кабінету Міністрів України від 12.12.2011 № 1396 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1396-2011-%D0%BF>.
84. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» : Постанова Верховної Ради України від 11.02.2015 р. № 182-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/182-19>.
85. Про венчурну діяльність в інноваційній сфері : проект закону від 30.11.2007 р. [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1082&skl=7.
86. Про внесення змін до Закону України «Про державний бюджет України на 2005 рік» та деяких інших законодавчих актів України» : закон України № 2505-IV від 25.03.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2505-15>.
87. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція) : закон України від 12.02.2015 р. № 191-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/191-19>.
88. Про ліцензування видів господарської діяльності : закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.
89. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо державних інвестиційних проектів : закон України від 07.04.2015 р. № 288-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/288-19>.
90. Про схвалення розроблених Міністерством економічного розвитку і торгівлі планів імплементації деяких актів законодавства ЄС : розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 р. № 164-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/164-2015-%D1%80>.
91. Інвестиційна діяльність в Україні / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=cc024807-7cab-4c92-be6f-c00045ece1c6.#>.
92. Експерти обговорили проект Концепції Державної цільової економічної програми розвитку в Україні інноваційної інфраструктури на період до 2020 року / Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/10/30/eksperti-obgovorili-proekt-konczepczyi/>.
93. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру інвестиційних проектів та проектних (інвестиційних) пропозицій постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 № 650 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/650-2012-%D0%BF>.
94. Про затвердження Порядку відбору, схвалення і реєстрації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки та вимог до таких проектів постанова Кабінету Міністрів України № 715 від 14.08.2013 р. [Електронний ресурс].

- ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/715-2013-%D0%BF/paran10#n10>.
95. Про затвердження Порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів : постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2003 № 1474 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1474-2003-%D0%BF>.
 96. Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації) іноземних інвестицій та її анулювання : постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2013 № 139 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/139-2013-%D0%BF>.
 97. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора» від 30.01.97 № 112 зі змінами та доповненнями. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/112-97-%D0%BF>.
 98. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України № 1900-р від 29.09.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1900-2010-%D1%80?test=4/UMfPEGznhhFbq.ZiiNFoVoHI4wUs80msh8Ie6>.
 99. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України № 603-р від 17.07.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-%D1%80>.
 100. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів : закон України № 289-VIII від 07.04.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/289-19?test=4/UMfPEGznhhFbq.ZiiNFoVoHI4wUs80msh8Ie6>.
 101. Чернишова Л. О. Особливості залучення та стимулювання іноземного інвестування в Україні / Л. О. Чернишова, В. В. Сазанова // Бізнес Інформ. – 2013. - № 2. – С. 87-90.
 102. Про приватизацію державного майна : закон України № 2163-XII від 04.03.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2163-12>.
 103. Про Державну програму приватизації майна державних підприємств : Постанова Верховної Ради України № 2545-XII від 07.07.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2545-12>.
 104. Про Державну програму приватизації : постанова Верховної Ради України № 3876-XII від 26.01.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3876-12>.
 105. Про Державну програму приватизації на 1997 рік : указ Президента України № 385/97 від 06.05.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385/97>.
 106. Про Державну програму приватизації : закон України № 294/97-ВР від 03.06.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/294/97-%D0%B2%D1%80>.

107. Про державну програму приватизації на 1998 рік : закон України № 124/98-ВР від 12.02.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/124/98-%D0%B2%D1%80>.
108. Про Державну програму приватизації : закон України № 1723-III від 18.05.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1723-14>.
109. Про Державну програму приватизації : закон України № 4335-VI від 13.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4335-17>.
110. Інформація щодо реформування відносин власності в Україні за 9 місяців 2015 року / Фонд державного майна України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.spfu.gov.ua/userfiles/pdf/3_%D0%9A%D0%92%D0%90%D0%A0%D0%A2_2015%202015-11-02.pdf.
111. Про затвердження Звіту про результати контролю за виконанням умов договорів купівлі-продажу : наказ Фонду Державного майна України № 1024 від 24.07.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/?doc=09TS619709&abz=HMYZB>.
112. Румянцева С. Приватизація та інвестиції / Світлана Румянцева // Ціні папери України. 2015. - № 44-45 (889-890) 19 листопада 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=889-890&pub=7332.
113. Про вдосконалення механізму приватизації і посилення контролю за її проведенням : постанова Верховної Ради України від 29.07.1994 р. №149/94 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/149/94-%D0%B2%D1%80>.
114. Про перелік об'єктів, які не підлягають приватизації у зв'язку з їх загальнодержавним значенням : від 03.03.1995 р. : постанова Верховної Ради України від 03.03.1995 № 88/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/88/95-%D0%B2%D1%80>.
115. Земельний кодекс України : кодекс України від від 25.10.2001 № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
116. Про внесення змін до розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України щодо продовження заборони відчуження сільськогосподарських земель : закон України від 10.11.2015 № 767-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/767-viii>.
117. Кравчук О. Україна офшорна. Історія формування вітчизняної моделі економіки / Центр соціальних та трудових досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cslr.org.ua/ukrayina-ofshorna-istoriya-formuvannya-vitchiznyanoyi-modeli-ekonomiki/>.
118. Про фінансово-промислові групи : закон України № 437/95-ВР від 21.11.1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/437/95-%D0%B2%D1%80>.
119. Як Фонд держмайна занижує ціну приватизованих об'єктів / Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2012/02/6/315146/>.

120. 100 найбільших державних підприємств України. Річний звіт за 2014 р. / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=1bb3da5e-0a65-4e6d-95d7-889a687603cd>.
121. Про внесення змін до деяких законів України (щодо уточнення деяких положень) : проект Закону України від 09.07.2015 р. № 2319а [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=55951.
122. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань приватизації та державної реєстрації прав на об'єкти незавершеного будівництва : проект Закону України від 09.11.2015 р. № 3431 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56989.
123. Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України з питань приватизації : постанова Кабінету Міністрів України від 7.10.2015 р. № 819 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/819-2015-%D0%BF>.
124. Українські державні підприємства: можливості приватизації / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=2fff318d-2a3d-4877-a251-251267296843&tag=MarketingoviMaterialiProDerzhavniPidprimstva-SchoVkliucheniDoSpiskuNaPrivatizatsiiuU2015-Rotsi>.
125. Державні підприємства України: поточний стан / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=05f5bf01-e103-4777-a43b-0b4e35370b1c&title=Derzhpidprimstva2>.
126. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію) : закон України № 2171-XII від 06.03.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2171-12?test=4/UMfPEGznhhFbq.ZiiNFoVoHI4wUs80msh8Ie6>.
127. Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі № 290/96-ВР від 10.07.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/290/96-%D0%B2%D1%80/>.
128. Про приватизацію державного житлового фонду : закон України № 2482-XII від 19.06.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1953-14>.
129. Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва : закон України № 1953-III від 14.09.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1953-14>.
130. Про особливості приватизації підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України : Закон України № 1741-III від 18.05.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1741-14>.
131. Про особливості приватизації вугледобувних підприємств : закон України № 4650-VI від 12.04.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4650-17>.

132. Про проведення прозорості та конкурентної приватизації у 2015 році : постанова Кабінету міністрів України № 271 від 12.05.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248152310>.
133. Про затвердження Порядку продажу об'єктів малої приватизації шляхом викупу, на аукціоні (в тому числі за методом зниження ціни, без оголошення ціни), за конкурсом з відкритістю пропонування ціни за принципом аукціону: Наказ Фонду державного майна № 439 від 02.04.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0753-12>.
134. Про затвердження Порядку визначення початкової вартості пакетів акцій публічних акціонерних товариств, що підлягають продажу на конкурсах : наказ Фонду державного майна України №105 від 23.01.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0135-04>.
135. Платежный баланс, международная инвестиционная позиция и внешний долг Российской Федерации / Центральный банк Российской Федерации. Москва, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cbr.ru/statistics/credit_statistics/bp.pdf.
136. Динамика абсолютных и относительных показателей внешнего долга Республики Беларусь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbrb.by/statistics/ExternalDebt/Indic.xls>.
137. Внешний долг Казахстана увеличился до \$155 млрд / Финансовое агентство LS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lsm.kz/vneshnij-dolg-kazahstana-velichilsya-do-155-mlrd.html>.
138. Eberhardt M. This Time They Are Different: Heterogeneity and Nonlinearity in the Relationship Between Debt and Growth / Markus Eberhardt and Andrea F. Presbitero // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp13248.pdf>.
139. Статистичні матеріали щодо державного та гарантованого державою боргу України станом на 30.11.2015 / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystichni-materialy-shchodo-derzhavnoho-ta-harantovanoho-derzhavoiu-borhu-ukrainy-u-->.
140. Інформація щодо стану простроченої заборгованості позичальників перед державою за позиками, наданими державою або під державні гарантії, станом на 01.10.2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/informatsiia-shchodo-stanu-prostrochenoi-zaborhovanosti-pozychalnykiv-pered-derzhavoiu-za-pozykamy-nadanymy-derzhavoiu-abo-pid-derzhavni-harantii-stanom-na-?category=borg&subcategory=statistichna-informacija-schodo-borgu>.
141. Інформація щодо здійснення місцевого запозичення та місцевих гарантій в 2014 році [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/archive/main?cat_id=68447.
142. Державний та гарантований державою борг України за станом на 30.11.2015 (за ознакою умовності) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/5694e3388da95.xlsx>.

143. Інформація про надані державні гарантії з 2004 року станом на 01.10.2015 [Електронний ресур]. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/informatsiia-pro-nadani-harantii-z--roku-stanom-na-?category=borg&subcategory=derzhavnij-borg>.
144. Україна — Заява МВФ з приводу бюджету на 2016 рік [Електронний ресур]. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/ukraina?category=novini-ta-media&subcategory=vsi-novini>.
145. Щодо вдосконалення механізмів фінансування проектів українсько-польського транскордонного співробітництва: Аналітична записка/ НІСД/ Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.
146. Державний борг / Міністерство фінансів України [Електронний ресур]. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/borg/derzhavnij-borg>.
147. Договір між Урядом України та Європейським Банком Реконструкції та Розвитку про співробітництво та діяльність Постійного Представництва ЄБРР в Україні : міжнародний документ від 12.06.2007 р. [Електронний ресур]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/985_012.
148. Договір між Україною та Європейським інвестиційним банком про співробітництво та діяльність Постійного представництва ЄІБ в Україні : міжнародний документ від 15.06.2010 р. [Електронний ресур]. - Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/971_005.
149. Україна досягла домовленості з комітетом кредиторів щодо реструктуризації і часткового списання боргів - заява Арсенія Яценюка [Електронний ресур]. - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248436005&cat_id=244274130.
150. Про особливості здійснення правочинів з державним, гарантованим державою боргом та місцевим боргом : закон України від 19.05.2015 р. № 436-VIII [Електронний ресур]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-19>.
151. Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013-2015 роки : постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресур]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320-2013-%D0%BF>.
152. Про затвердження Порядку здійснення місцевих запозичень : постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 р. № 110 [Електронний ресур]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/110-2011-%D0%BF>.
153. Про початок процедури реструктуризації державного та гарантованого державою боргу і його часткового списання : Розпорядження Кабінету міністрів України від 22.09.2015 р. № 978-р [Електронний ресур]. - Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248499804>.
154. Український борг: легко позичити, важко віддати [Електронний ресур]. - Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/business/2015/07/150729_debts_ukraine_az.
155. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 № 153 [Електронний ресур] - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF>.

156. Довідка про міжнародну технічну допомогу Україні / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e485115d-5f7c-480d-ab90-563def7e4053&title=DovidkaProMizhnarodnuTehnichnuDopomoguUkraini>.
157. Перелік проектів міжнародної технічної допомоги, зареєстрованих в установленому законодавством порядку / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&title=PerelikProektivMizhnarodnoiTehnichnoiDopomogiZareiestrovanikhVUstanovlenomuZakonodavstvomPoriadku>.
158. Огляд надання Україні міжнародної технічної допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eufunds.in.ua/istoriya-tehnicnoi-dopomohu/ohlyad-nadannya-ukrajini-mizhnarodnoi-tehnicnoi-dopomohu>.
159. В Україні реалізується 249 проектів міжнародної технічної допомоги / Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246381484.
160. Про затвердження Стратегії залучення міжнародної технічної допомоги на 2005-2007 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2005 № 829 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/829-2005-%D0%BF>.
161. Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток : програма Кабінету Міністрів України; від 20.12.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0005120-08>.
162. Інформація про залучення міжнародної технічної допомоги у II півріччі 2014 року / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Informatsiino-dovidkoviMaterialiSchodoMtd>.
163. Угода про виконання завдання у сфері розвитку між Урядом Сполучених Штатів Америки та Урядом України для сприяння стійкому економічному розвитку на широкій суспільній основі як засобу забезпечення сталої демократії в Україні : двостороння угода від 17.09.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU14209.html#45.
164. Угода між Україною та ЄС про участь України у Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій Горизонт 2020 - Рамкова програма з досліджень та інновацій (2014-2020) : міжнародний документ від 20.03.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_018?test=4/UMfPEGznhhFbq.ZiiNFoVoHI4wUs80msh8Ie6.
165. «Горизонт 2020» : презентація програми [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.fp7-ncp.kiev.ua/assets/Horizont_2020/Horizon2020.pdf.
166. Про проект Закону України про міжнародну технічну допомогу: постанова Верховної Ради України від 30.06.1999 № 779-IV <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/779-14>.
167. Про міжнародну технічну допомогу : проект закону України від 12.12.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2040&skl=6.

168. Про міжнародну технічну допомогу : проект закону України від 04.12.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49239.
169. Про робочу групу з опрацювання пропозицій щодо вдосконалення залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : розпорядження Президента України № 1/2012 від 03.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1/2012-%D1%80%D0%BF>.
170. Про ліквідацію консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, утворених Президентом України : указ Президента України № 701/2014 від 02.09.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/701/2014/paran77#n77>.
171. Про приєднання до Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги : Указ Президента України № 325 від 19.04.2007 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/325/2007>.
172. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України : постанова Національного банку України № 863 від 04.12.2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-15>.
173. Про схвалення Стратегічних напрямів та завдань щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009-2012 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України № 1156-р від 03.09.2009 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1156-2009-%D1%80>.
174. Про схвалення Концепції планування, залучення, ефективного використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями : розпорядження Кабінету Міністрів України № 1075-р від 20.10.2011 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1075-2011-%D1%80>.
175. Про схвалення Стратегії залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013-2016 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України № 697-р від 11.09.2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/697-2013-%D1%80>.
176. Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2004-2013 / Global Financial Integrity [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gfintegrity.org/wp-content/uploads/2015/12/IFF-Update_2015-Final.pdf.
177. Про повернення капіталів, що перебувають та зареєстровані в Республіці Кіпр, офшорних зонах та інших юрисдикціях, звільнених від подвійного оподаткування, або тих, що мають пільговий режим оподаткування : проект закону № 1112 від 28.11.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52532.
178. Велика К.В. Венчурний капітал як фактор інноваційного розвитку економіки: зарубіжний досвід / К.В. Велика // Академічний огляд. --2012. -- №1. -- С.170-175.

179. Директива Ради 85/611/ЄЕС «Про узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень, що стосуються інститутів спільного (колективного) інвестування в цінні папери, що підлягають обігу (ICI)» від 20 грудня 1985 року. [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_293.
180. Лаврук В. В. Венчурне інвестування інноваційної діяльності / В. В. Лаврук // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України.- 2012.- № 1
181. Савченко В. Ф. Проблеми венчурного інвестування в Україні / В. Ф. Савченко, Д.В. Шатирко // Науковий вісник ЧДІЕУ . – 2013. - № 2 (18).
182. Про транскордонне співробітництво: закон України № 1861-IV від 24.06.2004 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.
183. Dunabe Transnational programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interreg-danube.eu/>.
184. Інформаційна довідка щодо реалізації в Україні програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та партнерства 2007 – 2013 років / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=39415e39-eb8a-472b-9cb1-686fab3f5391>.
185. Програми прикордонного співробітництва ЄІС 2014-2020 /Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=15d70f98-fdc3-4383-92bd-cde17c8ee224>.
186. Фінансова підтримка та технічна допомога (Довідка) / Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248503148&cat_id=248501276.
187. Проект: «Зміцнення транскордонної співпраці в сфері надання бізнес-послуг та полегшення доступу до них підприємців» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vrbi.at.ua/news/proekt_zmicnennja_transkordonnoji_spivpraci_v_sferi_nadannja_biznes_poslug_ta_polegshennja_dostupu_do_nikh_pidpriemciv/2009-09-15-40.
188. Протокол N3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва : міжнародний документ від 16.11.2009 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_947.
189. Приходько В. П. Міжнародна співпраця регіонів в контексті зближення України та ЄС: зовнішньоекономічні, інвестиційні та управлінські аспекти : Аналітична записка [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1554/>.
190. Про місцеві державні адміністрації: закон України від 9.04.1999 р. № 586-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
191. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією : міжнародний документ від 31.05.1997 р. [Електронний ресурс]. Режим досту : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/643_006.

192. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки. Кабінет Міністрів України. Постанова № 1088 від 01.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1088-2010-p>.
193. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва : проект закону України № 2787 від 06.05.2015 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2787&skl=9.
194. Regulation (EC) No 1082/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on a European grouping of territorial cooperation (EGTC) / European Union Official Website [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/gect/ce_1082\(2006\)-_en.pdf](http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/gect/ce_1082(2006)-_en.pdf).
195. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями : Міжнародний документ від 21.05.1980 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_106.
196. Європейська хартія місцевого самоврядування : міжнародний документ від 15.10.1985 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
197. Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво : міжнародний документ від 18.05.1992 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/616_172.
198. Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною і Угорською Республікою : міжнародний документ від 06.12.1991 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/348_004.
199. Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво між Україною та Словацькою Республікою : міжнародний документ від 29.06.1993 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/703_150.
200. Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією : міжнародний документ від 02.06.1997 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/642_003.
201. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про міжрегіональне та прикордонне співробітництво між Україною та Республікою Білорусь : міжнародний документ від 22.05.2013 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/112_190.
202. Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво прикордонних областей України та Російської Федерації : міжнародний документ від 27.05.1995 р. [Електронний ресурс]. Режим досту : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643_702.
203. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво прикордонних областей України та адміністративно-територіальних одиниць Республіки Молдова : міжнародний документ від 11.03.1997 р. [Електронний ресурс]. Режим досту : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/498_026.

204. Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсного відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до державної програми розвитку транскордонного співробітництва : постанова Кабінету Міністрів України №339 від 11.05.2005 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/339-2005-p.
205. Про затвердження Порядку підготовки проектів (програм) транскордонного співробітництва, зразків листка реєстрації висновків попереднього розгляду проекту (програми) транскордонного співробітництва, листка результатів оцінювання проекту(програми) транскордонного співробітництва : наказ Міністерства економіки України №158 від 3.06.2005 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0667-05>.
206. Про Європейське об'єднання територіального співробітництва з обмеженою відповідальністю ТИСА : рішення Закарпатської обласної ради від 16.10.2015 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakarpat-rada.gov.ua/normatyvni-dokumenty/rishennya-rady/vi-sklykannya/23-sesiya-iii-zasidannya-16-10-2015/>.
207. Закарпаття та угорська область Саболч-Сатмар-Берег створюють Європейське об'єднання територіального співробітництва «ТУСА» <http://zakarpat-rada.gov.ua/zakarpattya-ta-uhorska-oblast-sabolch-satmar-bereh-stvoryuyut-evropejske-objednannya-terytorialnoho-spivrobitnytstva-tysa/>.
208. Про Північнокримську експериментальну економічну зону «Сиваш» : указ Президента України від 30.06.1995 № 497/95 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/497/95>.
209. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку та спеціальну економічну зону «Порт Крим» в Автономній Республіці : закон України від 21.12.2000 р. № 2189-III [втратив чинність 27.09.2014 р.] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2189-14>.
210. Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України : закон України № 1636-VII від 12.08.2014 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1636-18>.
211. Про затвердження Нормативів вартості створення одного робочого місця у різних галузях економіки Наказ Державного комітету України з будівництва та архітектури від 19.07.2002 №13 <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0628-02>.
212. Нові робочі місця з завдання соціального партнерства та бізнесу // Ліга. Блоги. - <http://blog.liga.net/user/gorkovenko/article/9923.aspx>.
213. Перелік показників щодо визначення ефективності функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності : наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції та інших органів від 19.01.2005 р. №12/33/17/27/4/26/715 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0217-05>.

214. Про проект Закону України про спеціальну економічну зону «Інтерпорт Ковель» : Постанова Верховної Ради України від 8.07.1999 р. № 880-XIV [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/880-xiv>.
215. Карта звільненої України // Контракти №38 / 2006 [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://archive.kontrakty.ua/gc/2006/38/4-karta-osvobozhdennoj-ukrainy.html?lang=ua>.
216. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та обсягів квот у 2007 році : постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2006 р. № 1852 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1852-2006-%D0%BF>.
217. Про внесення змін до Закону України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон: проект Закону України від 16.05.2005 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=24497.
218. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» та деяких інших законодавчих актів України (щодо забезпечення діяльності спеціальної економічної зони «Славутич») : проект Закону України від 07.00.2005 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=25151.
219. Про загальні засади створення і функціонування територій пріоритетного розвитку, спеціальних економічних зон та туристсько-рекреаційних зон : проект Закону України № 8346 від 27.10.2005 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=25901.
220. Про загальні засади створення і функціонування територій пріоритетного розвитку, спеціальних економічних зон та туристсько-рекреаційних зон : проект закону України № 3015 від 16.01.2007 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=29285.
221. Про спеціальні (вільні) економічні зони: проект Закону України [подано 21.03.08]. [Електрон. ресурс] - Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=32083.
222. Проект Податкового кодексу України [подано 21.09.2010]. [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=38590.
223. Надходження та освоєння інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях пріоритетного розвитку України за інвестиційними проектами у 2004 року // Статистичний бюлетень Державної служби статистики України. - К., 2005. - С 97.
224. Надходження та освоєння інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях пріоритетного розвитку України за інвестиційними проектами у 2009 року // Статистичний бюлетень Державної служби статистики України. - К., 2010. - С. 87.
225. Про вільну (спеціальну) економічну зону “Умань”: проект закону України від 10.12.2014 р. № 1369 [Електрон. ресурс] - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52833.

226. Про створення та функціонування вільної економічної зони «Донбас»: проект закону України від 19.03.2015 р. № 2419 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54463.
227. Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо узгодження окремих норм до Закону України «Про вільну (спеціальну) економічну зону «Умань»): проект закону України № 1370 від 10.12.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52834.
228. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо приведення у відповідність норм до Закону України «Про вільну (спеціальну) економічну зону «Умань»): проект закону України № 1371 від 10.12.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52835.
229. Про внесення зміни до Митного кодексу України (щодо врегулювання інвестиційної діяльності на території вільної (спеціальної) економічної зони «Порто-франко»): проект закону України № 1732 від 14.01.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53553.
230. Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо врегулювання інвестиційної діяльності на території вільної (спеціальної) економічної зони «Порто-франко»): проект закону України від 14.01.2015 р. № 1733 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53554.
231. Про внесення змін до Митного кодексу України (щодо створення та функціонування вільної економічної зони «Донбас»): проект закону України № 2421 від 19.03.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54465.
232. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо створення та функціонування вільної економічної зони «Донбас»): проект закону України № 2422 від 19.03.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54466.
233. Про внесення змін до Закону України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» (щодо гарантій інвестиційної діяльності на території вільних (спеціальних) економічних зон): проект закону України № 3289 від 09.10.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56766.
234. Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України: проект закону № 3402 від 04.11.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56931.
235. Про загальні засади створення і функціонування вільних митних зон промислового типу та здійснення на їх територіях промислово-виробничої діяльності: проект закону України від 08.10.2015 р. № 3264 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56735.

236. Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області : закон України від 24.12.98 р. № 356-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/356-14>.
237. Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курорт-тополіс Трускавець» : закон України від 23.03.2000 р. № 514-XIV [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/514-14>.
238. Про спеціальну економічну зону «Славутич» : закон України від 03.06.1999 р. № 721-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/721-14>.
239. Про спеціальну економічну «Миколаїв»: закон України від 13.07.2000 р. № 1909-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1909-14>.
240. Про спеціальну (вільну) економічну зону «Порто-франко» на території Одеського морського торговельного порту : закон України від 23.03.2000 р. № 1607-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1607-14>.
241. Про спеціальну економічну зону «Закарпаття» : закон України від 22.03.2001 р. № 2322-III [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2322-14>.
242. Про спеціальну економічну зону «Яворів» : закон України від 15.01.1999 р. № 402-XIV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/402-14>.
243. Про спеціальну економічну зону «Рені» : закон України від 23.03.2000 р. № 1605-III [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1605-14>.
244. Про спеціальну економічну зону «Інтерпорт Ковель» : указ Президента України від 22.06.1999 р. № 702/99 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/702/99>.
245. Порядок проведення аналізу результатів функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності : постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2001 р. № 184 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/184-2001-%D0%BF>.
246. Про затвердження критеріїв оцінки, основних параметрів та показників діяльності спеціальних(вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності : наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України та ін. від 19.01.2005 р. № 12/33/17/27/4/26/715 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0212-05>.
247. Про державний бюджет України на 2007 рік : закон України від 19.12.2006 р. № 489-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/489-16>.
248. Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку регіонів : проект Закону України від 07.04.2008 р. № 2333 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=32211.

249. Про введення спеціального економічного режиму інвестиційної діяльності на території Автономної Республіки Крим : проект закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=145215&cat_id=32862.
250. Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Чернігівській області» (щодо відновлення податкових пільг) : проект Закону України № 3512 від 19.12.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=33989.
251. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку у Волинській області : проект закону України від 09.10.2015 р. №3288 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56765.
252. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку в Чернігівській області : проект закону України від 09.10.2015 р. № 3293 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56770.
253. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку в Житомирській області : проект закону України від 09.10.2015 р. № 3294 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56771.
254. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Луганській області: закон України від 15.07.1999 р. № 970-XIV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/970-14>.
255. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Житомирській області: закон України від 3.12.1999 р. № 1276-XIV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1276-14>.
256. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Житомирській області: закон України від 3.12.1999 р. № 1276-XIV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1276-14>.
257. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Чернігівській області: закон України від 18.11.2003 р. № 1250-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1250-15>.
258. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Шостки Сумської області : закон України від 18.11.2003 р. № 1251-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1251-15>.
259. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова : закон України [прийнятий 11.05.2000 р. № 1714-III [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1714-14>.
260. Технологічні парки України в 2000-2012 рр. (економіко-статистичний огляд) / Мазур О.А., С.В. Пустовойт, Л.Б. Любовна та ін. – 2013. – С. 45.

261. Мазур О.А. Технологічні парки. Світовий та український досвід / О.А. Мазур, В.С. Шовкалюк. – К.: Прок-Бизнес, 2009. – с. 70.
262. Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» (щодо «ГУАМ-ТЕХНО-ПАРК» (м. Київ): проект Закону України № 1475 від 01.02.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=31556.
263. Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» (щодо «Хемо-Поль» (м. Теплодар, Одеська область) : проект Закону України № 2751 від 10.07.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=33003.
264. Про внесення зміни до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (щодо технологічного парку «Ресурс» (м. Харків) : проект Закону України № 4589 від 03.06.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=35418.
265. Про внесення зміни до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (щодо технологічного парку «Ресурс» (м. Харків) : проект Закону України № 4589 від 03.06.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=35418.
266. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації : постанова Кабінету Міністрів України № 882 від 4.12.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/882-2013-%D0%BF>.
267. Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших законів України : закон України № 3333-IV від 12.01.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3333-15>.
268. Податковий кодекс України : кодекс № 2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
269. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України : закон України № 2756-VI від 2.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2756-17>.
270. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2004 рік» : закон України № 1801-IV від 17.06.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1801-15>.
271. Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України : закон України № 107-VI від 28.12.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=107-17>.
272. Про Державний бюджет України на 2009 рік : закон України № 835-VI від 26.12.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=835-17>.

273. Про Державний бюджет України на 2010 рік : закон України № 2154-VI від 27.04.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2154-17>.
274. Про критерії оцінки проектів технологічних парків : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 593 від 10.07.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/laws/NMO_593.doc.
275. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності технологічних парків : проект закону № 2216а від 01.07.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55805.
276. Про затвердження Положення про Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів : постанова Кабінету Міністрів України № 1219 від 06.08.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1219-2003-%D0%BF>.
277. Про затвердження Порядку зарахування сум ввізного мита на спеціальні рахунки технологічного парку, його учасників та спільних підприємств, використання зазначених коштів і здійснення контролю за їх витрачання : постанова Кабінету Міністрів України № 118 від 02.02.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/118-2011-%D0%BF>.
278. Про затвердження Порядку проведення моніторингу та здійснення контролю за реалізацією проектів технологічних парків : постанова Кабінету Міністрів України № 517 від 21.03.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/517-2007-%D0%BF>.
279. Про затвердження Примірної форми проекту технологічного парку : наказ МОН № 900 від 15.10.2007 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS6829.html.
280. Деякі питання організації діяльності технологічних парків : постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2006 № 1657 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1657-2006-%D0%BF>.
281. Про нормативно-правові акти щодо забезпечення реалізації Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» : постанова Кабінету Міністрів України № 2311 від 17.12.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2311-99-%D0%BF>.
282. Перелік наукових парків, яким Міністерство освіти і науки України погодило рішення про створення / Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-texnologij/naukovi-parki/pro-naukovi-parki.html>.
283. Обрамбальський В. Колектив, якому під силу долати світові вершини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/kolektiv-yakomu-pid-silu-dolati/>.
284. Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва : постанова Кабінете Міністрів України від 12.09.2011 р. № 1130 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011-%D0%BF>.

285. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : закон України № 2623-III від 11.07.2001 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>.
286. Про науковий парк «Київська політехніка» : закон України № 523-V від 22.12.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/523-16>.
287. Про затвердження Порядку погодження рішення про створення наукового парку : Постанова Кабінету Міністрів України №93 від 03.02.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93-2010-%D0%BF>.
288. Про затвердження Порядку державної реєстрації проектів наукових парків, реалізація яких потребує державної підтримки : постанова КМУ №1101 від 14.11.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1101-2012-%D0%BF>.
289. Інформація про індустріальні (промислові) парки, включені до Реєстру індустріальних (промислових) парків [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://new.me.gov.ua/news/7486.html?PrintVersion>.
290. Про затвердження Концепції Вінницького індустріального парку : рішення Вінницької міської ради № 2120 від 24.04.2015 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.vmr.gov.ua/Docs/CityCouncilDecisions/2015/%E2%84%962120%2024-04-2015%20%Про%20затвердження.pdf>.
291. Концепція індустріального парку “Павлоград” : розпорядження голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації № Р-78/0/3-14 від 05.02.2014 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http://adm.dp.ua/OBLADM/Obldp.nsf/e7c5861d736b1beac2256eb80038536c/6940869202d662ddc2257c7b003f2fa4/\\$FILE/Dodatok_%D0%A0-78.pdf](http://adm.dp.ua/OBLADM/Obldp.nsf/e7c5861d736b1beac2256eb80038536c/6940869202d662ddc2257c7b003f2fa4/$FILE/Dodatok_%D0%A0-78.pdf).
292. План заходів на 2015-2017 роки з реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року : рішення Житомирської обласної ради № 1585 від 10.09.2015 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://oda.zt.gov.ua/images/golovna/strategia_rozvtutku/plan%20realizacii.pdf.
293. План заходів з реалізації у 2015 – 2017 роках Стратегії розвитку Івано-Франківської області на період до 2020 року [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.if.gov.ua/files/ROP_Ivano-Frankivska_19.03.15_UKR.doc.
294. Про затвердження концепції Кам'янка-Бузького індустріального парку : рішення Кам'янка-Бузької міської ради від 22.10.2015 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: kb-mr.org.ua/wp/wp-content/.../10/№3-Затвердження-Концепції.doc.
295. План заходів з реалізації у 2015 – 2017 роках Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2020 року : рішення обласної ради № 7 від 30.07.2015 р. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.mk.gov.ua/ua/economy/strateg>.
296. Grant Contracts Awarded and Contracted during 2010 [Electronic resource]. – Mode of access : [http://www.huskroua-cbc.net/uploads/editors/e11_publication_en_%20CBC_HUSKROUA_2010\(1\).pdf](http://www.huskroua-cbc.net/uploads/editors/e11_publication_en_%20CBC_HUSKROUA_2010(1).pdf)
297. Про затвердження Державної цільової програми розвитку індустріального (промислового) парку «Свема» в м. Шостці Сумської області на 2012-

- 2015 роки: постанова Кабінету Міністрів України № 1265 від 30.11.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1265-2011-%D0%BF>.
298. Концепція Яворівського індустріального парку : рішення Яворівської районної ради від жовтня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yavoriv-rajrada.org.ua/sites/default/files/docs/Rizne/YavorivIP.pdf>.
299. Розвиток індустріального парку «Долина» в місті Долині Івано-Франківської області. Реєстраційна картка програми і проекту / Державний фонд регіонального розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dfr.minregion.gov.ua/Project-annotation-full?PROJT=495>.
300. Розбудова інфраструктури Новороздільського індустріального парку (НРІП) та прилеглих територій для залучення інвесторів та керуючої компанії НРІП. Етап 1 / Державний фонд регіонального розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dfr.minregion.gov.ua/Project-annotation?PROJT=940>.
301. Розбудова інфраструктури Новороздільського індустріального парку (НРІП) та прилеглих територій для залучення інвесторів та керуючої компанії НРІП. Етап 1 / Державний фонд регіонального розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dfr.minregion.gov.ua/Project-annotation?PROJT=940>.
302. Президент України підписав Закон України «про індустріальні парки», який радикально підвищить привабливість України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua/news/prezident-ukraini-pidpisav-zakon-pro-industrialni-parki-yakii-radikalno-pidvishchit-investitsii>.
303. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення та функціонування індустріальних парків : проект Закону України № 3700 від 21.11.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49205.
304. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності індустріальних парків : проект закону України № 2589 від 20.03.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46212.
305. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо діяльності індустріальних парків : проект Закону України № 2590 від 20.03.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46213.
306. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки : проект закону від 31.08.2015 р. №2554а [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56327.
307. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки : проект закону України від 31.08.2015 р. № 2555а [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56328.

308. Про внесення змін до Порядку прийняття рішення про включення індустріального (промислового) парку до Реєстру індустріальних (промислових) парків : проект постанови Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=6f0f9e71-40d5-4cae-b392-d9fc58415035>.
309. Про внесення змін до форми Типового договору про створення та функціонування індустріального парку : проект наказу Мінекономрозвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e1d4571e-fcd1-4ed8-a385-9adc84de726d&title=ProektNakazuMinekonomrozvitku-proVnesenniaZminDoFormiTipovogoDogovoruProStvorenniaTaFunktsionuvanniaIndustrialnogoParku->
310. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення регуляторних бар'єрів для розвитку мережі індустріальних парків в Україні : закон України № 818-VIII від 24.11.2015 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/818-19>.
311. Про затвердження Порядку прийняття рішення про включення індустріального (промислового) парку до Реєстру індустріальних (промислових) парків : постанова Кабінету Міністрів України № 216 від 16.01.2013 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/216-2013-%D0%BF>.
312. Про затвердження Порядку ввезення на митну територію України ініціаторами створення індустріальних (промислових) парків - суб'єктами господарювання, керуючими компаніями таких парків для їх облаштування та учасниками індустріальних (промислових) парків для провадження господарської діяльності у межах зазначених парків устаткування, обладнання та комплектувальних виробів до них, матеріалів, що не виробляються в Україні, які не є підакцизними товарами і звільняються від оподаткування митом : постанова Кабінету Міністрів України № 558 від 19.06.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/558-2013-%D0%BF>.
313. Про схвалення Концепції створення індустріальних (промислових) парків : розпорядження Кабінету Міністрів України № 447-р від 01.08.2006 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/447-2006-%D1%80>.
314. Про затвердження форми Типового договору про створення та функціонування індустріального парку : наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України № 386 від 15.04.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0733-13>.
315. Аналіз регуляторного впливу до проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку прийняття рішення про включення індустріального (промислового) парку до Реєстру індустріальних (промислових) парків» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=fceef2ab-d518-4aea-beba-e3806a93446e>.
316. Organçze Sanayğ Bölgeleerğ Kanunu № 4562: закон Республіки Туреччини від 15.04.2000 р. // Законодавча інформаційна система : офіц. веб-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4562.pdf>.

317. OSB'lerin Fiziki Durumu // OSB Üst Kuruluşu : офіц. веб-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.osbuk.org.tr/haber/images/1-osb_ler%C4%B0n_f%C4%B0z%C4%B0k%C4%B0_durumu\(6\).pdf](http://www.osbuk.org.tr/haber/images/1-osb_ler%C4%B0n_f%C4%B0z%C4%B0k%C4%B0_durumu(6).pdf).
318. Специальные инвестиционные зоны // Invest in Turkey : Агенство з підтримки та просування інвестицій : офіц. веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.invest.gov.tr/ru-RU /investmentguide/investorguide/Pages/SpecialInvestmentZones.aspx>.
319. Система мер по стимулированию капиталовложения в Турции : Invest in Turkey : Агенство з підтримки та просування інвестицій : офіц. веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.invest.gov.tr/ru-RU/investmentguide/investorguide/Pages/Incentives.aspx>.
320. Regional Investments // Міністерство економіки Республіки Туреччина офіц. веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=DC40C31B-0E43-1F75-9FC732330E75675A>.
321. Large Scale Investments // Міністерство економіки Республіки Туреччина офіц. веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=E11A9882-D28A-B75B-0D7449C4136258A6>.
322. Налоги // Invest in Turkey : Агенство з підтримки та просування інвестицій : офіц. веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.invest.gov.tr/ru-RU/investmentguide/investorguide/Pages/Taxes.aspx>.
323. Организованные промышленные зоны Турции, что это? // Sovet Consulting [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infoturk.biz/organizacionnie-promishlenie-zoni.html>.
324. Medium Term Programme (2014-2016) : рішення Кабінету Міністрів Туреччини № 2013/5444 від 09.09.2013 р. // Міністерство розвитку Туреччини: офіц. веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mod.gov.tr/Lists/MediumTermPrograms/Attachments/10/Medium%20Term%20Programme%202014-2016.pdf>.
325. Organize Sanayi Bölgeleri // OSB Üst Kuruluşu. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osbbs.sanayi.gov.tr/citylist.aspx>.
326. О специальных стrefach экономических : закон Республіки Польща від 10.10.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU20070420274&type=3>.
327. 20 lat specjalnych stref ekonomicznych w Polsce / Biura KPMG w Polsce. – 2014. – с. 60.
328. Економічний бюлетень Посольства України в Республіці Польща (липень 2015 р. №105). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: poland.mfa.gov.ua/mediafiles/sites/poland/files/105.doc.
329. Молдован О. Механізми формування сприятливого для бізнесу фіскального простору: успішний досвід Республіки Польща / Вісник Донецького національного університету Сер. В: Економіка і право, Вип.1, 2014. – С. 139-143.
330. Specjalne Strefy Ekonomiczne po 2020 roku: Dotychczasowe efekty funkcjonowania SSE w Polsce /Raport Ernst & Young. Режим доступу: <http://sse2020.e-publish.pl/>.
331. fDi Global Free Zones of the Year 2014 – Winners [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fdiintelligence.com/Locations/fDi-Global-Free-Zones-of-the-Year-2014-Winners>

332. fDi Global Free Zones of the Year 2015 – Winners [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fdiintelligence.com/Locations/fDi-Global-Free-Zones-of-the-Year-2015-Winners>.
333. O warunkach dopuszczalności i nadzorowaniu pomocy publicznej dla przedsiębiorców : закон Республіки Польща від 27.06.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download.jsessionid=D53A7333E390010069521ED4875142D6?id=WDU20000600704&type=1>.
334. Специальные экономические зоны [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inpl.com.ua/?pg=ecozona>.
335. Информация о специальных экономических зонах КНР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ved.gov.ru/exportcountries/cn/about_cn/laws_ved_cn/special_area_cn/.
336. Особые экономические зоны КНР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russchinatrade.ru/assets/files/ru-useful-info/b2015/Приложение%201.%200Э3.pdf>.
337. Нові експериментальні зони вільної торгівлі (ЗВТ) в Китаї / Посольство України в Китайській Народній Республіці та в Монголії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://china.mfa.gov.ua/ua/ukraine-cn/%D0%94%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B5+%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE>.
338. Zhong Nan. FTZs to lead the way of China's future economy / Zhong Nan, Liu Ce // The State Council The People's Republic of China. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://english.gov.cn/policies/infographics/2016/02/22/content_281475294252754.htm.
339. Korean Automobile Industry : Annual Report 2013 / Korea Automobile Manufacturers Association // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dgfez.go.kr/eng/img/download/Automotive_Industry-2.pdf.
340. Статистика экспорта продукции автомобильной промышленности Республики Корея с 2006 по 2013 гг // Министерство экономического развития Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ved.gov.ru/exportcountries/kr/about_kr/eco_kr/.
341. Данные национальной статистики РК по основным макроэкономическим показателям // Министерство экономического развития Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ved.gov.ru/files/images/country/Korea/2014/august/Basic%20economic%20indicators%20of%20the%20Republic%20of%20Korea%202013.pdf>.
342. Авторынок: почему Украина – не Корея? / Auto-Consulting: информационно-аналитическая группа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.autoconsulting.com.ua/article.php?sid=28698>.
343. Мікула Н.А. Сучасні підходи до визначення сутності та класифікації кластерів / Н. А. Мікула, В. Б. Базилюк. Наукові записки [Української академії друкарства]. - 2011. – № 1. – С. 71-77.
344. Вишлова-Пилева І.І. Територіальні кластери як інструмент підвищення ефективності регіонального управління: зарубіжний досвід / І.І. Вишлова-Пилева // Кластери як інструмент регіонального розвитку : матеріали на-

- уково- практичного семінару (м. Феодосія, 16–20 липня 2012 р.) / За ред. проф. В.В. Мамонової. – Х. : ХарПІ НАДУ, 2012. – С. 22-26.
345. Gabor Bekes Clusters, Science Parks and Regional Development : Strategies and Policies in Hungary. Presentation at UNECT TOS–ICP Geneva 14 February, 2008.
346. Мікула Н. А. Пріоритети створення інноваційно-інвестиційних транскордонних кластерів та промислових зон у західних регіонах України: Аналітична записка до Адміністрації Президента України / Н. А. Мікула. – Режим доступу : <http://www.niss.lviv.ua/file/2011.03.173222.pdf>.
347. Концепція створення кластерів в Україні від 29.08.2008 р. (проект) / Міністерство економіки України. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=121164.
348. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії національної безпеки України на 2008 рік : розпорядження Кабінету Міністрів України 10 вересня 2008 р. № 1214-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=158258121>.
349. Проект концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів // Офіц. сайт М-ва регіон. розвитку, буд-ва та житл.-комун. господарства. – Режим доступу : <http://www.minregionbud.gov.ua/uk/publish/category/28895>.
350. Про впровадження кластерної моделі розвитку народних художніх промислів : розпорядження Кабінету Міністрів України № 145-р від 27.01.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/145-2010-%D1%80>.
351. Про затвердження плану заходів на 2010–2011 роки зі створення інноваційно-технологічного кластера «Сорочинський ярмарок» для сприяння розвитку сільських територій / Розпорядження Кабінету Міністрів України № 165-р від 27.01.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=165-2010-%F0>.
352. Жером Ваше : «Економічний потенціал завжди спокусливий у скрутні часи, але з цього ніколи не виходило нічого путнього ні в Україні, ні в інших країнах» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/economics/147038>.
353. Сухоруков А. І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харкішвілі. - К: НІСД, 2012. - 368 с.
354. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К : НІСД, 2014. - с.148.
355. Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.miga.org>.
356. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
357. Заручниця світу / Тиждень.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/economics/155447/page1>.

358. Виступ Міністра фінансів України Н. Яресько на 12 інвестиційній конференції інвестиційної компанії «Драгон Капітал» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Interfax.com.ua/news/economic/329819html.
359. Порятунком потопаючого. Що перешкоджає залученню інвестицій в Україну / Тиждень.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/economics/14933/page2>.
360. Trading Economics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tradingeconomics.com>.
361. Гальчинський А. Ліберальні уроки для України : науково-популярне есе / А.С.Гальчинський. – К : Либідь, 2011. - 288 с.
362. Федорин В. Гудбай імперіє. Розмови з Кахою Бенукідзе / Володимир Федорин. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. - 530 с.
363. Національна рада реформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/>.
364. Іван Міклош : “Вимоги МВФ необхідні, але недостатні” / Тиждень.ua. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/economics/130703>.
365. Стабілізація на дні / Тиждень.ua. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/economics/155274/page1>.
366. Україна у глобальних рейтингах: підсумки 2015 / Українська правда. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pravda.com.ua/cdn/graphics/ratingstory.
367. Бочі А. Україна у світових рейтингах / А. Бочі // Вісник : офіційне видання державної фіскальної служби України. - 01.12.2015, №45. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.visnuk.com.ua/a/pubs/id/9160.
368. Індекс інвестиційної привабливості України у 4-му кварталі 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/uk/information-support/eba-news/item/33277-2015-12-28-1013>.
369. Міжнародна конференція підтримки України. Київ 28 квітня 2015 року. Коментарі. Розділ 1. Бізнес-клімат та інвестиційні можливості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://supportforukraine.com/ua>.
370. Шанс на зростання. Як вивести економіку з кризи / Тиждень.ua. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/economics/138860/page3>.
371. Японська «Fujikura» побудує завод на Львівщині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Forbes.net.ua/ua/news/1402059.

Додатки

Додаток А. Інформаційні матеріали

Таблиця А.1. Глосарій

Термін	Тлумачення
Бенефіціари міжнародної технічної допомоги	центральний або місцевий орган виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська і Севастопольська міські держадміністрації, до компетенції яких належить реалізація державної політики у відповідній галузі чи регіоні, де передбачається впровадження проекту (програми).
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	сукупність вартостей всіх товарів і послуг (або доданих вартостей), створених всіма підприємствами в країні, без врахування продукту, створеного закордонними філіями та відділами національних фірм за кордоном.
Валовий національний продукт (ВНП)	сукупність усіх виготовлених товарів та наданих послуг у країні за рік.
Виконавець міжнародної технічної допомоги	будь-яка особа (резидент або нерезидент), що має письмову угоду з донором або уповноваженою донором особою та забезпечує реалізацію проекту (програми).
Вільна митна зона промислового типу	може створюватись на території одного або декількох підприємств, на якій можливо забезпечити митний режим вільної митної зони.
Віртуально-екстериторіальний підхід	підхід до організації роботи, з прив'язкою до типу структури та виду діяльності незалежно від місця знаходження в межах країни, що дозволяє в більшій мірі використовувати освітній, науково-дослідний, професійний та інфраструктурний потенціал усієї країни.
Галузі спеціалізації регіону	галузі товарного виробництва й інфраструктури, які виготовляють товарну продукцію або надають послуги різного характеру для обміну з іншими районами або для експорту їх в інші країни; означені галузі економічно доцільно розвивати в умовах того чи іншого конкретного району з найвищою ефективністю для господарства району і країни в цілому.
Галузь господарства	сукупність підприємств і організацій, об'єднаних спільністю функцій, які вони виконують у системі територіального поділу праці.

Галузь промисловості	сукупність підприємств (об'єднань), яка характеризується: єдністю економічного призначення виробленої продукції, однорідністю переробленої сировини та основних матеріалів, спільністю технологічного процесу й виробничо-технічної бази, професійним складом кадрів і специфічними умовами праці.
Гарантований державою (Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста) борг	загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання-резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями.
Державна допомога суб'єктам господарювання	підтримка у будь-якій формі суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, що спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції, створюючи переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності.
Державне запозичення	операції, пов'язані з отриманням державою кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування державного бюджету.
Державний (місцевий) борг	загальна сума боргових зобов'язань держави (Автономної Республіки Крим чи територіальної громади міста) з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення.
Донори міжнародної технічної допомоги	іноземна держава, уряд та уповноважені урядом іноземної держави органи, іноземний муніципальний орган або міжнародна організація, що надають міжнародну технічну допомогу відповідно до міжнародних договорів України.
Економіко-географічний простір	сукупність просторових відношень об'єкту до інших існуючих чи прогнозних, але суттєвих для даного об'єкту.
Економіка-географічний район	територіальне цілісна частина н/г, якій властиві характерні ознаки: спеціалізація, комплексність, можливість управління.
Економічно активне (трудоактивне) населення	загальна чисельність населення, старшого від певного віку (16 або 18 років), яке працює або прагне працювати за винагороду.
Експорт	вивіз товарів, вироблених, добутих або вирощених у даній країні.
Експорт капіталу	вивіз капіталу за кордон, що здійснюється у грошовій або товарній формі з метою отримання прибутку, зміцнення економічних та політичних позицій.
Ефективність економічна	співвідношення одержаних результатів і витрат живої і уречевленої праці.
Європейське угруповання територіального співробітництва	угруповання, створене з метою полегшення та сприяння транскордонному, транснаціональному та/чи міжрегіональному співробітництву між членами ЄС в цілях зміцнення економічного та соціального єднання.

Єврорегіон	організаційна форма співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про ТКС.
Засновники наукового парку	вищий навчальний заклад IV рівня акредитації та/або наукова установа та інші юридичні особи, що уклали засновницький договір про створення НП.
Збалансованість розвитку	досягнення кількісної і якісної відповідності між основними елементами, що входять до складу певної системи.
Зовнішньоторговельна політика	діяльність держави, спрямована на стимулювання або обмеження експорту та імпорту товарів.
Зовнішньоторговельний оборот	загальна сума експорту та імпорту товарів і послуг за певний період часу.
Імпорт	ввіз із-за кордону товарів, послуг, технологій, капіталу, цінних паперів для реалізації і застосування на внутрішньому ринку.
Інвестиційна діяльність	сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.
Інвестиційний проект	сукупність цілеспрямованих організаційно-правових, управлінських, аналітичних, фінансових та інженерно-технічних заходів, які здійснюються суб'єктами інвестиційної діяльності та оформлені у вигляді планово-розрахункових документів, необхідних та достатніх для обґрунтування, організації та управління роботами з реалізації проекту.
Інвестиційний проект	інвестування в об'єкти державної власності з використанням державних капітальних вкладень та/або кредитів (позик), залучених державою або під державні гарантії.
Інвестиції	грошові кошти, цільові банківські вклади, паї, акції й інші цінні папери, технології, машини, устаткування, ліцензії, у тому числі й на товарні знаки, кредити, будь-яке інше майно або майнові права, інтелектуальні цінності, вкладені в об'єкти підприємницької та інші види діяльності з метою одержання прибутку (доходу) і досягнення позитивного соціального ефекту.
Ініціатор створення ІП	орган державної влади, орган місцевого самоврядування, який згідно з Конституцією України здійснює право власника на землю від імені Українського народу і відповідно до закону наділений повноваженнями розпорядження землею, а також юридична або фізична особа - власник чи орендар земельної ділянки, яка може бути використана та пропонується ним для створення ІП
Інвестиційно-інноваційний клімат	узагальнена характеристика сукупності існуючих факторів, що зумовлюють привабливість і вплив на динаміку інвестиційно-інноваційних процесів на рівні країни, регіону, галузь тощо.
Інноваційна діяльність	діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Інноваційна інфраструктура	сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо).
Інноваційний проект	комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції.
Інновації	новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.
Інститут спільного інвестування	корпоративний або пайовий фонд.
Інтеграція економічна	процес зближення і поступового об'єднання певних економічних утворень.
Інтегрована господарська система	єдиний регіональний економічний простір, що формується на основі тісних економічних взаємозв'язків між усіма елементами господарського комплексу.
Інфраструктура	поєднання діючих споруд, будівель, мереж та систем що безпосередньо не приймають участь, але забезпечують процес виробництва, матеріальних благ (виробнича) та життєдіяльність населення (соціальна).
Керуюча компанія ІП	це створена згідно із законодавством України юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та вибрана відповідно до цього Закону, з якою ініціатором створення укладений договір про створення та функціонування ІП.
Конкурентоздатність	відповідність вимогам ринку.
Кооперування	система міжгалузевих, внутрігалузевих, міжрайонних, внутрірайонних економічних зв'язків.
Мережа економічних районів	результат економічного районування у вигляді системи економічних районів (таксонів) різного рангу та типів, яка відображає територіальну організацію народного господарства, що об'єктивно склалася.
Об'єднання євро регіонального співробітництва	юридична особа, що підпадає під дію законодавства сторони, яка є державою - членом Ради Європи й у якій знаходиться його штаб-квартира, та створюється з метою заохочення, підтримка та розвиток в інтересах населення транскордонного та міжтериторіального співробітництва між його членами у сферах спільної компетенції та відповідно до повноважень, установлених згідно з національним законодавством відповідних держав.
Обслуговування державного (місцевого) боргу	операції щодо здійснення плати за користування кредитом (позицію), сплати комісій, штрафів та інших платежів, пов'язаних з управлінням державним (місцевим) боргом. До таких операцій не належить погашення державного (місцевого) боргу.

Офшорна зона	країна або її частина, де істотно знижені (чи відсутні) податки на підприємницьку діяльність нерезидентів, застосовується певний рівень банківської або комерційної секретності, мінімальна або повна відсутність резервних вимог центрального банку або обмежень у конвертованій валюті тощо.
Партнери наукового парку	суб'єкти господарювання, що уклали з НП договір про партнерство.
Підприємство	територіальне та організаційно цілісний економічний об'єкт, первинна ланка суспільного поділу праці, де виробляється та реалізується певна продукція. Ознаки підприємства: - відносна економічна самостійність, технологічна завершеність виробничих процесів по випуску продукції, типова потреба в ресурсах, соціальних та екологічних умовах.
Погашення державного (місцевого) боргу	операції з повернення позичальником кредитів (позик) відповідно до умов кредитних договорів та/або випуску боргових цінних паперів.
Прикордонний регіон	адміністративно-територіальна одиниця тієї або іншої країни, яка знаходиться на наступному після державного рівні і розміщена безпосередньо уздовж державного кордону.
Принцип «єдиного вікна»	спосіб взаємодії уповноваженого органу і суб'єкта інвестиційної діяльності з метою підготовки та видачі пакета документів, який дає право на реалізацію інвестиційного проекту.
Пріоритетний інноваційний проект	інноваційний проект, що реалізується в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.
Пріоритетні галузі економіки	галузі, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній екологічно чистій продукції, високоякісних послугах, які реалізують державну політику щодо розвитку виробничого та експортного потенціалу, створення нових робочих місць.
Пріоритетні напрями діяльності технологічного парку	економічно і соціально зумовлені напрями науково-технічної та інноваційної діяльності ТП, що відповідають визначенням законодавством науково-технічним та інноваційним пріоритетам і спрямовані на промислове виробництво конкурентоспроможної високотехнологічної та інноваційної продукції і насичення нею внутрішнього ринку та забезпечення експортного потенціалу держави.
Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні	науково і економічно обґрунтовані та визначені законом напрями провадження інноваційної діяльності, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень.
Проекти (програми) ТКС	комплекс заходів суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва України, спрямованих на розвиток транскордонного співробітництва.

Промисловий центр	місто або селище міського типу, де зосереджено кілька промислових підприємств і які є основною спеціалізованою містоутворюючою галуззю.
Промисловий район	інтегральний район з переважним значенням промислового виробництва як головної галузі виробничої спеціалізації.
Район економічний	територіально спеціалізована частина народного господарства країни, взаємопов'язана економічними відносинами з іншими територіями.
Район економічний галузевий	територіально сконцентровані виробництва певної галузі в окремих частинах країни, де для їх розвитку є найсприятливіші умови.
Район економічний інтегральний	територіально цілісна частина народного господарства країни, основною ознакою якого є наявність територіально-виробничого комплексу відповідного рангу й економічного тяжіння території до ядра району.
Районування економічне	науковообґрунтований поділ країни на економічні райони, що склалися історично або формуються внаслідок розвитку продуктивних сил на основі суспільного поділу праці.
Регіон	значна індивідуальна територіальна одиниця.
Ресурси економічні	джерела забезпечення виробництва, включаючи природні, трудові, інформаційні, фінансові тощо.
Ресурси природні	тіла і сили природи, які можуть бути використані для задоволення потреб суспільства.
Реципієнти міжнародної технічної допомоги	резиденти - фізичні або юридичні особи, які безпосередньо одержують МТД згідно з проектом (програмою).
Суб'єкти (інвестори і учасники) інвестиційної діяльності	громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави.
Спеціальний режим інвестиційної діяльності	режим, який передбачає введення податкових, митних та інших пільг, передбачених для суб'єктів господарської діяльності, що реалізують інвестиційні проекти на території пріоритетного розвитку.
Спеціальний режим інноваційної діяльності технологічного парку	правовий режим, який передбачає надання державної підтримки щодо стимулювання діяльності технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств при реалізації проектів за пріоритетними напрямками діяльності ТП.
Суб'єкти транскордонного співробітництва	територіальні громади, їх представницькі органи, місцеві органи виконавчої влади України, що взаємодіють з територіальними громадами та відповідними органами влади інших держав у межах своєї компетенції, встановленої чинним законодавством та угодами про ТКС.
Транскордонна конвергенція регіонів	поступове зближення параметрів суміжних прикордонних регіонів сусідніх країн, яке відбувається в процесі запозичення, відтворення чи формування спільних методів, способів, інструментів підвищення конкурентоспроможності (конвергенція механізмів конкурентоспроможності), що сприяє зменшенню диспропорцій (асиметричності) соціально-економічного розвитку в транскордонному просторі.

Транскордонний індустріальний парк	індустріальний парк, що створюється і функціонує на підставі міжнародного договору України, який укладається між урядами держав або уповноваженими ними ініціаторами створення.
Транскордонний клас-тер	групи незалежних компаній та асоційованих інституцій, що географічно зосереджені у транскордонному регіоні, співпрацюють та конкурують, спеціалізуються в різних галузях, проте пов'язані спільними технологіями та навичками і взаємодоповнюють одна одну, об'єднуючись для реалізації спільних проєктів чи виготовлення спільних продуктів, що в кінцевому підсумку дає можливість отримання синергетичних та мережевих ефектів, дифузії знань та навиків тощо.
Транскордонний регіон	територія, яка охоплює суміжні прикордонні регіони сусідніх двох або більше країн.
Управління державним боргом	сукупність дій, пов'язаних із здійсненням запозичень, обслуговуванням і погашенням державного (місцевого) боргу, інших правочинів з державним (місцевим) боргом, що спрямовані на досягнення збалансованості бюджету та оптимізацію боргового навантаження.
Управління державними (місцевими) запозиченнями	сукупність дій, пов'язаних із здійсненням запозичень, обслуговуванням і погашенням державного (місцевого) боргу, інших правочинів з державним (місцевим) боргом, що спрямовані на досягнення збалансованості бюджету та оптимізацію боргового навантаження.
Учасники технологічного парку	юридичні особи-суб'єкти наукової, науково-технічної, підприємницької діяльності, що уклали між собою договір згідно з Законом "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків".
Учасники транскордонного співробітництва	юридичні та фізичні особи, громадські організації, що беруть участь у ТКС.

Примітка: складено авторами на основі положень нормативно-правових актів, наукових праць та/або авторського тлумачення.

Таблиця А.2. Специфічні принципи реалізації системи управління розвитком регіону

Принципи	Зміст реалізації стандартів та процедур
Комплексність	Забезпечення взаємного ув'язування інтересів держави з інтересами регіонів, муніципальних утворень, окремих підприємств, організацій і структур.
Системність	Оцінка намічених дій з позицій економічної, технологічної, соціально-екологічної ефективності.
Адаптивність	Можливість здійснення оперативного коректування концепцій, планів, програм в умовах динамічно мінливого зовнішнього середовища.
Оптимальність	Відповідність рішень обраним критеріям.
Методична збалансованість	Узгодження різних концепцій, методів, інструментів, заходів на базі єдиної теоретико-методичної основи.
Збалансованість показників	Забезпечення ефективного узгодження показників у ресурсному, галузевому, територіальному, загальногалузевому, міжгалузевому, внутрішньогалузевому, зовнішньоекономічному розрізах.
Безперервність	Наступність прогнозів, стратегічних і поточних планів.
Резервування	Створення ресурсного резерву по всіх компонентах з метою забезпечення можливості гнучкого реагування на непередбачені обставини.
Реалістичність	Обґрунтованість рішень з урахуванням невизначеності перспективи, можливість використання системи оціночних показників і відповідного механізму моніторингу, що забезпечують реалістичність реалізації намічених заходів.
Максимальна ефективність	Необхідність формування таких заходів, які забезпечують своєчасну і якісну реалізацію визначеної стратегії з мінімальними затратами
Різноманітність організаційних форм і самостійності органів місцевої влади	Постійна націленість на підвищення рівня життєвого потенціалу, який відбиває усі сторони життя суспільства й окремих людей: стан системи охорони здоров'я і правопорядку, освіченість і рівень культури населення стан економіки, політичну стабільність, соціальний спокій і впевненість у завтрашньому дні. Означає, що місцеві органи влади наділяються правом, що не порушує загальних законодавчих положень, самостійно вибирати той чи інший тип організаційної системи, що відповідає місцевим особливостям.
Пріоритет функцій	На основі місії розвитку регіону будується функціональна структура управління.
Збалансованість повноважень, прав і відповідальності	Необхідність дотримання в процесі розробки стратегії статусу і сфери компетенції, а також форм контролю їх діяльності всіх рівнів органів управління регіону
Розподіл управлінської праці	Необхідність нормативного закріплення функцій (як специфічного виду управлінської діяльності) в відповідних регіональних організаційних структурах
Участь населення	Обумовлено принципово новим середовищем функціонування органів управління регіону переходом від ієрархічної авторитарної моделі регіонального управління до нової більш гнучкої, заснованої на менеджменті участі.

Примітка: складено авторами.

**Таблиця А.3. Систематизація видів інвестицій
в економіку регіонів**

Ознака	Вид
За джерелом	<ul style="list-style-type: none"> – державні інвестиції – регіональні інвестиції – галузеві інвестиції – приватні інвестиції – змішані інвестиції, що утворюються з різних джерел
За суб'єктом	<ul style="list-style-type: none"> – інвестиції, що здійснюються фізичною особою (приватним інвестором) – інвестиції, що здійснюються юридичною особою – інвестиції, що здійснюються вітчизняним інвестором – інвестиції, що здійснюються іноземним інвестором – змішані інвестиції з позиції країн-джерел капіталу
За змістом	<ul style="list-style-type: none"> – прями (реальні) інвестиції у вигляді довгострокових вкладень в об'єкти матеріального виробництва або в інші матеріальні об'єкти – портфельні інвестиції, вкладені в цінні папери – інтелектуальні інвестиції, пов'язані з придбанням патентів, ліцензій, перепідготовкою персоналу і підвищенням його кваліфікації – альтернативні інвестиції, пов'язані з вміщенням капіталу в предмети мистецтва, тощо
За спрямо-ваністю	<ul style="list-style-type: none"> – початкові інвестиції, що спрямовуються на освоєння проекту або здійснюються при заснуванні або купівлі підприємства – екстенсивні інвестиції, що спрямовуються на розширення, збільшення виробничого потенціалу – ефективні (інтенсивні) інвестиції, спрямовані на підвищення ефективності виробництва або підприємницької діяльності – реінвестиції, пов'язані із заміною наявних об'єктів на нові, диверсифікацією виробництва, зміною програми випуску, тощо – бруто-інвестиції, що складаються з нетто-інвестицій і реінвестицій
За якісною сутністю	<ul style="list-style-type: none"> – матеріальні інвестиції, пов'язані з застосуванням технологій машин, устаткування й інших речовинних елементів – фінансові інвестиції, вкладені в грошовій формі – нематеріальні інвестиції, вкладені в інших формах
За сферою реалізації	<ul style="list-style-type: none"> – виробничі інвестиції, спрямовані у сферу виробництва – інвестиції соціального значення, спрямовані в соціальну сферу – інвестиції екологічного призначення
За об'єктом	<ul style="list-style-type: none"> – інвестиції, пов'язані з новим капітальним будівництвом – інвестиції, пов'язані з капітальним ремонтом – інвестиції, пов'язані з реконструкцією (модернізацією) – інвестиції, пов'язані з відновленням виробничого апарату
За термінами	<ul style="list-style-type: none"> – довгострокові інвестиції – середньострокові інвестиції – короткострокові інвестиції

ДОДАТКИ

За стратегією	<ul style="list-style-type: none">– пасивні інвестиції, вкладені в пасивну частину виробничого апарату (будинки, споруди тощо)– активні інвестиції, вкладені в активну частину виробничого апарату (машини, устаткування)
За характером взаємозв'язків	<ul style="list-style-type: none">– незалежні інвестиції, для яких породжені ними грошові потоки не перекриваються– залежні інвестиції, для яких сформовані потоки взаємно залежать один від одного– взаємовиключні (альтернативні) інвестиції, що служать одній меті, і тільки одна мета буде фінансуватися

Примітка: Складено авторами.

Таблиця А.4. Функції системи управління інвестиційним розвитком регіону

Функція	Зміст
Аналіз та прогнозування розвитку інвестиційного ринку в регіоні	Досліджується та аналізується інвестиційний ринок держави, регіону та вплив цих факторів на інвестиційну діяльність (реальні та фінансові інвестиції). Вивчаються законодавчо-правові умови інвестиційної діяльності промислового комплексу регіону та можливі форми інвестицій. На підставі аналізу, мети, цілей і завдань регіону формується прогноз інвестиційного ринку в цілому.
Розробка стратегічних напрямів інвестиційної діяльності регіону	Виходячи з цільових напрямів розвитку (загальної стратегії економічного розвитку) підприємств промислового комплексу і їх інвестиційних можливостей (наявність внутрішніх і можливість залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів) та прогнозу кон'юнктури інвестиційного ринку, формується система цілей інвестиційної діяльності: участь в інвестиційних проєктах (ІП) і цільових інвестиційних програмах держави, регіону та її основні напрями на довгостроковий період. Визначаються найбільш пріоритетні завдання на короткостроковий період.
Розробка стратегії формування інвестиційних ресурсів (фінансових і реальних інвестицій) регіону	Забезпечується формування інвестиційних ресурсів за рахунок усіх можливих джерел: власних, залучених і позикових. Визначається доцільність залучення для реалізації інвестиційної стратегії коштів. Обов'язково необхідно оптимізувати структуру джерел інвестиційних ресурсів і забезпечити ефективність і раціональність їх використання. Необхідно забезпечити фінансову стійкість і платоспроможність регіону.
Оцінка інвестиційної привабливості проєктів та відбір із них найбільш ефективних	Вибираються для визначення та аналізу інвестиційні проєкти, які найбільш відповідають інвестиційній стратегії регіону; проводиться ретельна їх експертиза, розраховуються показники економічної ефективності кожного окремого інвестиційного проєкту і здійснюється їх відбір за певними критеріями.
Оцінка інвестиційних якостей окремих фінансових інструментів та відбір найбільш ефективних з них	Здійснюється моніторинг пропозиції фінансових активів на ринку, проводиться їхня оцінка за кількісними та якісними критеріями, забезпечується розрахунок їх ринкової вартості, на основі чого робиться узагальнюючий висновок про їх цінність.
Формування інвестиційного портфеля та його оцінка за критеріями дохідності, ризику та ліквідності	З урахуванням можливостей залучення інвестиційних ресурсів і розрахованих показників дохідності та рівня ризику за кожним інвестиційним проєктом і фінансовим інструментом проводиться відбір для їх безпосередньої реалізації за такими етапами: – формується інвестиційний портфель та оптимізуються пропорції між реальними та фінансовими інвестиціями, обираються у розрізі кожної з форм найбільш ефективні (за співвідношенням дохідності та ризику) інвестиційні проєкти; – проводиться оцінка ліквідності інвестиційного портфеля.

Поточне планування та оперативне управління реалізацією окремих інвестиційних програм і проектів (система планів і бюджетів)	Розробляються календарні плани реалізації окремих інвестиційних проектів та їх бюджетів. Формуються різні види планів щодо поточного планування та управління інвестиційними програмами і проектами. Це дає змогу забезпечити ефективне управління сформованим інвестиційним портфелем.
Організація моніторингу реалізації окремих інвестиційних програм і проектів на основі системи показників, виявлення відхилень цих показників та їх чинників	Формується система показників, пов'язаних з реалізацією кожної інвестиційної програми та окремих інвестиційних проектів; визначається періодичність збирання та аналізу інформації; визначаються основні чинники щодо затримки або відхилення за всіма показниками кожного проекту, що дає змогу оперативно реагувати та ліквідувати різні перепони щодо ефективної реалізації програм і проектів.
Підготовка рішень про своєчасне припинення неефективних інвестиційних проектів (продаж окремих фінансових інструментів) та реінвестування капіталу	В разі реалізації ризиків інвестування як правило, рентабельність інвестиційних проектів є значно нижчою від очікуваної, відповідно, зростає внутрішня норма доходності (прибутковості) проектів. Це означає, що за певних умов інвестору краще вилучити інвестований капітал, аніж продовжувати інвестування. При їх настанні інвестор приймає рішення щодо форми вилучення капіталу, далі відбувається формування нового інвестиційного портфелю (чи коригування існуючого) та здійснюється реінвестування капіталу.

Примітка: складено авторами.

Таблиця А.5. Перелік інноваційних проектів, включених до Державного реєстру інноваційних проектів впродовж 2007-2013 рр.

№	Назва інноваційного проекту	Виконавець проекту, місто реєстрації	Термін виконання проекту (роки)
1.	Виготовлення дослідно-промислової партії з трьох газотурбінних установок ГТУ-8 з елементами модернізації за результатами промислових випробувань	ТОВ "НТЦ"АЛВІГО", м. Київ	2007-2008
2.	Створення вертикально інтегрованої структури із замкнутим циклом виробництва м'яса свинини	ЗАТ "АПК-ІНВЕСТ", м. Донецьк	2007-2010
3.	Організація серійного виробництва агрегатів гідравлічної паливної системи літака АН-148	ДП "ХМЗ"ФЕД", м. Харків	2006-2010
4.	Організація виробництва голкопробивних нетканних матеріалів торгової марки "НІКОТЕС"	ТОВ ВТФ "Велам" м. Миколаїв	2006-2011
5.	Організація серійного виробництва апарату штучна нирка "Поліеферент" - пристрій для пан еферентної детоксикації крові і перитонеального лаважа ПЕДК - 01 ТУ У 33.1-32730966-001:2005	ТОВ "Перспективні медичні технології" м. Одеса	2007- 2010
6.	Створення виробництва вітчизняних малолітражних дизельних двигунів серії ДТ із залученням державних інвестиційних ресурсів	ДП "Завод ім. В.О. Малишева", м. Харків	2007- 2010
7.	Розробка малогабаритної гідроакустичної станції освітлення підводної обстановки для оснащення малих та надмалих кораблів та суден (шифр Хорол)	Київський державний науково-дослідний інститут гідроприладів м.Київ	2007-2011
8.	Розробка та організація промислового випуску полімерних термоусадкових селективних багатошарових плівок та пакетів для дозрівання та збереження твердих сирів	ЗАТ "ПентоПак" , м.Бориспіль	2007-2012
9.	Організація виробництва стінових дрібно штучних блоків з неавтоклавної пористої бетону низької густини з підвищеними характеристиками по теплопровідності та водопоглиненню	Бердичівський завод енергозберігаючих будівельних матеріалів, м Бердичів	2007-2012
10.	Серійне виробництво сучасних тролейбусів ПМЗ Т2, Е186, автобусів А186 та їх модифікацій Е186-01 і А186-01	ДП "Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод ім. О.М. Макарова" м.Дніпропетровськ	2008-2011
11.	"Модернізація заводу по виробництву органо-мінеральних добрив потужністю до 10000 тон за рік"	ТОВ "ДІКО", м. Київ	2008-2012
12.	"Створення вертикально-інтегрованої компанії з виробництва фотогальванічної продукції"	ВАТ "Завод напівпровідників", м. Запоріжжя	2007- 2017

ДОДАТКИ

13.	"Виробництво акумулятивних водонагрівачів з системою сонячного тепlopостачання "Корді-1" – 140л, 150л, 215л, "Корді-2" - 140лГ, 150лГ, 215лГ"	ДП "Красилівський агрегатний завод", м.Красилів	2009- 2014
14.	Вітчизняний перспективний легкий вертоліт злітною масою 5...6 тонн	ПАТ «МОТОР СІЧ», м. Запоріжжя	2013–2027
15.	Сільськогосподарський кластер захищеного вирощування та збирання врожаю	ТОВ "Міжнародна аграрно - інвестиційна компанія", м. Одеса	2013–2020
16	Науково – обґрунтована система виробництва та зберігання товарної овочевої продукції	Сільськогосподарський ТОВ "Воля", с. Бубнівська Слобідка	2013– 2016

Примітка: складено за даними Міністерства освіти та науки України.

Таблиця А.6. Державний реєстр інноваційних проектів, що реалізуються за пріоритетними напрямками діяльності ТП станом на 01.01.2015 р.

№	Назва інноваційного проекту ТП	Заявник проекту	Термін виконання проекту (роки)
1.	Розробка та впровадження новітніх технологій виробництва та обробки технічних тканин з наданням покращених фізико-механічних властивостей для подальшого виготовлення якісних гумовотехнічних виробів	ТП «Текстиль»	2009-2014
2.	Розробка та виробництво імпортозаміщуючих та експортно-орієнтованих продуктів нового покоління: автодорожня розмітка, авторемонтні матеріали, індустриальні захисно-декоративні покриття та плівкоутворювачі	ТП "Інститут моно-кристалів"	2014- 2018

Примітка: складено авторами на основі даних Міністерства освіти і науки України.

Таблиця А.7. Перелік державних інвестиційних проектів

№	Найменування проекту	Виконавець проекту	Термін розроблення (реалізації) проекту (роки)
1.	Реконструкція рентген-радіологічного відділення ДУ «Інститут отоларингології ім. проф. О.С.Коломійченка НАМН України» з метою введення в експлуатацію закупленого у 2012-2013 роках високовартісного медичного обладнання	Національна академія медичних наук	2012-2016
2.	Реставрація з реабілітацією та пристосуванням клінічного корпусу №3 ДУ "Інститут нейрохірургії ім.акад. А.П.Ромоданова НАМН України" по вул. Платона Майбороди (Мануїльського), 32 в Шевченківському р-ні м.Києва	Національна академія медичних наук	2011-2017
3.	"Будівництво сучасного лікувально-діагностичного комплексу Національної дитячої спеціалізованої лікарні "Охматдит"	Міністерство охорони здоров'я України, Охматдит	2011-2018
4.	Реконструкція і розширення Національного інституту раку по вул. Ломоносова, 33/43 в Голосіївському районі м. Києва	Міністерство охорони здоров'я України, Національний інститут раку	2012-2018
5.	Реставрація та пристосування Маріїнського палацу по вул.Грушевського, 5а, м.Київ	Державне управління справами	2005-2018
6.	Створення Культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький арсенал»	Державне управління справами	2005–2020
7.	Закриття сховищ ПЗРВ "III черга ЧАЕС". Коригування (Мінекології / Держагентство з управління зоною відчуження)	Міністерство екології та природних ресурсів України, Держагентство з управління зоною відчуження	2012-2016
8.	Реконструкція автомобільних доріг у Львівській області	Укравтодор	2016-2018
9.	Консервація сховища №29 ПЗРВ "Буряківка"	Міністерство екології та природних ресурсів України, Держагентство з управління зоною відчуження	2016
10.	Реконструкція гідротехнічних споруд захисних масивів дніпровських водосховищ	Міністерство екології та природних ресурсів України, Державне агентство водних ресурсів України	2016-2030

Примітка: складено авторами за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

**Таблиця А.8. Угоди щодо сприяння (заохочення)
та взаємного захисту інвестицій**

№	Країни-учасниці	Дата підписання / набуття чинності
1.	Україна – Республіка Польща	12.01.1993 р. / 14.09.1993 р.
2.	Україна – Сполучене Королівство Великобританії і Північної Ірландії	10.02.1993 р. / 10.02.1993 р.
3.	Україна – ФРН	15.02.1993 р. / 15.02.93 р.
4.	Україна – США	04.03.1994 р. / 16.11.1996 р.
5.	Україна – Королівство Нідерландів	14.07.1994 р. / 01.06.1997 р.
6.	Україна – Республіка Казахстан	17.09.1994 р. / 04.08.1995 р.
7.	Україна – Угорщина	11.10.1994 р. / 20.12.1996 р.
8.	Україна – Французька Республіка	03.05.1994 р. / 26.07.1996 р.
9.	Україна – Швейцарська Конфедерація	20.04.1995 р. / 21.01.1997 р.
10.	Україна – Італійська Республіка	02.05.1995 р. / 12.09.1997 р.
11.	Україна – Королівство Швеція	15.08.1995 р. / 01.03.1997 р.
12.	Україна – Республіка Молдова	29.08.1995 р. / 27.05.1996 р.
13.	Україна – Бельгійсько-Люксембурський Економічний Союз	20.05.1996 р. / 27.07.2001 р.
14.	Україна – Республіка Австрія	08.11.1996 р. / 01.12.1997 р.
15.	Україна – Латвійська Республіка	24.07.1997 р. / 30.12.1997 р.
16.	Україна – Російська Федерація	27.11.1998 р. / 27.01.2000 р.
17.	Україна-Республіка Панама	04.11.2003 р. / 13.06.2007 р.
18.	Україна – Японія	05.02.2015 р. / 26.11.2015 р.

Примітка: складено авторами на основі реєстру нормативно-правових актів Верховної Ради України.

Таблиця А.9. Міжнародні договори України щодо МТД

№ п/п	Країни-учасниці (назва міжнародного договору)	Дата підписання / набуття чинності
1.	України - США (Угода про гуманітарне і техніко-економічне співробітництво)	07.05.1992 / 07.05.1992
2.	Україна - Програма розвитку Об'єднаних Націй (Угода)	18.06.1993 / 18.06.1993
3.	Україна - Канада (Меморандум про взаєморозуміння стосовно канадської програми співробітництва)	24.10.1994 / 24.10.1994
4.	Україна - ФРН (Рамкова угода про консультування і технічне співробітництво)	29.05.1996 / 30.10.1997
5.	Україна - Швейцарська Конфедерація (Угода про технічне та фінансове співробітництво)	13.10.1997 / 09.06.1999
6.	Україна - Турецька Республіка (Угода про технічне і фінансове співробітництво)	14.11.2002 / 17.10.2003
7.	Україна – Японія (Угода про технічне співробітництво та грантову допомогу)	10.06.2004 / 01.07.2004
8.	Україна – Республіка Корея (Угода про грантову допомогу та технічне співробітництво)	20.10.2005 / 26.07.2006
9.	Україна – Королівство Данія (Угода про технічне і фінансове співробітництво)	09.11.2006 / 03.07.2007
10.	Україна - Королівство Данія (Угода про технічну підтримку реформ державного сектору в Україні)	10.09.2007 / 10.09.2007
11.	Україна – Королівство Швеція (Угода про загальні умови технічного та фінансового співробітництва)	29.08.2007 / 04.06.2008
12.	Україна – ООН (Рамкова програма партнерства на 2012-2016 роки)	24.03.2011 / 24.03.2011

Примітка: складено авторами за матеріалами Міністерства економічного розвитку та торгівлі України та Верховної Ради України.

Талиця А.10. Єврорегіони за участі України

№	Назва	Площа (тис. км ²)	Регіони-учасниці* (країни)	Рік створення
1.	Карпатський	161	Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька (Україна); Підкарпатське (Польща); Кошицький, Пряшівський (Словаччина); Боршод-Абауй-Земплен, Гайду-Бігар, Гевеш, Яс-Надькун-Солнок, Саболч-Сатмар-Берег (Угорщина); Сату-Маре, Марамуреш, Бігор, Селаж, Ботошань, Сучава, Харгіта (Румунія)	1993
2.	Буг	81	Волинська, Львівська (Україна); Люблінське (Польща); Брестська (Білорусь)	1995
3.	Нижній Дунай	51,9	Одеська (Україна), Кагул (Молдова), Бреїла, Галац, Тульча (Румунія)	1998
4.	Верхній Прут	40,7	Івано-Франківська, Чернівецька (Україна); Бельцький, Єдинецький (Молдова); Ботошанський, Сучавський (Румунія)	2000
5.	Дніпро	99,4	Чернігівська (Україна); Брянська (Росія); Гомельська (Білорусь)	2003
6.	Слобожанщина	58,5	Харківська область (Україна); Белгородська (Росія)	2003
7.	Ярославна	53,6	Сумська (Україна); Курська (Росія)	2007
8.	Чорне море	н/д	суміжні регіони країн басейну Чорного моря та ПАЧЕС	2008
9.	Донбас	206,2	Луганська (Україна); Ростовська (Росія)	2010
10.	Дністер	34,2	Вінницька (Україна), Сорока, Дондушень, Окниця, Резіна, Флорешть і Шолданешть, Дубосари (Молдова)	2012

Примітка: складено авторами на основі документів щодо створення єврорегіонів; даних Державної служби статистики України, Федеральної служби статистики Росії, Національного статистичного бюро Молдови, Євростату.

Умовне позначення: * Регіони – області в Україні, Росії, Білорусі і Угорщині; повіти в Румунії; райони в Молдові; воєводства в Польщі та краї в Словаччині, н/д – дані відсутні.

Таблиця А.11. Наукові парки в Україні станом на 01.11.2015 р.

№	Назва	Засновники	Місце розташування
1.	НП "Київська політехніка"	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Державне підприємство «Національний центр впровадження галузевих інноваційних програм»	м. Київ
2.	Корпорація "НП Київський університет імені Тараса Шевченка"	Київський національний університету ім. Тараса Шевченка, 9 інститутів Національної академії наук України, Національний університет харчових технологій	м. Київ
3.	ТОВ «Науковий парк «Аерокосмічні інноваційні технології»	Національний авіаційний університет	м. Київ
4.	ТОВ "Науковий парк Київського національного економічного університету"	Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана	м. Київ
5.	НП "Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля"	Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, Управління з експлуатації майнового комплексу Тернопільської обласної ради та ін.	м. Тернопіль
6.	НП "Радіоелектроніка та інформатика"	Харківський національний університет радіоелектроніки, Науково-технічний центр Академії наук прикладної радіоелектроніки	м. Харків
7.	НП "Наукоград-Харків"	Академічний науково-освітній комплекс «Ресурс»	м. Харків
8.	НП "ФЕД"	ПАТ «ФЕД»	м. Харків
9.	ТОВ «Науковий парк «Енергоефективні технології»	Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, ДВНЗ «Національний гірничий університет», Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Хмельницький національний університет	н/д
10.	Корпорація "НП Миколаївського національного аграрного університету «АГРОПЕРСПЕКТИВА»"	Миколаївський національний аграрний університет, ТОВ "Сонічне світло – Миколаїв", ПАТ "Добробут"	м. Миколаїв
11.	НП Національного університету біоресурсів і природокористування «Стале природокористування та якість життя»	Національний університет біоресурсів і природокористування	м. Київ

ДОДАТКИ

12.	ТОВ «Науковий парк «Профілактична медицина та охорона праці – новітні системи та технології»	н/д	м. Одеса
13.	ТОВ «Науковий парк «Біометричний інноваційно-технологічний кластер «БІТеК»	н/д	м. Одеса
14.	ТОВ «Науковий парк «Центр трансферу технологій цивільного захисту»	Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, Інноваційна палата України при Кабінеті Міністрів України	м. Київ
15.	ТОВ «Науковий парк Одеського політехнічного університету»	Одеський політехнічний університет	м. Одеса
16.	ТОВ «Науковий парк «Прикарпатський університет»»	ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"	м. Івано-Франківськ
17.	ТОВ «Науковий парк Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»»	Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"	м. Харків

Примітки: складено авторами за інформацією МОН України та сайтів НП.

Умовні позначення: н/д - дані відсутні.

Таблиця А.12. Індустріальні парки України, включені до Реєстру індустріальних парків

№	Назва (місце знаходження)	Площа (га)	Ініціатор створення	Строк функціонування (роки)	Дата включення до Реєстру
1.	Долина (м. Долдина)	29,4	Долинська міська рада	30	3.02.2014
2.	Славута (м. Славута)	50	Славутська міська рада	49	7.02.2014
3.	Рясне-2 (м. Львів)	23,9	Львівська міська рада	30	7.02.2014
4.	Коростень (м. Коростень)	42,2	Коростеньська міська рада	30	1.04.2014
5.	Центральний (м. Кременчук)	168,5	Кременчуцька міська рада	50	1.04.2014
6.	Соломоново (с. Соломоново)	66,2	ТОВ "Сезпаркосервіс", ТОВ "РІК", ТОВ "Євроавтотек", ТОВ "Євромотор"	30	6.06.2014
7.	СВЕМА (м. Шостка)	92	Шостинська міська рада	30	6.06.2014
8.	Перший український індустріальний парк (с. Велика Димерна)	105	ТОВ «Земельний Союз»	40	8.07.2014
9.	BionicHill (м. Київ)	147	ТОВ "Біонік Девелопмент"	39	2.09.2014
10.	iPark (Комінтернівський район Одеської області)	500	Ставніцер А.О., Мушинська В.К.	49	2.09.2014
11.	Кривбас (м. Кривий Ріг)	34,07	Криворізька міська рада	30	2.09.2014
12.	Тростянецький (м. Тростянець)	41,14	Тростянецька міська рада	30	14.10.2014
	Загалом	1299,41	міські ради, ТОВ, приватні особи	30-50 років	3.02-14.10.2014

Примітка: складено авторами за матеріалами Кабінету Міністрів України, Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, сайтів окремих ІП.

Таблиця А.13. Система фіскальних стимулів другого рівня для резидентів ОІЗ Туреччини

Стимули	Схеми стимулювання капітовкладень за регіонами																Довідково: загальні ставки податку по країні (%)				
	Загальна						Регіональна						Широкомаштабна					Стра- тегічна			
	I	II	III	IV	V	VI	I	II	III	IV	V	VI	I	II	III	IV			V	VI	
Звільнення від сплати ПДВ для машин і устаткування (в т.ч. імпортованих)	+						+						+						+	1 / 8 або 18	
Відшкодування сплаченого ПДВ, при здійсненні витрат на будівництво	-						-						-						+	-	
Звільнення від сплати митних зборів для імпортованих машин і устаткування	+						+						+						+	X	
Ставка корпоративного податку (%) та частка основного капіталу, на який вона поширюється (%)	-							9/20	8/25	6/30	4/40	2/50	2/55	9/30	8/35	6(40)	4(50)	2(60)	2(65)	2(55)	20/100
Звільнення від сплати прибуткового податку (роки)	-						-						+						+	15-35	
Покриття часткове покриття державою долі роботодавця (максимальний рівень виплат соціального страхування)	-						15/3	20/5	25/6	35/7	н.о./10	н.о./12	н.о./12	5/3	8/5	10/6	11/7	н.о./10	н.о./12	50/12	X
повне покриття долі працівника (роки)	-						-						+						+	X	
Довідково: мінімальний обсяг інвестування в національній валюті	1 млн	500 тис.					1 млн	500 тис.				500 тис.						50 млн – 1 млрд		500 млн	

Умовні позначення: + - стимул застосовується; — - стимул не застосовується, діють загальні умови оподаткування; н.о. - обмеження відсутні; X - дані відсутні.
Примітка: складено авторами на основі даних Агенства з підтримки та просування інвестицій Турецької Республіки та Міністерства економіки Турецької Республіки.

Таблиця А.14. Характеристика видів синергетичного ефекту територіально-виробничого комплексу

№	Вид синергетичного ефекту	Характеристика
1.	Масштабний	Полягає в збільшенні обсягів виробництва за рахунок підвищення коефіцієнту завантаження обладнання, використання загального персоналу тощо, що призводить до зменшення середньої величини постійних витрат на одиницю продукції
2.	Торгівельний	Виникає, коли різні виробники використовують єдині складські приміщення, канали постачання та реалізації продукції та ринки їх збуту, спільну рекламу, маркетинг, стимулювання збуту та економлять на комерційних та маркетингових витратах, що дозволяє збільшити прибуток
3.	Операційний	Досягається за рахунок централізації маркетингу, постачання, більш високого ступеня використання виробничих потужностей і персоналу, управління фінансовими потоками, персоналом, загальних закупок великих партій товарів, виключення дублюючих функцій та зменшення, таким чином, поточних витрат
4.	Інвестиційний	Виникає за рахунок спільного використання обладнання, загальних запасів сировини, переміщення наявних інвестиційних ресурсів з одного напрямку на інший
5	Колективної роботи	Виявляється у тому, що спільна робота є більш успішною ніж сума індивідуальних досягнень
6	Організаційної структури	Досягається шляхом усунення дублювання функцій та роботи певних відділів, секторів тощо
7	Інноваційний	Полягає в створенні сприятливих умов для створення та реалізації різноманітних інновацій
8	Комбінування ресурсів	Полягає у отриманні додаткових конкурентних переваг за рахунок комбінування трудових, наукових, інноваційних, виробничих та інших ресурсів
9.	Управлінський	З'являється внаслідок підвищення якості та оперативності управлінських рішень ліквідації неефективності процесів менеджменту, поліпшення рішення координаційних та інформаційних питань, збільшення якості та дієвості контролю за виконанням прийнятих рішень; скорочує витрати на навчання, адаптацію тощо за рахунок використання персоналом раніше набутого досвіду, знань, навичок у новій сфері діяльності

Примітка: складено авторами.

Додаток Б. Статистичні матеріали

**Таблиця Б.1. Динаміка інвестицій в основний капітал
у 2000–2010 рр. за регіонами**

	2000 р.		2010 р.	
	млн грн	% до загального обсягу інвестицій у промисловість	млн грн	% до загального обсягу інвестицій у промисловість
Україна	23629	100	203067,9	100
Автономна Республіка Крим	784	3,3	5433,4	2,7
Вінницька	365	1,5	3483,4	1,7
Волинська	278	1,2	3653,0	1,8
Дніпропетровська	2252	9,5	13277,0	6,5
Донецька	2901	12,3	16694,3	8,2
Житомирська	256	1,1	3295,5	1,6
Закарпатська	332	1,4	3131,0	1,5
Запорізька	1190	5,1	6510,5	3,2
Івано-Франківська	605	2,6	4927,0	2,4
Київська	947	4,0	9955,4	4,9
Кіровоградська	271	1,2	2467,0	1,2
Луганська	1030	4,4	7244,1	3,5
Львівська	1061	4,5	7739,3	3,6
Миколаївська	460	2,0	4556,6	2,2
Одеська	1348	5,7	10819,4	5,3
Полтавська	1438	6,1	7806,8	3,8
Рівненська	365	1,5	3521,7	1,7
Сумська	597	2,5	2338,2	1,2
Тернопільська	199	0,8	2442,9	1,2
Харківська	1373	5,8	10629,7	5,9
Херсонська	282	1,2	3369,8	1,6
Хмельницька	455	1,9	3116,9	1,5
Черкаська	330	1,4	5142,3	2,5
Чернівецька	141	0,6	3646,6	1,8
Чернігівська	431	1,8	2702,3	1,3
м. Київ	3809	16,1	38338,2	18,9
м. Севастополь	129	0,5	1425,6	0,7

Примітка: складено авторами за даними за даними Державної служби статистики України та її територіальних органів.

Таблиця Б.2. Динаміка експорту / імпорту товарів по регіонах України

	Всього, млн. дол. США							
	2007		2008		2009		2010	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Україна	16264,7	15775,1	17957,1	16976,8	23066,8	23020,1	32666,1	28996,8
АР Крим	218,3	125,8	220,5	120,9	317,1	154,0	274,9	150,4
Вінницька	208,6	150,5	249,7	150,7	333,5	196,3	421,7	246,0
Волинська	171,1	179,6	147,8	141,0	204,8	181,3	272,8	264,6
Дніпропетровська	2844,6	973,2	2866,2	1123,5	3588,9	1777,3	5409,9	2336,0
Донецька	2954,7	830,2	3539,9	874,8	4960,3	1481,4	8343,6	2182,9
Житомирська	140,5	126,3	176,6	140,9	219,1	187,2	262,2	141,8
Закарпатська	253,7	243,6	270,6	252,6	414,6	453,3	605,5	614,4
Запорізька	1316,6	502,5	1326,8	481,3	1719,6	884,3	2369,2	1225,6
Івано-Франківська	307,1	198,8	392,8	255,3	680,7	365,5	867,3	477,1
Київська	304,5	386,0	300,4	465,1	345,2	703,0	473,9	921,1
Кіровоградська	76,4	36,8	72,3	29,0	100,0	50,3	200,0	84,4
Луганська	1236,4	211,8	1409,7	186,4	1351,5	271,6	1899,8	367,2
Львівська	302,1	611,6	353,9	511,7	495,6	700,6	639,7	726,7
Миколаївська	485,6	265,7	540,7	257,8	544,0	267,0	654,4	327,4
Одеська	601,7	592,3	979,6	774,5	1048,0	996,5	1053,8	935,6
Полтавська	601,8	170,3	778,2	173,9	1022,9	286,4	1381,1	476,6
Рівненська	78,3	111,7	105,1	115,8	158,0	187,6	202,6	224,3
Сумська	237,0	118,2	261,1	111,0	352,1	151,2	472,1	188,2
Тернопільська	49,3	36,4	65,0	49,0	79,8	68,9	92,9	67,0
Харківська	430,4	475,5	400,2	552,5	563,3	820,4	764,1	877,2
Херсонська	129,9	45,5	167,2	43,6	145,3	85,3	223,5	77,8
Хмельницька	92,9	70,5	110,0	85,8	157,8	136,9	181,2	162,0
Черкаська	208,3	109,1	202,1	134,5	291,1	199,1	412,2	236,2
Чернівецька	61,4	38,4	70,6	49,0	72,2	73,3	85,7	86,2
Чернігівська	143,4	155,9	169,5	159,2	243,2	199,3	245,5	209,3
м. Київ	2604,5	3483,6	2441,7	3561,1	2846,3	5017,6	4148,0	6491,2
м. Севастополь	48,8	47,1	45,5	30,0	52,7	39,9	61,4	34,1

Примітка: розраховано за даними Державної служби статистики України та її територіальних органів.

Таблиця Б.3. Структура та динаміка інноваційної активності промислових підприємств України та Закарпаття, 2006 – 2010 рр.

2006	Україна					Закарпаття				
	2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
Питома вага підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, %	13,7	11,9	11,2	14,2	13,0	13,7	10,5	10,1	8,8	12,2
Питома вага інноваційної продукції в обсязі промислової, %	4,7	5,3	5,6	5,6	X	3,4	3,5	3,6	1,9	2,3
Щорічні темпи впровадження нових прогресивних технологічних процесів (до попереднього року), %	116,53	104,69	63,33	123,93	116,07	150	50	40	275	118
у т. ч. маловідходних, ресурсозберігаючих	106,43	106,98	61,45	149,53	107,25	120	50	30	400	137
Щорічні темпи освоєння виробництва нових видів продукції, найменувань (до попереднього року), %	53,64	79,24	76,39	104,90	96,83	90	60	103	159	41
з них нових видів техніки	108,31	85,44	119,63	112,08	86,04	1500	13	400	50	100

Примітка: складено авторами за даними Державної служби статистики України та її територіальних органів.

Умовне позначення: X – дані відсутні.

Таблиця Б.4. Динаміка кількості та питомої ваги підприємств, що займалися інноваціями в загальній кількості промислових підприємств України та регіонів (од. / %)

Україні/регіони	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	18,0	16,5	18,0	15,1	13,7	1118/11,9	1118/11,2	1472/14,2	1397/13,0	1411/12,8	1462/13,8	1679/16,2	1758/17,4	1715/16,8	1609*/16,1*
АР Крим	X/X	X/X	X/X	X/X	X/X	33/11,9	24/11,2	33/14,2	40/13,0	31/12,8	37/13,8	46/X	54/X	50/X	X/X
Вінницька	X/24,6	X/15,4	X/26,8	X/30,6	X/10,6	32/9,4	39/12,5	75/23,9	50/16,2	39/12,2	45/14,7	47/15,8	50/18,0	55/19,4	46/14,2
Волинська	X/18,2	X/29,9	X/35,7	X/24,5	X/10,0	14/9,5	13/7,8	36/19,8	24/11,3	21/9,2	26/11,6	26/11,6	29/12,9	23/10,5	30/10,8
Дніпропетровська	X/13,5	X/12,4	X/13,2	X/10,4	X/11,6	75/9,8	66/7,9	70/10,4	63/10,5	60/9,6	65/10,6	63/10,6	78/11,8	84/10,5	109/14,6
Донецька	X/21,8	X/15,7	X/15,8	X/10,2	X/10,9	77/12,5	61/10,9	82/10,8	83/8,5	80/8,2	86/9,1	85/8,7	91/10,7	85/11,9	45/13,4
Житомирська	X/23,1	X/21,3	X/22,5	X/10,9	X/10,3	42/12,5	41/11,7	37/10,5	41/11,4	37/10,2	42/12,4	48/14,4	54/16,5	57/17,5	48/12,5
Закарпатська	X/7,3	X/7,1	X/10,7	X/10,1	X/13,7	32/10,5	31/10,1	28/8,8	31/12,2	36/13,6	27/10,8	22/9,4	18/8,5	15/6,9	16/6,0
Запорізька	X/19,9	X/17,1	X/17,6	X/12,7	X/9,2	37/9,8	32/8,6	43/10,8	36/8,9	31/7,0	22/5,3	116/27,6	115/29,8	115/28,8	108/22,9
Івано-Франківська	X/11,4	X/13,0	X/13,4	X/14,8	X/13,7	38/12,9	38/12,9	92/30,6	92/27,9	94/21,9	82/18,1	96/21,7	89/20,5	87/21,4	99/22,8
Київська	X/23,5	X/17,9	X/17,2	X/18,8	X/19,9	41/10,0	43/10,0	52/11,9	62/12,6	46/9,4	39/7,7	46/9,7	44/9,0	68/13,5	66/11,6
Кіровоградська	X/7,5	X/7,6	X/7,7	X/24,2	X/25,0	37/14,3	28/11,7	39/15,8	39/14,6	32/10,7	37/13,2	41/15,5	46/17,4	46/18,3	49/17,3
Луганська	X/18,8	X/15,5	X/13,1	X/9,4	X/8,4	37/6,0	45/7,4	67/11,3	59/10,2	54/9,9	59/11,2	68/13,5	64/13,0	61/11,2	16/12,2
Львівська	X/13,4	X/10,9	X/12,2	X/12,0	X/8,2	44/6,2	62/8,4	127/15,8	101/12,1	106/13,0	102/13,4	100/13,2	101/13,4	116/16,6	129/16,4
Миколаївська	X/31,4	X/30,4	X/29,7	X/21,6	X/15,4	31/10,2	27/9,6	26/8,3	55/13,5	63/13,3	71/16,6	92/22,8	114/29,8	81/24,9	67/19,9
Одеська	X/4,8	X/5,2	X/13,3	X/15,3	X/10,8	49/12,9	54/14,6	46/11,4	49/11,4	58/14,2	62/15,7	79/20,6	83/22,3	69/17,6	67/16,8
Полтавська	X/22,9	X/22,0	X/24,4	X/11,6	X/11,0	40/10,2	30/7,4	64/15,3	47/11,2	52/12,5	45/11,8	31/8,2	29/8,3	33/8,1	33/8,0
Рівненська	X/22,9	X/16,8	X/20,1	X/10,1	X/9,6	10/4,0	8/3,1	22/8,5	29/11,8	29/11,8	27/10,4	31/12,1	36/14,6	39/14,9	45/14,9
Сумська	X/21,3	X/18,3	X/19,4	X/6,9	X/6,1	12/4,8	12/4,4	14/5,2	30/11,3	41/16,2	42/17,9	40/17,3	41/18,6	32/14,0	46/17,6
Тернопільська	X/14,3	X/14,7	X/16,3	X/18,6	X/13,0	29/11,2	21/8,3	36/13,2	43/16,1	46/18,0	40/16,7	47/22,1	50/22,3	36/17,1	36/14,9
Харківська	X/20,0	X/24,9	X/26,1	X/16,7	X/18,0	133/17,8	143/18,5	142/18,0	110/13,1	135/15,8	161/19,7	146/18,4	168/22,1	182/23,2	191/22,4
Херсонська	X/13,2	X/16,0	X/16,4	X/16,8	X/12,4	25/11,4	25/12,3	29/13,6	28/12,7	28/12,2	39/17,7	58/26,5	53/26,1	48/23,6	54/24,2
Хмельницька	X/18,9	X/14,6	X/16,1	X/10,4	X/7,2	21/6,5	22/6,5	25/7,3	16/4,2	23/6,1	60/16,9	79/22,3	78/22,5	58/18,2	38/11,0
Черкаська	X/10,0	X/8,3	X/15,6	X/10,1	X/9,3	29/9,0	23/7,5	27/8,9	37/11,6	37/11,9	48/15,2	54/17,3	50/16,1	47/15,0	37/10,6
Чернівецька	X/37,3	X/35,3	X/28,1	X/19,4	X/14,9	29/13,7	26/13,6	32/17,4	30/16,9	36/16,7	30/14,2	39/18,6	37/18,4	30/16,5	34/15,6
Чернігівська	X/32,2	X/34,7	X/34,6	X/16,5	X/12,3	24/9,6	25/10,0	41/15,5	42/17,4	50/21,0	40/17,0	42/17,8	43/20,4	45/20,7	32/13,1
м. Київ	X/23,4	X/16,3	X/16,3	X/33,0	X/41,5	213/40,0	171/32,6	180/33,4	155/29,0	136/26,2	119/23,9	125/25,7	130/26,1	142/25,6	168/21,7
м. Севастополь	X/X	X/X	X/X	X/X	X/X	8/X	8/X	7/X	5/X	10/X	9/X	12/X	13/X	11/11,3	X/

Примітка: складено авторами за даними Державної служби статистики України та її територіальних органів, статистичних збірників «Науки та інноваційна діяльність» за вказані роки.

Умовні позначення: * - дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції; х - дані відсутні.

Таблиця Б.5. Динаміка кількості та питомої ваги підприємств, що впроваджували інновації на промислових підприємствах у регіонах України (од. / %)

Україна/регіони	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	1491/ 14,8	1503/ 14,3	1506/ 14,6	1120/ 11,5	958/ 10,0	810/ 8,2	999/ 10,0	1186/ 11,5	1160/ 10,8	1180/ 10,7	1217/ 11,5	1327/ 12,8	1371/ 13,6	1312/ 13,6	1208* 12,1*
АР Крим	X/X	X/15,5	X/X	X/X	X/X	19/6,6	17/6,1	25/8,7	30/9,9	23/6,8	23/6,9	36/X	32/X	27/X	X / X
Вінницька	X/17,2	X/17,5	X/17,3	X/28,3	X/8,8	16/5,0	32/10,2	55/17,5	44/14,3	34/10,7	37/12,1	34/11,4	38/13,7	43/15,2	38/11,8
Волинська	X/24,2	X/27,3	X/29,8	X/28,3	X/5,3	6/4,1	13/7,8	28/15,4	22/10,4	20/8,7	23/10,3	25/11,1	27/12,1	22/10,0	25/9,0
Дніпропетровська	X/13,6	X/17,9	X/17,6	X/6,5	45/17,5	54/8,9	60/9,3	60/9,3	52/17,0	46/6,3	51/17,1	51/17,1	56/17,7	55/17,8	65/8,0
Донецька	X/21,7	X/17,3	X/18,0	X/8,8	X/8,9	54/6,7	53/6,8	63/8,0	75/9,4	69/8,2	76/9,3	76/9,5	84/10,9	83/10,3	28/9,1
Житомирська	X/17,9	X/17,4	X/18,8	X/8,4	X/8,3	30/8,9	40/11,4	33/9,3	40/11,1	35/9,9	34/10,0	46/13,8	51/15,6	56/17,2	33/8,6
Закарпатська	-	-	-	-	-	16/-	28/9,1	23/7,2	26/10,2	24/9,2	23/9,2	20/8,5	14/6,6	12/5,5	12/4,5
Запорізька	X/13,2	X/8,7	X/8,1	X/7,9	X/6,5	22/5,8	29/7,8	41/10,8	35/8,6	28/6,3	19/4,6	77/18,3	69/17,8	72/18,0	75/15,9
Івано-Франківська	X/13,9	X/11,4	X/12,0	X/9,9	X/10,0	28/12,3	36/12,2	71/23,6	73/22,1	76/17,3	64/14,1	77/17,4	74/17,1	69/17,0	69/15,9
Київська	X/21,4	X/17,4	X/15,9	X/8,1	X/11,0	31/7,7	38/8,8	46/11,9	49/10,0	39/8,0	35/6,9	35/7,4	39/8,0	49/9,7	50/8,8
Кіровоградська	X/7,1	X/7,5	X/9,8	X/18,1	X/18,9	22/8,5	28/11,7	31/12,6	30/11,2	28/9,4	29/10,4	33/12,5	34/12,8	33/13,1	33/11,7
Луганська	X/12,1	X/11,4	X/10,8	X/6,3	X/5,1	20/3,2	42/6,9	49/8,2	57/9,9	46/8,4	49/9,3	63/12,5	56/11,4	54/9,9	107/6,6
Львівська	X/10,3	X/7,2	X/8,5	X/9,4	X/5,4	27/4,9	47/6,4	79/9,8	71/8,5	99/12,1	88/11,6	74/9,8	81/10,8	84/12,0	99/12,6
Миколаївська	X/22,7	X/22,6	X/19,4	X/14,3	X/6,8	16/5,6	21/7,4	14/4,4	26/6,4	35/7,4	39/9,1	39/9,7	53/13,8	38/11,7	34/10,1
Одеська	X/3,3	X/3,0	X/9,3	X/8,4	X/6,4	32/8,4	46/12,4	44/10,9	42/9,8	41/10,0	51/12,9	49/12,8	52/14,0	44/11,3	39/9,8
Полтавська	X/18,5	X/21,6	X/21,2	X/6,3	X/8,7	34/9,3	28/6,9	42/10,1	35/8,3	45/10,8	38/9,9	28/7,4	26/7,4	28/6,9	28/6,8
Рівненська	X/13,7	X/11,3	X/11,7	X/7,7	X/6,6	7/2,8	5/1,9	22/8,5	29/11,8	28/11,4	25/9,6	27/10,5	35/14,2	35/13,4	44/14,5
Сумська	X/17,4	X/22,3	X/18,3	X/11,2	X/6,4	12/4,3	12/4,4	13/4,8	28/10,5	35/13,8	38/16,2	37/16,0	37/16,8	30/13,2	32/12,3
Тернопільська	X/13,3	X/13,4	X/14,1	X/13,6	X/10,9	22/9,7	9/3,6	26/9,6	35/13,1	39/15,2	33/13,8	38/17,8	39/17,4	25/11,8	23/9,5
Харківська	X/15,0	X/17,5	X/19,7	X/13,4	X/13,6	82/11,0	136/17,5	115/14,6	97/11,5	128/15,0	147/18,0	139/17,5	158/20,8	168/21,4	179/21,0
Херсонська	X/18,8	X/16,9	X/16,8	X/13,3	X/9,6	18/8,7	22/10,8	23/10,8	20/9,1	18/8,7	25/11,3	26/11,9	25/12,3	27/13,3	34/10,8
Хмельницька	X/11,8	X/10,8	X/8,9	X/6,1	X/4,8	11/3,4	22/6,5	22/6,4	15/3,9	19/5,1	57/16,0	74/20,9	77/22,2	57/17,9	24/9,9
Черкаська	X/12,8	X/12,8	X/19,9	X/3,9	X/7,5	17/5,2	21/6,8	26/8,5	34/10,7	34/10,9	48/15,2	53/17,0	48/15,5	46/14,6	35/10,1
Чернівецька	X/28,9	X/30,2	X/23,7	X/11,3	X/8,3	17/8,1	22/11,5	23/12,5	21/9,9	26/12,1	24/11,3	25/10,6	19/9,5	15/8,2	20/9,2
Чернігівська	X/32,2	X/34,7	X/34,6	X/16,4	X/12,3	16/9,6	25/10,0	34/12,9	29/12,0	37/15,5	24/10,2	25/10,6	29/13,7	26/12,0	19/7,8
м. Київ	X/18,4	X/20,8	X/13,4	X/30,4	X/37,1	186/34,9	167/31,8	172/31,9	140/26,2	122/13,5	109/21,9	112/23,0	108/21,6	109/19,7	160/20,7
м. Севастополь	X/X	X/6,2	X/X	X/X	X/X	4/X	6/6,6	6/X	5/X	6/X	8/X	9/X	10/X	5/X	X / X

Примітка: складено авторами за даними Державної служби статистики України та її територіальних органів, статистичних збірників «Науки та інноваційна діяльність» за вказані роки.

Умовні позначення: * - дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції; x - дані відсутні; -- - являються небуло.

Таблиця Б.6. Капітальні інвестиції у регіонах України (млн грн)

Україна, регіони / роки	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	111174,0	148972,4	222678,9	272074,1	192878	189060,6	259932,3	293691,9	267728,0	219419,9*
АР Крим	4084,1	5444,9	8306,2	9889,5	7044,4	6926,5	16911,2	18331,6	15453,1	X
Вінницька	2065,4	2923,6	4651,7	5486,9	3333,6	3544,7	5081,0	5824,1	6109,5	5674,6
Волинська	1353,9	2409,4	3254,3	3917,0	2844,2	1767,0	2577,1	3254,4	3327,1	3389,7
Дніпропетровська	8957,3	12309,8	17359,3	21038,8	15898,5	16016,9	22116,0	22509,3	21290,1	20356,5
Донецька	11721,4	13799,6	20355,0	26514,3	16790,2	14993,9	26802,0	31721,9	27912,4	13155,3*
Житомирська	1537,9	2249,3	3239,4	4380,6	3499,5	2011,5	2519,8	2892,6	3005,5	2904,9
Закарпатська	1381,3	2335,1	3035,8	3777,2	2429,3	2205,4	3051,9	2736,1	2645,8	2638,7
Запорізька	3827,9	4545,0	7196,9	8444,9	5890,0	7963,8	6676,5	7204,4	6838,8	7034,5
Івано-Франківська	2125,9	3306,5	4804,4	7103,9	4311,0	4378,7	4256,2	5166,9	4797,2	6837,5
Київська	5348,5	8038,3	14032,1	18926,0	12208,8	11331,4	17672,9	20366,8	20696,6	19453,5
Кіровоградська	1572,6	2086,9	2899,5	3564,4	3303,4	2123,1	3993,2	4576,2	3224,0	3122,4
Луганська	5128,7	6409,5	10894,7	10635,8	5646,3	5646,0	6979,7	8222,6	11369,3	5222,6*
Львівська	5441,8	6835,3	9872,4	12696,3	8382,2	8830,2	12114,0	11173,3	9816,7	9555,0
Миколаївська	2897,6	3475,8	4276,4	5006,5	4909,4	4422,2	4297,8	4696,0	5008,7	3771,4
Одеська	6118,6	9176,6	12843,7	14666,1	12772,2	9723,8	9347,3	14631,2	11872,2	9361,3
Полтавська	4283,6	5879,5	8291,6	10337,7	9395,3	6289,4	7859,4	10217,4	9536,3	8827,8
Рівненська	1582,7	2574,3	3501,2	4204,4	3263,5	1937,1	2565,8	2770,9	2837,3	2804,6
Сумська	1726,2	1822,7	3208,6	3887,4	2786,7	2187,6	3022,1	2871,2	2721,3	2798,1
Тернопільська	1019,8	1397,3	2221,6	3172,1	1667,0	2138,4	2524,2	3374,8	2976,2	2590,0
Харківська	6926,8	9608,7	14432,0	13424,5	10446,9	8063,4	13035,0	14759,2	9292,6	8032,3
Херсонська	1397,0	1777,2	3050,3	4407,5	2653,7	1890,6	2688,1	2435,7	2124,8	2208,1
Хмельницька	1827,9	2382,7	3642,8	5437,4	4080,5	2947,6	3546,8	3489,3	3637,6	4078,3
Черкаська	2408,2	3734,8	4808,3	5814,6	3616,3	2831,4	3225,3	3781,0	3413,3	3262,1
Чернівецька	863,9	1621,2	2614,6	4483,0	3040,8	1714,7	1794,3	2229,3	2257,4	1686,9
Чернігівська	1613,0	2046,9	3452,1	3592,5	2153,1	1890,9	2397,0	2737,3	2842,0	2621,2
м.Київ	23340,9	29946,5	45150,6	55448,4	38751,5	53725,8	71142,4	79614,2	70320,6	67832,6
м.Севастополь	621,1	835,0	1283,4	1796,4	1759,7	1558,7	1735,2	2104,4	2401,6	X

Примітка: складено авторами на основі статистичних бюлетенів «Капітальні інвестиції в Україні» за вказані роки.

Умовне позначення: * - без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь; х - дані відсутні.

**Таблиця Б.7. Динаміка ПІІ (акціонерного капіталу) у регіонах України
(на початок року нарастаючим підсумком, млн дол. США)**

	1995	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Україна	483,5	3875,0	4555,3	5471,8	6794,4	9047,0	16890,0	21607,3	29542,7	35616,4	40053,0	44806,0	50333,9	55296,8	57056,4*	45916,0*
АР Крим	X	146,0	162,9	194,8	234,0	358,9	488,1	604,7	753,9	649,8	718,4	815,6	1176,7	1461,6	X	X
Вінницька	0,4	22,0	27,3	47,8	60,4	65,8	79,1	108,3	152,6	161,3	184,6	205,3	226,4	248,2	309,4	250,9
Волинська	2,2	49,0	48,9	53,6	86,3	97,4	113,4	272,4	392,4	269,2	332,4	218,6	291,4	380,5	341,3	271,8
Дніпропетровська	43,4	220,0	294,6	428,2	614,4	821,0	5872,6	6519,3	7096,7	6832,4	7054,1	7495,1	8208,2	8432,3	9064,0	7758,7
Донецька	X	306,8	334,7	389,3	436,4	529,7	614,4	905,9	1352,0	1529,0	1636,8	2278,2	2646,9	3187,0	3602,5	2550,4
Житомирська	3,2	27,9	38,1	58,2	77,5	113,7	121,5	154,4	305,1	208,9	238,1	258,1	337,7	362,8	388,7	286,0
Закарпатська	12,4	92,1	108,0	127,7	181,6	244,3	261,3	295,0	345,3	356,4	363,7	364,4	348,5	406,4	437,5	376,6'
Запорізька	8,3	230,0	307,0	366,7	453,1	536,3	598,6	656,6	811,4	890,6	916,2	952,8	987,6	1077,6	1125,4	885,2'
Івано-Франківська	12,3	40,1	46,3	69,9	96,0	120,9	136,7	183,5	404,8	500,4	635,1	512,5	624,0	642,7	813,8	925,9
Кіївська	X	342,7	413,6	423,1	471,9	559,1	678,9	908,3	1120,5	1347,4	1525,5	1611,1	1751,7	1835,2	1988,5	1653,8'
Кіровоградська	4,6	19,5	36,0	38,0	58,5	123,5	67,5	68,6	71,6	80,2	82,6	65,0	72,4	103,7	158,5	84,7
Луганська	19,1	31,4	39,3	51,6	57,5	146,2	268,7	284,3	367,0	393,8	637,1	687,5	766,0	838,2	879,1	671,1'
Львівська	26,9	150,0	159,7	220,1	304,9	358,2	426,9	515,0	838,5	958,0	1198,6	1254,6	1387,8	1637,8	1701,4	1374,9'
Миколаївська	X	45,4	60,4	64,3	174,9	75,8	123,7	113,7	136,0	161,8	162,7	165,4	152,3	244,7	282,8	232,6'
Одеська	59,6	230,0	235,7	291,2	380,0	517,8	599,3	718,7	880,8	970,2	1042,0	1107,3	1220,5	1629,1	1671,7	1432,5
Полтавська	10,5	181,0	149,6	152,7	176,7	211,0	280,0	316,7	368,8	516,3	450,9	551,3	702,2	943,2	1065,6	1029,1'
Рівненська	2,4	45,6	49,9	51,1	54,1	103,5	109,6	145,0	265,5	304,4	307,6	309,2	280,4	298,8	313,4	269,3'
Сумська	4,4	44,3	126,8	128,3	141,0	135,0	165,5	156,7	180,5	158,0	243,5	359,6	361,8	386,5	422,7	264,7'
Тернопільська	8,7	21,3	23,0	26,9	28,7	37,2	39,3	45,0	51,0	58,6	66,5	59,8	61,9	63,9	68,9	56,4'
Харківська	2,7	121,0	150,2	164,6	272,9	387,2	485,7	983,7	1278,8	1606,9	2082,7	2716,9	2814,3	2174,3	2131,9	1726,0
Херсонська	0,4	35,2	45,1	55,2	64,5	92,9	109,2	127,5	174,1	192,9	197,4	203,4	206,4	251,5	275,2	210,4'
Хмельницька	4,6	15,4	21,5	28,5	46,6	66,5	77,3	92,2	129,0	137,3	219,6	183,0	186,8	205,1	224,5	189,2'
Черкаська	22,5	104,7	54,7	83,3	97,8	122,3	99,1	116,3	175,0	168,1	222,5	289,4	285,7	882,5	887,9	510,4'
Чернівецька	3,4	8,9	12,9	16,6	20,2	24,5	28,4	36,8	51,2	60,1	61,8	61,9	61,9	64,2	80,2	68,7'
Чернігівська	8,2	51,5	53,9	61,3	76,0	95,9	98,2	81,5	96,1	103,9	88,8	94,9	100,9	105,0	128,4	103,8'
м. Київ	120,7	1305,0	1541,7	1863,3	2104,6	3017,6	4836,5	7053,1	11674,4	16837,2	19225,1	21831,6	24907,7	27278,1	28693,0	22733,0
м. Севастополь	X	15,2	15,5	15,5	23,9	84,3	110,5	144,8	165,7	160,3	158,8	153,6	165,8	155,9	X	X

Примітка: складено авторами на основі Державної служби статистики України та її територіальних органів.

Умовне позначення: * - без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь; x - дані відсутні; ' - дані наведені станом на 31.12.2014 рр.

Таблиця Б.8. Обсяг реалізованої інноваційної продукції підприємствами України та регіонів (млн грн)

Україна / регіони	2005			2006			2007			2008			2009			2010			2011			2012			2013			2014		
	зага-лом	в т.ч. на експорт	в т.ч. на экс-порт	зага-лом	в т.ч. на экс-порт	в т.ч. на экс-порт	зага-лом	в т.ч. на экс-порт	в т.ч. на экс-порт	зага-лом	в т.ч. на экс-порт	в т.ч. на экс-порт	зага-лом	в т.ч. на экс-порт	в т.ч. на экс-порт	зага-лом	в т.ч. на экс-порт	в т.ч. на экс-порт	зага-лом	в т.ч. на экс-порт	в т.ч. на экс-порт	зага-лом	в т.ч. на экс-порт	в т.ч. на экс-порт	зага-лом	в т.ч. на экс-порт	в т.ч. на экс-порт	зага-лом	в т.ч. на экс-порт	
Україна	24995,4	12494,08	30892,7	12797,0	40188,0	14666,6	45830,2	23633,1	31432,3	1320,1	33697,6	13713,0	42386,7	12630,4	36157,7	13354,9	35891,6	16053,3	25669,0*	7486,4*										
АР Крим	932,2	353,3	557,9	133,5	624,0	232,1	280,1	102,4	169,4	163,0	49,9	152,8	320,9	152,8	519,0	255,0	72,1	509,0	x	x										
Вінницька	54,0	12,7	77,2	8,9	616,0	138,8	119,6	13,8	87,4	52,5	309,2	49,1	389,0	39,6	314,6	6,7	498,5	4,1	664,3	8,8										
Волинська	206,8	3,7	1209,4	1,4	3042,3	1,3	2139,2	77,1	75,0	15,4	295,5	89,8	518,9	207,9	164,4	50,1	287,0	175,0	316,6	90,0										
Дніпропетров-ська	2650,4	844,1	4278,3	1196,5	4516,2	1810,1	3229,2	1703,5	1488,3	673,5	854,1	339,3	1104,7	669,1	1692,4	914,5	3813,0	3062,2	1563,1	859,5										
Донецька	4935,5	3323,4	5206,2	3389,3	5601,4	2998,1	7411,9	4356,7	7399,1	3583,2	3651,8	2506,4	5049,2	1645,5	4975,0	2666,1	6130,8	3406,5	1018,0	690,7										
Житомирська	147,8	25,3	230,2	20,0	226,2	37,4	201,8	55,0	75,7	24,4	165,4	44,9	490,8	173,2	751,2	88,4	829,3	43,6	255,2	24,2										
Закарпатська	100,3	79,3	153,8	102,4	114,7	85,2	152,0	76,2	445,4	391,8	878,6	812,0	918,5	863,5	1052,5	958,1	1363,9	364,3	837,6	238,4										
Запорізька	3201,5	2723,2	3545,4	1277,4	3432,0	2152,1	5345,2	4522,4	2144,9	1203,8	1979,0	1264,0	2490,3	1568,7	1671,6	1161,8	1671,1	1172,9	1530,0	978,2										
Івано-Франків-ська	200,0	53,6	156,1	44,7	438,0	62,9	598,1	118,6	781,3	149,0	305,8	106,0	1164,8	340,9	1707,9	109,5	881,6	290,5	883,2	211,6										
Київська	309,3	43,5	408,3	71,8	515,5	142,8	617,8	203,6	512,2	106,4	607,7	122,8	815,1	251,9	635,5	270,5	831,4	224,5	897,4	120,4										
Кіровоградська	220,3	31,7	475,8	394,6	484,7	390,3	426,9	116,0	345,9	320,0	356,8	280,2	456,7	179,0	294,2	179,6	803,9	143,4	504,4	154,1										
Луганська	1449,7	200,4	3848,9	22257,3	7720,3	3513,0	12393,3	9102,7	6158,0	2930,1	6749,8	2393,6	2508,9	912,0	2786,8	1665,0	1416,9	1164,2	38,0	0,06										
Львівська	343,4	62,2	423,6	69,4	1064,2	155,2	627,1	17,5	690,8	134,6	383,6	33,2	447,4	80,9	658,1	67,7	849,5	71,8	731,9	94,7										
Миколаївська	719,8	515,5	418,9	230,3	60,8	30,0	174,4	89,6	514,1	353,6	1514,5	821,5	669,8	592,9	202,9	76,3	639,2	456,0	363,8	126,6										
Одеська	2176,9	1688,5	2197,2	1757,1	2287,2	49,6	382,6	6,9	121,1	14,9	235,8	42,4	534,6	86,9	887,6	261,2	916,8	201,2	698,7	135,4										
Полтавська	349,9	243,8	406,6	288,5	1077,4	604,5	256,0	127,8	2981,2	166,9	5617,5	382,1	15509,0	158,0	8227,8	162,0	3999,6	1002,6	6519,5	615,0										
Рівненська	55,1	14,6	23,1	3,9	88,3	16,7	109,4	21,4	77,5	22,4	78,6	20,9	127,0	27,3	83,9	2,5	111,9	24,7	134,6	36,0										
Сумська	1244,0	1059,0	917,4	704,5	819,7	631,4	1079,3	861,3	993,3	886,5	1208,8	1107,8	2277,4	1888,4	2211,1	1729,6	2328,8	1414,6	2610,7	975,2										
Тернопільська	44,1	4,4	12,2	0,4	179,5	50,7	262,4	196,4	613,5	447,3	277,4	199,4	469,5	306,8	491,5	276,8	155,5	7,7	133,4	10,5										
Харківська	1903,2	368,7	1953,2	183,1	1882,3	289,2	2884,7	729,0	1899,2	960,4	1473,4	991,2	1328,9	687,0	2878,0	1850,8	2972,3	1545,8	2609,8	1400,1										
Херсонська	128,3	57,9	158,9	56,3	200,6	46,6	257,9	37,0	358,0	92,2	476,1	54,1	441,2	59,4	564,8	22,9	406,3	21,2	657,8	209,4										
Хмельницька	190,0	36,8	111,2	2,9	97,0	17,3	58,9	22,8	53,7	14,5	32,3	2,0	292,8	3,4	360,5	39,3	263,2	76,1	162,8	50,1										
Черкаська	103,5	5,2	162,3	81,8	511,4	355,7	2665,7	17,7	1230,1	58,0	1756,9	1174,1	1064,0	870,8	346,5	72,4	566,9	64,0	556,3	131,9										
Чернівецька	77,8	12,3	88,4	12,3	304,4	43,7	220,3	86,5	192,5	64,8	153,9	21,0	178,1	53,2	132,2	34,5	99,9	28,0	81,9	20,0										
Чернігівська	253,0	73,6	172,8	100,6	398,9	180,4	394,2	184,3	509,2	257,6	1084,7	396,3	221,3	82,6	190,2	66,5	147,9	35,5	151,7	88,6										
м. Київ	2986,4	658,0	3687,7	407,6	3870,2	600,8	6530,1	842,3	1596,2	234,5	1076,4	402,1	2312,8	504,3	2343,0	637,3	3178,4	544,0	1748,6	217,0										
м. Севастополь	12,2	0,3	11,7	0,6	14,8	0,1	12,1	4,8	14,1	4,2	11,0	7,0	285,3	205,9	24,5	-	7,1	0,3	x	x										

Примітка: складено авторами на основі Державної служби статистики України та її територіальних органів.

Умовне позначення: * - без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь; - - явищ не було; X - дані відсутні.

Таблиця Б.9. Фінансування інноваційної діяльності за джерелами в Україні та регіонах (млн грн)

Україна/ре- гіони	2000			2014																			
	загалом	за рахунок коштів, зокрема:			2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	загалом					
		власних	втіжнених інвестицій	іноземних інвестицій														власних	державного бюджету	місцевих бюджетів	втіжнених інвестицій	іноземних інвестицій	
Україна	1757,1	1399,3	7,7	133,1	1971,4	3013,8	3059,8	4534,6	5751,6	6160,0	10821,0	11994,2	7949,9	8045,5	14333,9	11480,6	9562,6	7695,9	6540,3	344,1	5,7	8,2	138,7
АР Крим	X	X	X	X	X	X	X	X	93,6	90,2	185,0	225,6	129,8	146,8	4491,8	1808,6	526,0	X	X	X	X	X	X
Вінницька	50,2	11,5	-	1,4	14,5	26,7	28,8	15,4	55,7	99,8	355,3	133,8	337,0	90,1	44,5	419,3	694,9	796,5	787,4	-	-	-	-
Волинська	9,1	5,1	-	0,2	8,3	25,5	8,8	117,4	9,3	52,8	169,8	232,9	454,9	88,8	98,3	104,6	196,3	192,5	170,7	-	-	-	-
Дніпропетровська	214,6	207,0	0,05	2,7	195,0	299,9	315,3	144,3	385,5	685,2	1179,6	1355,5	1212,9	379,9	120,0	1057,8	825,2	724,6	-	0,06	-	-	-
Донецька	467,6	385,8	23,3	17,7	524,4	483,0	807,7	996,9	1955,1	1785,3	2639,9	2740,4	798,1	786,1	2391,3	1447,6	930,7	516,1	1515,5	-	0,5	-	-
Житомирська	27,7	19,7	-	1,8	27,2	51,0	24,7	16,7	46,8	29,0	61,4	48,6	44,7	28,4	758,7	72,5	73,1	605,6	49,7	-	-	0,4	-
Закарпатська	40,0	5,0	-	35,0	9,5	191,4	9,5	8,5	6,0	14,0	40,7	14,0	39,3	72,6	31,3	32,8	25,0	16,6	16,6	-	-	-	-
Запорізька	155,9	155,6	-	-	119,5	149,4	152,1	207,0	158,4	91,5	160,3	202,5	163,9	128,6	800,4	243,0	298,7	339,9	335,7	-	0,1	-	-
Івано-Франківська	5,7	5,6	0,06	-	6,9	146,5	26,0	50,5	56,2	22,6	264,9	501,0	484,5	2090,5	152,8	203,8	488,6	95,8	79,3	0,2	-	-	2,3
Київська	11,8	10,0	0,2	1,7	16,3	52,7	81,0	122,1	30,7	54,3	306,6	133,0	155,2	130,2	152,8	182,5	104,4	122,1	80,4	2,6	-	-	-
Кіровоградська	11,8	8,9	-	-	14,5	10,1	42,1	35,1	36,5	52,6	107,3	40,6	50,7	107,5	138,9	339,0	114,8	93,0	93,0	0,0004	-	-	-
Луганська	110,3	52,6	21,4	-	141,1	49,8	123,3	97,1	334,4	96,9	1343,4	2179,0	111,1	243,1	167,1	328,2	372,5	35,1	35,1	-	-	-	-
Львівська	41,4	15,8	0,2	20,7	29,6	108,7	69,7	64,4	75,9	72,5	272,5	29,7	211,1	139,3	162,7	280,6	257,1	219,8	183,2	-	0,2	2,5	-
Миколаївська	103,1	76,2	-	2,7	119,8	270,7	287,9	268,0	255,5	239,7	240,9	342,0	426,3	519,1	403,0	362,2	716,4	606,8	555,4	-	-	3,1	48,3
Одеська	3,1	3,1	-	-	32,5	62,4	31,1	173,5	110,7	129,0	741,2	272,5	189,7	157,0	172,5	1497,4	91,0	323,9	320,6	-	3,3	-	-
Полтавська	39,1	34,9	-	-	91,6	124,1	73,1	80,6	138,5	122,9	99,7	180,4	133,1	124,4	186,5	126,2	212,2	348,5	112,6	4,0	0,5	-	-
Рівненська	6,5	6,4	-	-	6,6	10,0	11,8	56,4	32,7	75,0	24,3	198,6	21,2	37,9	53,2	47,9	21,1	11,4	10,8	-	-	-	-
Сумська	35,4	25,2	0,6	9,1	53,5	44,9	82,6	72,4	109,3	127,3	149,5	97,2	72,4	218,5	415,8	250,0	281,8	587,7	250,6	333,4	-	0,04	0,1
Тернопільська	3,6	1,2	-	-	2,5	1,6	13,8	3,3	5,7	6,7	19,3	62,7	48,7	8,1	69,6	84,9	24,2	57,4	57,4	-	0,01	-	-
Харківська	188,1	152,4	3,4	1,8	224,0	344,5	398,0	776,4	592,0	347,5	277,5	274,8	439,6	525,9	806,0	738,2	642,3	711,1	605,7	1,2	1,1	0,4	5,4
Херсонська	14,8	13,1	1,0	-	79,0	51,1	17,2	30,6	41,5	63,3	138,8	79,4	90,0	49,5	80,1	154,6	161,4	90,5	77,8	-	-	0,6	3,6
Хмельницька	7,9	7,8	-	-	8,2	11,8	16,9	10,8	18,1	136,2	91,9	179,5	1086,0	749,6	898,5	225,2	113,1	133,1	76,3	-	-	-	-
Черкаська	4,9	4,9	-	-	34,4	71,0	12,5	108,2	53,9	16,1	42,8	15,5	68,8	14,4	35,5	92,9	28,6	30,4	0,3	-	-	1,6	0,4
Чернівецька	11,7	8,6	-	-	4,8	3,3	22,7	24,7	13,8	16,5	16,9	31,9	48,1	38,4	51,8	51,7	51,3	68,8	63,7	-	-	-	-
Чернігівська	103,2	96,7	0,1	-	59,2	139,8	96,6	125,8	122,4	80,8	225,4	385,7	156,8	22,0	49,5	39,5	134,1	106,4	73,5	-	-	-	14,1
м. Київ	79,9	74,0	-	-	109,7	233,9	283,3	848,0	10009,5	1447,8	1666,0	1769,5	970,9	1144,8	758,0	1211,0	1921,4	1306,8	1237,2	2,6	-	-	64,1
м. Севастополь	X	X	X	X	X	X	X	X	3,8	1,2	1,1	4,8	4,0	12,9	16,5	23,8	X	X	X	X	X	X	X

Примітка: складено авторами на основі Державної служби статистики України та її територіальних органів. Умовне позначення: * дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Таблиця Б.10. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) на одну особу населення в Україні та регіонах на початок року (дол. США)

ДОДАТКИ

Україна, регіони / роки	1996	2001	2006	2010	2011	2012	2013	2014*	2015'*
Україна	17,5	78,7	359,9	873,1	980,6	1105,6	1217,6	1327,8	1072,0
АР Крим	7,2	70,2	246,5	367,0	417,0	602,0	747,5	X	X
Вінницька	2,9	12,2	46,4	112,0	125,3	138,9	152,9	191,5	156,1
Волинська	3,0	46,5	109,1	321,6	211,4	281,6	367,0	328,8	261,5
Дніпропетровська	16,6	59,7	1698,1	2098,5	2242,2	2468,6	2547,0	2749,3	2364,6
Донецька	15,2	62,6	132,6	366,1	513,5	600,9	728,2	828,8	592,1
Житомирська	2,7	19,6	90,8	184,4	201,1	264,4	285,2	306,9	227,0
Закарпатська	14,1	72,1	210,0	293,0	293,1	279,6	325,1	349,2	300,0
Запорізька	6,9	115,8	320,4	504,6	527,7	550,0	602,8	632,3	500,1
Івано-Франківська	12,4	27,8	98,4	460,8	372,0	453,1	466,4	590,0	671,1
Київська	17,1	188,8	384,5	887,4	940,0	1022,7	1070,1	1157,4	960,6
Кіровоградська	5,6	17,0	63,1	81,3	64,5	72,4	104,5	160,9	86,6
Луганська	8,1	12,0	111,0	275,0	299,3	336,3	370,9	391,9	301,6
Львівська	15,9	55,8	166,5	473,2	496,1	549,7	649,3	674,9	545,7
Миколаївська	4,7	35,2	101,1	136,5	139,5	129,1	208,2	241,7	199,6
Одеська	30,0	81,8	249,9	437,7	465,5	513,4	684,3	701,0	600,5
Полтавська	7,8	108,7	180,0	301,0	371,0	476,2	644,0	732,3	711,8
Рівненська	2,9	38,6	94,7	267,4	268,6	243,4	258,8	270,9	232,4
Сумська	12,1	33,4	134,2	207,1	308,8	313,3	337,4	372,1	235,1
Тернопільська	7,8	18,5	35,3	61,1	55,2	57,4	59,4	64,3	52,8
Харківська	2,7	41,2	172,0	754,6	989,2	1029,7	797,1	782,3	634,9
Херсонська	1,7	29,0	96,6	180,3	186,7	190,4	233,0	256,2	196,9
Хмельницька	4,6	10,7	56,1	164,5	137,9	141,4	156,1	171,7	145,4
Черкаська	18,7	72,8	73,7	171,6	224,9	223,6	695,2	704,3	407,6
Чернівецька	4,4	9,6	31,3	68,6	68,7	68,7	71,1	88,6	75,8
Чернігівська	8,9	40,4	83,9	80,2	86,7	93,0	97,7	120,7	98,6
м.Київ	140,1	501,1	1833,1	7031,9	7936,2	9006,9	9783,0	10190,7	8013,0
м. Севастополь	2,6	39,0	293,3	419,9	405,7	437,4	409,9	X	X

Примітка: складено авторами на основі статистичних збірників «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України» за 2010 р. та 2014 р. Державної служби статистики України та її територіальних органів.

Умовні позначення: * - без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь; X - дані відсутні; - дані наведені станом на 31.12.2014 р.

Таблиця Б.11. Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції України та регіонів (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Україна	9,4	6,8	7,0	5,6	5,8	6,5	6,7	6,7	5,9	4,8	3,8	3,8	3,3	3,3	2,5
АР Крим	X	11,6	X	X	X	14,5	7,9	6,5	2,3	1,4	1,1	1,7	2,3	3,3	X
Вінницька	2,2	3,6	4,5	2,5	1,3	0,9	1,1	6,6	1,0	0,7	2,0	2,2	1,6	2,3	2,3
Волинська	4,1	20,0	24,6	7,3	14,7	5,8	24,6	37,0	24,7	1,3	4,2	5,6	1,7	3,0	2,5
Дніпропетровська	3,6	4,9	4,2	5,0	4,4	2,4	5,7	4,4	2,4	1,4	0,6	0,5	0,8	1,9	0,7
Донецька	23,0	9,6	8,9	7,2	3,8	5,8	5,5	4,6	4,6	5,9	1,9	2,1	2,2	3,0	1,7
Житомирська	13,3	12,1	11,4	2,0	3,5	3,3	4,3	3,2	2,3	0,8	1,5	3,8	5,1	5,5	1,4
Закарпатська	-	-	-	-	28,7	3,5	3,6	1,9	0,3	9,1	14,4	11,9	13,4	15,5	8,4
Запорізька	4,8	2,3	4,1	5,5	9,9	9,5	9,2	6,6	8,3	4,2	3,1	3,2	2,2	2,3	1,7
Івано-Франківська	1,3	0,8	0,8	2,0	3,3	3,1	1,7	4,2	5,2	7,2	2,3	5,2	7,5	4,3	3,8
Київська	5,2	4,3	4,8	4,2	3,5	3,0	3,0	2,9	2,8	2,3	2,1	2,3	1,7	2,4	2,2
Кіровоградська	1,2	1,5	2,4	7,2	9,3	7,0	13,0	9,6	7,1	5,7	5,2	5,3	2,8	6,4	2,9
Луганська	3,3	1,6	2,3	3,1	4,8	4,3	9,6	14,9	17,6	11,0	9,5	2,7	3,4	2,1	0,2
Львівська	4,2	4,7	8,0	5,9	4,3	3,4	3,3	6,5	3,1	3,5	1,6	1,5	2,1	3,0	2,1
Миколаївська	3,5	6,5	7,7	5,1	5,9	9,2	4,7	0,5	1,2	3,1	8,5	3,3	0,9	3,0	1,5
Одеська	0,7	4,4	3,5	5,7	5,7	14,9	15,4	13,3	1,3	0,5	0,8	2,2	3,6	3,6	2,4
Полтавська	11,8	2,5	6,4	1,4	1,3	1,6	1,4	3,1	0,6	8,2	10,4	24,3	14,4	6,5	8,9
Рівненська	5,5	4,9	6,0	1,3	2,1	1,2	0,4	1,2	1,1	1,0	0,7	0,9	0,6	0,8	0,8
Сумська	16,5	11,9	21,2	12,7	11,0	18,9	10,8	8,8	8,6	8,8	8,8	12,4	10,6	10,4	10,4
Тернопільська	3,2	4,6	6,4	2,3	2,3	2,3	0,5	5,7	6,0	13,1	5,6	7,6	7,4	2,6	1,7
Харківська	-	17,8	10,6	5,3	9,7	9,8	8,3	6,2	7,4	4,7	3,1	2,4	4,8	4,8	3,8
Херсонська	20,0	8,5	21,5	7,5	6,4	4,9	4,7	4,5	4,2	3,6	6,2	4,9	5,6	4,0	5,4
Хмельницька	5,3	6,3	3,8	3,0	3,9	4,0	1,9	1,2	0,6	0,5	0,3	2,1	2,3	1,6	0,9
Черкаська	6,7	5,9	12,7	0,6	1,2	1,5	1,9	4,1	13,6	7,1	7,7	3,8	1,2	2,0	1,6
Чернівецька	9,3	10,9	7,0	10,5	7,9	6,0	5,5	13,0	7,1	6,6	5,0	4,9	3,5	2,6	2,0
Чернігівська	10,4	22,7	7,0	1,8	4,3	4,6	2,7	4,8	1,8	5,3	9,4	1,7	1,4	0,9	1,0
м. Київ	5,9	3,9	4,5	9,0	14,0	16,0	15,5	12,9	9,9	4,5	7,7	4,9	4,4	4,4	2,0
м. Севастополь	X	1,8	X	X	X	X	0,8	X	X	X	0,4	9,3	0,6	0,2	X

Примітка: складено авторами на основі Державної служби статистики України та її територіальних органів.

Умовне позначення: * - без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь; - - явищ не було; X - дані відсутні.

Таблиця Б.12. Динаміка глобальної конкурентоспроможності України (бал* / місце у рейтингу)

Індекс, субіндекси та індикатори / роки	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016
Індекс глобальної конкурентоспроможності України	3,9 / 89	4,0 / 82	4,1 / 73	4,1 / 84	4,1 / 76	4,0 / 79
I. Субіндекс Основних вимог	3,9 / 102	4,2 / 98	4,4 / 79	4,3 / 91	4,4 / 87	4,1 / 101
1. Інституції	3,0 / 134	3,0 / 131	3,1 / 132	2,99 / 137	3,0 / 130	3,1 / 130
Рівень захисту інвесторів (шкала від 0 до 10) **	4,7 / 93	4,7 / 93	4,7 / 94	4,7 / 100	4,3 / 105	4,8 / 95
2. Інфраструктура	3,8 / 68	3,9 / 71	4,1 / 64	4,1 / 68	4,2 / 68	4,1 / 69
3. Макроекономічне середовище	3,2 / 132	4,2 / 112	4,4 / 90	4,2 / 107	4,1 / 105	3,1 / 134
Валові національні заощадження (% від ВВП) **	15,6 / 96	17,8 / 85	17,5 / 85	10,1 / 127	6,0 / 134	10,8 / 124
Державний борг (% від ВВП) **	31,3 / 52	40,5 / 76	36,5 / 61	38,4 / 60	41,0 / 66	71,2 / 110
Кредитний рейтинг країни (шкала від 0 до 100)**	32,1 / 99	37,0 / 90	34,4 / 94	32,7 / 99	31,5 / 100	23,8 / 118
4. Охорона здоров'я та початкова освіта	5,7 / 66	5,6 / 74	5,8 / 62	5,8 / 62	6,1 / 43	6,1 / 45
II. Субіндекс Підсилювачів продуктивності	4,0 / 72	4,0 / 74	4,1 / 65	4,0 / 71	4,1 / 67	4,1 / 65
5. Вища освіта і професійна підготовка	4,6 / 46	4,6 / 51	4,7 / 47	4,7 / 43	4,9 / 40	5,0 / 34
6. Ефективність ринку товарів і послуг	3,5 / 129	3,6 / 129	3,8 / 117	3,8 / 124	4,0 / 112	4,0 / 106
Вплив оподаткування на бажання інвестувати	2,3 / 136	2,2 / 141	2,3 / 139	2,3 / 126	2,7 / 137	2,7 / 129
Загальне податкове навантаження (% від прибутку) **	57,2 / 113	55,5 / 117	57,1 / 120	55,4 / 126	54,9 / 123	52 / 118
Кількість процедур для започаткування бізнесу **	10 / 99	10 / 107	9 / 97	7 / 74	6 / 57	6 / 57
Кількість днів для започаткування бізнесу**	27 / 86	27 / 91	24 / 90	22 / 94	21 / 96	21 / 101
Поширеність нетарифних бар'єрів	3,6 / 126	3,3 / 138	3,3 / 136	3,8 / 118	4,1 / 106	3,9 / 116
Торгові тарифи (% duty) **	2,9 / 40	2,9 / 37	2,9 / 43	2,9 / 41	2,8 / 43	2,9 / 43
Частна іноземна власність	3,8 / 121	3,8 / 122	3,6 / 126	3,6 / 127	3,5 / 122	3,3 / 126
Вплив регулювання на ПІІ	3,5 / 128	3,4 / 130	3,3 / 132	3,3 / 133	3,5 / 125	3,6 / 122
Тягар митних процедур	3,0 / 131	2,8 / 136	2,8 / 138	3,0 / 140	3,3 / 118	3,3 / 113
Імпорт у відсотках до ВВП**	-	52,7 / 51	58,8 / 44	55,4 / 51	51,9 / 60	50,6 / 59
7. Ефективність ринку праці	4,5 / 54	4,4 / 61	4,4 / 62	4,2 / 84	4,1 / 80	4,3 / 56
Здатність країни утримувати таланти	-	-	-	2,0 / 140	2,3 / 132	2,7 / 114
Здатність країни залучати таланти	-	-	-	2,1 / 136	2,3 / 130	2,8 / 97
8. Розвиненість фінансового ринку	3,3 / 119	3,4 / 116	3,5 / 114	3,5 / 117	3,5 / 107	3,2 / 121
Наявність венчурного капіталу	1,9 / 121	2,1 / 114	2,2 / 106	2,1 / 120	2,3 / 97	2,4 / 102
Регулювання фондових бірж	2,7 / 127	3,0 / 127	3,1 / 124	2,9 / 129	2,9 / 127	2,5 / 135
9. Технологічна готовність	3,4 / 83	3,5 / 82	3,6 / 81	3,3 / 94	3,5 / 85	3,4 / 86
Наявність новітніх технологій	4,5 / 92	4,6 / 96	4,8 / 80	4,3 / 106	4,1 / 113	4,3 / 96
Освоєння технологій на рівні фірм	4,4 / 96	4,6 / 82	4,8 / 69	4,3 / 100	4,2 / 100	4,2 / 100
Прямі зовнішні інвестиції та передача технологій	3,8 / 124	3,8 / 124	4,0 / 109	3,6 / 131	3,7 / 127	3,8 / 117
10. Розмір ринку	4,5 / 38	4,5 / 38	4,6 / 38	4,6 / 38	4,6 / 38	4,5 / 45
III. Субіндекс Інновацій та факторів вдосконалення	3,3 / 88	3,3 / 93	3,4 / 79	3,4 / 95	3,4 / 92	3,6 / 72
11. Відповідність бізнесу сучасним вимогам	3,5 / 100	3,5 / 103	3,7 / 91	3,7 / 97	3,7 / 99	3,7 / 91
12. Інновації	3,1 / 63	3,1 / 74	3,2 / 71	3,0 / 93	3,2 / 81	3,4 / 54
Здатність до інновацій	3,5 / 37	3,4 / 42	3,3 / 58	3,2 / 100	3,6 / 82	4,2 / 52
Якість науково-дослідних закладів	3,6 / 68	3,6 / 72	3,7 / 64	3,6 / 69	3,8 / 67	4,3 / 43
Витрати компаній на НДДКР	3,0 / 69	3,0 / 75	2,7 / 104	2,7 / 112	3,1 / 66	3,4 / 54
Взаємодія закладів освіти та промисловості при здійсненні НДДКР	3,5 / 72	3,6 / 70	3,6 / 69	3,4 / 77	3,5 / 74	3,5 / 74
Державні закупівлі високотехнологічної продукції	3,1 / 112	3,1 / 112	3,2 / 97	3,0 / 118	2,9 / 123	3,0 / 98
Наявність вчених та інженерів	4,3 / 53	4,3 / 51	4,8 / 25	4,5 / 46	4,3 / 48	4,7 / 29
Патенти на винаходи (на 1 млн осіб) **	0,4 / 64	0,3 / 71	2,1 / 51	2,9 / 52	3,2 / 52	3,6 / 50
Довідково: кількість країн-учасниць дослідження	139	142	144	148	144	140

Примітка: складено авторами на основі Звітів про глобальну конкурентоспроможність Всесвітнього економічного форуму 2010-2011, 2011-2012, 2012-2013, 2013-2014, 2014-2015, 2015-2016.

Умовні позначення: * - бал від 1 (низького) до 7 (високого) за винятком індикаторів, для яких вказані одиниці виміру (**); - - дані відсутні.

ДОДАТКИ

Таблиця Б.13. Глобальна конкурентоспроможність регіонів України

Індекс, субіндекси та індикатори / регіони	АР Крим	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська
Індекс глобальної конкурентоспроможності	4,00/11	3,97/16	3,97/13	4,15/5	4,17/4	3,88/25	3,96/20	4,03/8	3,98/15	4,06/7	3,83/27
I. Субіндекс Основних вимог	4,47/6	4,40/17	4,40/18	4,41/16	4,46/7	4,27/27	4,42/13	4,41/15	4,37/21	4,51/5	4,29/26
1. Інституції	3,68/25	3,99/2	3,95/5	3,70/23	3,78/17	3,84/12	3,95/3	3,74/22	3,79/15	3,80/14	3,94/8
2. Інфраструктура	4,26/5	3,71/16	3,61/21	4,11/7	4,20/6	3,38/26	3,59/22	4,09/8	3,57/23	4,07/9	3,50/25
4. Охорона здоров'я та початкова освіта	5,78/12	5,68/18	5,83/9	5,60/26	5,66/19	5,64/21	5,93/3	5,61/24	5,91/5	5,97/1	5,52/27
II. Субіндекс Підсилювачів продуктивності	3,72/18	3,73/17	3,73/16	4,01/3	4,00/5	3,69/20	3,71/19	3,83/8	3,74/15	3,83/7	3,55/27
5. Вища освіта і професійна підготовка	4,32/22	4,32/23	4,30/24	4,88/5	4,67/8	4,35/20	4,15/27	4,89/4	4,37/19	4,32/21	4,08/27
6. Ефективність ринку товарів і послуг	4,09/15	4,12/13	4,19/4	4,09/17	4,11/14	4,16/11	4,18/7	4,06/21	4,09/16	4,18/8	4,05/22
Вплив оподаткування на бажання інвестувати	3,14/22	3,52/5	3,32/15	3,24/18	3,21/19	3,41/7	3,37/12	3,14/22	3,19/20	2,84/27	3,02/25
Переважання торгівельних бар'єрів	4,10/19	4,08/20	3,94/25	4,13/15	4,22/12	4,13/14	3,90/27	4,32/8	4,40/7	4,28/9	4,27/11
Частка іноземної власності	2,75/20	2,84/14	3,14/8	3,26/7	3,41/3	2,78/18	3,93/2	2,85/12	3,10/9	3,10/10	2,32/27
Вплив регулювання на ПІІ	3,88/22	4,11/13	4,52/2	4,12/12	4,14/10	4,19/7	4,06/17	3,93/21	3,87/23	3,82/25	4,08/15
Тягар митних процедур	3,48/24	4,00/11	4,36/3	3,78/17	4,04/8	4,24/4	3,95/12	3,73/20	4,03/10	3,46/25	4,37/2
Імпорт у відсотках до ВВП*	29,69/9	13,05/23	43,82/6	37,08/7	22,71/15	12,47/24	83,68/2	32,29/8	28/11	61,91/3	11,13/25
7. Ефективність ринку праці	4,47/26	4,71/7	4,68/9	4,61/16	4,61/19	4,72/5	4,61/17	4,57/23	4,73/4	4,64/12	4,53/24
Здатність утримувати таланти	2,84/10	2,84/9	2,53	3,10/4	3,13/2	2,51/21	2,53/20	2,76/11	2,36/26	3,08/5	2,43/24
Здатність залучати таланти	2,69/11	2,51/14	2,43	3,06/7	3,06/6	2,27/21	2,57/13	2,03/27	2,86/8	3,31/5	2,09/25
8. Розвиненість фінансового ринку	4,10/17	4,11/14	4,17/8	4,19/6	4,21/5	4,09/19	4,15/11	4,17/9	4,09/20	4,10/15	4,01/26
Наявність венчурного капіталу	2,20/16	2,19/18	2,36/2	2,33/7	2,36/4	2,36/3	2,30/11	2,39/1	2,01/25	2,18/21	2,21/15
Регулювання фондових бірж	3,09/17	3,61/2	3,44/7	2,96/24	3,30/10	3,22/14	3,35/8	3,33/9	3,29/11	3,01/20	2,92/25
9. Технологічна готовність	3,05/14	3,07/12	3,14/7	3,18/5	3,39/3	2,93/22	3,14/9	2,90/24	3,09/11	2,99/18	2,85/26
Наявність новітніх технологій	3,48/16	3,57/13	3,88/5	3,90/4	4,21/1	3,38/21	3,80/6	3,20/24	3,74/7	3,47/17	3,44/20
Освоєння технологій на рівні фірм	4,13/22	4,49/5	4,35/10	4,52/4	4,72/1	4,21/18	4,29/15	4,09/24	4,36/9	4,02/25	4,42/7
Прямі зовнішні інвестиції та передача технологій	3,65/20	3,87/12	4,27/5	4,14/6	4,10/7	3,77/17	4,77/1	2,96/27	4,39/2	3,66/19	3,23/26
10. Розмір ринку	2,31/11	2,05/13	1,90/20	3,13/2	3,02/3	1,90/19	2,05/14	2,37/10	2,09/12	2,76/4	1,80/23
III. Субіндекс Інновацій та факторів розвитку	3,51/11	3,51/13	3,43/19	3,76/3	3,85/2	3,23/27	3,32/25	3,51/10	3,58/6	3,42/20	3,40/22
11. Відповідність бізнесу сучасним вимогам	4,05/5	3,96/14	3,92/18	4,13/3	4,25/1	3,79/27	3,80/26	4,02/6	4,02/7	3,91/19	3,87/22
12. Інновації	2,97/16	3,05/12	2,94/18	3,40/3	3,44/2	2,67/27	2,84/24	3,00/15	3,14/7	2,93/20	2,94/17
Здатність до інновацій	3,89/25	4,07/11	4,25/1	4,04/14	4,11/8	3,92/23	3,98/20	3,64/27	4,11/7	4,24/2	3,98/19
Якість науково-дослідних закладів	3,79/11	3,52/17	3,00/23	4,34/4	4,27/5	2,43/27	3,02/22	3,73/13	4,00/8	3,55/16	2,84/26
Витрати компаній на НДДКР	2,90/10	2,68/22	2,83/15	3,16/4	3,33/2	2,59/24	2,45/27	2,93/8	2,64/23	2,45/26	3,16/5
Взаємодія закладів освіти та промисловості при здійсненні НДДКР	2,74/19	3,14/10	2,68/23	3,64/2	3,61/3	2,60/24	2,50/26	3,13/11	3,19/7	2,70/21	3,00/13
Державні закупівлі високотехнологічної продукції	2,93/21	3,45/4	3,53/1	3,18/8	3,47/3	2,96/18	3,31/6	2,70/27	2,98/16	2,93/20	3,48/2
Наявність вчених та інженерів	3,41/14	3,26/18	3,02/24	4,37/3	4,22/5	2,83/27	3,34/16	3,71/11	3,99/6	3,44/13	2,96/25
Патенти на винаходи (на 1 млн осіб)*	0,25/23	0,76/18	0,35/22	5,24/4	2,64/5	1,26/11	2,45/6	1,10/14	0,89/16	1,21/12	0,00/27

ДОДАТКИ

в 2013 р. (бал* / місце у рейтингу)

Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська	м. Київ	Севастополь
3,96/21	4,07/6	3,96/19	4,18/3	4,02/9	4,00/12	3,98/14	3,88/24	4,25/12	3,87/26	3,98/13	3,96/18	3,95/22	3,93/23	4,40/1	4,01/10
4,34/23	4,42/14	4,43/10	4,56/2	4,42/12	4,44/9	4,35/22	4,33/24	4,54/3	4,32/25	4,40/19	4,37/20	4,44/8	4,43/11	4,63/1	4,53/4
3,79/16	3,75/21	3,82/13	3,67/26	3,94/7	3,95/4	3,94/9	3,88/11	3,77/20	3,77/19	4,00/1	3,77/18	3,95/6	3,92/10	3,46/27	3,69/24
3,67/17	3,82/12	4,07/10	4,56/2	3,75/15	3,77/14	3,63/20	3,31/27	4,46/4	3,66/19	3,52/24	3,77/13	3,66/18	3,94/11	5,12/1	4,51/3
5,69/17	5,90/6	5,63/23	5,78/11	5,80/10	5,83/8	5,61/25	5,93/4	5,73/15	5,65/20	5,86/7	5,74/13	5,96/2	5,63/22	5,73/14	5,71/16
3,75/14	3,90/6	3,68/21	4,01/4	3,82/9	3,75/12	3,77/10	3,63/25	4,08/2	3,59/26	11/3,76	3,75/13	3,64/24	3,66/23	4,36/1	3,66/22
4,57/10	4,80/7	4,50/14	4,96/3	4,53/12	4,57/11	4,60/9	4,47/16	5,28/1	4,37/18	4,42/17	4,52/13	4,49/15	4,18/25	5,16/2	4,87/6
4,06/18	4,04/23	4,08/19	4,26/1	4,14/12	4,16/10	4,19/6	4,01/27	4,17/9	4,01/26	4,24/2	4,01/25	4,21/3	4,03/24	4,19/5	4,07/20
3,39/11	2,85/26	3,34/14	3,44/6	3,70/3	3,39/9	3,72/2	3,24/17	3,19/21	3,28/16	3,36/13	3,40/8	3,65/4	3,78/1	3,06/24	3,39/10
4,51/4	3,99/23	4,06/21	4,12/18	4,12/17	4,44/6	4,63/2	4,55/3	3,97/24	4,95/1	4,04/22	4,112/16	4,19/13	4,47	3,90/26	4,27/10
2,56/24	3,36/4	2,85/13	3,30/5	2,59/23	2,73/21	2,76/19	2,40/25	3,29/6	2,81/16	2,81/17	2,63/22	2,82/15	2,36/26	3,98/1	3,08/11
4,11/14	3,84/24	4,06/16	4,13/11	4,28/5	4,36/3	4,80/1	3,95/20	4,21/6	3,97/19	4,19/8	3,66/27	4,34/4	4,04/18	3,77/26	4,15/9
3,75/18	3,70/22	3,89/13	3,22/27	3,87/16	4,05/7	4,06/6	3,88/15	3,73/19	3,88/14	4,15/5	4,03/9	4,43/1	3,58/23	3,27/26	3,71/21
27,50/12	48,70/5	26,87/13	55,39	21,10/16	18,23/18	24,14/14	14,42/21	28,39/10	8,78/27	17,58/19	16,33/20	10,91/26	19,68/17	92,36/1	13,96/22
4,49/25	4,67/10	4,59/21	4,64/13	4,57/22	4,71/6	4,61/18	4,64/14	4,73/3	4,42/27	4,80/1	4,64/11	4,63/15	4,76/2	4,69/8	4,61/20
2,62/16	2,54/18	2,73/13	3,00/6	2,94/8	2,74/12	2,46/23	2,41/25	3,10/3	2,36/27	2,70/14	2,51/22	2,65/15	2,60/17	3,14/1	2,96/7
2,23/22	2,82/19	2,16/24	3,36/3	2,49/15	2,32/20	2,35/19	2,05/26	3,31/4	2,65/12	2,81/10	2,36/18	2,47/16	2,20/23	4,21/1	3,40/2
4,08/22	4,15/13	3,92/27	4,08/23	4,22/3	4,23/2	4,26/1	4,10/16	4,22/4	4,01/25	4,19/7	4,15/12	4,09/18	4,16/10	4,03/24	4,08/21
2,06/24	2,33/6	1,96/26	2,29/12	2,31/9	2,13/23	1,90/27	2,19/17	2,17/22	2,30/10	2,18/20	2,18/19	2,32/8	2,21/14	2,28/13	2,34/5
3,44/6	3,18/15	2,99/21	2,80/26	3,57/4	3,57/5	3,82/1	3,16/16	3,28/12	2,98/23	3,59/3	3,23/13	3,07/18	3,07/19	2,98/22	2,73/27
2,78/27	3,17/6	3,06/13	3,40/2	3,04/15	2,98/21	2,99/19	2,89/25	3,33/4	2,99/20	2,99/16	3,14/8	2,99/17	2,93/23	4,38/1	3,12/10
3,14/26	3,46/18	3,32/24	3,57/12	3,36/23	3,63/10	3,54/14	3,37/22	4,20/2	3,54/15	3,60/11	3,70/9	3,46/19	3,06/27	3,99/3	3,71/8
3,85/27	4,10/23	4,32/12	4,24/17	4,29/14	4,55/3	4,34/11	4,01/26	4,46/6	4,20/20	4,39/8	4,30/13	4,20/19	4,16/21	4,55/2	4,26/16
3,37/25	4,34/4	3,60/21	3,91/10	3,70/18	3,90/11	3,87/13	3,82/15	3,78/16	3,53/22	3,99/8	3,97/9	3,82/14	3,41/24	4,36/3	3,44/23
2,47/8	2,59/7	1,93/18	2,73/6	2,42/9	1,83/22	1,96/16	1,70/25	2,75/5	1,70/24	1,94/17	2,02/15	1,41/26	1,89/21	3,71/1	1,23/27
3,48/15	3,52/9	3,46/16	3,50/14	3,39/23	2,51/12	3,55/8	3,34/24	3,91/1	3,44/17	3,43/18	3,41/21	3,55/7	3,26/26	3,62/5	3,64/4
3,93/17	3,88/21	3,85/23	3,99/9	3,88/20	3,96/13	4,05/4	3,81/25	4,21/2	3,97/12	3,93/15	3,99/8	3,99/10	3,81/24	3,98/11	3,93/16
3,03/13	3,17/6	3,07/9	3,01/14	2,91/21	3,05/11	3,05/10	2,87/23	3,60/1	2,90/22	2,93/19	2,82/25	3,12/8	2,72/26	3,27/5	3,35/4
3,92/22	4,22/4	4,02/16	4,01/17	4,16/5	4,07/12	3,94/21	4,08/9	4,13/6	3,91/24	4,23/3	3,98/18	4,05/13	3,76/26	4,08/10	4,04/15
3,80/10	4,07/7	3,59/15	3,81/9	3,11/21	3,75/12	3,62/14	2,94/25	4,83/1	3,43/18	3,26/19	3,11/20	4,23/6	2,99/24	4,44/3	4,51/2
2,85/12	2,81/16	2,84/13	2,57/25	2,97/7	2,80/17	3,33/1	2,75/18	3,26/3	2,68/21	2,92/9	2,68/20	2,84/14	2,86/11	2,75/19	2,97/6
3,00/14	3,38/4	3,17/9	2,84/17	2,68/22	3,18/8	2,98/15	2,74/20	3,95/1	3,01/12	2,79/18	2,58/25	2,96/16	2,33/27	3,35/5	3,27/6
3,02/12	2,85/24	2,85/23	3,05/10	2,94/19	3,00/13	3,12/9	3,27/7	3,31/5	2,89/22	2,85/25	2,99/15	3,00/14	3,02/11	2,78/26	2,98/17
3,48/12	3,79/7	3,76/9	3,74/10	3,28/17	3,41/15	3,22/19	3,19/23	4,62/1	3,20/21	3,20/22	3,20/20	3,77/8	2,92/26	4,25/4	4,48/2
0,87/17	2,37/7	1,57/9	1,74/8	0,67/21	0,11/24	0,75/19	1,03/15	6,00/3	1,14/13	0,09/26	0,10/25	1,35/10	0,68/20	13,90/1	8,68/2

Примітка: складено авторами на основі Звіту про конкурентоспроможність регіонів України 2013 Фонду "Ефективне управління".

Умовні позначення: * - бал від 1 (низього) до 7 (високого) за винятком індикаторів, для яких вказані одиниці виміру (**).

**Таблиця Б.14. Динаміка легкості ведення бізнесу в Україні
(бал* / місце у рейтингу)**

Індекс, індикатори та показники / роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Індекс легкості ведення бізнесу	128	139	145	142	145	152	137	112	61,52/96	63,04/83
1. Реєстрація підприємства	101	109	128	134	118	112	50	47	87,35/76	93,88/30
процедури (кількість)	10	10	10	10	10	9	7	6	6	4,0
час (дні)	33	27	27	27	27	24	22	21	21	7,0
вартість (% від доходу на душу населення)	9,2	7,8	5,5	5,8	6,1	4,4	1,5	1,3	12	0,6
мінімальний установчий капітал (% від доходу на душу населення)	198,8	203,1	174,2	153,5	2,2	1,8	0,0	00	0,0	0,0
2. Отримання дозволу на будівництво	107	174	179	181	179	180	183	41	75,29 / 70	61,36/140
процедури (кількість)	18	29	30	30	22	21	20	10	8	10,0
час (дні)	242	429	471	476	374	375	375	73	64	67,0
3. Підключення до електромереж	—	—	—	—	—	169	166	172	32,65/185	54,84/137
процедури (кількість)	—	—	—	—	—	11	11	10	10	5,0
час (дні)	—	—	—	—	—	274	285	277	277	263,0
вартість (% від доходу на душу населення)	—	—	—	—	—	229,2	192,3	178,0	165,5	795,3
4. Винайм робочої сили	107	102	100	83	—	—	—	—	—	—
5. Реєстрація власності	133	138	140	141	164	166	149	97	74,82 / 59	69,44/61
процедури (кількість)	10	10	10	10	10	10	10	8	7	7,0
час (дні)	93	93	93	93	117	117	69	45	27	23,0
вартість (% від вартості об'єкта нерухомості)	3,4	3,3	2,9	2,6	4,1	3,9	3,7	1,9	2,0	2,0
6. Кредитування	65	68	28	30	32	24	23	13	75,00/17	75,00/19
7. Захист меншоритарних інвесторів	142	141	142	109	109	111	117	128	48,33/109	53,33/88
8. Оподаткування	174	177	180	181	181	181	165	164	70,33/108	70,69/107
платежі (кількість в рік)	98	99	99	147	135	135	28	28	5	5
час (години в рік)	2185	2085	848	736	657	657	491	390	350	360,0
загальна податкова ставка (% від прибутку)	69,3	57,3	58,4	57,2	55,5	57,1	55,4	54,9	52,9	52,2
9. Міжнародна торгівля	106	120	131	139	139	140	145	148	53,96/154	63,72/109
10. Забезпечення виконання контрактів	26	46	49	43	43	44	42	45	66,25/43	57,11/98
11. Вирішення питань по неплатоспроможності	139	—	143	145	150	156	157	162	31,17/142	31,05/141
Довідково: кількість країн-учасниць дослідження	175	178	181	183	183	183	185	189	189	189

Примітка: складено авторами на основі звітів Групи Світового Банку "Ведення бізнесу" за вказані роки.

Умовні позначення: * - бал від 0 (низького) до 100 (високого) для індексів та узагальнених індикаторів; для показників у дужках вказані одиниці виміру; -- дані відсутні.

**Таблиця Б.15. Динаміка глобальної інноваційності України
(бал* / місце)**

Індекс, субіндекси та індикатори / роки	2011	2012	2013	2014	2015
Глобальний індекс інновацій	35,0 / 60	36,1 / 63	35,8 / 71	36,3 / 63	36,5 / 64
Субіндекс інноваційного потенціалу	30,4 / 52	34,2 / 46	33,7 / 58	34,4 / 46	33,9 / 47
1. Інституції	51,0 / 103	40,0 / 117	51,4 / 105	52,9 / 103	52,2 / 98
Ефективність державного управління	23,8 / 110	20,6 / 118	15,7 / 124	25,3 / 109	23,8 / 109
Якість законодавчого регулювання	31,4 / 107	37,8 / 110	35,0 / 113	32,8 / 115	30,8 / 112
Простота відкриття бізнесу	-	31,6 / 95	84,7 / 85	86,4 / 62	87,4 / 64
Простота сплати податків	-	0,7 / 139	47,0 / 125	51,3 / 119	70,3 / 85
2. Людський капітал та дослідження	44,3 / 40	42,2 / 48	37,9 / 44	36,6 / 45	40,4 / 36
3. Інфраструктура	21,5 / 101	27,1 / 98	26,0 / 91	27,1 / 107	26,3 / 112
4. Розвиненість ринку	39,6 / 64	38,7 / 68	44,0 / 82	45,1 / 90	43,9 / 89
Інвестування	23,1 / 84	18,6 / 88	19,3 / 101	23,5 / 127	21,4 / 136
Захист інвесторів	47,0 / 86	29,4 / 91	47,4 / 102	43,3 / 105	48,3 / 96
5. Розвиненість бізнесу	41,5 / 45	42,3 / 51	30,2 / 79	29,1 / 87	32,4 / 78
Кластерний розвиток	30,2 / 105	28,6 / 115	35,4 / 100	31,2 / 126	33,3 / 122
Субіндекс використання інноваційного потенціалу	39,6 / 67	38,0 / 78	37,9 / 83	38,2 / 88	39,1 / 84
6. Технології та знання	47,3 / 20	39,2 / 30	32,0 / 45	38,2 / 32	36,6 / 34
7. Креативна діяльність	31,0 / 70	29,2 / 83	35,3 / 81	30,6 / 77	31,3 / 75
Експорт креативних товарів (% в загальному експорті)	9,0 / 75	1,2 / 65	0,9 / 54	0,7 / 51	0,6 / 55
Рівень інноваційної ефективності	0,8 / 40	0,9 / 14	0,9 / 31	0,9 / 14	0,9 / 15
Довідково: кількість країн-учасниць дослідження	125	141	142	143	141

Примітка: складено авторами на основі Звітів щодо Глобального інноваційного індексу за відповідні роки Корнуельського університету, бізнес-школи INSEAD та Всесвітньої організації інтелектуальної власності WIPO.

Умовне позначення: * - бал від 0 (низького) до 100 (високого), якщо одиниці виміру не вказані у дужках; – - дані відсутні.

**Таблиця Б.16. Динаміка економіки знань України
(бал* / місце)**

Індекс, субіндекс / роки		2000	2012
Індекс економіки знань		5,65 / 54	5,73 / 56
	Субіндекс економічного та інституційного режиму	3,08 / 103	3,95 / 93
	Субіндекс освіти	8,47 / 17	8,26 / 21
	Субіндекс інновацій	8,47 / 17	5,76 / 59
	Субіндекс інформаційних технологій і комунікацій	4,71 / 82	4,96 / 77
Довідково: кількість країн-учасниць дослідження		146	145

Примітка: Складено авторами на основі матеріалів Світового банку "Knowledge Economy Index (KEI) Rankings 2012".

Умовне позначення: * - бал від 1 (низького) до 10 (високого).

Таблиця Б.17. Оцінка соціально-економічного розвитку регіонів України за січень-вересень 2015 р. (значення індикатора та/або рейтингової позиції)**

Загальна рейтингова оцінка, напрями оцінки та індикатори / регіони	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька*	Хмельницька	Київська	Кіровоградська	Луганська*	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернігівська	м. Київ					
Загальна рейтингова оцінка	5	13	2	24	22	15	8	10	3	11	25	7	6	16	18	9	12	23	4	17	14	19	20	21	1		
1. Економічна ефективність	6	9	2	24	17	23	4	18	3	12	25	16	5	15	3	21	10	20	7	8	14	11	22	19	1		
2. Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця	18	5	2	22	16	6	8	15	3	23	25	12	4	10	7	14	21	17	11	19	9	24	20	13	1		
Індекс капітальних інвестицій (% до відповідного періоду попереднього року)	95,2	141,0/	90,4/	36,4/	92,6/	103,7/	77,2/	86,7/	112,2/	91,3/	20,7/	94,8/	116,5/	81,9/	61,4/	94,5/	103,3/	91,3/	104,0/	97,3/	129,8/	101,8/	98,4/	94,3/	112,3/		
Індекс капітальних інвестицій (крім інвестицій у державного бюджету) у розрахунку на одну особу народонаселення (грн)	1/13	1	19	24	16	7	22	20	5	17-18	25	12	3	21	23	14	8	17-18	6	11	2	9	10	15	4		
Обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій у державного бюджету) у розрахунку на одну особу народонаселення (млн дол США)	2824,7/	3684,7/	45899,3/	1008,7/	1601,9/	1839,5/	2576,8/	3295,6/	8820,6/	2084,5/	5011,1/	2816,4/	3052,9/	2201,1/	3263,9/	1605,6/	1991,4/	1725,9/	2243,9/	1564,8/	3174,6/	1804,9/	1348,3/	1891,2/	19559,2/		
Темпи зростання (зменшення) обсягу ПІІ (включно з нерезидентами) (до обсягу на попередній рік)	88,4/	91,6/	95,0/	89,0/	92,4/	95,1/	89,3/	92,1/	93,1/	81,8/	91,3/	91,6/	96,3/	92,6/	92,9/	94,9/	97,1/	93,3/	92,6/	89,2/	90,1/	80,2/	87,4/	94,1/	99,3		
Обсяг ПІІ (включно з нерезидентами) у розрахунку на одну особу народонаселення (млн дол США)	21	16	5	20	13	4	18	14	9	24	3	11-12	10	6	2	8	23	15	11-12	19	17	25	22	7	7/1		
Обсяг ПІІ (включно з нерезидентами) у розрахунку на одну особу народонаселення (млн дол США) вступання (до США)	122,7/	239,1/	221,2/	4/	498,9/	209,4/	253,1/	427,8/	618,1/	946,7	68,6/	273,1/	504,9/	182,4/	549,2/	698,8/	212,0/	1993,0/	48,0/	589,0/	173,9/	131,0/	338,5/	66,2/	59,2/	7992,5/	
3. Фінансова спроможність	3	18	5	25	23	4	16	22	2	15	17	8	20	19	24	9	12	13	7	6	21	11	10	14	1		
4. Ефективність ринку праці	11	24	2	22	18	15	7	10	5	14	25	13	6	3	20	2	13	4	17	23	4	6	21	8	12	19	1
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологією Міжнародної організації праці) (% до економічно активного населення відповідного віку)	9,6/	10,4/	6,8/	13,6/	11,5/	9,4/	9,2/	8,2/	6,8/	10,9/	15,6/	8,9/8	8,7/	6,8/	12,8/	10,1/	10,6/	11,8/	7,1/	10,2/	10,4/	10,3/	9,1/	11,5/	6,5/1	6,5/1	
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років (за методологією Міжнародної організації праці), відсоток до населення відповідного віку	57,8/	52,4/	61,7/	50,7/	55,6/	56,3/	56,7/	54,4/	57,8/	54,6/	55,2/	55,0/	58,4/	57,1/	53,3/	58,2/	54,3/	51,4/	58,7/	55,8/	52,2/	56,6/	54,5/	55,7/	62,0/1	62,0/1	
Індекс реальної зарплати (% до відповідного періоду попереднього року)	78,0/	75,8/	77,1/	89,9/	73,7/	76,5/	78,7/	74,5/	74,7/	68,0/	76,4/	68,0/	76,4/	76,5/	77,2/	76,3/	73,6/	75,7/	74,2/	74,4/	74,9/	52,2/	56,6/	54,5/	55,7/	62,0/1	
5. Розвиток інфраструктури	4	11	6	1	23	7-8	3	19-20	18	9	7-8	5	10	24	12	24	21	17	16	15	19-20	74,5/	75,5/13	81,9/2	81,9/2		
6. Відновлена енергетика та енергоефективність	19	10	2	25	12	8	22	15	3	6	24	14	5	9	17	21	13	16	23	4	18	11	20	1	20	1	
	3	8	20	22	14	19	10	2	13	7	25	6	12	24	23	4	5	15	1	16	9	21	17	18	16	16	

Примітка: складено авторами на основі Моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за січень-вересень 2015 року (рейтингова оцінка) Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

Умовне позначення: * - для індикаторів наведені їх значення у вказаних одиницях вимірювання та рейтингова оцінка, а для прямих оцінок та загальної оцінки – тільки рейтингові позиції; ° - для розрахунку рейтингової оцінки для Донецької та Луганської областей використано наявні дані, що розраховуються лише по підконтрольній Україні території.

Таблиця Б.18. Інвестиційна привабливість регіонів України (значення * / місце)

Індекс суб'єктів та фактори-індикатори / регіони	АР Крим	Вінницька	Волинська	Дніпропетровська	Донецька	Житомирська	Закарпатська	Запорізька	Івано-Франківська	Київська	Кіровоградська	Луганська	Львівська	Миколаївська	Одеська	Полтавська	Рівненська	Сумська	Тернопільська	Харківська	Херсонська	Хмельницька	Черкаська	Чернівецька	Чернітвська	м. Київ	Севастополь
Індекс інвестиційної привабливості 2014	1,23/27	1,43/4	1,41/7	1,41/6	1,28/22	1,39/10	1,27/24	1,35/12	1,48/2	1,35/13	1,28/21	1,28/23	1,60/1	1,33/16	1,46/3	1,28/20	1,34/14	1,34/15	1,35/11	1,40/8	1,26/25	1,29/19	1,31/18	1,25/26	1,40/9	1,42/5	1,32/17
Індекс інвестиційної привабливості за морськими факторами	1,30/24	1,44/6	1,34/20	1,51/2	1,43/7	1,37/13	1,25/27	1,40/8	1,37/14	1,40/9	1,39/11	1,35/16	1,46/5	1,40/10	1,49/3	1,39/12	1,35/17	1,35/18	1,33/22	1,52/1	1,34/21	1,31/23	1,37/15	1,26/26	1,35/19	1,49/4	1,26/25
1. Природні ресурси (водні та земельні)	1,30/22	1,43/10	1,34/17	1,64/3	1,48/6	1,32/19	1,19/25	1,47/7	1,30/21	1,37/15	1,65/2	1,50/5	1,45/9	1,46/8	1,60/4	1,42/11	1,29/23	1,40/14	1,36/16	1,64/1	1,41/13	1,41/12	1,32/18	1,30/20	1,24/24	1,15/26	1,11/27
2. Трудові ресурси	1,38/20	1,50/5	1,54/2	1,40/18	1,51/4	1,41/14	1,45/11	1,32/25	1,51/3	1,28/26	1,36/22	1,26/27	1,66/1	1,47/9	1,47/8	1,33/24	1,45/12	1,48/7	1,41/16	1,48/6	1,42/13	1,34/23	1,37/19	1,36/21	1,41/15	1,45/10	1,41/17
3. Інноваційний потенціал	1,28/20	1,50/5	1,28/21	1,42/6	1,21/25	1,41/9	1,11/26	1,54/3	1,41/8	1,34/16	1,10/27	1,40/12	1,42/7	1,33/17	1,53/4	1,40/10	1,26/23	1,26/24	1,40/11	1,62/2	1,27/22	1,37/15	1,37/13	1,29/18	1,37/14	1,71/1	1,28/19
4. Географічне розташування	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
5. Співничий сегмент	1,23/7	1,11/17	1,10/22	1,30/2	1,28/3	1,08/26	1,10/20	1,20/9	1,10/19	1,24/6	1,10/23	1,15/14	1,21/8	1,17/12	1,27/4	1,18/10	1,08/25	1,12/16	1,04/27	1,29/5	1,11/18	1,10/21	1,16/13	1,09/24	1,14/15	1,72/1	1,18/11
6. Бізнес-сегмент	1,19/23	1,12/27	1,24/18	1,40/2	1,27/16	1,29/13	1,23/19	1,31/10	1,34/6	1,33/9	1,29/15	1,29/14	1,34/8	1,31/11	1,35/4	1,34/5	1,25/17	1,22/21	1,21/22	1,34/7	1,17/25	1,17/26	1,29/12	1,22/24	1,18/24	1,70/1	1,34/3
7. Інфраструктура	1,39/23	1,66/3	1,57/8	1,53/12	1,74/1	1,50/15	1,42/22	1,45/20	1,54/10	1,55/9	1,63/4	1,49/17	1,54/11	1,48/18	1,66/2	1,21/27	1,59/6	1,52/13	1,45/21	1,58/7	1,38/24	1,24/26	1,48/19	1,27/25	1,50/16	1,52/14	1,60/5
Індекс інвестиційної привабливості за м'якими факторами	1,16/26	1,42/6	1,49/3	1,33/12	1,14/27	1,40/7	1,31/16	1,31/14	1,59/2	1,31/15	1,18/25	1,21/22	1,74/1	1,24/19	1,43/5	1,19/24	1,34/11	1,33/13	1,38/8	1,30/17	1,20/23	1,27/18	1,25/20	1,24/21	1,45/4	1,35/10	1,38/9
1. Діловий клімат	1,06/21	1,09/7	1,11/3	1,07/10	1,04/24	1,10/6	1,07/11	1,05/22	1,12/2	1,06/17	1,06/19	1,00/27	1,19/1	1,07/12	1,10/4	1,02/26	1,07/17	1,07/16	1,07/15	1,07/13	1,04/25	1,06/18	1,06/20	1,04/23	1,10/5	1,09/8	1,08/9
2. Правила та процедури	1,14/27	1,52/7	1,79/3	1,44/15	1,44/14	1,48/11	1,40/18	1,35/19	1,83/2	1,30/23	1,44/13	1,49/10	1,97/1	1,24/24	1,60/5	1,31/21	1,44/12	1,34/20	1,61/4	1,51/8	1,31/22	1,25/25	1,41/17	1,41/16	1,54/6	1,18/26	1,51/19
Ефективність державних органів	1,09/27	1,33/19	1,83/4	1,36/18	1,39/16	1,47/11	1,51/9	1,24/23	1,92/2	1,39/17	1,53/7	1,40/14	1,99/1	1,32/20	1,59/5	1,31/21	1,29/22	1,49/10	1,40/15	1,53/8	1,22/24	1,20/25	1,45/12	1,54/6	1,41/13	1,10/26	1,87/3
Адміністративні процедури	1,10/27	1,63/7	1,66/2	1,42	1,51/10	1,64/4	1,45/15	1,53/9	1,63/6	1,32/21	1,18/26	1,45/14	1,90/1	1,35/20	1,54/8	1,22/25	1,49/12	1,32/22	1,64/5	1,49/11	1,40/19	1,26/24	1,47/13	1,41/14	1,64/3	1,29/23	1,42/17
Дотримання прав власності	1,20/26	1,60/7	1,82/2	1,40/15	1,60/6	1,53/12	1,38/17	1,30/21	1,83	1,32/20	1,59/9	1,49/13	1,99/1	1,03/27	1,54/11	1,35/19	1,59/8	1,41/14	1,54/5	1,59/10	1,29/22	1,25/24	1,39/16	1,36/18	1,80/4	1,23/25	1,29/23
Корупція	1,04/26	1,43/12	1,90/3	1,48/9	1,41/14	1,35/18	1,42/13	1,23/23	1,91/2	1,23/22	1,50/7	1,44/10	2,00/1	1,39/16	1,61/6	1,37/17	1,39/15	1,20/25	1,83/4	1,49/8	1,24/21	1,21/24	1,35/19	1,75/5	1,27/20	1,03/27	1,43/11
Подати та збори	1,27/24	1,64/7	1,76/3	1,54/10	1,31/20	1,43/15	1,28/23	1,47/11	1,88/2	1,26/25	1,44/14	1,70/5	1,99/1	1,22/26	1,72/4	1,30/22	1,47/12	1,31/19	1,56/8	1,44/13	1,37/16	1,34/18	1,37/17	1,04/27	1,64/6	1,30/21	1,58/9
3. Відкритість влади	1,00/23	1,01/12	1,01/1	1,01/16	1,00/22	1,01/10	1,01/21	1,01/7	1,01/2	1,01/15	1,00/27	1,01/17	1,01/3	1,00/24	1,01/6	1,01/20	1,01/8	1,01/9	1,01/11	1,01/13	1,00/25	1,01/18	1,01/19	1,00/26	1,01/4	1,01/14	1,01/5
4. Діловий оптимізм	1,24/21	1,50/5	1,56/4	1,31/14	1,08/26	1,47/8	1,50/6	1,25/19	1,74/2	1,23/22	1,11/24	1,11/25	2,00/1	1,25/18	1,48/7	1,01/27	1,36/11	1,34/12	1,30/15	1,33/13	1,26/17	1,25/20	1,27/16	1,21/23	1,69/3	1,44/9	1,39/10
5. Успішний досвід	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Додатково: Індекс інвестиційної привабливості регіонів 2013	1,43/6	1,37/13	1,32/19	1,45/5	1,47/3	1,33/18	1,38/10	1,27/25	1,35/15	1,47	1,29/24	1,40/9	1,48/2	1,34/16	1,38/11	1,30/23	1,41/8	1,36/14	1,33/17	1,52/1	1,32/20	1,32/22	1,37/12	1,22/27	1,32/21	1,46/4	1,25/26

Примітка: Складено авторами на основі звіту "Інвестиційна привабливість регіонів" за 2013 р. та 2014 р. Київського міжнародного інституту соціології та ін.
Умовні позначення: * – бал від 1 (низького) до 2 (високого); x – дані не представлено.

Таблиця Б.19. Кількість реформованих об'єктів за формами власності в Україні та регіонах станом на 1.10.2015 р. (од.)

Україна, регіони / кількість	Всього	у тому числі:	
		державної власності	комунальної власності
Україна*	123448	28679	94769
Вінницька	2966	1309	1657
Волинська	2623	704	1919
Дніпропетровська	8225	1857	6368
Донецька	13320	4171	9149
Житомирська	3036	1257	1779
Закарпатська	3071	430	2641
Запорізька	5874	1341	4533
Івано-Франківська	4473	489	3984
Київська	3154	1089	2065
Кіровоградська	2772	696	2076
Луганська	5876	1680	4196
Львівська	12926	1647	11279
Миколаївська	4048	1134	2924
Одеська	5015	1472	3543
Полтавська	3413	926	2487
Рівненська	2378	879	1499
Сумська	3246	867	2379
Тернопільська	3214	775	2439
Харківська	8032	1634	6398
Херсонська	2523	584	1939
Хмельницька	2603	605	1998
Черкаська	2614	822	1792
Чернівецька	3154	501	2653
Чернігівська	1744	668	1076
м. Київ	13148	1152	11996
Довідково: АР Крим та м. Севастополь	7777	608	7169

Примітка: складено авторами за даними Фонду державного майна України.

Умовне позначення: * без врахування даних АР Крим та м. Севастополь.

Таблиця Б.20. Надходження до Державного бюджету від приватизації державного майна в Україні в 1992-2015 рр. (млн грн)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Фактичні	0,02	2,3	21,8	62,7	112,0	87	361,0	695,0	2075,5	2132,0	576,1	2015,7
Планові	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	500	1040,0	800,0	2575,0	5697,6	3159,3	2003,8
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Фактичні	9414,9	20699,2	522,9	2458,3	480,7	807,2	1093,5	11480,4	6763,5	1480,0	466,9	144,4
Планові	5117,2	6911,2	2100,2	10587,5	605,7	8501,2	6350,0	10000,0	100000	10800,0	363	17000,0

Примітка: складено авторами за даними Фонду Державного майна України та Національного банку України, а також положень Державних програм приватизації та даних щодо їх реалізації.

Умовні позначення: * - за 2015 р. дані наведено за січень-листопад; н/д – дані відсутні.

Таблиця Б.21. Фінансові результати 30 провідних держпідприємств України за 2013–2014 рр. (млн грн)

Назва		Дохід		Чистий прибуток	
		2013	2014	2013	2014
1.	Укргідроенерго	2722	2582	1313	476
2.	Укренерго	3325	3097	788	-1198
3.	Адміністрація морських портів України	1871	4002	647	1511
4.	ВАТ Турбоатом	1741	1842	583	637
5.	Укрзалізниця	51050	49456	558	-15444
6.	ПАТ Центренерго	7454	7557	487	70
7.	Украерорух	2742	2385	380	303
8.	ДП Маріупольський морський порт	923	901	274	331
9.	ДП Одеський морський порт	457	292	179	147
10.	Морський порт	1098	1297	164	384
11.	Аеропорт Бориспіль	1385	1577	127	-884
12.	ПАТ Аграрний фонд	3	2772	84	666
13.	ДП Електроважмаш	2205	1865	79	22
14.	ПАТ Хмельницькобленерго	1001	1101	49	26
15.	Укрпошта	3971	3697	42	-4
16.	ДП Антонов	3269	3347	39	39
17.	АК Харківобленерго	3656	3948	29	30
18.	Укрспирт	2034	1691	26	-99
19.	ВАТ Запоріжжяобленерго	4747	4069	25	7
20.	ПАТ Миколаївобленерго	1379	1054	17	15
21.	Аеропорт Львів ім. Данила Галицького	105	116	16	26
22.	ДП Вугілля України	5376	6507	-9	0
23.	ДПЗКУ	4638	7054	-30	-1364
24.	Укравтодор	3197	2179	-60	-98
25.	ДП Іллічівський морський порт	659	769	-76	117
26.	ПАТ Сумихімпром	1416	1960	-201	-99
27.	Аеропорт Харків	311	309	-330	-260
28.	ПАТ Одеський припортовий завод	4904	5428	-1144	-270
29.	ДП НАК Енергоатом	17236	23237	-4791	-6494
30.	НАК Нафтогаз України	77018	72656	-14690	-80055

Примітка: складено авторами за матеріалами Річного звіту «100 найбільших державних підприємств України. Річний звіт за 2014 р.» Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

ДОДАТКИ

Таблиця Б.22. Державний та гарантований державою борг України за станом на 30.11.2015 р.

Борг / дол. США, грн	тис. дол. США	тис. грн*
ДЕРЖАВНИЙ ТА ГАРАНТОВАНИ ДЕРЖАВОЮ БОРГ	65 149 917,13	1 556 083 359,14
ДЕРЖАВНИЙ БОРГ	55 112 123,10	1 316 334 101,79
Внутрішній борг	21 177 454,99	505 816 227,46
1. Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку	21 065 328,04	503 138 113,88
2. Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	112 126,95	2 678 113,58
Зовнішній борг	33 934 668,11	810 517 874,33
1. Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій:	13 933 597,31	332 799 178,62
Європейське Співтовариство	2 338 180,00	55 846 624,86
Європейський банк реконструкції та розвитку	536 261,21	12 808 414,50
Європейський Інвестиційний Банк	473 802,02	11 316 598,17
Міжнародний банк реконструкції та розвитку	5 182 792,56	123 789 217,39
Міжнародний Валютний Фонд	5 401 893,62	129 022 370,83
Фонд чистих технологій (МБФР)	667,91	15 952,86
2. Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав:	1 364 630,31	32 593 725,64
Канада	299 695,49	7 158 123,60
Німеччина	219 006,00	5 230 882,96
Росія	605 855,86	14 470 658,80
США	10 446,90	249 520,72
Японія	229 626,06	5 484 539,55
3. Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	54,09	1 292,03
4. Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку	16 951 367,00	404 877 569,52
5. Заборгованість, не віднесена до інших категорій:	1 685 019,39	40 246 108,51
Міжнародний Валютний Фонд	1 685 019,39	40 246 108,51
ГАРАНТОВАНИЙ ДЕРЖАВОЮ БОРГ	10 037 794,03	239 749 257,36
Внутрішній борг	1 065 933,50	25 459 454,91
1. Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку	854 105,31	20 400 011,60
2. Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	211 788,21	5 058 488,66
3. Заборгованість, не віднесена до інших категорій:	39,97	954,65
Інші кредитори	39,97	954,65
Зовнішній борг	8 971 860,53	214 289 802,45
1. Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій:	5 825 177,09	139 132 350,92
Європейське співтовариство з атомної енергії	18 688,72	446 373,65
Європейський банк реконструкції та розвитку	82 975,24	1 981 835,18
Міжнародний банк реконструкції та розвитку	387 154,14	9 247 043,37
Міжнародний Валютний Фонд	5 336 358,99	127 457 098,72
2. Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав:	194 955,71	4 656 449,99
Канада	194 955,71	4 656 449,99
3. Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	2 839 973,89	67 831 799,43
4. Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку		
5. Заборгованість, не віднесена до інших категорій:	111 753,84	2 669 202,11
Міжнародний Валютний Фонд	111 753,84	2 669 202,11

Примітка: складено авторами на основі даних Міністерства фінансів України.
Умовне позначення: * - офіційний курс НБУ 23,884656 грн /дол. США.

Таблиця Б.23. Місцеві запозичення та місцеві гарантії в 2014 р.

№	Дата реєстрації у Реєстрі	Міська рада, яка здійснює запозичення/ надає гарантію	Бозичальник	Кредитор	Вид запозичення	Обсяг, валюта, відсоткова ставка та дата погашення запозичення	Строк дії гарантії (роки)
1.	09.07.2014	Тернопільська міська рада	КП "Тернопільське теплокомуненерго"	БЕБР	Зовнішній кредит	10 000 тис. EUR, Euribor для шестимісячних кредитів + 5% річних, 13 років, остаточне погашення 31.12.2026	13
2.	10.10.2014	Львівська міська рада	Львівська міська рада	НЕФКО	Зовнішній кредит	4 000 тис. UAH, 3%, 6 років, остаточне погашення 15.08.2019	—
3.	25.09.2014	Житомирська міська рада	Житомирська міська рада	НЕФКО	Зовнішній кредит	3 000 тис. EUR, 6%, 10 років, остаточне погашення 31.12.2023	—
4.	25.12.2014	Северодонецька міська рада	КП "Северодонецькіфт"	НЕФКО	Зовнішній кредит	2 132 тис. UAH, 3%, 5 років, остаточне погашення 15.08.2019	5
5.	09.09.2014	Нам'янець-Подільська міська рада	КП "Міськтепловоденергія"	НЕФКО	Зовнішній кредит	390 тис. EUR, 6%, 10 років, остаточне погашення 15.03.2024	10
6.	19.12.2014	Івано-Франківська міська рада	ДМП "Івано-Франківське теплокомуненерго"	НЕФКО	Зовнішній кредит	400 тис. EUR, 6%, 7 років, остаточне погашення 20.06.2021	7
7.	13.12.2014	Дніпропетровська міська рада	КП "Дніпропетровська муніципальна енергосервісна компанія"	БЕБР	Зовнішній кредит	10 000 тис. EUR, 6 місячний EURIBOR + марка 5,5%, 10 років, остаточне погашення 31.12.2023	10
8.	19.12.2014	Полтавська міська рада	Полтавське обласне комунальне виробниче підприємство теплового господарства "Полтавтеплоенерго"	НЕФКО	Зовнішній кредит	235 тис. EUR, 6%, 8 років, остаточне погашення 20.06.2022	8
9.	06.11.2014	Миргородська міська рада	Миргородська міська рада	НЕФКО	Зовнішній кредит	825 тис. UAH, 3%, 4 років, остаточне погашення 15.05.2019	—
10.	19.12.2014	Івано-Франківська міська рада	Івано-Франківська міська рада	НЕФКО	Зовнішній кредит	4 000 тис. UAH, 3%, 5 років, остаточне погашення 15.08.2019	—
11.	30.09.2014	Київська міська рада	Київська міська рада	—	Облігації	2 625 000 тис. UAH, 15,2%, 3 років, остаточне погашення 31.12.2017	—
12.	24.10.2014	Львівська міська рада	ДКП "Луцьктепло"	БЕБР	Зовнішній кредит	10 000 тис. EUR, 6 місячний EURIBOR + марка 6%, 13 років, остаточне погашення 15.12.2026	13
13.	15.12.2014	Конотопська міська рада	Конотопська міська рада	НЕФКО	Зовнішній кредит	1 715 тис. UAH, 3%, 5 років, остаточне погашення 15.08.2019	—
14.	02.12.2014	Івано-Франківська міська рада	ДМП "Івано-Франківське теплокомуненерго"	БЕБР	Зовнішній кредит (реструктуризація)	7 200 тис. EUR, 6 місячної Мінбанківської ставки Єврозони EURIBOR + марка 6%, 10 років, остаточне погашення 31.12.2023	10
15.	02.12.2014	Львівська міська рада	ЛКП «Львівелектротранс», ЛКП «Львівгазодор»	БЕБР	Зовнішній кредит (реструктуризація)	19 552 тис. EUR, 6 місячної Мінбанківської ставки Єврозони EURIBOR + марка 6%, 10 років, остаточне погашення 12.09.2024 11 250 тис. EUR, 6 місячної Мінбанківської ставки Єврозони EURIBOR + марка 6%, 10 років, остаточне погашення 12.09.2024	10

Примітка: Складено авторами на основі даних Міністерства фінансів України.

Таблиця Б.2.4. Динаміка державного та гарантованого державою боргу України (млн дол. США)

	Борг / дата	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2013	31.12.2014
Державний та гарантований державою борг		54 297,86	59 223,66	64 495,29	73 162,34	69 811,92
Державний борг		40 628,94	44 716,25	49 945,98	60 079,90	60 058,16
Внутрішній борг		17 792,95	20 209,14	23 808,24	32 148,08	29 235,63
	1. Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку	17 377,67	19 811,88	23 427,69	31 784,06	29 059,50
	2. Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	415,28	397,26	380,56	364,01	176,13
Зовнішній борг		22 835,99	24 507,10	26 137,74	27 931,82	30 822,53
	1. Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	10 432,31	10 556,56	10 020,92	7 744,73	10 723,23
	2. Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав	1 415,65	1 341,83	1 138,43	910,66	1 038,29
	3. Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	2 000,07	2 000,07	0,07	0,07	0,06
	4. Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку	7 096,80	8 723,34	13 090,98	17 378,84	17 281,82
	5. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	1 891,16	1 885,31	1 887,34	1 897,52	1 779,13
Гарантований державою борг		13 668,92	14 507,41	14 549,31	13 082,44	9 753,76
Внутрішній борг		1 745,28	1 539,86	2 028,20	3 394,11	1 767,02
	1. Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку	854,78	727,55	1 247,49	2 644,28	1 367,72
	2. Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	890,38	812,19	780,59	749,71	399,23
	3. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	0,12	0,12	0,12	0,12	0,06
Зовнішній борг		11 923,64	12 967,55	12 521,10	9 688,33	7 986,75
	1. Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	7 740,64	7 701,57	5 074,17	2 029,98	2 543,71
	2. Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав	190,59	190,59	247,83	247,83	243,69
	3. Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	1 703,96	2 097,34	3 670,91	3 881,65	3 273,35
	4. Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку	2 163,02	2 853,02	3 403,02	3 403,02	1 808,00
	5. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	125,43	125,04	125,17	125,85	118,00

Примітка: складено авторами на основі даних Міністерства фінансів України.

Таблиця Б.25. Динаміка прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в Україну за основними країнами-інвесторами (на початок року нарастаючим підсумком, млн дол. США)

	1996	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
Усього	896,9	3875,0	4555,3	5471,8	6794,4	9047,0	16890,0	21607,3	29542,7	35616,4	40053,0	44806,0	50333,9	55296,8	57056,4	45916,0
Кіпр	51,1	377,7	493,0	672,1	901,9	1101,4	1635,9	3187,5	5946,4	7646,2	9005,3	10044,9	13355,2	17748,6	18978,5	13710,6
Німеччина	156,9	240,9	250,5	317,7	451,6	653,7	5503,7	5578,1	5918,3	6393,0	6601,9	7083,0	7391,8	6120,9	6202,4	5720,5
Нідерланди	46,5	362,2	374,1	396,3	459,9	637,2	919,0	1533,8	2508,8	3197,4	3954,5	4683,3	4898,0	5186,5	5543,7	5111,5
Російська Федерація	50	286,6	315,5	323,2	388,6	720,8	835,8	1002,1	1462,4	1847,2	2566,4	3403,2	3600,4	3793,0	3902,8	2724,3
Австрія	16,4	124,5	144,4	214,3	252,4	361,1	1439,5	1633,8	2067,4	2443,8	2605,2	2731,4	3418,8	3402,6	3178,8	2526,4
Велика Британія	53,9	312,0	414,2	534,0	701,2	955,4	1174,8	1563,4	1975,5	2249,8	2307,5	2287,1	2593,4	2553,6	2768,2	2145,5
Віргінські Острови	5,0	192,8	275,2	346,1	367,5	582,2	736,5	806,2	1066,7	1294,0	1342,7	1451,5	1666,0	2007,6	2275,9	1997,7
Франція	11,3	39,9	24,2	40,1	59,2	79,0	87,9	830,3	1044,8	1231,2	1630,8	2368,1	2260,4	1766,6	1740,9	1614,7
Швейцарія	38,4	163,3	224,0	272,2	321,6	442,3	456,4	566,5	648,0	718,0	796,4	862,3	947,7	1105,9	1351,0	1390,6
Італія	19,2	72,2	81,1	86,5	94,9	103,1	117,4	132,9	150,4	914,2	982,0	980,6	975,1	1027,6	1210,2	999,1
США	"	639,5	777,5	890,6	1060,2	1190,6	1387,4	1396,8	1430,1	1464,6	1309,1	1158,1	1000,7	1013,9	934,7	862,3
Польща	20,5	62,8	69,3	98,1	152,7	194,7	225,5	394,6	672,1	690,1	866,7	932,8	854,1	917,0	839,5	831,2
Беліз	1,1	10,3	16,1	10,6	8,6	33,9	89,6	81,4	120,9	156,9	120,0	139,7	159,7	852,0	1026,6	642,4
Угорщина	20,0	51,9	58,3	79,8	128,7	177,3	191,0	370,9	411,2	595,4	711,5	700,5	681,4	685,8	685,9	594,7
Люксембург	1,0	9,7	13,6	15,3	40,9	58,1	77,8	93,4	210,7	214,2	265,1	441,7	495,2	566,1	555,8	401,4
Панама	3,3	12,3	15,0	19,1	28,6	25,8	39,0	66,4	127,9	138,6	164,0	209,2	300,7	411,5	610,5	397,6
Швеція	19,1	77,1	89,2	90,4	103,1	120,3	134,1	137,3	986,7	1262,8	1275,8	1710,6	1756,8	1602,2	439,3	382,1
Інші країни світу	383,2	839,3	920,1	1065,4	1272,8	1601,1	1838,2	2231,9	2794,4	3159	3548,1	3618,0	3978,5	4533,4	4811,7	3863,4

Примітка: складено авторами на основі статистичних збірників «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України» за 2010 р. та 2014 р. Державної служби статистики України та її територіальних органів.

Умовні позначення: * - без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь; ' - дані наведені станом на 31.12.2014 р.; " - інформація конфіденційна згідно із Законом України "Про державну статистику".

**Таблиця Б.26. Динаміка прямих інвестицій (акціонерного капіталу)
в Україну за видами економічної діяльності в 2001–2009 рр.
(на початок року наростаючим підсумком, млн дол. США)**

Види економічної діяльності / роки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Усього	3875,0	4555,3	5471,8	6794,4	9047,0	16890,0	21607,3	29542,7	35616,4
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	73,4	86,8	113,2	206,0	224,0	309,6	404,3	557,3	813,3
Рибальство, рибництво	0,4	0,4	0,5	0,5	2,1	0,5	0,5	0,5	5,3
Промисловість	2063,2	2443,6	2821,5	3394,1	3867,1	5169,2	6111,1	8004,1	8052,6
добувна промисловість	121,2	154,1	191,0	184,7	173,7	330,3	431,6	1052,7	1070,3
переробна промисловість	1919,9	2206,9	2545,9	3159,7	3737,9	4769,6	5547,5	6813,0	6855,7
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	22,1	82,6	84,6	49,7	42,4	69,3	132,0	138,4	126,6
Будівництво	99,7	116,7	171,8	197,0	275,3	512,8	839,8	1631,8	1936,6
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	647,2	769,2	940,1	1134,2	1657,5	1956,1	2625,7	3072,1	3687,0
Діяльність готелів та ресторанів	108,7	117,6	161,6	187,1	261,8	267,5	374,0	428,3	413,0
Діяльність транспорту та зв'язу	245,1	308,8	396,3	531,5	657,0	804,4	980,3	1274,4	1411,1
Фінансова діяльність	313,1	355,2	420,6	504,3	694,3	1146,2	2516,1	4869,1	7154,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	152,2	177,5	239,9	392,4	674,3	1056,1	1768,6	2669,3	3613,8
Державне управління	0,0	"	"	–	0,0	0,0	0,0	0,2	0,5
Освіта	2,5	3,4	3,3	3,4	18,6	34,1	36,7	18,1	13,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	116,1	117,1	120,6	137,0	163,5	170,2	178,9	190,4	123,5
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	53,4	59,0	82,4	106,9	163,4	197,1	209,9	285,8	454,3
Нерозподілені за видами економічної діяльності обсяги прямих інвестицій	–	–	–	–	388,1	5266,2	5561,4	6541,3	7937,3

Примітка: складено авторами за матеріалами статистичних збірників «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України» за 2010 р. Державної служби статистики України та її територіальних органів.

Умовні позначення: * - без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь; х - дані відсутні; ' - дані наведені станом на 31.12.2014 р.; " - інформація конфіденційна згідно із Законом України "Про державну статистику"; - - явищ не було; 0,0 - явища відбулися, але у вимірах, менших за ті, що можуть бути виражені використаними в таблиці розрядами.

**Таблиця Б.27. Динаміка прямих інвестицій (акціонерного капіталу)
в Україну за видами економічної діяльності в 2010–2015 рр.
(на початок року наростаючим підсумком, млн дол. США)**

Види економічної діяльності / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Усього	40053,0	44806,0	50333,9	55296,8	57056,4*	45916,0*
Сільське, лісове та рибне господарство	680,4	730,7	736,3	728,8	776,9	594,1
Промисловість	13212,2	13747,7	15019,1	17174,8	18067,5	14817,1
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1013,9	1153,9	1191,0	1637,2	1953,1	1461,2
переробна промисловість	11827,9	12190,2	12992,2	13980,9	14894,6	12569,5
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	281,5	310,9	722,3	1459,2	1140,8	717,0
водопостачання; каналізація, поводження з відходами	88,9	92,7	113,5	97,4	78,9	69,4
Будівництво	1272,4	1332,9	1231,0	1459,2	1580,0	1289,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4381,3	4723,5	5401,3	6140,0	6829,3	6019,2
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	993,0	1096,0	1145,4	1506,3	1535,3	1144,3
Тимчасове розміщування й організація харчування	489,4	505,3	721,1	822,1	446,5	364,5
Інформація та телекомунікації	1733,2	1895,9	2144,4	2003,0	2051,2	1857,4
Фінансова та страхова діяльність	12435,2	14956,9	16334,4	16430,1	15048,9	11537,4
Операції з нерухомим майном	2456,5	3135,0	3624,5	3997,8	4768,3	3804,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	1163,5	1215,5	2114,2	2883,1	4006,8	2837,0
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	918,0	1168,5	1537,6	1809,7	1686,9	1437,2
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Освіта	41,0	16,9	7,7	10,1	12,0	12,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	111,7	115,3	115,5	130,0	60,7	50,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	136,1	141,8	168,0	175,4	157,0	128,2
Надання інших видів послуг	29,0	24,0	33,2	26,3	28,9	22,5

Примітка: складено авторами за матеріалами статистичного збірника «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України» за 2014 р. Державної служби статистики України та її територіальних органів.

Умовні позначення: * - без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь.

Таблиця Б.28. Динаміка ПІІ (акціонерний капітал), залучених з / спрямованих з Кіпру в розрізі основних регіонів-реципієнтів / донорів (на початок року нарастаючим підсумком, млн дол. США)

Донецька область, Кіпр /роки	1996	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Загалом з Кіпру в Україні, зокрема:	51,1	493,0	672,1	901,9	1101,4	1635,9	3187,5	5946,4	7646,2	9005,3	10044,9	13355,2	17748,6	18978,5	13710,6
в м. Київ	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	8787,3	6824,0'
в Донецькій області	X	X	X	X	X	X	X	X	654,6	930,6	1148,7	1368,2	1697,0¢	1862,8	1337,0'
Загалом з України в Кіпр, зокрема:	"	"	"	1,9	2,0	2,6	10,3	5825,5	5826,1	5778,5	6342,5	6342,1	5811,0	5818,5	5819,0'*
з Донецької області	X	X	X	X	X	X	X	X	5324,7	X	X	5880,4	X	X	X

Примітка: складено авторами на основі Державної служби стистики України та її територіальних органів.

Умовні позначення: X - дані відсутні; ' - дані наведені станом на 31.12.2014 р.; " - інформація конфіденційна згідно із Законом України "Про державну статистику";
 ¤ - без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь.

**Таблиця Б.29. Динаміка ПІІ з Кіпру та Німеччини в Україні за видами економічної діяльності
(на початок року наростаючим підсумком, млн дол. США)**

Види економічної діяльності / Кіпр, Німеччина, роки	Кіпр						Німеччина					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015 *	2010	2011	2012	2013	2014	2015 *
Загалом	8847,9	9866,0	13002,3	17121,7	18978,5	13710,6	6498,6	6977,3	7338,2	5983,0	6202,4	5720,5
Сільське, лісове та рибне господарство	175,5	237,8	343,8	312,7	361,5	224,2	57,7	58,6	62,5	63,4	64,9	65,3
Промисловість	2186,2	2527,9	3391,7	4406,4	4790,1	3266,3	5211,3	5244,5	5224,5	5256,1	5390,6	5028,2
добувна промисловість і розроблення нафти	479,8	530,6	598,6	717,6	747,4	340,9	25,4	24,5	16,0	33,8	119,0	64,8
переробна промисловість	1623,6	1898,1	2576,2	2812,2	3181,5	2537,7	5167,5	5202,8	5192,1	5214,7	5262,6	4955,5
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	66,2	70,1	194,1	859,4	834,4	375,4	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2
водопостачання; каналізація, поводження з відходами	16,6	29,1	22,8	17,2	26,7	12,4	18,4	17,1	16,3	7,5	9,0	7,6
Будівництво	546,5	534,6	620,3	716,7	850,4	705,5	6,0	7,6	4,5	4,1	7,9	7,6
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1220,2	1242,5	1434,6	1309,3	1514,8	1263,7	210,2	297,5	317,4	325,9	383,4	293,3
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	261,8	317,0	317,3	527,4	599,1	398,7	49,4	72,3	68,5	77,5	84,7	92,6
Тимчасове розміщування й організація харчування	103,9	112,0	118,6	133,5	136,3	88,9	1,0	0,6	0,9	1,0	1,5	1,0
Інформація та телекомунікації	307,6	438,3	527,1	378,4	410,8	279,4	45,2	44,7	46,0	32,9	32,8	27,7
Фінансова та страхова діяльність	2061,6	1885,2	2797,4	4807,3	4788,9	3563,1	794,9	1154,1	1343,0	111,0	118,0	96,1
Операції з нерухомим майном	974,5	1330,8	1720,2	1881,2	2275,3	1783,9	26,1	26,9	31,2	25,6	24,0	22,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	619,4	708,9	1130,5	1709,5	2231,8	1269,7	72,2	44,6	215,2	33,1	38,0	29,6
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	297,5	455,7	508,7	870,0	925,6	803,4	22,7	24,2	23,0	40,4	44,8	47,4
Освіта	19,0	0,2	X	0,0	5,8	5,7	-	-	X	X	0,1	0,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	14,1	15,1	16,9	16,7	16,7	12,4	X	X	0,7	10,9	9,6	8,4
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	60,0	59,4	69,4	50,2	64,4	43,6	0,1	0,5	0,2	X	1,5	0,2
Надання інших видів послуг	0,1	0,5	X	2,2	7,1	2,2	1,5	1,1	0,6	0,7	0,8	0,7

Примітка: складено авторами на основі статистичного збірника «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України» за 2014 р. Державної служби статистики України.

Умовне позначення: ' - дані наведені станом на 31.12.2014 р.; -- - явищ не було; X - дані відсутні; * - без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь.

**Таблиця Б.30. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з України за країнами
(на початок року нарастаючим підсумком, млн дол. США)**

Країни /роки	1996	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Загалом	84,1	155,7	144,3	166,0	198,6	219,5	243,3	6196,6	6203,1	6223,3	6868,3	6899,7	6483,3	6597,4 ¹	6352,2 ^{2*}
Кіпр	"	"	"	1,9	2,0	2,6	10,3	5825,5	5826,1	5778,5	6342,5	6342,1	5811,0	5818,5	5819,0
Російська Федерація	52,1	84,9	73,5	88,0	97,3	102,9	104,0	148,6	99,9	166,1	190,3	236,6	292,6	377,9	196,9
Латвія	"	"	"	"	"	"	3,5	30,7	31,6	31,9	87,9	80,4	95,5	98,6	85,0
Польща	0,3	0,3	0,3	0,4	21,1	21,3	24,2	30,1	46,9	47,3	47,0	46,3	52,3	56,4	52,6
Віргінські острови	-	-	-	-	-	0,07	10,9	14,3	20,8	20,8	25,8	25,8	25,8	25,8	25,8
Казахстан	-	"	"	0,0	0,01	0,01	0,2	0,8	26,8	27,1	25,2	24,5	25,0	25,9	24,2
Молдова	0,01	0,02	0,02	"	0,02	0,9	1,3	26,7	26,6	15,2	15,2	16,7	16,9	16,9	10,7
Інші країни	31,7	70,48	70,48	75,7	78,2	91,72	88,9	119,9	124,4	136,4	134,4	127,3	31,7	70,48	70,48

Примітка: складено авторами на основі статистичного збірника «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України» за 2014 р. Державної служби статистики України.

Умовні позначення: -- явищ не було; ¹ - дані наведені станом на 31.12.2014 р.; ² - інформація конфіденційна згідно із Законом України "Про державну статистику"; * - без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь.

Таблиця Б.31. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з України в розрізі регіонів (на початок року нарастаючим підсумком, млн дол. США)

	1996	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015'
Україна	84,1	170,3	155,7	144,3	166,0	198,6	219,5	243,3	6196,6	6203,1	6223,3	6868,3	6899,7	6483,3	6575,3'	6352,2*
АР Крим	-	-	0,007	0,6	0,7	0,7	0,1	0,2	0,2	0,3	2,5	2,2	2,2	2,0	2,1'	x
Вінницька	-	-	-	-	-	-	17,6	0,08	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
Волинська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Дніпропетровська	3,1	4,0	3,8	4,1	4,4	4,0	21,6	22,1	88,7	81,7	111,1	152,3	144,1	191,1	199,3	114,2
Донецька	2,5	4,1	4,2	4,0	5,9	8,0	9,5	8,0	5335,1	5344,3	5395,8	5959,1	5929,8	5426,9	5431,8	5405,6
Житомирська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Закарпатська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Запорізька	0,1	2,0	4,7	2,2	2,3	2,2	2,4	2,5	8,7	14,3	14,0	43,0	42,1	41,6	48,1	34,0
Івано-Франківська	5,1	0,0	0,01	0,006	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Київська	-	-	-	-	0,03	0,01	-	-	2,5	-	2,8	7,0	6,8	7,0	7,3	4,6
Кіровоградська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Луганська	0,6	2,1	2,0	2,1	2,2	2,6	2,5	1,6	1,7	1,7	1,7	1,8	10,9	11,1	11,6	10,3
Львівська	3,8	3,5	0,5	0,5	0,6	1,3	0,8	0,8	0,9	0,8	0,7	0,8	21,0	27,4	43,8	37,2
Миколаївська	-	-	-	-	-	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,8	0,8	0,8
Одеська	3,2	40,8	40,7	40,8	36,5	36,6	36,2	39,9	35,7	37,3	37,4	36,3	36,0	53,9	37,4	29,5
Полтавська	3,5	2,4	2,4	0,06	0,7	0,8	1,8	1,9	2,3	2,7	2,0	1,8	1,8	2,3	3,4	2,6
Рівненська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Сумська	-	-	-	-	-	-	-	2,9	3,4	2,9	2,7	2,7	2,6	2,7	3,8	2,5
Тернопільська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Харківська	-	53,2	49,9	44,1	52,2	55,4	59,3	65,5	63,9	9,8	10,2	13,4	11,2	12,9	18,4	13,6
Херсонська	0,003	-	-	-	-	0,03	0,03	0,01	0,02	0,02	0,02	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Хмельницька	0,03	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Черкаська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Чернівецька	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Чернігівська	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
м. Київ	50,8	7,6	8,2	8,1	19,4	44,7	43,6	75,6	186,6	237,4	617,2	619,8	656,9	671,9	778,2	686,0
м. Севастополь	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	x	x

Примітка: складено авторами на основі Державної служби статистики України та її територіальних органів.

Умовне позначення: * - без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь; x - дані відсутні; ' - дані наведені станом на 31.12.2014 р.; - інформація конфіденційна згідно із Законом України "Про державну статистику"; - - явищ не було.

**Таблиця Б.32. Динаміка ПІІ в Кіпр та Російську Федерацію з України за видами економічної діяльності
(на початок року нарастаючим підсумком, млн дол. США)**

Види економічної діяльності / Кіпр, Російська Федерація, роки	Кіпр						Російська Федерація					
	2010	2011	2012	2013	2014'	2015'*	2010	2011	2012	2013	2014'	2015'*
Загалом	5778,5	6342,5	6342,1	5811,0	5818,5	5819,0	166,1	190,3	236,6	292,6	377,9	196,9
Сільське, лісове та рибне господарство	-	-	-	-	-	-	"	"	"	"	"	"
Промисловість	"	"	-	-	-	-	73,1	100,5	107,6	113,9	123,3	82,3
Будівництво	-	-	-	-	-	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	0,8	0,8	20,9	28,1	"	"	9,9	7,1	66,0	17,0	15,7	9,0
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	"	"	"	"	"	"	"	-	-	-	-	-
Інформація та телекомунікації	-	-	-	-	-	-	"	"	"	"	"	"
Фінансова та страхова діяльність	445,2	445,0	442,7	442,7	442,7	443,9	65,6	65,2	"	140,8	"	"
Операції з нерухомим майном	-	-	-	-	28,4	27,4	3,5	3,5	2,1	3,5	3,5	0,9
Професійна, наукова та технічна діяльність	"	"	"	"	"	"	0,9	0,9	1,2	3,3	147,6	95,6
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-	-	-	-	-	-	"	-	-	"	"	"
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	-	-	-	-	-	-	-	"	"	"	"	"
Освіта	-	-	-	-	-	-	"	"	"	"	"	"
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-	-	-	-	-	-	-	-	-	"	"	"

Примітка: складено авторами на основі статистичного збірника «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України» за 2014 р. Державної служби статистики України.

Умовні позначення: * - без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополь; ' - дані наведені станом на 31.12.2014 р.; " - інформація конфіденційна згідно із Законом України "Про державну статистику"; - - явищ не було; 0,0 - явища відбулися, але у вимірах, менших за ті, що можуть бути використаними в таблиці розрядами.

Таблиця Б.33. СЕЗ в Україні та основні узагальнені результати їх діяльності станом на 01.01.2015 р.

№	СЕЗ (місце)	Площа (га)	Визначений термін функціонування	Фактичний період реалізації проєктів (роки)	Залучені інвестиції (млн дол. США)	Створені нові робочі місця (од.)	Платежі до бюджету та державних цільових фондів (млн грн)	Обсяг отриманих піл'єг зі плати податків та мита (млн грн)	Дохід від реалізації продукції (млн грн)
1.	Сиваш (Красноперекіпський район, м. Красноперекіпськ та Армянськ)	126920	17.11.1995-27.12.2001	1996-2001	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
2.	Азов (м. Маріуполь)	314,8	21.07.1998-21.07.2058	2001-2012	23,1	228	78,1	6	434,2
3.	Донецьк (м. Донецьк)	466	21.07.1998-21.07.2058	2000-2014	6,8	695	174,4	549,8	1996,8
4.	Закарпаття (Ужгородський та Мукачівський р-ни)	737,9	09.01.1999-09.01.2029	1999-2014	349,4	9298	5088,2	1097,6	36078,1
5.	Яворів (Яворівський район)	116	17.02.1999-01.01.2020	1999-2014	246,3	6489	1291,4	176,7	11110,7
6.	Славутич (м. Славутич)	2000	30.06.1999 01.01.2020	1999-2014	49,7	1204	142,6	29,2	1213,6
7.	Курортполіс Трускавець (м. Трускавець)	774	01.01.2000-01.01.2020	2000-2011	116,7	1442	106,5	15,9	791
8.	Інтерпорт Новель (Ковельський район та м. Ковель)	56,77	01.01.2000-01.01.2020	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
9.	Порто-Франко (м. Одеса)	32,5	01.01.2000-01.01.2025	2001-2014	64,1	476	382,9	93,3	1331,7
10.	Порт Крим (м. Керч)	27	01.01.2000-27.09.2014	2004-2009	0,9	4	6,4	0	0
11.	Миколаїв (м. Миколаїв)	865	01.01.2000-01.01.2030	2001-2009	65,5	756	785,8	83,5	3803
12.	Рені (м. Рені)	94,36	17.05.2000-17.05.2030	2001-2014	14,3	197	22,2	0,2	127,9
13.	Крим (АР Крим та м. Севастополь)	2610000	27.09.2014-27.09.2024	2014	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
Загалом		2742404	17.11.1995-21.07.2058	з 1996	936,7	20789	8078,4	2052,2	56887

Примітка: складено авторами на основі чинних нормативно-правових актів щодо СЕЗ та даних Державної служби статистики України.
 Умовні позначення: н/з – реалізація інвестиційних проєктів не здійснювалася; н/д – дані відсутні; - дані наведені станом на 01.01.2013 р.

Таблиця Б.34. ТПР в Україні та основні узагальнені результати їх діяльності станом на 01.01.2015 р.

Регіони	ТПР	Площа (км ²)	Визначений термін дії спеціального режиму	Період факт. реалізації проектів (роки)	Інвестиції (млн дол. США)	Створені нові робочі місця (од.)	Платежі до бюджетів та фондів (млн грн)	Податкові та митні пільги (млн грн)	Дохід від реалізації продукції (млн грн)
	м. Вугледар	5,3		н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
	м. Горлівка	422		1999-2007	46,9	2031	571,3	114,3	7715,3
	м. Дзержинськ	62		2001-2007	9,5	207	65,1	34,5	1183,7
	м. Димитров	23		2001-2005	1,2	31	0,3	1,7	6,1
	м. Добропілля	11,89		2000-2009	6,3	343	7,6	5,2	141,6
	м. Донецьк	353,34		1999-2014	895,5	11870	2336,9	2063,9	43763
	м. Єнакієве	42,5		2000-2007	1,93	437	169,1	2420	10039,5
	м. Жданівка	2		н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
	м. Кіровське	7,25		1999-2004	7,47	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
	м. Красноармійськ	39,3	21.07.1998-20.07.2028	1999-2014	458	1464	1352,5	60,4	8490,8
	м. Макіївка	426		1999-2012	23,3	643	105,9	648,6	1126,9
	м. Маріуполь	240,75		1999-2012	753,6	1171	459,1	100,3	5432,2
	м. Новоградівка	6		н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
	м. Селидове	11,4		2003-2005	4	164	5,1	2,2	93
	м. Сніжне	18,9		2001-2010	9,5	406	18,3	5,4	130,3
	м. Торез	105		2003-2007	1	200	2,9	2,4	67
	м. Шахтарськ	51		2003-2007	3,4	0	0	1,9	0
	Волноваський р-н	1850		1999-2010	10,6	44	11,7	4,7	482,2
	Мар'їнський р-н	1350,5		1999-2014	82,2	393	109,3	2,5	7896,4
	м. Костянтинівка	66,04		2000-2008	36	134	6,6	6,1	83,9
	Константинівський р-н	1172	04.08.1999-20.07.2028	2002-2014	10,2	609	20	39	784,2
	м. Артемівськ	74		2000-2014	252,3	865	333,6	1064,1	6449,2
	м. Краматорськ	305,24		2000-2008	71,6	246	921,3	275,3	9050
	м. Красний Лиман	20		н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
	м. Слов'янськ	74	21.10.1999-20.07.2028	2002-2012	43,5	291	59,6	21,4	1076,9
	Амвросіївський р-н	500		2000-2002	0,7	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
	Слов'янський р-н	1274		2001-2014	2,8	11	9,9	5	190,7
	м. Дружківка	34		2003-2008	27,1	160	46,2	2,6	547,6
	м. Зугрес	14,5		н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
	м. Іловайськ	10,8		н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
	м. Харцизьк	19,3	22.03.2002-20.07.2028	2004-2012	26	4	363,4	1,7	1255,4
	Старобешівський р-н	1282		2003-2012	65,2	0	12,6	46,7	0
	Шахтарський р-н	1100		2002	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н/з

ДОДАТКИ

Закарпатська область	Закарпатська область	12040	29.01.1999-28.01.2015	1999-2014	189,3	7666	413,2	79,4	2134
Волинська область	м. Новолинськ та смт. Жовтневе	17	01.01.2000-01.01.2029	2000-2013	41,4	2116	277,4	204	2727,7
Сумська область	м. Шостка	43,69	01.01.2000-31.12.2029	2001-2010	1	112	3,69	0,32	20,7
	м. Бердичів	35,33		2000-2014	25,8	797	116,4	13,9	813,5
	м. Коростень	33,85		2000-2013	3,1	136	12,7	3,9	133,7
	м. Новоград-Волинський	26,67		2001-2012	43	1406	145,8	44,9	1850,8
	Коростенський р-н	1764		2004-2012	0,7	48	0,4	0	0
	Новоград-Волинський р-н	2098		2004-2007	0,2	12	0,2	0,04	1,2
Житомирська область	Лугинський р-н	994		н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
	Народичий р-н	1284	01.01.2000-31.12.2029	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
	Овруцький р-н	3222		2000-2005	1,9	60	20,5	3,5	118,5
	Олевський р-н	2248		2003-2009	0,6	64	2,75	0,1	30,8
	Малинський р-н	1406		2001	0	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
	Смілянський р-н	2112		2003-2007	1,1	80	1,3	1	21
	Володарсько-Волинський р-н	869,8		2000-2012	21,3	532	244,6	4,4	1381,2
Харківська область	м. Харків	350	01.01.2000-31.12.2029	2000-2014	207,7	9373	1047	172,8	11282,7
	Городнянський р-н	1566		2002-2007	0,2	10	0,2	0,1	5,8
	Корюківський р-н	1424		2000-2007	18,4	191	35	19,3	693,1
Чернігівська область	Новгород-Сіверський р-н	1804		2002-2007	3,4	17	8,3	0,8	200,3
	Ріпкинський р-н	2105	01.01.2000-31.12.2029	2002-2008	12,8	308	9,9	8,57	66,2
	Семенівський р-н	1470		2001-2007	1,4	11	0,2	0,05	1,6
	Чернігівський р-н	2547		2001-2007	2,8	152	1	1,4	11,4
	Щорський р-н	1283		2003-2005	0,3	24	0,05	0,1	0,5
	м. Брянка	63,5		1999-2011	1,4	16	1	0	0
	м. Первомайськ	8,854	04.02.1999-03.02.2029	2000-2007	0,9	131	3,3	0,7	49,8
	м. Стаханів	91,8		1999-2008	7,5	1158	21,5	5,8	37,9
Луганська область	м. Красний Луч	153,56	07.08.1999-03.02.2029	2000-2006	2,9	97	1,7	1,7	69,9
	Антрацитівський р-н	1700		2003-2009	1,6	37	4	1,9	1391,6
	м. Краснодон	77,33		2000-2013	14	330	6,8	2,3	46,6
	м. Свердловськ	83,84		1999-2011	17,3	99	9,4	8,4	104,8
	Кремінський р-н	1627	7.12.1999-03.02.2029	2001-2006	4	256	5,1	3,1	79,2
	Краснодонський р-н	1400		н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з

Таблиця Б.35. Технологічні парки зі спеціальним режимом інноваційної діяльності в Україні станом на 01.01.2014 р.

№	Назва (місце розташування головного офісу)	Термін дії спеціального режиму інноваційної діяльності	Фактичний період реалізації проєктів (роки)*	Залучені інвестиції (Млн грн)	Створені нові робочі місця (од.)	Платежі до бюджету та державних цільових фондів (млн грн)	Обсяг отриманих пільг зі плати податків та мита (млн грн)	Обсяг реалізованої продукції (млн грн)
1.	Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона (м. Київ)	липень 2000 р. - липень 2015 р.	2000-2014	54,4	1762	679,1	154,07	11,2
2.	Інститут Монокристалів (м. Харків)	липень 2000 р. - липень 2015 р.	2000-2014	449	1133	292,6	312,2	3456
3.	Напівпровідникові технології і матеріали оптоелектроніка та сенсорна техніка (м. Київ)	червень 2001 р. - червень 2014 р.	2000-2013	26,1	426	36,9	41,4	495,2
4.	Вуглемаш (м. Донецьк)	листопад 2001 р. - листопад 2016 р.	2002-2013	6,9	181	12	2,8	136,4
5.	Інститут технічної теплофізики (м. Київ)	вересень 2002 р. - вересень 2017 р.	2003-2013	н/д	н/д	н/д	н/д	4,9
6.	Укрінфотех (м. Київ)	листопад 2002 р. - вересень 2017 р.	2003-2007	н/д	н/д	н/д	н/д	14
7.	Київська політехніка (м. Київ)	червень 2003 р. - червень 2018 р.	2004-2014	н/д	н/д	н/д	н/д	30,07
8.	Інтелектуальні інформаційні технології (м. Київ)	Грудень 2003 р. - грудень 2018 р.	2004-2013	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
9.	Агротехнопарк (м. Київ)	жовтень 2007 р. - жовтень 2022 р.	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
10.	Яворів (Львівська область)	серпень 2007 р. - серпень 2022 р.	2008-2013	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
11.	Текстиль (м. Херсон)	Грудень 2007 р. - серпень 2022 р.	2009-2014	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
12.	Машинобудівні технології (м. Дніпропетровськ)	листопад 2008 р. - листопад 2023 р.	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
13.	Еко-Україна (м. Донецьк)		н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
14.	Ресурси Донбасу (м. Донецьк)	не здійснили процедуру державної реєстрації	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
15.	Український мікробіологічний центр синтезу та новітніх технологій (м. Одеса)		н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
16.	Наукові і навчальні прилади (м. Суми)		н/з	н/з	н/з	н/з	н/з	н/з
Загалом		липень 2000 р. - листопад 2023 р.	2000-2014	533,8	3568	1027,8	697,1	9113,8

Примітка: складено авторами за чположеннями чинних нормативно-правових актів щодо ТП. Матеріалів Державного агентства з питань науки, інновацій та інформації України, МОН України.

Умовні позначення: € - станом н 01.04.2014 р.; н/з – реалізація інвестиційних проєктів не здійснювалася; н/д – дані відсутні.

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні засади інноваційно-інвестиційного розвитку регіональної економіки.....	7
1.1. Регіон, як об'єкт економічного та управлінського аналізу.....	7
1.2. Державне регулювання розвитку регіональної економіки.....	16
1.3. Чинники інвестиційного зростання регіонів.....	23
1.4. Оцінка інноваційно-інвестиційної сфери регіонального розвитку.....	34
Розділ 2. Інноваційно-інвестиційний процес в Україні та її регіонах: інвестиційний клімат та інвестиційна політика, результати, оцінки.....	42
2.1. Актуальні результати інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні та її регіонах.....	42
2.2. Оцінка економічного та інвестиційно-інноваційного клімату України та її регіонів.....	47
2.3. Модель державної політики стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні та регіонах.....	60
Розділ 3. Внутрішні та зовнішні джерела інвестиційно-інноваційних зрушень в Україні та регіонах.....	72
3.1. Приватизація державного майна в Україні та регіонах.....	72
3.2. Державні та місцеві запозичення України.....	81
3.3. Міжнародна технічна допомога Україні та регіонам.....	89
3.4. Прямі іноземні інвестиції в регіональному та галузевому аспектах.....	96
Розділ 4. Застосування механізмів, інструментів, режимів стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності.....	102
4.1. Транскордонне співробітництво регіонів.....	102
4.2. Спеціальні (вільні) економічні зони в регіонах України.....	111
4.3. Території пріоритетного розвитку в Україні.....	120
4.4. Технологічні парки в Україні.....	127
4.5. Наукові парки в регіонах України.....	135
4.6. Індустріальні (промислові) парки в регіонах України.....	140

Розділ 5. Ефективна світова практика залучення інвестицій та інновацій ...	148
5.1. Досвід Туреччини в стимулюванні інвестицій (на прикладі організованих індустріальних зон)	148
5.2. Досвід Польщі в стимулюванні інвестицій (на прикладі СЕЗ).....	152
5.3. Досвід Китаю в стимулюванні інвестицій (на прикладі СЕЗ)	156
5.4. Досвід Південної Кореї в стимулюванні інвестицій (на прикладі автомобілебудівної промисловості).....	161
Розділ 6. Практикум інвестиційного менеджменту: методологія та моделювання	165
6.1. Розробка регіональної інвестиційної програми	165
6.2. Моделювання територіально-виробничого комплексу як просторової платформи економічного зростання регіону.....	172
6.3. Оцінка інвестиційної привабливості територіально-виробничих комплексів економіки регіонів	180
6.4. Кластери в регіонах та галузях України	191
6.5. Освітня економіка-важливий чинник регіонального зростання	196
6.6. Матеріали до практикуму.....	203
Розділ 7. Практикум правового регулювання інвестиційної політики.....	205
7.1. Правове регулювання іноземних інвестицій	205
7.2. Універсальні поняття інвестицій та правового режиму іноземного інвестування	214
7.3. Депресивні регіони і механізм інвестування їхнього розвитку	224
7.4. Венчурне інвестування	228
7.5. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів.....	233
Інноваційна та інвестиційна безпека: актуальні зовнішньоекономічні і управлінські аспекти (замість висновків).....	240
Рекомендована література	252
Джерела і посилання	255
Додатки	285

КНИГА ВИДАНА ЗА СПРИЯННЯ:

ПрАТ «Єврокар»

*(голова Наглядової ради Олег Боярин,
генеральний директор Ігор Царенко)*

ТОВ «Джейбіл Сьоркіт Юкрейн Лімітед

(генеральний директор Анатолій Мікула)

ТОВ «Ядзакі Україна»

(генеральний директор Мілош Босак)

Монографічний навчальний посібник

Приходько Володимир Панасович
Єгорова Ольга Олександрівна
Казакова Людмила Олександрівна

МЕТАФІЗИКА ІНВЕСТИЦІЙ

Інноваційно-інвестиційний розвиток економіки регіонів

Редактор – *О. Єгорова, Л. Казакова*
Дизайн обкладинки – *В. Манайло-Приходько*
Верстка – *Р. Кокіна*

**Підписано до друку 22.12.2015 р. Гарнітура Cambria.
Ум.друк.арк. 28,6. Формат 70х100/16. Тираж 300 прим.**

Оригінал-макет виготовлено: ПП «АУТДОР – ШАРК»
88000, м. Ужгород, пл. Жупанатська, 15/1.
тел.: 3-51-25, e-mail: office@shark.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3т № 40 від 29 жовтня 2012 року*

П 77 **Метафізика інвестицій. Інноваційно-інвестиційний розвиток економіки регіонів:** монографічний посібник / В. Приходько, О. Єгорова, Л. Казакова. – Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015. – 352 с. : табл., рис.

ISBN 978-617-7132-49-2

У монографічному посібнику в логічній послідовності: «теоретичні основи – практика – власні оцінки – дискусійні питання – форми контролю» розглянуто актуальні проблеми розвитку економіки регіонів у її територіально-виробничому, зовнішньоекономічному та інноваційно-інвестиційному вимірах, правові засади системи стимулювання інвестиційного процесу. Подані, завдання в галузі інвестиційного менеджменту і контрольні запитання, які дають можливість забезпечити всебічну підготовку читачів до вирішення практичних завдань в реальному секторі економіки. У додатках наведена законодавча база та презентації.

Для студентів спеціальностей економіки та державного управління вищих начальних закладів, аспірантів, викладачів, усіх зацікавлених проблемними питаннями регіональних економічних систем та інвестування.

УДК 332.146:330.322 (477) я (075.8)
ББК 65.049 (4 УКР) 6–55–56

Приходько Володимир Панасович

Професор, доктор економічних наук, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету. Працював у реальному секторі економіки, вищих навчальних закладах, органах влади. Заслужений працівник освіти України. Наукові праці у галузі розвитку продуктивних сил, регіональної економіки та інвестиційного процесу, зовнішньоекономічних зв'язків і державного управління.

Єгорова Ольга Олександрівна

Старший науковий співробітник Інституту державного управління та регіонального розвитку УжНУ. Наукові праці в галузі економічної безпеки, регіонального розвитку, інвестиційної діяльності. Співавтор Послань Президента України до Верховної Ради України 2010, 2011, 2013 та 2015 рр. Лауреат IV та VI Всеукраїнських конкурсів наукових робіт в галузі економіки ім. М. І. Туган - Барановського.

Казакова Людмила Олександрівна

Заступник декана факультету міжнародних відносин Ужгородського національного університету. Юрист, експерт з економічного розвитку за програмою «Економічний розвиток громади» Університету м. Конкордія (Канада). Працювала в системі Державного Казначейства України. Наукові праці в галузі міжнародного публічного, приватного та інвестиційного права. Член Національної Спілки Журналістів.